

วารสารศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ Arts and Culture Journal, Surindra Rajabhat University

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2558

ISSN 1905 - 6265

สำนักงานวารสาร

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม อาคาร 38(อาคารม่วง-เขียว) ชั้น 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

186 หมู่ 1 ถนนสุรินทร์ – ชองจอม ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000

โทรศัพท์ / โทรสาร 044-515227

E-mail : artculturesrru@hotmail.com : Web-site : <http://culturesrru.srru.ac.th>

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานการศึกษาค้นคว้า วิจัย ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อการอนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริม สืบสาน และเพื่อปลูกจิตสำนึกให้นักศึกษา คณาจารย์ และชุมชน ตระหนักและเล็งเห็นคุณค่าของมรดกทาง วัฒนธรรมตลอดจนสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น

ประธานที่ปรึกษาบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.เกษม จันทรแก้ว

นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ที่ปรึกษาบรรณาธิการ

นางปลั่งศรี มูลศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรเชษฐ์ วรคามวิชัย

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

นายธงชัย มุ่งเจริญพร

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

นายวีรธรรม ตระกูลเงินไทย

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

นางแก่นจันทร์ นามวัฒน์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

นายอุทัย พลพวง

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

นายสุชาติ สะอาดยิ่ง

ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

พหุวิจารณ์ (Peer review)

ศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เพียรชอบ, ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี, ศาสตราจารย์สุวิทย์ ธีรศาสตร์, รองศาสตราจารย์ ดร.อัครา ภาณุรัตน์, รองศาสตราจารย์ ดร.สารทิ วรรณตรง, รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยพันธ์ แสนทวีสุข, รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุล, รองศาสตราจารย์ ดร.สมมาตร ผลเกิด, รองศาสตราจารย์บุญยัง หมั่นดี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป แพร่มย์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทพนรินทร์ ประพันธ์พัฒน์, รองศาสตราจารย์ ดร.พพนันท์ อูยานนท์, Dr.Dy Davuth

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง สุขทอง

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.สุภาพนา บุญล้ำ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงศักดิ์ เขมวิโร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิลปชัย กงตาล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง สุขทอง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์ อัสวจุฬามณี, ดร.เทพนคร ทาธง, ดร.อัคราพร สุขทอง, ดร.กฤษ ติรอนจิตต์, นายพรณราย คำโสภา

ศิลปกรรมและประชาสัมพันธ์

นายอนุชา ถือสมบัติ

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปวัฒนธรรมเล่มแม่ข่ายน้ำมูลตั้งแต่ฉบับที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2549 จนถึง ฉบับที่ 9 ประจำปีการศึกษา 2557 ได้มีการปรับปรุงคุณภาพมาอย่างต่อเนื่อง ฉบับนี้เป็นฉบับที่ 10 ประจำปีการศึกษา 2558 ภายในเล่มได้มีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความเป็นวิชาการมากขึ้นโดยเพิ่มจำนวนบทความวิจัยและบทความวิชาการที่เรียบเรียงโดยผู้ทรงคุณวุฒิในหลากหลายสาขาที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็อนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์และของภาคอีสาน เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์และของภาคอีสานให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง นอกจากนี้ ยังได้เพิ่มข้อมูลข่าวสารการดำเนินกิจกรรมของสำนักศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ในรอบปีการศึกษาที่ผ่านมา

กองบรรณาธิการหวังว่า วารสารศิลปวัฒนธรรมเล่มแม่ข่ายน้ำมูลฉบับนี้จะอำนวยประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษา คณาจารย์ ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องหรือมีความสนใจงานด้านศิลปวัฒนธรรมได้ตามสมควร ทั้งนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมส่งบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ และขอเชิญชวนผู้ที่ประสงค์จะส่งบทความหรือผลงานทางวิชาการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในตอนท้ายของเล่ม ลงตีพิมพ์ในวารสารศิลปวัฒนธรรมเล่มแม่ข่ายน้ำมูลฉบับต่อไป โดยไม่จำเป็นต้องเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์แต่อย่างใด กองบรรณาธิการขอกราบขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณากลั่นกรองงานวิชาการที่มีคุณภาพเพื่อการเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมและวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต่อไป

บรรณาธิการ

เรื่องจากปก

จากวันแม่ถึงวันพ่อ

ผศ.ดร.ฉลอง สุขทอง.....5

บทความวิจัย

วิถีชีวิตคนกับช่างเมืองสุรินทร์

สุทัศน์ กองทรัพย์.....8

Professional Competencies and Attitudes of Metal Crafts to strive Context of Space and Harmony of the Local Culture According to the Review of the Management and Workers in the Establishment of the Steel Industry

Thepnarintra Praphanphatม, Kulpawee Samanthong.....13

การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ธิดิ ปัญญาอินทร์.....19

การศึกษา คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ไหว้ครู – ครอบครุณาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เรขา อินทรกำแหง.....30

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา

นวัรัตน์ นิธิชัยอนันต์.....21

ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว

ณัฐกานท์ ถือสมบัติ.....59

บทความวิจัย

กันตรึม

รศ.ดร.ปิยพันธ์ แสนทวีสุข.....75

ARANGPHAMS, THE EVENT MANAGERS OF THE TRADITIONAL RITUALS OF MANIPUR (INDIA) : ASPECTS ON THE MANAGEMENT SYSTEM OF LOCAL CULTURE

N. Lokendra Singh Tamphasana Rajkumari.....91

ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน

นายวีรธรรม ตระกูลเงินไทย

อนุชา ถือสมบัติ.....98

ปกิณกะ

กวีลุ่มน้ำมูล

ทุ่งนาทอง

ฉลอง สุขทอง.....103

บทวิจารณ์หนังสือ

ประเสริฐ ใจกล้า.....	104
ประวัติท้องถิ่น/ชื่อบ้านนามเมือง	
เมืองรัตนบุรี	
ณัฐกานท์ ถือสมบัติ.....	109
นิทานพื้นบ้าน (ลาว)	
เชียงเมียงกับพญา	
สมจิตร พ่วงบุตร.....	113
เสน่ห์ มนตรา คุณค่า แห่งไหมมัดหมี่	
ผ้าโฮล	
ธนพร เวทย์ศิริยานันท์.....	115
อาหารพื้นเมือง	
เบ้าะต้อบจังกอม (ตำมะเขือพวง)	
สมนึก รัตนกำเหนิด.....	117

จาก Bike for Mom สู่ Bike for Dad

กิจกรรมการแสดงพลังของคนไทยทั่วประเทศเพื่อถวายความจงรักภักดีและเฉลิมพระเกียรติ “พ่อและแม่ของแผ่นดิน”

กิจกรรม Bike for Mom “ปั่นเพื่อแม่” ที่จัดขึ้นในวันที่ 16 สิงหาคม 2558 ถือเป็นปรากฏการณ์ครั้งยิ่งใหญ่ที่จะถูกจารึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ชาติไทย เมื่อประชาชนทั่วประเทศหลายแสนคนออกมปั่นจักรยานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน เพื่อร่วมแสดงความจงรักภักดีเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 83 พรรษา 12 สิงหาคม 2558 ตามพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

Bike for Mom “ปั่นเพื่อแม่” มีวัตถุประสงค์ สำคัญ ดังนี้

1. เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 83 พรรษา 12 สิงหาคม 2558
2. เพื่อให้พสกนิกรทุกหมู่เหล่า ได้แสดงออกถึงความจงรักภักดี ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์
3. เพื่อเป็นการร่วมแสดงออกของประชาชน ถึงความรักที่มีต่อแม่ และแม่ของแผ่นดิน
4. เพื่อให้พสกนิกรทุกหมู่เหล่า ได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมจักรยานเฉลิมพระเกียรติอย่างทั่วถึง และเสริมสร้างความสามัคคีของคนในชาติ ที่จะร่วมกันจัดกิจกรรมถวายพระพรแด่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
5. เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในการร่วมออกกำลังกาย ทำให้สุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ปลุกฝังให้ประชาชนรักการออกกำลังกาย และเสริมสร้างความมั่นใจเป็นนักกีฬา อีกทั้งได้นำกิจกรรมดังกล่าวไปต่อยอดขยายผลต่อไป

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้พระราชทานสิ่งของจากพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเสื้อยืดสีฟ้าสำหรับขี่จักรยาน จำนวน 90,000 ตัว เข็มกลัดพระราชทาน จำนวน 100,000 อัน พร้อมน้ำดื่มพระราชทาน โดยมีกำหนดจัดกิจกรรมขึ้นพร้อมกันทั่วประเทศในวันที่ 16 สิงหาคม 2558 เวลา 15.00 น. ตามเส้นทางที่แต่ละจังหวัดเป็นผู้กำหนด และแน่นอนว่า ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะนำเอาจักรยานราคาถูกหรือราคาแพง คันใหม่หรือคันเก่า ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะทุกดวงใจที่เข้าร่วมในกิจกรรม Bike for Mom ปั่นเพื่อแม่ นั้น มีจิตเจตนาเดียวกันคือการแสดงพลังของคนไทยทั่วประเทศเพื่อแสดงความจงรักภักดีและเฉลิมพระเกียรติ “แม่ของแผ่นดิน”

ในส่วนพื้นที่กรุงเทพมหานคร พระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พร้อมด้วยพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา จะทรงจักรยานนำข้าราชการและประชาชน เริ่มจากพระลานพระราชวังดุสิต ไปกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ และกลับมาสิ้นสุดที่พระลานพระราชวังดุสิต รวมเป็นระยะทาง 43 กิโลเมตร

กิจกรรม Bike for Mom “ปั่นเพื่อแม่” ถือเป็นภาพประวัติศาสตร์แห่งสยามประเทศอีกครั้งหนึ่ง เพราะได้รับความสนใจจากปวงชนชาวไทยอย่างล้นหลาม มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม Bike for Mom “ปั่นเพื่อแม่” ทั่วประเทศตามที่มีการลงทะเบียนเอาไว้ทั้งสิ้น 294,863 คน แบ่งเป็นในกรุงเทพฯ 40,000 คน ต่างจังหวัด 254,863 คน ซึ่งในวันที่ปั่นจริงคือวันที่ 16 สิงหาคม 2558 มีประชาชนทั่วประเทศที่ไม่ได้ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในส่วนต่างจังหวัด คาดว่ามีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้มากกว่า 300,000-400,000 คน ดังภาพข่าว

ที่ปรากฏจนทำลายสถิติโลกการรวมตัวปั่นจักรยานที่ประเทศไต้หวันได้ทำสถิติบันทึกไว้ในกินเนสส์ เวิลด์ เรคคอร์ด ไว้ที่จำนวน 70,000 คน

นับเนื่องมาอีก 117 วัน ประชาชนคนไทยทั่วประเทศ ได้มีโอกาสร่วมแสดงพลังถวายความจงรักภักดีและเฉลิมพระเกียรติกับกิจกรรม Bike for Dad “ปั่นเพื่อพ่อ” กันอีกครั้งหนึ่ง เนื่องด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงมีพระราชปณิธานที่จัดกิจกรรมจักรยานถวายพระเกียรติ และถวายความจงรักภักดี เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ร่วมกับพลสกนิกรชาวไทยทั่วประเทศและอีก 66 เมืองทั่วโลก เพื่อถวายเป็นราชสดุดี โดยจะเป็นองค์ประธานนำขบวนจักรยานในวันศุกร์ที่ 11 ธันวาคม 2558

Bike for Dad “ปั่นเพื่อพ่อ” มีวัตถุประสงค์สำคัญตามพระราชปณิธาน ดังนี้

1. เพื่อเฉลิมพระเกียรติและแสดงความจงรักภักดี และกตัญญูต่องานที่ต่อพระมหากษัตริย์
2. เพื่อร่วมใจเทิดพระคุณพ่อ
3. เพื่อความสามัคคีของชาวไทยทั้งชาติ
4. เพื่อสุขภาพกายและใจ ตลอดจนความสดชื่นแจ่มใส
5. เพื่อชมศิลปวัฒนธรรมของชาติ (इन)

กิจกรรม Bike for Dad “ปั่นเพื่อพ่อ” กำหนดจัดขึ้นในช่วงระหว่างวันที่ 11-13 ธันวาคม 2558 ประกอบด้วย 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมปั่นจักรยานเฉลิมพระเกียรติ Bike for Dad “ปั่นเพื่อพ่อ” ทั่วประเทศไทยและอีก 66 เมืองทั่วโลก กิจกรรมใจกลางแปลงพระราชทาน กิจกรรมนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ แสดงพระราชกรณียกิจอันแสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยของในหลวงที่มีต่อพลสกนิกรชาวไทยโดยใช้พื้นที่จัดแสดงบริเวณสวนอัมพร และกิจกรรมประกวดภาพถ่าย

สำหรับเส้นทางปั่นจักรยานเฉลิมพระเกียรติในกรุงเทพฯ รวมระยะทาง 29 กิโลเมตร จากพระลานพระราชวังดุสิต แยกหมอเหล็งประตูน้ำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สวนลุมพินี เยาวราช สะพานพุทธ วงเวียนใหญ่ หอประชุมกองทัพเรือ แยกศิริราช สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า ถนนราชดำเนินนอกสิ้นสุดที่พระลานพระราชวังดุสิต

ไฮไลท์สำคัญอีกอย่างหนึ่งของกิจกรรม Bike for Dad “ปั่นเพื่อพ่อ” ซึ่งปรากฏตามสื่อทุกแขนงและเป็นแรงบันดาลใจให้กับใครหลายๆ คนได้ลุกขึ้นสู้ชีวิตคือ ภาพของเด็กพิการไร้แขนทั้ง 2 ข้าง ด.ช.วรรณนะ คำอินทร์ หรือน้องทาม อายุ 11 ปี นักเรียนชั้น ป.5 โรงเรียนวัดหนองนาถกวาง อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 220/5 หมู่ 3 ต.หนองกุลา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก ซึ่งพิการไร้แขนทั้งสองข้างตั้งแต่กำเนิด แต่มีความสามารถใช้เท้าแทนมือในการวาดภาพ สามารถปั่นจักรยานได้อย่างคล่องแคล่ว และได้เคยเข้าร่วมโครงการ Bike for Mom “ปั่นเพื่อแม่” ที่ศาลากลาง จ.พิษณุโลก เมื่อวันที่ 16 ส.ค. 2558 ที่ผ่านมา และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระราชทานรถจักรยานเพื่อผู้พิการ ได้เข้าร่วมกิจกรรม Bike for Dad “ปั่นเพื่อพ่อ” ในวันที่ 11 ธ.ค. 2558 อีกครั้งหนึ่ง

กิจกรรม Bike for Mom “ปั่นเพื่อแม่” และ Bike for Dad “ปั่นเพื่อพ่อ” จึงเป็นเหตุการณ์สำคัญ 2 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2558 ที่สะท้อนให้เห็นถึงความจงรักภักดีของปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าที่พร้อมใจกันแสดงออกเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่... “พ่อและแม่ของแผ่นดิน” ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชาวโลก

บรรณาธิการ

ฉลอง สุขทอง

บทความวิจัย

วิถีชีวิตคนกับช้างเมืองสุรินทร์

สุทัศน์ กองทรัพย์

Professional Competencies and Attitudes of Metal Crafts to strive Context of Space and Harmony of the Local Culture According to the Review of the Management and Workers in the Establishment of the Steel Industry

Thepnarintra Praphanphat Kulpawee Samanthong

การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะ

การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ธิตี ปัญญาอินทร์

การศึกษา คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ
ไหว้ครู – ครอบครุณาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เรชา อินทรกำแหง

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา

นวัรัตน์ นิธิชัยอนันต์

ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว

ณัฐกานท์ ถือสมบัติ

วิถีชีวิตคนกับช้างเมืองสุรินทร์

สุทัศน์ กองทรัพย์*

บทคัดย่อ

วิถีชีวิตคนกับช้างเมืองสุรินทร์ จากการศึกษาพบสาระสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

ประการที่ 1 เมืองสุรินทร์ได้มีชื่อปรากฏในทำเนียบ การเมืองการปกครอง เพราะการติดตามช้างจากเมืองหลวง จนกระทั่งทำให้เจ้าเมืองได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าเมืองการปกครอง เปลี่ยนจากเมืองเป็นจังหวัด จากมีเจ้าเมืองท้องถิ่นเปลี่ยนเป็นการส่งข้าราชการมาปกครองเมืองจวบจนปัจจุบัน

ประการที่ 2 เมืองสุรินทร์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2504 ตามปรากฏแก่สาธารณชน คือ เมืองช้างที่เริ่มมีการนำช้างมาจัดแสดงเป็นงานประจำปี จนกระทั่งสู่งานระดับชาติ โดยกระบวนการทางการเมืองปกครองส่วนกลางเป็นตัวขับเคลื่อนงานแสดงของช้าง

โดยมีการปกครองส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนประสานกันอย่างลงตัว เมืองสุรินทร์วิถีชีวิตคนเมืองสุรินทร์ เริ่มต้นจากเป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากถิ่นฐานดั้งเดิมมาตั้งบ้านสร้างเมือง เป็นพวกลาวอพยพจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไทยกวยอพยพมาจากเมืองอัตตะปือแสนปาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนไทยเขมรอพยพมาจากเมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ราชอาณาจักรกัมพูชา ส่วนไทยจีนอพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน การก่อสร้างเป็นบ้านเมือง เป็นเมืองเมื่อได้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามนโยบายสร้างชาติ รัชชาติ เกิดความสำนึก โดยการจัดให้มีออกมาในรูปของการจัดการงานช้าง อันก่อให้เกิดความร่วมมือ สร้างพลังของชุมชน

ชาวจีนมีจิตสำนึกดำเนินการจัดการ เพราะเป็นผู้บริหารระดับท้องถิ่น

ชาวเขมรร่วมแสดงวัฒนธรรมบ่งบอกตัวตนของท้องถิ่นอันก่อให้เกิดความสง่างาม การแสดงกันตรึมในงานช้าง

ชาวลาวได้ร่วมแสดงการฟ้อนรำ สร้างจิตใจและเสริมพลังความรักขับเคลื่อนสู่สายสัมพันธ์เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการแสดงร่วมกัน

ชาวกวย เจ้าของช้างดั้งเดิม มีความผูกพันกับช้าง เมื่อมีการแสดงงานย่อมเกิดความเป็นสุขใกล้ชิดกับของที่รักและได้ช่วยช้ขนานนาน ช้างสู่สายตาชาวโลก เกิดความภาคภูมิใจ จนกระทั่ง

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตคนกับช้างเมืองสุรินทร์ มีแต่การให้ ให้การแสดงที่มอบออกไปด้วยกลิ่นไอของคนกับสัตว์ที่เกื้อกูลกันจากอดีตสู่ปัจจุบัน สู่อนาคตอย่างยั่งยืน

* สุทัศน์ กองทรัพย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Abstract

From investigating human and elephants ways of life in Surin, it was found that there were two reasons why Surin province is called "Town of Elephants" or "Muang Chang"

The first reason is the name "Surin" appeared in the list of the political and governmental history. The local leader who was the head of the group that successfully tracked the lost royal elephants was promoted and designated by the King to be the governor of the town, which later changed to province. Later, the governmental system has been changed from having the local people govern themselves to sending the governors from the capital to govern the town.

The second reason is since the year 1961 the elephants round up has been held yearly and become well known nationally. The round up was organized by the national committee with the accordant of the local people.

The history of Surin and its people originated from the immigration of four main tribes, Laotian from the Lao People Democratic Republic, Thai Guay from Munang Attapuesanpang in Laos, Khmer people from Pratabong, Siamarat and Srisophon in The Kingdom of Cambodia and Chinese from the Republic of China. These four groups are distinctively skillful in building accommodations. They have different creativity but are well united and have always been following the national policy. They love the land and realize of the importance of the precious treasure of the land. For this reason, they help and support the

elephant round-up, which is the most outstanding event that can get them together.

The Chinese Thai are good at disciplines so that they become the local administrators. The Khmer people show their unique traditions and cultures through Kuntrum Dance, which normally shows during the elephant festival.

The Location people show their way of reducing sadness and the power of love through beautiful and gentle dances whereas the Guay people are bound to their elephant. This tribe is always happy to join the elephant show which made Surin elephants known around the world. The Guay people are full of pride that they can show their distinctive way of life.

It can be concluded that ways of life of human and elephant in Surin is the way of group and helping between human and animals from the past up to the present time and to the sustainable future.

บทนำ

วิถีชีวิตคนเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะคนเป็นผู้สร้างสรรค์กิจการต่าง ๆ ให้ปรากฏก่อเกิดประเพณี วัฒนธรรม คนเมืองสุรินทร์ ประกอบด้วยไทย กวย เขมร ลาว และจีน ได้มีการร่วมสร้างคำขวัญประจำจังหวัดสุรินทร์ คือ สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม ได้ปรากฏเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สร้างสายใยแห่งความสัมพันธ์สอดคล้องกับกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ช้างเมืองสุรินทร์จากช้างป่าสู่ช้างบ้านสู่การแสดง โดยการจัดการตามกระบวนการสร้างวัฒนธรรมรับใช้สังคม โดยมีกลุ่มคนเป็นสารขับเคลื่อน วิถีชีวิตคน

กับช่างเมืองสุรินทร์ให้อยู่ร่วมสังคมของเมืองสุรินทร์
จากฐานผู้รู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวทวายกับช่างในงานแสดงของช่างเมืองสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวเขมรกับช่างในงานแสดงของช่างเมืองสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวลาวกับช่างในงานแสดงของช่างเมืองสุรินทร์
4. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวจีนกับช่างในงานแสดงของช่างเมืองสุรินทร์
5. เพื่อศึกษาการจัดงานแสดงของช่างส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนเมืองสุรินทร์

วิธีการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยข้อมูลเบื้องต้น ชันรอง เก็บข้อมูลบ้านกระโพ บ้านตากกลาง และเทศบาลเมืองสุรินทร์ โดยอาศัยกระบวนการทางประวัติศาสตร์พรรณนาเชิงวิเคราะห์ พรรณนาโวหารเรียบเรียง

ผลของการวิจัย

1. วิถีชีวิตของคนเมืองสุรินทร์

1.1 ชาวไทยทวาย กลุ่มคนที่ผู้อื่น เรียกว่า “ส่วย. ส่วนตัวเอง เรียกว่า “ทวาย” หรือ “กวย” หรือ “ก๊วย” ชาวไทยทวายแถบเมืองสุรินทร์อาศัยอยู่เกือบทุกอำเภอ โดยเฉพาะบริเวณเมืองสังขะ ตลอดจนบริเวณเมืองสุรินทร์ ส่วนบริเวณที่วิจัย คือ บ้านตากกลาง เขตการปกครองของอำเภอกาตุ่ม

เศรษฐกิจของชาวทวาย บ้านตากกลาง เป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ แต่เดิมการหาของป่าถือว่าเป็นวิถีชีวิตของชาวทวายโดยแท้จริง และยังจัดหาของป่า หรือเรียกว่า เศรษฐกิจอาศัยธรรมชาติ รายได้ของชาวทวาย บ้านตากกลางน่าจะมียาได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเลี้ยงช้าง การใช้ประโยชน์จากช้าง

การทำนา การทอผ้า การเลี้ยงสัตว์ อาชีพค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ เป็นต้น

ระบบการเมืองการปกครอง หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ แบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 13 ทำให้ต้องมีผู้ใหญ่บ้าน 2 คน

ระบบการศึกษา การศึกษาเริ่มแรกเป็นการศึกษาในบ้านรับการสืบทอดมาจากครอบครัวที่มุ่งเน้นการประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ คือ การเลี้ยงช้าง การคล้องช้างป่า การนำช้างออกไปเร่ร่อน รับจ้างทั่วไป หรือได้รับการศึกษาจากการบวชเรียน ชาวทวายบ้านตากกลาง มีการบวชเรียน เป็นการดำเนินการครองตัวครองตน ปฏิบัติตามจารีตทั้งผู้ชายและผู้หญิง ได้รับการอบรมสั่งสอนผ่านพิธีกรรม คำสั่งสอนของบรรพบุรุษ ครูและพระในชุมชน โดยหลักฐานเป็นความเชื่อที่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมการเลี้ยงช้าง คล้องช้าง และคำสอนตามหลักพุทธศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธ นับได้ว่าเป็นแบบแผนในการครองตัวครองเรือน โดยมีพระเป็นสื่อกลาง จนกระทั่งสู่ยุคการศึกษาในโรงเรียน

กลุ่มชนชั้นทวายเป็นกลุ่มชนชั้นใหม่ ชาวจีนตระกูลร่วมพัฒนา สามารถสร้างสมทุนที่เป็นที่ดินทุนที่เป็นรูปของสังคมและอยู่ในรูปของวัฒนธรรมและสิ่งที่สำคัญรุ่นต่อ ๆ มา ตระกูลร่วมพัฒนา เริ่มมีการจัดส่งบุตรหลานไปเล่าเรียน เพื่อต่อสู้นทางเศรษฐกิจและอำนาจ โดยได้เป็นกำนัน แล้วพัฒนาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดสุรินทร์ มีความมั่งคั่ง อำนาจ มีความรู้ สัมพันธภาพเพื่อตระกูลอย่างมั่นคง ขณะที่บรรดาชาวทวายคงเป็นชนชั้นที่ยึดติดกับการเลี้ยงช้างสืบต่อไป

1.2 ชาวไทยลาว บริเวณจังหวัดสุรินทร์ที่มีถิ่นฐานการตั้งบ้านเรือน ได้แก่ บริเวณอำเภอรัตนบุรี อำเภอสนม และบ้านหนองบัว บ้านหนองเพชร อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

1.3 เขมรไทย-สุรินทร์ พวกเขมร หรือขอม อาจจะอพยพจากทางเหนือของแม่น้ำโขง โดยตามพวก

มอญลงมา แต่ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ทางทิศตะวันออก
ในดินแดนที่เป็นประเทศลาวปัจจุบัน และในที่ราบสูง
โคราช อาศัยอยู่มากบริเวณอำเภอเมืองสุรินทร์ (รวมทั้ง
เขมรป่าดงสุรินทร์ สังขะ และขุนันท์)

1.4 ไทยจีน ชาวไทยจีนอพยพมาอยู่เมือง
สุรินทร์ จากเมืองจีนขึ้นเรือมาแล้ว ก็อพยพมาเรื่อย ๆ
และในที่ราบสูงโคราช ก่อนที่จะมาถึงเมืองสุรินทร์
อาศัยอยู่มากบริเวณเขตเทศบาลของทุกอำเภอใน
จังหวัดสุรินทร์ เพื่อประกอบกิจการจำเป็นต้องอาศัย
ชุมชนในเขตเทศบาลเป็นหลักวันสำคัญต่าง ๆ ของชาว
จีนในเมืองสุรินทร์ ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กัน เพื่อให้เกิด
ความสงบในจิตใจ ตลอดจนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ซึ่งมี
ส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยจีน ได้แก่ วัน
ตรุษจีน เสงเม้ง เทศกาลไหว้ขมมะจ่าง สารทจีน
เทศกาลกินเจ เทศกาลไหว้ประจำ และการไหว้ตัวโจ้ย
 เป็นต้น

ชาวไทยจีน ประกอบการค้าขาย
ตามเส้นทางรถไฟ โดยมีสินค้าจากท้องถิ่นและสินค้า
จากกรุงเทพฯ มีสถานีค้าซึ่งเป็นตัวเชื่อมการเดินทางรถไฟ
ไปสู่เมืองอุบลราชธานีและกรุงเทพฯ และต่อมา
มีการค้าขาย โดยอาศัยเส้นทางรถยนต์ เช่น สายโชคชัย
เดชอุดม ถนนจากเมืองสู่เมือง เมืองสู่ตำบล หมู่บ้าน
คล้ายกับระบบเครือข่าย

2. การจัดงานช้างจังหวัดสุรินทร์
เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2493 เป็นการชุมนุมครั้งแรก

พ.ศ. 2503 มีการชุมนุมช้าง เพื่อเป็นการ
ฉลองที่ว่าการอำเภอใหม่ อำเภอท่าตูม

พ.ศ. 2504 การแสดงของช้างภายใต้ความ
ร่วมมือระหว่างจังหวัดสุรินทร์และองค์การส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยมีการฝึกซ้อมและ
เตรียมการไว้ล่วงหน้า โดยมีการชักคะเย่อระหว่างคน
กับช้าง การแสดงมัลลอว์ช้าง กีฬาพื้นเมือง การจัดงาน
ช้างให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมทิวทัศน์แม่น้ำมูล และชม
ช้างเล่นน้ำ อย่างไรก็ตาม พ.ศ. 2505 คณะรัฐมนตรีได้
มีมติให้ถือว่า การจัดงานแสดงของช้างที่จังหวัดสุรินทร์

ถือเป็นงานประจำปีของชาติ ต่อมามีการจัดงานช้าง
แฟร์ ในงานแสดงของช้างจนถึงปัจจุบัน

3. การท่องเที่ยวบ้านช้างตากกลาง เริ่มจาก
การมีโครงการนำช้างกลับบ้าน เนื่องจากมูลนิธิหมู่บ้าน
ช้างการบินไทยสุรินทร์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
(ATTA) เห็นว่า หมู่บ้านช้าง เป็นหมู่บ้านที่เคยมีวิถีชีวิต
อันงดงามที่ผูกพันระหว่างคนกับช้าง ต่างเอื้อประโยชน์
ต่อกันมานับเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน จนกระทั่ง
รัฐบาลสั่งปิดป่า ช้างจำนวนมากต้องตกงาน คนเริ่มไม่
มีรายได้แน่นอน ช้างและคนต่างกระจัดกระจาย เร่ร่อน
ไปอยู่ตามเมืองใหญ่ทั่วประเทศ เพื่อความอยู่รอด
ก่อให้เกิดปัญหาสังคม จากเหตุการณ์ดังกล่าว จึงมี
ความจำเป็นที่ต้องการรื้อฟื้นวิถีชีวิตระหว่างคนกับช้าง
เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวมายังหมู่บ้านช้าง โดยหวังที่จะ
สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดึงคนและช้างที่ตาม
เมืองใหญ่ ๆ ทั่วประเทศกลับมาดำเนินชีวิตสู่เมือง
สุรินทร์ในหมู่บ้านช้างตากกลางให้อบอุ่นเหมือนในอดีต

สรุปและข้อเสนอแนะ

คนกับช้างตั้งอยู่ภายใต้การตั้งโจทย์ แต่อย่างไรก็
ตามเมืองสุรินทร์มีประวัติศาสตร์ การสร้างตัวตนจาก
การตามช้างของราชสำนัก การสร้างเมือง ช้างกลายเป็น
รูปแบบการแสดงเมื่อเริ่มจากการนำช้างไปชุมนุม สู่
การจัดงานแสดงของช้าง เพื่อตอบโจทย์การท่องเที่ยว
อันเป็นนโยบายของประเทศที่จัดให้มีการแสดงของ
จังหวัด จังหวัดสุรินทร์จึงได้รับการกล่าวขานนานมา
“เมืองช้าง” อันก่อตัวมาจากชุมชนชาวไทยกูย ผู้มี
ความชำนาญในเรื่องช้าง ชาวไทยลาวเดิมแต่ง การ
แสดงในงานช้างส่วนชาวไทยเขมรร่วมพิธี โดยการ
แสดงรำยรำอันถือว่าเป็นชุมชนที่มีเชื้อสาย จำนวนมาก
ของจังหวัดสุรินทร์

อย่างไรก็ตามชุมชนชาวไทยจีน ผู้มีบทบาท
ในการจัดการแสดงเฉพาะเกี่ยวข้องกับกับการมีตำแหน่ง
ผู้บริหารท้องถิ่นเชื่อมโยงกับข้าราชการ ทำให้เกิดพลัง
การขับเคลื่อนโดยการจัดงานแสดงของช้างสุรินทร์ จึง
อพยพไปด้วยวิถีชีวิตชาวไทยกวย ชาวไทยลาว ชาว

ไทยเขมร และชาวไทยจีนได้อย่างลงตัว คอยเชื่อมโยง
พลังการอยู่ร่วมกันของวิถีชีวิตคนกับข้างเมืองสุรินทร์
สร้างชื่อเสียงกลายเป็นหมู่บ้านข้างแห่งเดียวของโลก

จะจับกับวิถีชีวิตคนสุรินทร์ มักจะฟังพา
กัน อพยพมาร่วมสร้างบ้านเมืองเหมือนกัน ความ

อบอุ่นเกื้อกูลกันย่อมช่วยเหลือ สร้างประวัติศาสตร์คน
กับข้างอย่างยั่งยืน เสมือนทุกสิ่งย่อมร้อยรัดกัน

ควรมีการวิจัยเรื่องวิธีการจัดงานข้างสุรินทร์
หรือ รูปแบบสู่หลักสูตรการศึกษาสู่ห้องเรียนต่อไป

บรรณานุกรม

ขจร สุขพานิช. (2520). **ฐานันดรไพร่**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธนบุรี.

จารึกประเทศไทย เล่ม 4. (2529). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2523). **แลลดวรรณกรรมไทย**. มหาสารคาม : โรงพิมพ์อภิชาติการพิมพ์.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2523). **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของ**

ชื่อชนชาติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ชัย เรื่องศิลป์. (2539). **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยโบราณก่อนศตวรรษที่ 25**. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ญาติ ไหวดี. (2517). **ชีวิตและผลงานของข้าพเจ้า**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศึกษาสัมพันธ์.

เต็ม วิภาคย์พนกิจ. (2530). **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทองศักดิ์ หาญวงศ์. (2532). **เมืองพิมาย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิลปากร.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2525). **สามสิบชาติในเชียงราย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รับพิมพ์.

ประกอบ ผลงาม. (2538). **ไทย-เขมร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

พรณี ฉัตรพลรักษ์ และคนอื่น ๆ. (2529). **สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์.

พรหม ดาศรี. (2549, เมษายน 10). ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.

พระยาประกิจจักร. (2504). **พงศาวดารสุวรรณโคตมคำ**. กรุงเทพฯ : ครูสภา.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2545). **ศาสนาและการเมืองในประวัติศาสตร์สุโขทัย-อยุธยา**. กรุงเทพฯ :

พินเสดดิ้ง เซินเตอร์.

ไพฑูรย์ มีกุล. (2545). **การพัฒนาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรป่าดง**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมาธิราช.

มงกุฏ แก่นเดียว. (2533). **แซมชาย**. สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตน์การพิมพ์.

วัฒนธรรมเมืองสุรินทร์. (2535). สุรินทร์ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์.

วีระศักดิ์ ประพิตรภา. (2548, กันยายน 10). ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.

สมหมาย ชินนาค. (2539). ฝีประจำ : **คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทย-กวย (ส่วย)**

เลี้ยงช้าง จังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. (2537). **ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย ภูมิหลังทางปัญญา รูปแบบ**

ทางศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : มติชน.

Professional Competencies and Attitudes of Metal Crafts to strive Context of Space and Harmony of the Local Culture According to the Review of the Management and Workers in the Establishment of the Steel Industry

Thepnarintra Praphanphat¹ Kulpawee Samanthong²

Abstract

The purposes of this study were to professional competencies and attitudes of metal crafts to strive context of space and harmony of the local culture according to the review of the management and workers in the establishment of the steel industry. The population were the administrators group & technicians group. Questionnaires were sent to 33 administrators and 33 technicians. The completely answered copies returned from each group amounted to 87.87 percentage. The data was analysed using statistics of percentage, mean and standard deviations. It was found that the analysis of data for 9 aspects of competency in the work of technicians. Both groups have similar opinions that 8 aspects are greatly needed : 1) production, 2) the installation and maintenance treatment system working machinery, 3) computer knowledge, 4) knowledge of english, 5) testing and practices metals, 6) welding, 7) the metal forming operations, and 8) reading writing and drawing. Both groups have the some opinion that four aspects are greatly needed which are disciptions attitude, personality and human relationships.

Key words : professional competencies , attitudes , metal crafts, strive context of space , harmony of the local culture

Abstract

The world today is developing very fast. Information technology advances and globalization the industry needs to make the market competitive to continue producing quality products and modernity. That in the manufacture of industrial products ,whether the industry type and often just can't help the many problems that

and often just can't help the many problems that hinder the production system. The most common the shortage of skilled workers and lack of technology. The need to develop skilled personnel to engineers were by training them intensively and require the system to educate technicians and engineers (Teravuti ,1999:8). Then the technician should will be developing as

¹ Aisst.Prof.Dr.Thepnarintra Praphanphat Programs provided : Industrial Engineering ,RMUTSB.

² Kulpawee Samanthong Education Office of Academic Support and Registration , RMUTR.

a resource for people in the medium to strive context of space and harmony of the local culture and visitors to meet the needs of enterprises in the market. Then any manufacturers will have been struggling to maintain their market share held as a result, competition have to competed on price and quality of goods sold to foreign manufacturers as well. So to prepare people to be quality matches the job description therefore it has been important and necessary for the developing of the industry forward. Because outgrow the world in science and technology. Therefore, the management of vocational and technical education, that varies depending on the progress it. The curriculum will be improving or changing regularly to keep pace with today's technology. The availability of resources, manpower issues going into the industrial sector as the government plans to include into the National Economic and Social Development (2012-2016) (The Office of the National Economic and Social Development, 2011). The government needed to take action quickly and consistently since the National Social and Economic Development Plan about 7 and information from the Department of Economics in 1995 onwards. It was found that exports of steel products are likely to increase over the years. The advance technology used in production have been to playing a role in the steel industry. These things need to be knowledgeable personnel specialization in order to control and maintain. Which will have been including development and technology transfer to technicians working in the manufacturing process. It can be said that in the production of steel in the country. That will have

utilizing the technology used in the production process such as ; welding, extrusion pumps, and finishing success, etc. The production of iron and steel in the first half of 2011 there are approximately 6,282,806 ton (excluding semi-finished steel products and steel pipes). An increase of 19.81 per cent compared to the same period last year, the steel has greatly expanded 36.72 percent. Due to the expansion of real estate ,the housing project by the private sector has continued and the second coated tin plate an increase of 35.06 per cent .Moreover, the manufacturers are afraid that prices of industrial raw materials such as scrap billet small, which have soared since late 2005- early 2011 will rise. Allows manufacturers to increase production in order to keep the stock Source: (Customs, 2011).

For the reasons mentioned above the researchers were being interested to study to professional competencies and attitudes of metal crafts to strive context of space and harmony of the local culture was according to the review of the management and workers in the establishment of the steel industry. However, the findings of research that will has been developing and improving the quality of technical courses metals to be ready to meet the needs of enterprises in the context of contemporary culture and local.

Purpose

This study were to professional competencies and attitudes of metal crafts to strive context of space and harmony of the local culture according to the review of the management and workers in the establishment of the steel industry

Research Methodology The quantitative research (descriptive) include.

1. The population of this research. The population in the study executive establishments and practitioners metalwork. They are working in the steel industry enterprises. The action on the production of components, containers and metal products about 33 factories in Bangkok. Which can be dividing into two groups, one for each of the following. Management group in the establishment of about 33 people were including business owners or factory managers or deputy managers or engineers, one of about 33 places. The group of about 33 workers were technicians or department head or engineers who were graduated branch technicians or metal smith about 33 people from a list of plants that were allowed to operate at 61 and 64 (12) - (14) at year-end 2011(prepared in February 2012).

2.Instrument used in research. The research from the course textbook was printed documents as well as qualified consultants and experienced metal worker. To be used as a guide to create a questionnaire. The rating scale level 5 to level. The purposes of the research were study and analysis and to determine the scope of questions.Principles of creating questionnaire a draft it. That were divided into two parts by a part of the executive in the workplace, the worker in the workplace. Each questionnaire it is consists of three questions. Chapter 1 : overview of the respondents. The nature of the questions are multiple choice and fill. Chapter 2 : performance information on the professional technician's knowledge and skills metals. Evaluation looks on a scale level 5 to level. Chapter 3 : Information

about are the attitudes of the technicians metals. Evaluation looks on a scale level 5 to level. Which were leading experts presented a draft questionnaire to check the authenticity and to improve . Test draft questionnaires sent to executives metals and technicians 20 of the steel industry in the workplace.It had acquired data analysis of reliability by means of a questionnaire was measuring constant internal alpha coefficient (Cronbach), which will the confidence of both the questionnaire at 0.7898.

3. Data Collection. The research will be conducting to collect information on the hierarchy. It requested cooperation from the respondents. The guidebook from RMUTSB.Nonthaburi Centre ,the establishment selected send the requested cooperation and a mail survey. It was taking about four weeks to collect the questionnaires. The questionnaires were sent out to about 33 of the number of questionnaires and steel industry executives and worker's total of about 33 letters, about 26 questionnaires were returned representing 87.87 percent of the plant, some of the remaining business, and some of transforming the business to do otherwise.

4. The statistics used for data analysis. Statistics, percentage, mean, and standard deviation. Data processing software packages SPSS / PC V. 15.0.

Research results.

General information about the worker, technicians metals group steel industry most males than females. Most are younger than 30, followed by 31-40 years. Position or a career as a

technician in the most current 70.70 percent, followed by an engineer. Most industry related experience 6-10 years, followed by 1-5 years. Industry related experience 6-10 years, and followed by 1-5 years. The study of the professional competence of technicians were working in the metal in the workplace. The steel sector the business related to the production of machinery and metal products of all kinds. Which depicts the fitness to practice is as about 9

follows : 1) the welding, 2) metal forming operations, 3)the decorative surface finish, 4) the reader, design, manufacturing, 5) testing, 6) metals and practices, the installation, 7)operation and maintenance of mechanical, 8) computer knowledge ,and 9) the knowledge of English.

Table 1 reviews the executive establishment professional technicians and workers metal about the fitness to practice an average of nine.

Professional performance	Adminis trator ($\bar{X}$)	Reviews demand	Worker ($\bar{X}$)	Reviews demand	Adminis trator (S.D.)	Worker (S.D.)
In welding	3.74	very	3.85	very	1.16	0.89
Operations metal forming	3.69	very	3.93	very	1.29	0.75
The decorated surface finish	2.95	moderate	3.22	very	1.26	1.10
Reading writing and drawing	3.66	very	4.05	very	1.09	0.73
Production	4.41	very	4.17	very	0.70	0.94
Testing and commercial metals operations	3.75	very	3.92	very	1.13	0.84
The installation and maintenance Treatment system working machinery	4.39	very	3.72	very	0.90	0.88
Computer knowledge	4.00	very	3.57	very	0.83	0.70
Knowledge of English	3.97	very	3.93	very	0.78	0.57
Total average	3.84	very	3.82	very		

From table 1 about the performance of professional technical metal the management of the establishment workers were found that a metal forming, 3) reading writing and drawing , 4) production, 5) testing and commercial metals operations, 6) the installation and maintenance

worker has an averaged of reviews. That average synonymous with executive establishment high level in 8 areas follow that : 1) welding , 2) the treatment system working machinery , 7) computer knowledge , and 8) knowledge of English. The comments on the performance of

professional technical metal the management of the establishment workers found that ; a worker has an averaged of reviews. That average synonymous with executive establishment one is moderate aspects finishing success. The results of the study of the physical metal

technicians who were working in the establishment of the steel industry. However, the findings of research that will has been developing and improving the quality of technical courses metals to be ready to respond to the needs of enterprises.

Table 2 *reviews the executive establishment. And professional practitioners*
The technicians metal attitude about the 4 sides

Professional performance	Adminis trator ($\bar{X}$)	Reviews demand	Worker ($\bar{X}$)	Reviews demand	Adminis trator (S.D.)	Worker (S.D.)
Interpersonal	4.32	very	4.21	very	0.74	0.55
Personality	4.40	very	4.25	very	0.70	0.56
Operational	4.45	very	4.25	very	0.56	1.05
Total average	4.43	very	4.27	very		

Summary and Discussion. The results of this research were considering comments on the performance of professional technicians, administrators and metal workers, technicians found that 9 metal with the corresponding level in more than 8 sides together follow that : 1) production, 2) the installation and maintenance treatment system working machinery, 3) computer knowledge, 4) knowledge of english , 5) testing and practices metals, 6) welding, 7) the metal forming operations, and 8) reading writing and drawing. The reviews were matching a moderate one side and the side of a surface finish achieved. This consistant with the concept Teerawut (1999), he mentioned indicator of technicians in the operation found that ; the technicians will the habit of maintenance tools and equipment,the ability of the material,and mechanical maintenance, and in line with research results Kasemchai (2012) , his research capacity artisans welding desirable to meet the needs of enterprises in steel shipyard research

found that ; physical professional craftsman welding items that executives need first is to maintain the equipment, and the environment. The average skill level, items executives need first is maintenance of machinery, and consistent with the concept of Shongwut (1998), his research technician profession of physical metal, according to the executive, and workers in the establishment of the work group metal and nonmetal industries eastern coast. The research was found that executives establishment and the demand for physical metal technicians' knowledge and abilities in very of the 15 areas. The quality control is a requirement in first.

Recommended by bringing research results to users. Postgraduate Diploma (Bachelor.) 2-year course to add professional content on : 1) the production side, 2)the installation and mechanical maintenance, 3) the computer knowledge ,and 4) the knowledge of English. To meet the needs of enterprises. It will have fielded ethical practice, promoting personality

and strengthen relations, attitudes and practices to learn more and more

General Recommendations. There should be research on the needs of administrators, operators and practitioners in the field and

undergraduate should be research on the environment in the work of technicians metals in industrial enterprises to any areas in a parts of country.

Reference

- Alek Sandar Karaev; S.C.Lenny Koh and Leslie T.Szamosi.(2007). **"The Cluster approach and SME Competitiveness : a Review"**. Journal of Manufacturing Technology Management .
- Ayse Saka-Helmhout and Elif Karabulut.(2006). **"Institutional Barriers to Entrepreneurship in Clusters.Evidence from the Turkish Textile Sector"**. International Journal of Emerging Market.
- Bangkok Bank (Thailand).(2011). **"Iron and steel industry"** 29. Economic Journal. Sep, 29.
- Bank of Thailand (Thailand).(2011). **"Development of Small Industry"** 43. Journal reports Economy. Sep, 43.
- Best, John W. Research in Education.(1981). 4th ed. Englewood cliffs, New Jersey : Prentice Hall, Inc. : 196.
- China Agricultural Machinery Industry Report, 2007 – 2008.
- Kasemchai Boonpheng.(2012). **"Performance craftsmen welding desirable requirements. The establishment of a steel shipyard in Thailand"**. KMUTNB Education Thesis MA Industries, Department of Technical Education ,Graduate School ,KMUTNB.
- Kimble, Carol Nadine. (1998) . **"Multimedia Technology Integrated in Constructivist Learning Environments"**.
- Miller, F.M.(1978). **"Guidance principle and Service"**. 3 rd Ed.. Columbus : Bell & Howell.
- Narong Chatsrisom. (1992). **"Rehabilitation Technician prototype castings According to the needs of the Industrial enterprises producing cast iron"** KMUTNB Education Thesis MA Industries, Department of Technical Education ,Graduate School ,KMUTNB.
- Norris, Willa.(1966). **"The Information Service in Guidance"**. 2 nd Ed. Chicago : Ran Manally .
- Rules KMUTNB.(1991).Graduate School ,KMUTNB.
- Shongwut Samakam. (1998). **"Professional competence of technicians metals demand management. And workers in the establishment of the work group metal and nonmetal industries Coast Eastern Seaboard"** KMUTNB Education Thesis MA Industries, Department of Technical Education ,Graduate School ,KMUTNB.
- Tanintra SinpaJaru. (2008). **"SPSS. Research and statistical analysis with SPSS"**. Ed. 9 th Ed. BKK : Business R&D : 47-48,67.
- Teravuti Boonyasopon. (1999). **"The Vocational and Technical Education to develop the industry"** . 2 nd Ed. KMUTNB.

การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

The Development Learning Management Process by Using Folk-Wisdom in Music to Improve Lifelong Learning Skills.

ธิดิ ปัญญาอินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาการกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) ศึกษาประสิทธิผลของการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งแบ่งขั้นตอนออกเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาแนวทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ดนตรี ระยะที่ 2 พัฒนาการกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระยะที่ 3 ประเมินผลการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ ระยะที่ 4 ประเมินประสิทธิผลของการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรี ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบคือ หลักการ จุดมุ่งหมาย สารการเรียนรู้ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้และการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ ให้กำหนดโจทย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้สืบค้นแสวงหาความรู้ ให้เลือกสรรองค์ความรู้ ให้ประเมินค่าองค์ความรู้ และให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้องค์ความรู้ 2) ผลการศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบพบว่า นักศึกษามีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 82.13 ซึ่งสูงกว่าที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 80 และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรี ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Keyword : Learning Management, Folk-Wisdom, Lifelong learning skills.

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to develop the Learning management Process by using Folk-Wisdom in Music to improve lifelong learning skills 2) to study the efficiency of the Process of the learning management. This study

—was Research and Development. The research

design of this study was Research and Development. There was 4 steps 1) to study the guideline of Folk-Wisdom in Music management 2) to develop the learning management by using Folk-Wisdom in music to improve Lifelong learning skills 3) to evaluate the output of learning management 4) to evaluate the model

* สาขาวิชานวัตกรรมการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

learning management 4) to evaluate the model by using Folk-Wisdom in Music. The result was found that 1) the Process of learning management using Folk-Wisdom in Music to improve lifelong learning skills had 5 elements: main ideas, aims, learning department, learning method and evaluation and also there were 5 steps of learning management: to provide the

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนามนุษย์เพื่อพัฒนาประเทศ เป็นรากฐานสำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคม การศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4) ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มุ่งสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และได้กำหนดแนวการจัดการเรียนรู้ไว้ในหมวด 4 มาตรา 24 ไว้ว่า ครูควรจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา จากอดีตที่ผ่านมาการจัดการศึกษาไทยในสมัยโบราณใช้วัดเป็นศูนย์กลาง การศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไปเป็นการศึกษาที่ไม่มีแบบแผน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538 ก :1)

question in self-learning, research, knowledge value and knowledge adaptation. 2) The effective study shown that the students had Lifelong learning skills after the class equal 82.13 percentages, it has been higher than expected, and also the students were satisfied on using learning management by using Folk-Wisdom in Music to improve Lifelong learning skills.

การจัดการศึกษาที่ดีต้องเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้บุคคลได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มตามศักยภาพของตนเอง สามารถเรียนรู้และดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ บนพื้นฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของตนเอง นอกจากนี้การศึกษาที่ดีจะต้องสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้น การศึกษาที่ดีจึงต้องสอดคล้องกับบริบทของชุมชนเพราะชุมชนเป็นทั้งกลุ่มคนที่ติดต่อสัมพันธ์กัน มีรากฐานความเชื่อวิถีดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกันมีการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในมาตรา 7 กำหนดว่า จะต้องมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นและของไทยควบคู่ไปกับความรู้สากล มีความสามารถในการประกอบอาชีพพึ่งตนเองได้ ซึ่งการศึกษาที่จัดขึ้นจะต้องอยู่บนองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน บนพื้นฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อความอยู่รอดของสังคมในท้องถิ่นนั้นๆ

รุ่ง แก้วแดง (2541:202 - 214) กล่าวว่า ในการพัฒนาประเทศไทยเพื่อให้เจริญทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น เราให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตลอดมา แต่ยิ่งพัฒนามากก็พบว่าประเทศไทยต้องวิ่งตามและพึ่งพาภูมิรัฐของต่างประเทศอยู่ตลอดเวลาเป็นการ

พัฒนาที่นำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มากมาย นับตั้งแต่การเสียเปรียบดุลการค้า ความไม่สมดุลระหว่างวิทยาศาสตร์กับวัฒนธรรม ความไม่สมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อมทั้งนี้ก็เพราะเราได้พัฒนาประเทศและจัดการศึกษาโดยทอดทิ้งของดีที่ประเทศเรามีอยู่คือ“ภูมิปัญญาท้องถิ่น”หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”

ภูมิปัญญาทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนไว้ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองการพัฒนาเพื่อพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิมเพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมั่นคง ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นชนบทรอบนิคมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของแต่ละสังคม อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่เหมาะสม ทรงคุณค่าและมีความสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ปัจจุบันสังคมโลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว อันสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ของทุกภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกัน คุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ซึ่งความหมายของการเรียนรู้ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2542 หมายถึง การเข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์ กล่าวได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การที่บุคคลได้รับความรู้และประสบการณ์แล้วเข้าใจความหมายสิ่งที่ได้รับ จากแหล่งหรือกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ อาจอยู่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ตั้งแต่เกิดจนตาย ครูผู้สอนจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อม

ในการจัด การเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยน ไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ มีความรู้ ความ สามารถ และทักษะจำเป็น ซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ดังกล่าว ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษา

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2555: 159) กล่าวว่าสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน มุ่งเน้นไปสู่วัฒนธรรมดนตรีบางประเภท ซึ่งไม่ใช่ดนตรีประเภทเดียวกับที่สถาบันดนตรีที่มีมาตรฐานจัดการเรียนการสอน จึงทำให้เด็กและเยาวชนไทยไม่คุ้นเคย ขาดความเข้าใจ และไม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การชื่นชมผลกระทบของสังคมในเรื่องเกี่ยวกับดนตรีเช่นนี้ เป็นสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยไม่เห็นความสำคัญของคุณค่าแห่งโสตศิลป์ที่ได้รับการสร้างสรรค์ และพัฒนาจนมีความงดงามในระดับสูง และเกิดความเข้าใจผิดในเรื่องของคุณค่าของดนตรี ซึ่งส่งผลมาถึงแนวคิดในเรื่องการศึกษาดนตรีที่มีแบบแผนในหลายด้าน ซึ่งจากเหตุดังกล่าวนั้นส่งผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรมในด้านการรู้จักวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

กระบวนการจัดการศึกษาของหลักสูตรครูศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มุ่งเน้นให้ผู้เรียน มีความรู้ความสามารถ มีทักษะการเรียนรู้ที่ดี เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นครูดนตรีในสังคมศตวรรษที่ 21 ซึ่งสังคมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยการเรียนรู้ในสังคมสามารถเกิดขึ้นได้อย่างหลากหลายและตลอดเวลา ด้วยการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งเอื้อต่อทักษะของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน โดยผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

สิ่งต่างๆที่เป็นความรู้อย่างใหม่ รับรู้ในการเปลี่ยนแปลงต่างๆ
ของสังคมโลก

ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์ (2555: 158) กล่าวว่า ใน
ระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาในระดับสูงสุดในระบบ
การศึกษา ศาสตร์ทางด้านดนตรีศึกษาเป็นศาสตร์ที่
ยังคงต้องพัฒนาต่อไป ซึ่งในปัจจุบันหลักสูตรดนตรี
ศึกษาเป็นหลักสูตรที่ผลิตครูดนตรีเป็นหลัก 5 ปี ซึ่ง
แตกต่างไปจากหลักสูตรดนตรี 4 ปี โดยหลักสูตรผลิต
ครูดนตรี มีการกำหนดสาระวิชาความรู้มากกว่าหลักสูตร
เดิมที่ผ่านมา โดยมีการกำหนดให้เรียนเกี่ยวกับการ
วิจัย กิจกรรมเสริมสำหรับครูดนตรี

กิจกรรมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิ
ปัญญาชาวบ้านสำหรับผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่ช่วยฟื้นฟู
ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนา
ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างหลากหลายรูปแบบและ
เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งในจังหวัด
บุรีรัมย์ มีความหลากหลายทางด้านสังคมและ
วัฒนธรรม มีแหล่งอารยธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นใน
ด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการพัฒนาทักษะ
การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนสถานการณ์
จริงในชีวิต และตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรี เป็นสิ่งหนึ่งที่มี
อยู่ในทุกชุมชน ท้องถิ่น เพราะดนตรีนั้นเป็นส่วนหนึ่ง
ของวัฒนธรรมของมนุษย์ในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ มักจะใช้
ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ในโอกาสกิจกรรม
ประเพณีต่างๆ ซึ่งวัฒนธรรมทางดนตรี หรือภูมิปัญญา
ทางดนตรี นั้นมีการสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง คงอยู่
คู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ผู้วิจัยจึงเห็น
ว่า การดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการ
จัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อ
เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะเป็นการสร้าง
พื้นฐานที่เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนที่จะเป็นครูดนตรีที่
เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีและ
มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการ
พัฒนาตนเอง พัฒนาผู้เรียนและสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการ
จัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อ
เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ผู้วิจัยได้กำหนด
วัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาพัฒนากระบวนการจัดการ
เรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อ
เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการใช้
กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทาง
ดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการ
เรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อ
เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้รูปแบบ
การวิจัยและพัฒนา (Research and Development)
ซึ่งแบ่งขั้นตอนออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาสภาพของการใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ดนตรี การวิจัย
ระยะนี้เป็นการสืบค้น ศึกษาวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับ
ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับครูผู้สอนดนตรี และ
การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่ม
(Focus Group) กับครูผู้สอนดนตรีเกี่ยวกับทักษะการ
เรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับครูผู้สอนและสภาพของการใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ดนตรี ซึ่ง
กลุ่มเป้าหมายคือนักศึกษาชั้นปีที่ 5 ที่กำลังปฏิบัติการ
สอนในสถานศึกษา จำนวน 15 คน

การวิจัยระยะที่ 2 พัฒนากระบวนการ
จัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อ
เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการ
สังเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างทักษะ
การเรียนรู้ตลอดชีวิต แล้วนำกระบวนการที่ผ่านการ
ตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ไปทดลองใช้
(Try-Out) โดยใช้ในการจัดการเรียนรู้รายวิชา การ
ปฏิบัติงานวิชาชีพวิชาชีพรู 2 จำนวน 15 คน ที่ไม่ใช่

กลุ่มเป้าหมาย และนำกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการ
เรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปปรับปรุงแก้ไข

การวิจัยระยะที่ 3 ประเมินผลการพัฒนา
กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการ
จัดการเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ใน
รายวิชา ดนตรีในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 สำหรับ
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาดนตรีศึกษา ภาค
การศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2555 ใช้เวลา 8 ครั้ง ครั้งละ
2 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งหมด 16 ชั่วโมง โดยกระบวนการ
จัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อ
เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่พัฒนาขึ้น
ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบคือ หลักการ จุดมุ่งหมาย
สาระการเรียนรู้ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้และการ
วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการ
วิจัย ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการ
เรียนรู้ที่เสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นแบบ
มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ
วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ (Percentage)
ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
โดยตั้งผลการประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการ
เรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระดับ
ดีขึ้น

การวิจัยระยะที่ 4 ประเมินประสิทธิผลของ
การใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นทางดนตรี กระบวนการจัดการเรียนรู้ ที่ผู้วิจัย
พัฒนาขึ้นที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้เป็นการทดลองกับ
กลุ่มทดลองเพียงกลุ่มเดียว (Single Group Time
Series Design) ในการประเมินกระบวนการจัดการ
เรียนรู้ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ของผู้เรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งเป็นแบบ
เลือกตอบ โดยตั้งเกณฑ์ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ของผู้เรียนไว้ร้อยละ 80

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอใน 2 ประเด็นดังนี้

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการ
เรียนรู้ตลอดชีวิต ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 5
องค์ประกอบคือ หลักการ จุดมุ่งหมาย สาระการเรียนรู้
ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้และการวัดผลและประเมินผล
การเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน
ดังนี้

1) ให้กำหนดใจทักการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใน
การจัดการเรียนรู้ผู้สอนแนะนำให้ผู้เรียนได้เห็น
ความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นทาง
ดนตรี โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกำหนดหรือเลือกศึกษา
ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรี ที่ตนเองสนใจหรือภูมิ
ปัญญาทางดนตรีในท้องถิ่นของตนเอง สามารถพบ
เห็นในโอกาสเทศกาลต่างๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการ
เรียนรู้ มีความตั้งใจและทักษะการเรียนรู้โดยพึ่งพาผู้อื่น
น้อยที่สุด ผู้เรียนกำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง
รวมทั้งเป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีนิสัยใฝ่รู้ ยกตัวอย่าง
หัวข้อที่ผู้เรียนเลือกศึกษา มีดังนี้ การศึกษาการเป่า
แคน การศึกษารูปแบบของวงกลองยาว การศึกษา
การทำเครื่องดนตรีชอกันตรึม เป็นต้น ซึ่งหัวข้อต่างๆ
นั้นเป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทาง
ดนตรีในจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดใกล้เคียงทั้งสิ้น

2) ให้สืบค้นแสวงหาความรู้ เป็นการ
ให้ผู้เรียนได้สืบค้นหาความรู้ด้วยตนเองโดยการสืบค้น
ตามหัวข้อและประเด็นตามใจทักการเรียนรู้ที่ผู้เรียน
เลือก โดยผู้สอนจะต้องส่งเสริมหรือแนะนำเกี่ยวกับ
วิธีการสืบค้นแสวงหาความรู้ ด้วยวิธีการต่างๆ ที่
หลากหลาย ซึ่งผู้เรียนสามารถเลือกนำไปใช้ในการ
สืบค้นแสวงหาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรี เพื่อ
กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดหาวิธีการในการสืบค้นแสวงหา
ความรู้ ฝึกกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจาก
แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งผู้เรียนได้ทบทวนแนวคิด
และประสบการณ์ของตนเอง โดยการใช้เทคโนโลยี
สารสนเทศเพื่อสืบค้นแสวงหาความรู้ข้อมูลเบื้องต้น

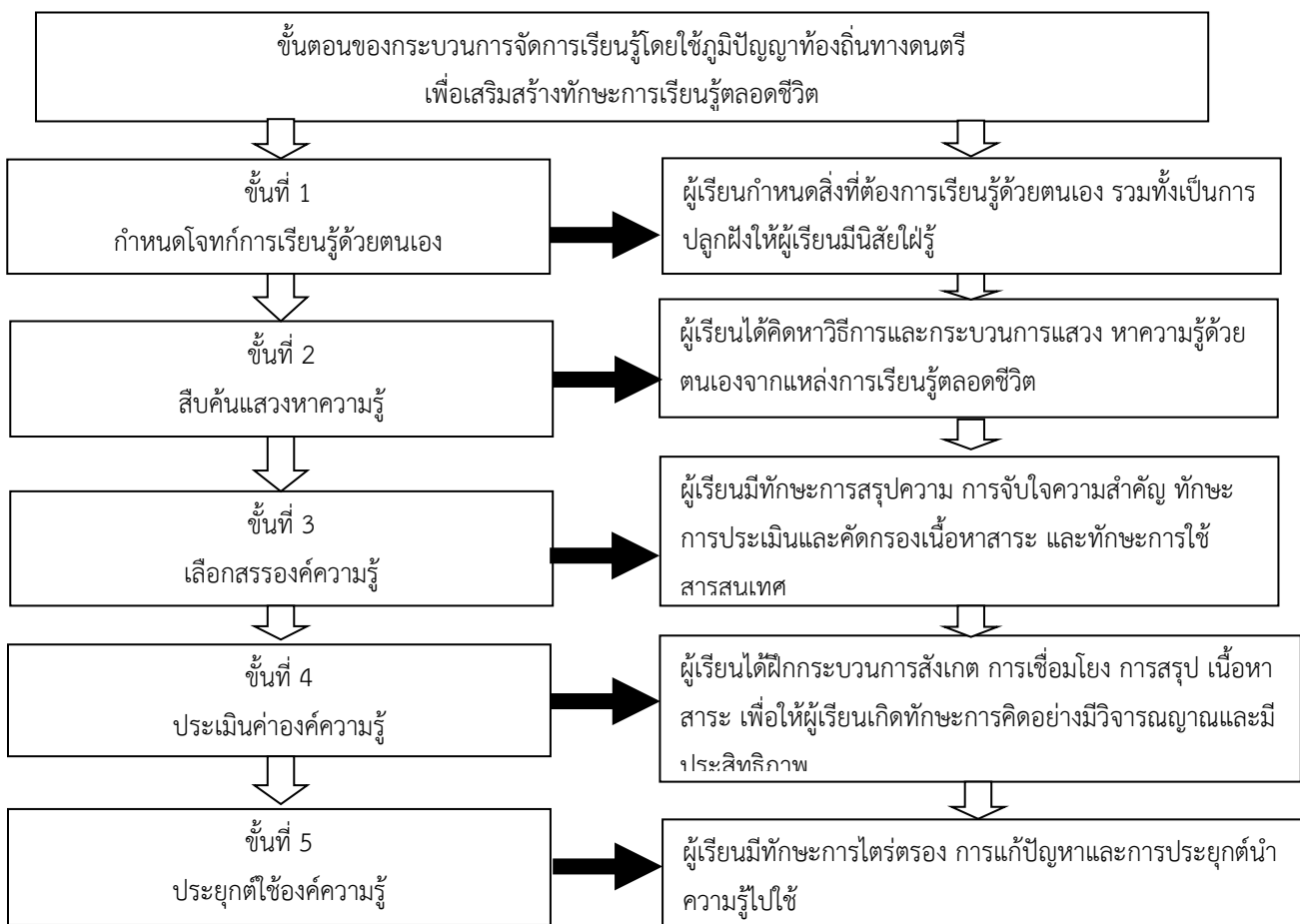
เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีที่สัมพันธ์
เกี่ยวข้องกับหัวข้อหรือประเด็นที่ตนเองเลือก

3) ให้เลือกสรรองค์ความรู้ เป็นการให้
ผู้เรียนเลือกสรรหาเนื้อหาจากการสืบค้นแสวงหา
ความรู้ โดยผู้สอนจะต้องแนะนำเทคนิควิธีการ
เลือกสรรองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรี ซึ่ง
ผู้เรียนต้องสังเคราะห์ข้อมูลที่สืบค้นให้ตรงหรือ
สอดคล้องกับโจทย์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเลือกไว้ เพื่อให้
ผู้เรียนมีทักษะการสรุปความ การจับใจความสำคัญ
ทักษะการประเมินและคัดกรองเนื้อหาสาระ และทักษะ
การใช้สารสนเทศ ซึ่งเมื่อผู้เรียนได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้ว
ต้องนำมาคัดกรองเนื้อหาสาระ เพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้
ที่เป็นจริง ถูกต้อง และเชื่อถือได้

4) ให้ประเมินค่าองค์ความรู้ เป็นการให้
ผู้เรียนประเมินค่าเนื้อหาสาระ จากการศึกษาใน
ขั้นตอนต่างๆ ที่ผ่านมา โดยผู้สอนจะต้องส่งเสริมให้
ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการสังเกต การสัมภาษณ์บุคคล
การเชื่อมโยง การสรุป เนื้อหาสาระ เพื่อให้ผู้เรียนเกิด

ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีประสิทธิภาพ
เมื่อผู้เรียนได้ข้อมูลความรู้ที่เป็นจริง ถูกต้อง และ
เชื่อถือได้ ผู้เรียนจะนำเอาข้อมูลเหล่านั้นมาประเมินโดย
การสรุปเนื้อหาสาระ รวมถึงการลงพื้นที่เพื่อสังเกต
เหตุการณ์ สัมภาษณ์บุคคลผู้เกี่ยวข้องหรือภูมิปัญญา
ท้องถิ่นทางดนตรีในชุมชน เป็นต้น

5) ให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้องค์ความรู้ เป็น
การให้ผู้เรียนได้มองเห็นถึงสถานการณ์ต่างๆที่สามารถ
นำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ โดยผู้สอนจะต้องชี้
แนวทางและแนะนำให้ผู้เรียนเข้าใจในสถานการณ์
ต่างๆ ที่ผู้สมารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา
ท้องถิ่นทางดนตรีไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม
เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการไตร่ตรอง การแก้ปัญหาและ
การประยุกต์นำความรู้ไปใช้ โดยผู้วิจัยได้เน้นการ
ประยุกต์ให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในการเขียนแผนการ
สอน และสร้างเป็นองค์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการ
จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นทางดนตรีในสถานศึกษาชั้น
พื้นฐาน

ภาพที่ 1 ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ผลการศึกษาประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีดังนี้

1) นักศึกษามีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 82.13 ซึ่งสูงกว่าที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 80 จากผลการวิจัยนี้ ผลนั้นเกิดเนื่องมาจากการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจ โดยมีขั้นตอนต่างๆ ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เริ่มด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งที่ตนเองมีความสนใจ ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่สร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน รวมทั้งเป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีนิสัยใฝ่รู้ ผู้เรียนได้สืบค้นแสวงหาความรู้ด้วยตนเองโดยการสืบค้นและฝึกกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนเลือกสรรหาองค์ความรู้เน้น ให้ผู้เรียนมีทักษะการสรุปความ การจับใจความสำคัญ ทักษะการประเมินการคัดกรองเนื้อหาสาระ และทักษะการใช้สารสนเทศ ผู้เรียนได้สังเกตสัมภาษณ์บุคคลประเมินค่าองค์ความรู้ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนประยุกต์ใช้องค์ความรู้ เป็นการให้ผู้เรียนได้มองเห็นถึงสถานการณ์ต่างๆ เกิดทักษะการไตร่ตรอง การแก้ปัญหาและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งขั้นตอนต่างๆ นั้น เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมระดับมากที่สุด ($x = 4.54$, $S.D. = 0.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ กิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กำหนดโจทย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ฝึกเลือกกำหนดคิด

($x = 4.60$, $S.D. = 0.75$) รองลงมาคือ ผู้เรียนได้ให้สืบค้นแสวงหาความรู้ ($x = 4.59$, $S.D. = 0.71$) และให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ($x = 4.58$, $S.D. = 0.68$)

จากผลความพึงพอใจเป็นเช่นนี้ เนื่องมาจากการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนกำหนดเองและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง กิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้ฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ การเลือกสรรและประเมินองค์ความรู้ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามสถานการณ์ต่างๆ ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และมองเห็นถึงการนำไปใช้ในการเป็นครูคนตรีในอนาคต ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายและสรุปผล

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบคือ หลักการ จุดมุ่งหมาย สาระการเรียนรู้ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ ให้กำหนดโจทย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้สืบค้นแสวงหาความรู้ ให้เลือกสรรองค์ความรู้ ให้ประเมินค่าองค์ความรู้ และให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เฉลิม วราวิทย์ และไพฑูรย์ สินลารัตน์ (มปป.) ได้กล่าวถึง ทักษะ 7 ประการในการเกื้อหนุนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ 1. การเกื้อหนุนให้

ผู้เรียนกำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2. การเกื้อหนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ 3. การเกื้อหนุนให้ผู้เรียนคัดกรององค์ความรู้ 4. การเกื้อหนุนให้ผู้เรียนประเมินคุณค่าองค์ความรู้ 5. การเกื้อหนุนให้ผู้เรียนตกผลึกทางปัญญา 6. การเกื้อหนุนให้ผู้เรียนประยุกต์ความรู้ 7. การเกื้อหนุนให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่ และสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา ขัมมณี (2545) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตไว้ว่า แนวการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาและต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยจัดการเรียนรู้ 5 ลักษณะ ได้แก่ เรียนรู้อย่างมีความสุข เรียนรู้ด้วยการคิดและปฏิบัติจริง เรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เรียนรู้แบบองค์รวม และเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังต้องจัดการเรียนรู้อย่างครบวงจร ได้แก่ รับข้อมูลเชื่อมโยงบูรณาการความรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีอยู่เพื่อการเรียนรู้ยิ่งขึ้น และ Diana K.Kell (2003) ได้กล่าวไว้ว่า ในศตวรรษที่ 21 อาจจะเรียกใหม่ว่า “Learning Age” นั้นหมายถึงว่า การเรียนรู้มีความจำเป็นต่อชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย อาจจัดอยู่ในระบบหรือกรอบและบูรณาการเข้าไปอยู่ในส่วนหนึ่งของชีวิตตามปกติ กระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง จากการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีขั้นตอนต่างๆ ที่เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้แก่ผู้เรียนซึ่งในขั้นตอนที่ 1 ให้กำหนดโจทย์การเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีด้วยตนเองเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านการกำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเองและปลูกฝังนิสัยการใฝ่เรียนรู้ ขั้นตอนที่ 2 ให้สืบค้นแสวงหาความรู้ เป็นการให้ผู้เรียนได้สืบค้นหาคิดหาวิธีการในการสืบค้นแสวงหาความรู้ เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการ

เรียนรู้ตลอดชีวิต ขั้นตอนที่ 3 ให้เลือกสรรองค์ความรู้เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านการสรุปความ การจับใจความสำคัญ ทักษะการประเมินและคัดกรองเนื้อหาสาระ และทักษะการใช้สารสนเทศ ขั้นตอนที่ 4 ให้ประเมินค่าองค์ความรู้ เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนที่ 5 ให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้องค์ความรู้ เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านการแก้ปัญหาและการประยุกต์นำความรู้ไปใช้ ในการเรียนรู้วิชาอื่นๆ ในหลักสูตรต่อไป เช่น รายวิชาดนตรีศึกษาภาคสนาม รายวิชาวิจัยทางดนตรีศึกษา เป็นต้น

2. การศึกษาประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการวิจัยพบว่า นักศึกษามีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 82.13 ซึ่งสูงกว่าที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 80 และนักศึกษา มีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในภาพรวมระดับมากที่สุด ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีขั้นตอนต่างๆ ที่เน้นให้ผู้เรียนมีนิสัยใฝ่รู้ ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสรุปความ การจับใจความสำคัญ ทักษะการประเมินและคัดกรองเนื้อหาสาระ และทักษะการใช้สารสนเทศ ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ผู้เรียนได้มองเห็นถึงสถานการณ์ต่างๆ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ The National Association for Music Education (2001) ได้กล่าวถึง มาตรฐานสำหรับการศึกษาดนตรี ที่ผู้เรียนต้องมีความเข้าใจ

ถึงความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับศิลปะแขนงอื่นๆ มีความเข้าใจในความเกี่ยวข้องของดนตรีกับประวัติศาสตร์ดนตรีกับศิลปะแขนงอื่นๆ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เป็นการสร้างประสบการณ์ ที่ทำให้ผู้เรียนซึ่งเป็น นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 เกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของ ฌูรท์ สุทธิจิตต์ (2538) ได้อธิบาย เกี่ยวกับการเรียนดนตรีในระดับอุดมศึกษาว่า ผู้เรียน ในระดับนี้ต้องการผู้ชี้นำที่ดี ตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์ต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ ผู้เรียน สามารถเข้าใจแนวคิดต่างๆ ทางดนตรีได้อย่างลึกซึ้ง สามารถเรียนรู้และฝึกทักษะดนตรีอย่างมีความหมาย ได้โดยการแนะนำของผู้สอน และในส่วนของ การศึกษางานวิจัย ซึ่งการศึกษางานวิจัยเป็นวิธีการ หนึ่งที่ผู้วิจัยได้ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ใน ขั้นตอนที่ 2 ของการสืบค้นแสวงหาความรู้ เพื่อสร้าง ประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนนั้นสามารถทำได้ อย่างหลากหลาย ซึ่งทิสนา แคมมณี (2548ข) ได้อธิบายเกี่ยวกับการใช้งานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการ เรียนการสอนไว้ว่า การสอนที่ใช้การวิจัยเป็นฐานเป็น หัวใจสำคัญของการศึกษาระดับปริญญาตรีและ บัณฑิตศึกษา เพราะเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ ของผู้เรียนอย่างแท้จริงและยังเป็นการพัฒนากระบวนการ แสวงหาความรู้ที่ผู้เรียนจะได้พัฒนาและสร้างขึ้น ในตัวเอง ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ทั้ง 5 ขั้นตอน นั้น ได้นำไปใช้ในการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการ เรียนรู้ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรี จึง สร้างความสนใจและตรงกับความรู้ ความสามารถของ นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาดนตรีในระดับการศึกษาขั้น พื้นฐาน 2 เกิดทักษะการสืบค้น การเขียน การคิด วิเคราะห์ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทาง ดนตรี สัมผัสลักษณะ องค์ประกอบของดนตรีท้องถิ่น

ในประเด็นที่ตนเองสนใจ ผ่านกระบวนการจัดการ เรียนรู้ที่มุ่งเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่ง อนุธรรม จรรย์ยานนท์ (2554) ได้อธิบายเกี่ยวกับ รูปแบบกระบวนการพัฒนาดนตรีศึกษาในท้องถิ่น บุริรัมย์และอีสานตอนล่าง ไว้ว่า ภาพในอนาคตของ การพัฒนาดนตรีศึกษาสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ของภาวะแวดล้อมของเศรษฐกิจและสังคม ขณะที่ บทบาทหลักคือการผลิตครูดนตรียังคงดำเนินการ พัฒนาอย่างมีพัฒนาการ ที่สัมพันธ์กับการศึกษาของ ท้องถิ่น กระบวนการผลิตครูดนตรีจะได้รับการส่งเสริม ทำให้เด็กและเยาวชนที่ได้รับการพัฒนาตามกระบวนการ มีคุณลักษณะที่ดี มีความสามารถและความเข้าใจ ทางดนตรี จะเป็นปัจจัยป้อนเข้าที่มีคุณภาพของ กระบวนการผลิตครูดนตรีในท้องถิ่น ซึ่งผลผลิตที่เป็น ครูดนตรีก็จะมีคุณภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้นต่อไป โดย ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ทางดนตรีโดยใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นทางดนตรี ทั้ง 5 ขั้นตอนนั้น เน้นความสำคัญ กับผู้เรียนโดยผู้เรียนเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรี ที่ตนเองสนใจสามารถเชื่อมโยงสามารถนำไปใช้ใน รูปแบบต่างๆ เช่นการนำไปใช้เป็นแนวทางในการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทางดนตรี หรือสร้างรายวิชา ดนตรีท้องถิ่นในสถานศึกษา ซึ่งทักษะการเรียนรู้ตลอด ชีวิตควรเป็นคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่ครูผู้สอน ดนตรียุคใหม่ ที่ต้องมีความรู้ความสามารถทางดนตรี ทั้งทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ รวมถึงความพร้อม สำหรับการจัดการเรียนรู้ทางดนตรีแก่ผู้เรียนในสังคม ศตวรรษที่ 21 ต่อไป

การนำไปใช้ประโยชน์

การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้โดย ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีเพื่อเสริมสร้างทักษะ การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการพัฒนารูปแบบการ จัดการเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษาได้ตระหนักใน ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีและเกิด

พัฒนาการด้านทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะเป็นทักษะที่มีความสำคัญของครูผู้สอนในสังคมศตวรรษที่ 21 รวมถึงเป็นการสะท้อนผลการดำเนินงานและผลการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาดนตรีในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ต่อไป รวมถึงนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงรายวิชาหรือหลักสูตรของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ที่เปิดสอนและจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาดนตรีศึกษาได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
 - 1.1 ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูดนตรี ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม
 - 1.2 ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาและใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างจริงจัง
 - 1.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับครูดนตรี
 - 1.4 สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ควรส่งเสริมให้มีการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีในการจัดการเรียนรู้
2. ข้อเสนอแนะที่ได้จากวิจัยครั้งนี้
 - 2.1 ควรมีการกำหนดความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาต่างๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ชัดเจนในคำอธิบายรายวิชา
 - 2.2 ควรมีการจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการคิดและการตระหนักเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรี
 - 2.3 ควรมีการจัดรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.4 อาจารย์ผู้สอนดนตรีควรมีการบูรณาการการจัดกิจกรรมทางดนตรีต่างๆ ให้เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาและพัฒนารูปแบบของการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้เรียนในรายวิชาต่างๆ

3.2 ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่นักศึกษาทางด้านดนตรี

3.3 ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางดนตรีในการจัดการเรียนรู้ของครูดนตรี

3.4 ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับครูดนตรี

3.5 ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูดนตรีในสังคมศตวรรษที่ 21

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่าน หน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้กรุณาให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ให้ข้อมูล ให้ความช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิจัยในครั้งนี้

แหล่งเงินทุน

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. 2546. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)

กรมวิชาการ. (ม.ป.ป.). สรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์.

กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการ.

เฉลิม วราวิทย์และไพฑูรย์ สินลารัตน์. (ม.ป.ป.). การเกื้อหนุนให้ผู้เรียนประยุกต์ความรู้. ใน ทักษะ 7 ประการ

ในการเกื้อหนุนการเรียนรู้. เฉลิม วราวิทย์ และคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ: ถ่ายเอกสาร.

ทีศนา แชมณี. (2545ก). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2548 ข). การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ (พิมพ์ครั้งที่

2). กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2538). จิตวิทยาการสอนดนตรี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2555). ดนตรีศึกษา หลักการและสาระสำคัญ (พิมพ์ครั้งที่9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รุ่ง แก้วแดง. (2541). ปฏิบัติการศึกษไทย (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : มติชน. หน้า 204-212

อนรรฆ จรรย์ยานนท์ (2554). การผลิตครูดนตรีไทย กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

Diana K.Kell. (2003). Lifelong Learning: A New Learning Paradigm. National Institute of
Transport and Logistic. Dublin Institute of Technology.

Peterson, R. (1980) Introduction: On the Meaning of Lifelong Learning” in Peterson and
Associates (Eds.) Lifelong Learning in America. San Francisco: Jossey-Bass Publishers

The National Association for Music Education. (2001). National Standards for Music
Education.Avaliable:<http://www.menc.org/publication/books/standards>

Html, October 5, 2001

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ 2542. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา

<http://rirs3.royin.go.th/word1/word-1-a0.asp> (25 ตุลาคม 2552).

การศึกษา คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ไหว้ครู – ครอบครุนาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เรชา อินทรกำแหง *

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งเป็นโครงการที่ได้บูรณาการกิจกรรมต่างๆ ไว้ในโครงการเดียว ประกอบด้วย การเรียนการสอน การบริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษา ศิษย์เก่าโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และบุคลากรทางการศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถาม 3 รูปแบบ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามปลายปิดและแบบสอบถามปลายเปิด

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีคติ ความเชื่อ ต่อพิธีไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ เป็นสิ่งที่แสดงถึงความกตัญญูต่องานที่มีคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งเป็นการแสดงออกในรูปแบบของนามธรรม โดยให้ความเคารพศรัทธา ยึดถือเป็นกรอบ และแนวทางปฏิบัติในทิศทางเดียวกันตาม คติ ความเชื่อของพิธีกรรม จารีต และประเพณี เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ผู้ศึกษาด้านสาขานาฏศิลป์หรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสาขานาฏศิลป์ จะต้องผ่านพิธีไหว้ครู-ครอบครุ หรือพิธีมอบ จึงจะถือว่าเป็นศิษย์มีครู สามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ได้หรือประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้ด้วยความเจริญ การประกอบพิธีไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ เป็นส่วนหนึ่งของงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริม และสืบสานภูมิปัญญา อันเป็นมรดกของชาติให้คงอยู่สืบไปในอนาคต

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจซึ่งเป็นผลตอบรับที่ดีในการเข้าร่วมโครงการและมีความต้องการที่จะเข้าร่วมในครั้งต่อไป ซึ่งโครงการไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ไทย โครงการที่ได้บูรณาการภารกิจ 3 ด้าน คือ การเรียนการสอน การบริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างเห็นได้ชัดจากการดำเนินกิจกรรม ดังนั้นเมื่อต้องการบูรณาการภารกิจใดๆ ก็ตามให้ประสบผลสำเร็จ ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ในการออกแบบกิจกรรมของโครงการ ให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา ระยะเวลา และกลุ่มเป้าหมาย และความคุ้มค่าของงบประมาณ

Abstract

This research aimed to Study belief and complacency of the Participants of the Wai Khr - Krop Khru project in Thai Classical Dance at Nakhon Ratchasima Rajabhat University. This integrated project consisted of teaching and

learning, academic service and cultural preservation. The sample group was students, academic service and cultural preservation. The sample group was students, alumni from Performing Arts Program from Nakhon Ratchasima Rajabhat University and academic

* โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

staff. Data collection instruments were interview questions, opened and closed questionnaires.

The research findings showed that participants had gratitude beliefs and reactions toward Wai Khru – Krop Khru ceremony in Thai Classical Dance which considered the abstract reaction. They respected and followed the traditional procedures in the ceremony for the prosperity in their life. Students and people who were related to Performing Arts must participate in this ceremony to be considered as the person who can acknowledge others in this field. Wai Khru – Krop Khru ceremony in Thai Classical Dance was considered cultural and local wisdom preservation to be national heritage in the future.

Moreover, the participants were satisfied with this project and would like to participate in the next ceremony. Wai Khru – Krop Khru ceremony in Thai Classical Dance was the integrated project in three aspects of teaching and learning, academic service and cultural preservation as could be clearly seen from the activities. To achieve a mission in an integrative way, the consideration should be on the relatedness of activity planning, duration, target group and worthiness of the budget.

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบัน นับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพของบัณฑิตในอนาคต หน่วยงานทางการศึกษาจึงต้องปฏิบัติภารกิจและดำเนินกิจกรรมตามพันธกิจของหน่วยงาน ให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องของการควบคุมหรือตรวจสอบคุณภาพ คือ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

(องค์กรมหาชน) โดยกำหนดมาตรฐานตัวบ่งชี้ต่าง ๆ สำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก

การบริการวิชาการ เป็นหนึ่งในข้อกำหนดมาตรฐานที่สำนักงานการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้สอดคล้องกับมาตรฐานการอุดมศึกษา ปรากฏในองค์ประกอบที่ 5 การบริการวิชาการแก่สังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหน่วยงานทางการศึกษาจำต้องดำเนินโครงการบริการวิชาการ เพื่อเป็นการนำความรู้จากองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ลงสู่ชุมชน สังคม ตามความต้องการของชุมชน สังคม โดยนำ ความรู้และประสบการณ์ จากการบริการวิชาการ มาใช้ในการเรียนการสอน และการวิจัยซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นวงจรที่หมุนเวียนในลักษณะนี้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นวงจรของการบริการวิชาการที่มีคุณภาพ (สุชาติ วัฒนชัย. 2548 : 18-21)

โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เป็นอีกโปรแกรมหนึ่งในมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการดำเนินภารกิจเพื่อตอบสนองต่อนโยบายของมหาวิทยาลัยในการเข้ารับการตรวจประเมินคุณภาพการศึกษาภายในอย่างต่อเนื่อง ซึ่งข้อกำหนดตามเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้คณาจารย์ในโปรแกรมวิชาต้องปฏิบัติภารกิจทั้งทางด้านการสอน การดำเนินรูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพนักศึกษา ผ่านการบริการวิชาการ การดำเนินงานวิจัย และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนการสอนสาขาวิชาเอกวิชานาฏศิลป์ ดังนั้นหากโปรแกรมวิชาจะต้องปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จครบถ้วนเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาแล้วนั้น จึงควรมีการดำเนินกิจกรรมที่สามารถบูรณาการการเรียน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมลงสู่กิจกรรมเดียวกัน เพื่อลดผลกระทบต่อการเรียน การสอนและภารกิจในการดำเนินงานด้านอื่น ของอาจารย์ในโปรแกรมวิชา ประกอบกับอาจารย์สามารถ

ปฏิบัติการกิจได้ตามเกณฑ์การประเมิน และส่งผลถึงคุณภาพของบัณฑิตให้มีศักยภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตให้เป็นไปตามลักษณะของสาขาวิชานาฏศิลป์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาเฉพาะด้านที่มีจารีต ประเพณี คติ ความเชื่อ และพึงปฏิบัติ สืบทอดต่อกันมา คือ การได้ผ่านพิธีครอบครูในการเรียนนาฏศิลป์ และการเข้าพิธีมอบครู ก่อนจบการศึกษาเพื่อสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้วิชาด้านนาฏศิลป์ต่อไปในอนาคต ดังนั้นโปรแกรมวิชานาฏศิลป์จึงได้จัดโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2551 อย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้รับความสนใจจากศิษย์เก่าและบุคลากรทางการศึกษาหลากหลายหน่วยงาน เข้าร่วมโครงการและมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง (โปรแกรมวิชานาฏศิลป์. 2554. : 1-5) และในปีการศึกษา 2555 นี้ได้กำหนดจัดโครงการ ไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทยให้นักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ชั้นปีที่ 1 เข้าพิธีครอบครู นักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ชั้นปีที่ 3 เข้าพิธีมอบครู ก่อนการออกฝึกสอน รวมถึงเปิดโอกาสให้ศิษย์เก่า บุคลากรทางการศึกษาและผู้สนใจ ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ตามแบบจารีตประเพณี ที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาในวิชาชีพด้านนาฏศิลป์

จากความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาต่อการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตให้เป็นไปตามสาขาวิชาชีพ ความสำคัญของประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมอันเป็นมรดกประจำชาติที่ควรแก่การส่งเสริมและอนุรักษ์ให้คงอยู่ พร้อมทั้งข้อสังเกตจากผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ ของศิษย์ปัจจุบัน ศิษย์เก่าและบุคลากรทางการศึกษาที่มีอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่เกิดขึ้นหลังการเข้าร่วมโครงการจะส่งผลกระทบต่อในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นทั้งในรูปธรรมหรือนามธรรม อาจมีผลต่อคติความเชื่อบางประการที่ส่งผลต่อจิตใจอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจึง

มีแนวคิดที่จะดำเนินการศึกษา คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ไหว้ครู – ครอบครูนาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เพื่อบูรณาการโครงการให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน วิชา พิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ไว้ในกิจกรรมเดียวกัน ซึ่งรูปแบบของการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ จะช่วยให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ตามความชอบและความสามารถที่แตกต่างของตน มากกว่าความรู้จากการบอกเล่า ท่องจำและการบรรยาย ซึ่งการบูรณาการยังเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยปรับเปลี่ยน เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรีย์ภาพในการเรียนรู้ร่วมกัน (อุไรวรรณ ศิริธรรมพันธ์ และคณะ. 2554 : 5-6) การศึกษาในครั้งนี้ยังนำผลที่ดีสู่หน่วยงานและคณาจารย์ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างครบถ้วน ทั้งในด้านการสอน ดำเนินงานวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การบริการวิชาการ หรือเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบงานวิจัยและดำเนินการวิจัยต่อเนื่องได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษา คติความเชื่อและความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ การไหว้ครู- ครอบครู นาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
2. เพื่อบูรณาการโครงการไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ไทยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ร่วมกับการเรียนการสอน การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากร ได้แก่ นักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผู้มีความประสงค์เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู
นาฏศิลป์ไทย

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาโปรแกรมวิชา
นาฏศิลป์ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2555 ศิษย์เก่า
โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ บุคลากรทางการศึกษาที่เข้า
ร่วมพิธีไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ กำหนดเนื้อหาในการ
วิจัย ได้แก่ การศึกษาคติ ความเชื่อและความพึงพอใจ
ของผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ได้แก่ นักศึกษา
โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2555
ศิษย์เก่าโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ บุคลากรทางการ
ศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

การบูรณาการ หมายถึง การผสมผสาน
โครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ให้เป็นส่วน
หนึ่งของการจัดการเรียนการสอนรายวิชา พิธีไหว้ครู
นาฏศิลป์ไทย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุง
ศิลปวัฒนธรรม ให้เป็นกิจกรรมเดียวกัน โดยมีนิยาม
เฉพาะในโครงการวิจัย ดังนี้

- การจัดการเรียนการสอน หมายถึง
กระบวนการจัดการเรียนการสอน รายวิชา พิธีไหว้ครู
นาฏศิลป์ไทย สำหรับนักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีการศึกษา 2555
ภาคเรียนที่ 1 โดยให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์ตรง
ในการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการร่วมจัดกิจกรรมพิธีไหว้
ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย และได้เข้าพิธีครอบครู ตาม
แบบจารีตประเพณีของวิชาชีพด้านนาฏศิลป์ไทย

- การบริการวิชาการ หมายถึง การ
ให้บริการความรู้เกี่ยวกับการไหว้ครู โดยการเข้าร่วมพิธี
ไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย

- ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การ
เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ สืบสานศิลปะ จารีต

ประเพณี ด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและ
ดำเนินการจัดพิธีไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย อัน
เป็นศิลปะประจำชาติ

พิธีไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย หมายถึง
พิธีกรรมที่สำคัญทางด้านนาฏศิลป์ หรือการแสดงออก
ทางวัฒนธรรมไทย ถือเป็นพิธีกรรมที่สำคัญและปฏิบัติ
สืบทอดต่อกันมา ซึ่งประกอบด้วย

- การครอบครู เป็นการปฏิบัติถึงการรับเข้า
เป็นศิษย์ ด้วยการนำศีระศรุมมาครอบ ครูจะคอยดูแล
ให้ศิษย์มีความสามารถในการจดจำท่ารำและจังหวะ
ดนตรี หากมีสิ่งที่ไม่ดีงามเกิดขึ้นกับศิษย์ ครูจะช่วย
ปกป้องรักษาให้พ้นภัย ซึ่งจะช่วยให้ศิษย์มีกำลังใจและ
มีความมั่นใจมากขึ้น

- การรับมอบ เป็นการแสดงถึง การอนุญาต
จากครูเพื่อให้เป็นผู้ถ่ายทอดท่ารำให้กับศิษย์หรือ
บุคคลอื่น ๆ ด้วยวิธีการครอบศีระศรุมและการมอบ
อาวุธ

คติความเชื่อ หมายถึง ความคิด ค่านิยม
ความเชื่อ แบบอย่าง วิธีการและความมั่นใจต่อสิ่ง
ต่างๆ ที่คิดว่าเป็นความจริงและยึดถือปฏิบัติ สืบทอด
ต่อกันมา โดยมีคุณค่าทางจิตใจต่อผู้ร่วมพิธีไหว้ครู-
ครอบครูนาฏศิลป์ไทย

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อ
การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการไหว้ครู-ครอบครู
นาฏศิลป์ไทย ที่มีน้ากิจกรรมที่หลากหลายมาไว้ใน
กิจกรรมเดียวกัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

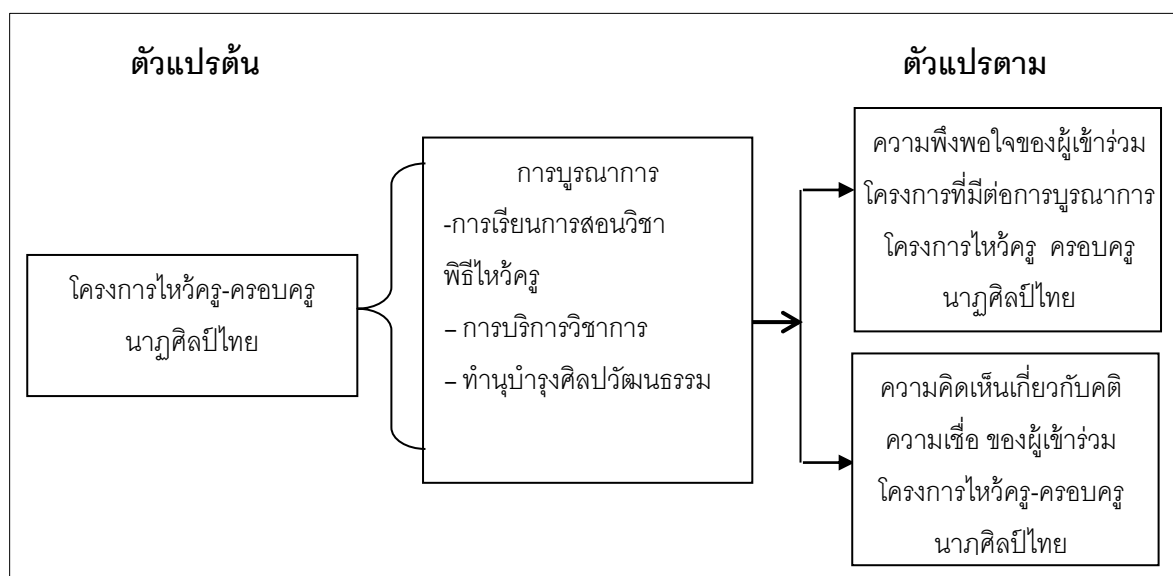
1. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสืบสาน เผยแพร่
ทำนุบำรุง อนุรักษ์ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรม
2. ผลงานวิจัยสามารถนำไปพัฒนาต่อยอด
ในการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่างๆ ได้ในอนาคต
3. นำผลการวิจัยสู่การบูรณาการเพื่อพัฒนา
งานวิชาการและงานศิลปวัฒนธรรม
4. ได้บูรณาการภารกิจด้านการสอน การ
วิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุง

ศิลปวัฒนธรรม ส่งผลให้อาจารย์ของมหาวิทยาลัยสามารถดำเนินการกิจได้ครบทุกด้านตามเกณฑ์มาตรฐานงานประกันคุณภาพการศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการบูรณาการโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการ

สอน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไว้ในกิจกรรมเดียวกัน พร้อมทั้งศึกษาคติความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการฯ จากขั้นตอนการดำเนินงานของการวิจัยจึงสามารถสรุปกรอบแนวคิดเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับกระบวนการดำเนินงานดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อบูรณาการโครงการและศึกษาคติความเชื่อ ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา กระบวนการดำเนินงานวิจัยจึงใช้วิธีเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ได้แก่ นักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2555 ศิษย์เก่าโปรแกรมวิชานาฏศิลป์และบุคลากรทางการศึกษา ที่เข้าร่วมพิธีไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย รวมทั้งสิ้นจำนวน 110 คน ทั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ผลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย จาก

แบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์จากประเด็นคำถามปลายเปิด เครื่องมือในการดำเนินงานวิจัยได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์ คติความเชื่อ ของผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ซึ่งจัดทำในรูปแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างเพื่อใช้รวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ
2. แบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อการ บูรณาการโครงการฯ และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ ของผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วยแบบสอบถามปลายปิด ซึ่งแบ่งการให้คะแนนออกเป็น 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปาน

กลาง ระดับน้อย ระดับน้อยที่สุด และแบบสอบถาม
ปลายเปิด ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบได้แสดง
ความคิดเห็นอย่างอิสระรวมถึงการให้เหตุผลประกอบ
ความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าว

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยเพื่อการเก็บ
รวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินในวันจัดโครงการพิธีไหว้ครู-
ครอบครุ โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ติดตามผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อ
รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับคติ
ความเชื่อ และผลกระทบหลังจากการเข้าร่วมโครงการ
ไหว้ครู-ครอบครุ นานาชาติไทย เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วน
ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จึงทำการวิเคราะห์ผล สรุปผล
และดำเนินการเผยแพร่ตามลำดับ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์จากการทำแบบสอบถามใน
ประเด็นต่างๆ พบค่าคะแนนเฉลี่ยและผลสรุปดังนี้

1. นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็น
เกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ ก่อนการเข้าร่วมโครงการไหว้
ครู-ครอบครุ นานาชาติไทย ที่ 3.12 (SD = 0.77) ซึ่ง
เป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

2. นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็น
เกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ หลังการเข้าร่วมโครงการไหว้
ครู-ครอบครุ นานาชาติไทย ที่ 4.53 (SD = 0.82) ซึ่ง
เป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ศิษย์เก่า มีคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็น
เกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ เกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการ
ไหว้ครู-ครอบครุ นานาชาติไทย ที่ 4.88 (SD = 0.91)
ซึ่งเป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

4. บุคลากรทางการศึกษา มีคะแนนเฉลี่ย
ความคิดเห็นเกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ เกี่ยวกับการเข้า
ร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครุ นานาชาติไทย ที่ 4.41
(SD = 0.83) ซึ่งเป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

5. นักศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยความความ
พึงพอใจที่มีต่อการบูรณาการโครงการ ไหว้ครู-ครอบครุ

นานาชาติไทย ที่ 4.74 (SD = 0.85) ซึ่งเป็นค่าความ
คิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

6. ศิษย์เก่า มีคะแนนเฉลี่ยความความ
พึงพอใจที่มีต่อการบูรณาการโครงการ โครงการไหว้ครู-
ครอบครุ นานาชาติไทย ที่ 4.11 (SD = 0.77) ซึ่งเป็น
ค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

7. บุคลากรทางการศึกษา มีคะแนนเฉลี่ย
ความความพึงพอใจที่มีต่อการบูรณาการโครงการไหว้
ครู-ครอบครุ นานาชาติไทย ที่ 4.55 (SD = 0.80) ซึ่ง
เป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของ
แบบสอบถามปลายเปิด ตามที่ได้นำเสนอไว้ในเบื้องต้น
ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์
พร้อมติดตามผลกระทบ โดยจะนำมาวิเคราะห์สรุปผล
และนำเสนอไว้ในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์
ในการอภิปรายผลตามลำดับดังนี้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การศึกษา คติ ความ
เชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู -
ครอบครุ นานาชาติไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครราชสีมา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบบบูรณาการ
ไว้ในกิจกรรมเดียวกัน ทั้งทาง การเรียนการสอน การ
บริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายไว้เป็น 3 กลุ่ม คือ นักศึกษา
ศิษย์เก่า และบุคลากรทางการศึกษา จากการ
วิเคราะห์ผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ข้อมูลโดยสรุป ซึ่งผู้วิจัย
ขออภิปรายไว้ในประเด็นสำคัญ ดังนี้

คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจ ของผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู - ครอบครุ นานาชาติไทย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าผู้ที่มี
ความรู้ทางด้านนี้มาก่อนกับผู้ที่ไม่เคยมีความรู้ทางด้าน
นี้มาก่อนเลย จะมีคติความเชื่อ ที่แตกต่างกันบ้าง
เล็กน้อย ตามประสบการณ์ของแต่ละคน แต่เมื่อ

นักศึกษาได้ผ่านการเข้าร่วมและได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้โดยตรง เพิ่มเติมจากเนื้อหาและตำรา ทำให้นักศึกษาสามารถปรับเปลี่ยน คติความเชื่อและความศรัทธาในวิชาชีพไปในทิศทางเดียวกัน ในประเด็นสำคัญคือ

- คติ ความเชื่อ ในการนับถือ ศรีษะครูเทพ ศรีษะโชน ยึดถือบูชาและเชื่อมั่นว่ามีครูด้านนาฏศิลป์คอยคุ้มครอง

- พิธีไหว้ครู-ครอบครู ถือเป็นพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ การที่ผู้เรียนเรียนนาฏศิลป์ไม่ได้ผ่านการเข้าพิธีถือว่าการเรียนที่ไม่สมบูรณ์ในสาขา

- ครูผู้ประกอบพิธี มีความน่าเกรงขาม ศักดิ์สิทธิ์ เหมือนเทพเมื่ออยู่ในพิธี และเมื่อให้ความรู้เหมือนครูเป็นผู้เชี่ยวชาญ ที่น่ายกย่องเชิดชู

- มีความรู้และเกิดความเชื่อ เกี่ยวกับการจัดพิธีไหว้ครู เช่น การจัดศรีษะโชนต้องจัดให้ถูกต้อง การจัดเครื่องสังเวย การจัดทำขันบูชาครู เครื่องทำนํ้ามนต์ การรำประกอบพิธี

- เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความศรัทธาต่อการรำเพลงหน้าพาทย์ และจะนำไปปฏิบัติได้ถูกต้องในอนาคต

- เกิดความภาคภูมิใจ รักและศรัทธาในวิชาชีพที่ไม่มีสาขาใด มีพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์เช่นนี้ รวมถึงเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นประเพณีของประเทศไทย

นอกจากนี้ คติ ความเชื่อ ในพิธีไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ไทย จะพบว่า ศิษย์เก่า และบุคลากรทางการศึกษาที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ดำเนินการสอนแขนงนาฏศิลป์และเป็นผู้ที่มีความเชื่อชอบ ศรัทธา และดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับด้านการแสดงหรือ ศิลปวัฒนธรรมในศาสตร์นี้เป็นพิเศษ จึงมีคติและความเชื่อ อยู่ในทัศนคติและเจตคติที่ไม่แตกต่างกันจากผู้ที่ได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้หรือเคยเข้าร่วมพิธีไหว้ครู-ครอบครู แต่สิ่งที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในคุณค่า และศรัทธาของวิชาชีพที่อยู่ติดตัวมาตลอดถึงแม้ว่าจะจบการศึกษาไปแล้วก็

ตาม นั่นคือ การระลึกถึงพระคุณครูผู้มอบความรู้ การรู้ถึงคุณค่า ศรัทธาในจารีตประเพณีวิชาชีพของตน และเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ด้านนาฏศิลป์จะต้องเข้าพิธีไหว้ครู-ครอบครู จะสามารถถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้โดยไม่ผิดจารีตและประเพณี

จากข้อค้นพบนี้ อาจเป็นทัศนคติในภาพรวมของผู้ที่มีศรัทธา ที่อาจเกิดขึ้นได้กับทุกคน ถึงแม้ว่าไม่ได้ศึกษาในวิชาชีพโดยตรง แต่สิ่งเหล่านี้ นับว่าเป็น คติ ความเชื่อ อันเป็นพื้นฐานที่ดีในการเข้าร่วมโครงการ ซึ่งหลังจากการเข้าร่วมโครงการแล้วนั้น อาจเกิดทัศนคติ ความเชื่อ ในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เช่น การให้ความเคารพ ครู-อาจารย์ การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ การประกอบพิธีไหว้ครู การจัดวางศรีษะครูเทพ การจัดทำเครื่องสังเวย เป็นต้น ซึ่งผลการอภิปรายดังกล่าวได้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วีรพล ดิษเกษม (2546) ที่พบว่า คติความเชื่อมีรากฐานของคติความเชื่อที่เป็นนามธรรมมาจากศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ส่วนองค์ประกอบต่างๆ ของพิธีไหว้ครูที่เป็นรูปธรรมนั้นได้ปรับให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมไทย ซึ่งพิธีกรรมได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่องาน เป็นการเสริมความศักดิ์สิทธิ์เป็นกำลังใจให้ศิษย์ที่ร่วมในพิธีซึ่งเป็นการแสดงออกของจิตใจ ในส่วนของวิชานาฏศิลป์แล้ว เป็นการเสริมสร้างคุณค่าให้กับวิชานาฏศิลป์สูงส่งขึ้น

จากที่กล่าวมานั้นคติและความเชื่อ ของผู้เข้าร่วมโครงการที่ก่อเกิดเป็นทัศนคติที่ดีนั้น จึงส่งผลให้ความพึงพอใจของการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทั้งในด้านการบูรณาการกับการเรียนการสอน การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นไปในทิศทางที่ดี เกิดความพึงพอใจ โดยประสงค์ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเห็นควรให้มีการดำเนินโครงการเช่นนี้เป็นประเพณีสืบทอดต่อไป

การบูรณาการโครงการให้ครู - ครอบครู นาฏศิลป์ไทย

การบูรณาการโครงการให้ครู-ครอบครู
นาฏศิลป์ไทย เป็นการบูรณาการระหว่าง การเรียน
การสอน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุง
ศิลปวัฒนธรรม โดยนำประเด็นสำคัญทั้งสามอย่าง
เป็นแนวทางในการศึกษา ผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรม
ไว้ในโครงการเดียวกัน ผลการศึกษา พบว่า การ
ดำเนินโครงการดังกล่าว นั้น เป็นโครงการที่มีส่วน
เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
ดังนั้น การจัดกิจกรรมต่างๆ จึงสามารถออกแบบ
กิจกรรมในโครงการให้มีความสอดคล้องและเกี่ยวข้อง
กับพันธกิจอื่นได้ คือ ด้านการเรียนการสอนที่มีเนื้อหา
เกี่ยวข้องกับโครงการ การบริการวิชาการให้กับ
บุคคลภายนอกและศิษย์ที่สามารถเข้าร่วมโครงการ
และสามารถนำประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมไป
ใช้ได้

การบูรณาการในครั้งนี้ จึงสามารถนำ
ประโยชน์ทั้งด้าน การเรียนการสอนซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้อง
กับเนื้อหาวิชาเรียน และวิชาชีพโดยตรง ที่นักศึกษา
สามารถได้รับความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียน และสร้าง
คติ ความเชื่อที่ดีให้กับวิชาชีพสามารถนำไปใช้ได้
ในอนาคต ในขณะที่เดียวกันการออกแบบกิจกรรมที่เชิญ
ศิษย์เก่าและบุคคลภายนอกเข้าร่วม ยังนำมาซึ่งการ
บริการวิชาการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
สามารถนำประสบการณ์และความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้
เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ผล
การศึกษาของ อุไรวรรณ ศิริธรรมพันธ์ และคณะ
(2554) ได้ศึกษา ผลการบูรณาการองค์ความรู้สู่การ
บริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาขารณสุข
ศาสตร์ พบว่า การสร้างองค์ความรู้จากการบูรณาการ
วิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จะช่วยให้เกิด
แนวทาง ในการพัฒนาการเรียนการสอน ปรับปรุง
หลักสูตร การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และส่งเสริมให้
เกิดความรักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมไทย

จากประเด็นที่อภิปรายในเบื้องต้น
สามารถสรุปประเด็นสำคัญในการบูรณาการได้ดังนี้คือ

1. การบูรณาการโครงการกับการเรียน การสอน

การนำโครงการ พิธีให้ครู-ครอบครู
นาฏศิลป์ มาบูรณาการกับการเรียนการสอนนั้น
ผู้วิจัยได้พิจารณา วิชาที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ วิชาพิธี
ให้ครู ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีให้ครู และ
ขั้นตอนการจัดพิธีให้ครู ซึ่งการเรียนการสอนในวิชา
นี้ จะช่วยเติมเต็มประสบการณ์ให้กับนักศึกษาหรือ
ความรู้เพิ่มนั้น จะต้องผ่านการเข้าร่วมโครงการและมี
ประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งการเรียนเพียง
เอกสาร ตำรา อาจไม่ช่วยให้เกิดความเข้าใจ หรือ
ความซาบซึ้งในวิชาชีพ เช่น การจัดทำเครื่องสังเว
การจัดศีรษะครู ขั้นตอนการประกอบพิธีให้ครู การ
รำเพลงหน้าพาทย์ การจัดทำขันบูชาครู คติความเชื่อ
ในเรื่องพิธีกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ โครงการดังกล่าว
ยังเป็นโครงการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาชีพ
โดยตรง ซึ่งจะช่วยสร้างทัศนคติที่ดีและความ
ภาคภูมิใจ ให้กับผู้เรียนในสาขานี้ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่
สามารถที่จะใช้วิธีการบอกเล่าหรือเพียงการอ่านศึกษา
ในตำราได้ สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจะก่อเกิดอย่าง
ยั่งยืนด้วยการผ่านประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วม
กิจกรรมดังกล่าว

2. การบูรณาการโครงการกับการ บริการวิชาการ

การดำเนินโครงการให้ครู-ครอบครู
นาฏศิลป์ไทย ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อบริการ
วิชาการ โดยเชิญ บุคคลภายนอก ได้แก่ ศิษย์เก่า
บุคลากรทางการศึกษาและผู้สนใจ เข้าร่วมโครงการ
ทั้งนี้ผู้จัดโครงการได้ออกแบบกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วม
โครงการรับความรู้จากวิทยากร และแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ร่วมกัน ก่อนวันประกอบพิธีให้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์
ไทย ซึ่งในวันประกอบพิธีนั้น ผู้เข้าร่วมสามารถ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้จากการซักถามและสังเกตจาก
การเข้าร่วมพิธี อีกทั้งจะมีพิธีกรในการประกาศถึง

ลำดับขั้นตอนต่างๆ เพื่อให้ทราบกระบวนการจัดพิธีไหว้ครู ซึ่งเป็นการให้ความรู้ได้ในอีกทางหนึ่งสำหรับผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมพิธีไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย

3. การบูรณาการโครงการกับงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

โครงการ พิธีไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ จัดเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมโดยตรง กล่าวคือ นาฏศิลป์เป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ ดังนั้น พิธีไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ จึงถือเป็นจารีต ประเพณี ที่ยึดถือปฏิบัติมาอย่างยาวนาน การจัดโครงการนี้จึงถือเป็นการทำนุบำรุง สืบสาน อนุรักษ์ ถ่ายทอด และร่วมประชาสัมพันธ์ความเป็นตัวตน เอกลักษณ์ให้คงอยู่สืบไป

4. การบูรณาการโครงการกับงานวิจัย

การบูรณาการโครงการไหว้ครู – ครอบครู นาฏศิลป์ไทย เป็นการบูรณาการระหว่างการเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการดำเนินภารกิจทั้ง 3 ด้านไว้ในกิจกรรมเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ และเป็นการทราบผลการบูรณาการในประเด็นหนึ่ง สามารถศึกษาได้โดยผ่านรูปแบบของการวิจัย ดังนั้น งานวิจัยในครั้งนี้จึงใช้กรณีศึกษาจากการบูรณาการโครงการดังกล่าว เพื่อการศึกษาผลของการบูรณาการ และการตอบพันธกิจในการดำเนินงาน ซึ่งสามารถจะนำผลการวิจัยมาพัฒนาและเป็นตัวอย่างในการบูรณาการโครงการต่าง ๆ ได้ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากกระบวนการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญในการดำเนินงานวิจัยและการบูรณาการโครงการโดยสรุปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

1.1 การจัดกิจกรรมโครงการต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อให้

เกิดความคุ้มค่าของการจัดโครงการต่าง ๆ จึงควรคำนึงถึงการบูรณาการเพื่อนำมาซึ่งประโยชน์ในหลาย ๆ ด้านเพิ่มขึ้นและคุ้มค่ามากที่สุดในการจัดกิจกรรม ซึ่งจะเกิดความคุ้มค่าทั้งด้านงบประมาณ ระยะเวลา ความรู้สำหรับผู้ที่ได้รับ

1.2 การบูรณาการโครงการ ไม่ว่าจะเป็นบูรณาการร่วมกับกิจกรรมใด ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับโครงการ ความเกี่ยวข้องของเนื้อหา ระยะเวลา และงบประมาณ กลุ่มเป้าหมาย จึงจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการบูรณาการ

1.3 โครงการไหว้ครู-ครอบครู ด้านนาฏศิลป์ เป็นโครงการที่ใช้งบประมาณที่สูง แต่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อวิชาชีพ ดังนั้น การดำเนินโครงการจึงควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุด เช่น การบูรณาการด้านการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ เป็นต้น ซึ่งการบูรณาการเหล่านี้ ควรศึกษาและพัฒนาในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

1.4 การศึกษาในครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น การติดตามเพื่อให้ผลตามวัตถุประสงค์จึงเป็นไปด้วยความล่าช้า ในการศึกษา อาจกำหนดเฉพาะกลุ่มและประเด็นเนื้อหาเพื่อให้เกิดความสะดวกในการติดตามผล

1.5 การศึกษาในครั้งนี้ พบว่าโครงการดังกล่าว เป็นโครงการที่มีประโยชน์ในการบูรณาการในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งเป็นโครงการที่มีการจัดอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงควรมีการศึกษา และบูรณาการที่หลากหลายเพื่อนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดในการดำเนินโครงการ

1.6 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวกับการดำเนินโครงการสามารถนำผลศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในการปรับปรุงโครงการอื่น ๆ หรือ การบูรณาการกับเรียนการสอน ตลอดจนงานวิจัยในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษา ตามกรอบมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

1.7 จากงานวิจัยในครั้งนี้ ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์ตามกรอบมาตรฐาน

คุณภาพการศึกษา ด้านการบูรณาการเรียนการสอน การบริการวิชาการ กับงานวิจัย ซึ่งการจัดกิจกรรมโครงการในครั้งต่อไป หรือโครงการอื่น ๆ สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและดำเนินการวิจัย ในประเด็นต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น กระบวนการจัดพิธีไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ไทย

การสืบทอดของผู้ประกอบพิธี คติ ความเชื่อของเครื่องสังเวทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู-ครอบครู ด้านนาฏศิลป์ การบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 ควรนำผลงานวิจัยในครั้งนี้อาพัฒนาต่อยอด ทั้งรูปแบบของงานวิจัยและสื่อการเรียนการสอน เช่น เอกสารประกอบการสอน ตำรา คู่มือการจัดพิธีไหว้ครู สื่อการสอนในรูปแบบของวีดิทัศน์ เป็นต้น

ภาพกิจกรรมประกอบพิธีไหว้ครู

ภาพที่ 1 พิธีรับมอบเพื่อประสิทธิ์ประสาทความเป็นครูแก่ผู้ที่จะนำวิชาการไปถ่ายทอดแก่ศิษย์

ภาพที่ 3 พิธีเจิมให้แก่ผู้เข้าพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 2 พิธีครอบครูเพื่อมอบตัวเข้าเป็นศิษย์หรือศิลปินและรับพรเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

บรรณานุกรม

- โปรแกรมวิชานาฏศิลป์. (2554). **สรุปโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย**. โปรแกรมวิชานาฏศิลป์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- วีรพล ดิษเกษม. (2546). **คติความเชื่อในพระตำราไหว้ครูโขนละคร ฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม**. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาไทยศึกษา. โครงการบัณฑิตศึกษา. สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- สุชาติ วัฒนชัย. **วารสารการประกันคุณภาพการศึกษา. การบริการวิชาการแก่สังคมกับการประกันคุณภาพ**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2548 หน้า 18-21
- อุไรวรรณ ศิริธรรมพันธ์ และคณะ (2554) **ผลการบูรณาการองค์ความรู้สู่การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาขารัฐศาสตร์ (สาขารัฐชุมชน).** รายงานวิจัย วิทยาลัยการสาขารัฐศาสตร์

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา

THE DEVELOPMENT OF THE COMMUNITY ECONOMY IN THE BORDER OF THAILAND AND CAMBODIA

นวรรตน์ นิธิชัยอนันต์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา และการศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งกำหนดพื้นที่เลือกพื้นที่วิจัยคือ ชุมชนบ้านโจรก อำเภอคาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษา พบว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นลักษณะเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพ ประกอบด้วย 1) เศรษฐกิจภาคการเกษตรโดยชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่ในระบบเศรษฐกิจภาคการเกษตร มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการผลิตและทำการเกษตรแบบผสมผสาน มีการทำนา ปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา ถั่วลิสงปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์ควบคู่กับการทำการเกษตรเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและสร้างรายได้ให้กับครอบครัวที่สอดคล้องตามศักยภาพของตนและ 2) เศรษฐกิจนอกภาคการเกษตรมีการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรได้แก่การค้าขาย การบริการ รับจ้าง หัตถกรรม และกลุ่มอาชีพ ซึ่งเศรษฐกิจนอกภาคการเกษตรถือเป็นการหารายได้ที่สำคัญในการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวเพื่อให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่รอด นอกจากนี้ชุมชนยังมีศักยภาพทางเศรษฐกิจประกอบด้วยทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ การผลิตและการบริโภค การตลาดพืชผลทางการเกษตร การจัดการแรงงาน บทบาทของผู้นำ องค์การชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันและเกื้อหนุนในการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับครอบครัวและชุมชน

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ประกอบด้วย 1) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควรสอดคล้องกับศักยภาพและบริบทชุมชนรวมทั้งการจัดเวทีประชาชนมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงและความต้องการของชุมชน 2) การส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสานบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง 3) การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพและสร้างเครือข่ายโดยใช้ต้นทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 4) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ด้วยองค์ความรู้สมัยใหม่ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพในการประกอบอาชีพ 5) การส่งเสริมการตลาดในการกระจายผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ตลาดภายนอกชุมชน 6) การผลักดันการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา 7) การพัฒนาชุมชนต้นแบบ เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา 8) หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนร่วมบูรณาการทั้งศาสตร์และศิลป์อย่างเป็นรูปธรรมในการส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนชายแดนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

คำสำคัญ : เศรษฐกิจชุมชน, การพัฒนา, ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา

ABSTRACT

The objectives of this qualitative research were: (1) to study about the community's economy in the border of Thailand and Cambodia; and (2) to prepare a guideline for a development of the community's economy in the border of Thailand and Cambodia. Ban Jroke Community, located in Kabchoeng district, Surin province, Thailand, was selected as the studying area. The data had been collected through reviews of related documents, surveys, observations, and focused group discussions.

The study found that : The community's economy could be classified into 2 main sectors 1) an agricultural economy sector: the community's economy is considered as a subsistence economy. Most villagers are in the agricultural economy sector where the natural resources are basically used for a production. Villagers operate an integrated farming where a livestock and various types of economic plants have been grown for consuming and trading purposes, such as sugar cane, cassava, rubber tree, and peanut to generate a food security condition and to increase incomes of a family through a year. 2) non-agricultural economy sector: occupations found in this sector consist of trading, servicing, working as employee, making handicraft, and other occupations. This sector is considered as the important economic system that consists of the natural resources, production and consumption, marketing, labor management, leader's role, and community organization which are the important factors that help to empower and support for the community

economic potentiality and to strengthen a community.

According to a community's economy developing guideline, it is suggested that: 1) A development of community's economy should be in accordance with a community's potentialities and contexts. A public discussion forum and a brainstorming should be conducted to identify real needs of a community for the effective development of community's economy. 2) A sustainable agriculture should be promoted especially in a form of integrated farming. 3) An occupational group-gathering should be promoted to strengthen a community's production based on a community's potentialities where intellectual capitals and cultural capitals should be applied to increase more values to a community's products. 4) Learning about new and modern knowledge should be promoted together with local wisdoms. 5) Promote the marketing of local products and distribute them to markets outside the community. 6) Travelling routes to bordering communities should be linked together. 7) A master model of community's economy should be developed as a learning center for bordering community's economy. 8) Government and non-government units should help to promote and support for a strengthening and a sustainability of community's economy.

Key word : The Economic Community, Development, Community in the border Thailand – Cambodia

บทนำ

การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต และสิ่งแวดล้อมมีส่วนในการกำหนดรูปแบบกิจกรรม และเป้าหมายของมนุษย์มนุษย์ได้เลือกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการตั้งหลักแหล่งและการทำมาหากินมีการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั้น พร้อมกับการสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต เกิดเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีแบบแผนการดำเนินชีวิต จารีต ประเพณี วัฒนธรรมเดียวกัน การดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดไปสู่รุ่นต่อรุ่นสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปวิถีชีวิตของชุมชนเริ่มเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนจากการพัฒนาประเทศ ในการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจโดยการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ซึ่งแนวทางการพัฒนาประเทศ มีจุดเน้นที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพื่อแสวงหารายได้ ที่เป็นตัวเงินเป็นหลักมากเกินไปจนมิได้คำนึง ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคมเท่าที่ควร พิจารณาคนเป็นเพียงปัจจัยการผลิตเพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงาน มองข้ามคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพบนรากฐานภูมิปัญญา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง (เสรี พงศ์พิศ, 2546 : 6)

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากการพัฒนาในปัจจุบัน ชุมชนหมู่บ้านหนีไม่พ้นการถูกรวบรวางทางสังคมและวัฒนธรรมตะวันตกที่มีลักษณะเน้นความก้าวหน้าเทคโนโลยีความเป็นวิทยาศาสตร์ การมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความทันสมัยรวมถึงระบบการสื่อสารที่ทันสมัยที่ได้แผ่ขยายไปครอบคลุมทั่วโลกในปัจจุบันทำให้เกิดการติดต่อ

สัมพันธ์กันมากขึ้นและเข้มข้นมากขึ้นทำให้โลกแคบลงและเกิดการยืมวัฒนธรรมและแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบใหม่ โดยกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นนี้ไม่เพียงแต่จะมีผลกระทบโดยตรงต่อประเทศโดยรวมเท่านั้น ผลกระทบนี้ยังสืบเนื่องไปถึงชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งผลกระทบนี้ไม่ได้เกิดขึ้นแต่เพียงส่วนเดียวของชีวิต แต่เกิดขึ้นครอบคลุมทุกมิติของชีวิตทั้งด้านชีวิตความเป็นอยู่และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังเช่น การผลิต การค้า การแลกเปลี่ยน การบริโภคภายใต้เงื่อนไขที่เป็นผลกระทบมาจากแนวนโยบายการนำประเทศไปสู่ความทันสมัย เช่น การสร้างถนน การขุดบ่อบาดาล การสร้างอ่างเก็บน้ำและคลองชลประทาน ทางรถไฟ และไฟฟ้าเป็นสำคัญ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548:39) การกระตุ้นให้มีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรแบบใหม่ การกระตุ้นให้มีการปลูกพืชไร่เพื่อการค้าและจากกิจกรรมดังกล่าวในระบบเศรษฐกิจของชุมชนได้รับผลกระทบ โดยชุมชนได้รับการกระตุ้นให้เปลี่ยนแปลงระบบการผลิต จากการผลิตที่มีเป้าหมายเพื่อการบริโภคไปสู่การผลิตเพื่อขายในชนบทระบบเศรษฐกิจของชนบทไปเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจของเมืองของประเทศ

การขยายตัวของทุนนิยมที่เข้ามาในภาคชนบททำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน คือการถ่ายเททรัพยากรจากชนบทเข้าสู่เมืองและต่างประเทศ ผลลบที่สำคัญคือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ดินเสื่อมคุณภาพลงอย่างรวดเร็ว ป่าไม้ลดลง เกิดความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้น การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย การผลิตเพื่อพอกินพอใช้ได้เปลี่ยนไปสู่การหาเงินเพื่อนำมาใช้จ่ายซื้อสินค้าและบริการจากภายนอกมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกอย่างไม่เคยมีมาก่อนทั้งข้าวและพืชไร่ มีการนำเทคโนโลยีการเกษตรมาใช้อย่างมากเพื่อผลิตให้ได้มากที่สุดแต่ราคาผลผลิตมักตกต่ำและการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้า (สุวิทย์ ชีรัสดิลก, 2546:2) ชาวบ้านมีรายจ่ายที่เป็นตัวเงินมากขึ้น โดยเฉพาะรายจ่ายเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวก เกิดช่องว่างระหว่างคนจนคนรวยชาวบ้านเริ่มมีหนี้สินมากขึ้น มีความยากจนเพิ่มขึ้นจากผลของการขยายตัวของระบบทุนนิยมและจากการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจรวมทั้งนโยบายการเปิดเสรีทางการค้า และการบริการได้เปิดโอกาสให้ทุนต่างชาติสามารถครอบงำ รวมศูนย์และผูกขาดเศรษฐกิจไทยไว้ในกำมือ การรวมศูนย์อำนาจทางการเงิน การลงทุน การตลาด และกลไกราคาจึงตกอยู่ภายใต้การกำหนดของบรรษัทต่างชาติ บรรษัทเหล่านี้มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐด้วยการสนับสนุนของนักการเมืองและพรรคการเมือง เพื่อใช้กลไกรัฐในการเอื้อประโยชน์ให้กับตน ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยากจน ตกเป็นเบี้ยล่าง ถูกเอารัดเอาเปรียบ ความเจริญกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ และชนบทถูกทำลาย (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2542 : 7)

ชุมชนบริเวณตามแนวชายแดนก็เป็นหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาและปัญหาทางเศรษฐกิจประชาชนส่วนใหญ่จึงมีความยากลำบากประกอบกับเป็นพื้นที่ที่เกิดการสู้รบบริเวณตามแนวชายแดน เป็นภัยซ้ำเติมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประชาชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และจากรายงานการวิจัยของ ประชิต อินทะกนก (2549) พบว่า ชุมชนชายแดนไทยที่ผ่านมามีประสบการณ์ที่สำคัญร่วมกันคือการสู้รบบริเวณชายแดนของเขมร 3 ฝ่าย การให้สัมปทานป่าไม้และมีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ปอ มันสำปะหลัง ยูคาลิปตัส และพืชไร่อื่นๆ ต่อมามีการเปิดตลาดช่องจอมเพื่อการเชื่อมสัมพันธทางการค้าตามแนวชายแดน พร้อมทั้งได้มีการเปิดบ่อนการพนันในบริเวณชายแดน โครงการต่างๆ เหล่านี้ชุมชนรับประโยชน์น้อยมากและสมาชิกชุมชนยังเป็นหนี้ เช่นเดิม และมีแนวโน้มสูงขึ้นจะเห็นได้จากการอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่นเป็นภาพสะท้อนความไม่มั่นคงของชีวิตและครอบครัวสอดคล้องกับรายงานของคณะกรรมาธิการต่างประเทศวุฒิสภา พบว่าปัญหาชายแดนไทย-กัมพูชาในด้านการลักลอบค้าโค-กระบือ การลักลอบ

ค้ายาเสพติด การหลบหนีเข้าเมือง การลักลอบขโมยรถยนต์ จักรยานยนต์ และการเล่นการพนัน นั้นหมายความว่าบริเวณพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชายังมีความเสี่ยงต่อการดำรงชีพและความเสี่ยงในด้านความมั่นคงระหว่างประเทศที่มีผลกระทบต่อกัน (วสันชัย กากแก้ว, 2554 : 5) ในอดีตชายแดนเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อความมั่นคงในความหมายการป้องกันประเทศ แต่ปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนไปมีความหมายความมั่นคงต่อการเมืองการปกครองเนื่องจากชายแดนอยู่ห่างไกลศูนย์กลางการปกครองและมีผลประโยชน์อยู่มากจึงเป็นที่มาของความขัดแย้งอย่างรุนแรง รวมทั้งการต่อต้านอำนาจรัฐ เกิดขบวนการก่อการร้าย เกิดการสู้รบในหลายพื้นที่ ประการสำคัญพื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่มีอิทธิพลอำนาจมืด ในการแสวงหาผลประโยชน์ในทางผิดกฎหมาย

จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนบริเวณตามแนวชายแดนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้นในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ มีความจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องเตรียมความพร้อมทุกๆ ด้าน การพัฒนาจึงต้องเริ่มจากองค์กรเล็กๆ ในชุมชนแล้วขยายขอบข่ายขึ้นไปจนถึงระดับประเทศในที่สุด โดยยึดหลักแนวคิดของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อพึ่งตนเองของ องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงพระราชทานให้ปวงชนชาวไทย เมื่อเป็นเช่นนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้ามีความมั่นคงและยั่งยืนต้องอาศัยรากฐานของชุมชนที่เข้มแข็ง การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเน้นตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการพัฒนา มีการรวมกลุ่ม การจัดการบริหาร การวางระบบการผลิตและการจัดการตลาดอย่างสอดคล้องกัน เพื่อให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ในระดับหมู่บ้าน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวและชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-

กัมพูชา โดยศึกษาถึงเศรษฐกิจชุมชนชายแดนและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างมั่นคงและเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนและเขตเศรษฐกิจชายแดนทั้งสองประเทศ ทั้งด้านการผลิต การตลาด การขนส่ง นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

คำถามการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามการวิจัย ดังนี้

1. เศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาเป็นอย่างไร
2. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา หมู่บ้านโจรก ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับ บริบทพื้นที่ สภาพทางเศรษฐกิจชุมชน การผลิต การบริโภค การจำหน่าย การรวมกลุ่มอาชีพ ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

3.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ชุมชนบ้านโจรก ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

3.2 ประชากรในการร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ประกอบด้วย ผู้นำ ผู้ประกอบการ กลุ่มอาชีพ ประชาชน และหน่วยงานภาครัฐและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 40 คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นเกี่ยวกับบริบทสภาพทั่วไปของพื้นที่ชุมชน เศรษฐกิจชุมชน ศักยภาพทางเศรษฐกิจชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ที่ศึกษาตามกรอบและวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น โดยให้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ และนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมจัดหมวดหมู่และจำแนกออกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำข้อมูลมาดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา
3. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยทั้งจากการค้นคว้าจากเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง และข้อมูลเชิงคุณภาพที่รวบรวมได้มาจัดเป็นระบบตีความจากบทสัมภาษณ์ โดยเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของ

ข้อมูล มาทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ร่วมกับเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดทฤษฎี

สรุปผลการวิจัย

เศรษฐกิจชุมชนประกอบด้วย เศรษฐกิจภาคการเกษตร และเศรษฐกิจนอกภาคการเกษตร ซึ่งมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพ โดยเศรษฐกิจภาคการเกษตรประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีการทำนา ปลูกพืชเศรษฐกิจ ปลูกพืชหมุนเวียนและการเลี้ยงสัตว์ควบคู่กับการทำการเกษตรเพื่อสร้างรายได้ตลอดทั้งปี อย่างไรก็ตามด้วยปัจจัยด้านต้นทุนการผลิตและค่าครองชีพที่สูงขึ้นผนวกกับการทำการเกษตรต้องพึ่งทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร ทำให้มีรายได้ที่ไม่แน่นอนและค่าใช้จ่ายที่ขาดความสมดุลของครอบครัว ด้วยปัจจัยดังกล่าวได้ส่งผลให้ชาวบ้านเคลื่อนย้ายไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตรแบบถาวรและชั่วคราว ทั้งนี้เพื่อความดำรงอยู่รอดของครอบครัวในยุคปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า

เศรษฐกิจภาคการเกษตรมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของชาวบ้านและเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ตามศักยภาพของแต่ละครอบครัวและมีการพัฒนาไปตามยุคสมัยเพื่อให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องด้วยกาลเวลาที่แปรเปลี่ยนผนวกกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่มีการเจริญเติบโต ชาวบ้านได้มีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด จากที่เคยทำนา ซึ่งเป็นพืชชนิดเดียวได้ปรับเปลี่ยนลดพื้นที่นาลงโดยเพิ่มการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยการทำนาชาวบ้านยังคงยึดมั่นและให้ความสำคัญเพราะข้าวถือเป็นเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงและฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตมาอย่างช้านาน โดยการทำนาของชาวบ้านนั้นเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลักเหลือจากการบริโภคจึงแบ่งขายเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของครอบครัว นอกจากปลูกข้าวเพื่อการบริโภคแล้วชาวบ้านมีการแบ่งเพื่อทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในงานกิจกรรมเทศกาลต่างๆ ของ

ชุมชน และแบ่งปันแจกจ่ายให้ญาติพี่น้องที่ขาดแคลนหรือไม่มีที่นาทำกิน ซึ่งการปลูกข้าวของชาวบ้านให้ความสำคัญกับการดำรงชีพและมีความผูกพันในการทำนาอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางด้านอาหารให้กับครอบครัว และเพื่อสร้างรายได้ตลอดทั้งปีมีการปลูกพืชเศรษฐกิจประกอบด้วย การปลูกอ้อย ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกยางพารา ซึ่งบางครัวเรือนมีการปลูกพืชเศรษฐกิจหลายชนิดควบคู่กัน และนอกจากนี้มีการปลูกพืชผักหมุนเวียนหลากหลายชนิด เช่น ถั่วลิสง แตงโม ข้าวโพด มะเขือ พริก ถั่วฝักยาว ผักกาด ต้นหอม เพื่อสร้างผลผลิตตลอดฤดูกาล และเลี้ยงสัตว์ควบคู่กับการทำการเกษตร อย่างไรก็ตามด้วยระบบการผลิตแบบสมัยใหม่ชาวบ้านได้มีการปรับเปลี่ยนการใช้เทคโนโลยีในการผลิตที่ทันสมัยใช้เครื่องจักรกลเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตเพื่อความสะดวกและรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามการทำเกษตรชาวบ้านยังคงอาศัยแรงงานของคนในครอบครัวเป็นปัจจัยหลักและการจ้างแรงงานในการเข้ามาช่วยในกิจกรรมการเกษตรที่เครื่องจักรกลไม่สามารถเข้าถึงได้ ในการเพาะปลูก หว่านปุ๋ยและเก็บพืชผลทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งหากแต่เป็นการจ้างงานในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีความเป็นพี่เป็นน้องมิได้อยู่บนพื้นฐานระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง และที่สำคัญยังคงใช้ต้นทุนแรงงานของครอบครัวเป็นพลังในปัจจัยการผลิตเป็นหลักพร้อมทั้งมีทุนความขยัน ความอดทน รักในอาชีพและใช้ความพอเพียงเป็นหลักยึดมั่นในการขับเคลื่อนก่อเกิดผลผลิตโดยไม่ได้มุ่งหวังกำไรเพียงเพื่อให้สามารถดำรงอยู่รอดของครอบครัวเป็นสำคัญ นอกจากการผลิตภาคการเกษตรจะสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปีแล้ว ชาวบ้านผลิตแหล่งอาหารมีการปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด น่าน ปลา เพื่อการบริโภคในครัวเรือนหากเหลือจึงนำไปขายในขณะเดียวกันมีการเลี้ยง วัว ควาย กบ หมู เพื่อจำหน่าย ซึ่งในการจำหน่ายผลผลิตพืชผลทางการเกษตรนั้น เช่น มันสำปะหลังการจำหน่าย

ชาวบ้านมักนำไปขายที่ลานมันในหมู่บ้านใกล้เคียง คือ หมู่บ้านสนวน บ้านห้วยปางซึ่งรายได้จากการปลูกมันสำปะหลังเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 9,000 – 10,000 บาท ส่วนน้อยจำหน่ายให้กับโรงงานน้ำตาลสุรินทร์ซึ่งรายได้จากการปลูกอ้อยเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 5,000 – 6,000 บาท ส่วนยางพาราเนื่องจากชาวบ้านยังไม่เก็บเกี่ยวจึงยังไม่มีรายได้เกิดขึ้นและพืชผักจะมีพ่อค้าในพื้นที่และนอกพื้นที่มารับซื้อถึงแหล่งผลิต นอกจากนี้การปลูกพืชผักนอกจากนำมาบริโภคแล้วชาวบ้านนำพืชผักไปขายที่ตลาดชายแดนช่องจอมและขายให้กับชาวบ้านและร้านค้าในชุมชน รายได้จากการปลูกพืชผัก 3,000-4,000 บาท การปลูกพืชผักสามารถสร้างรายได้นำมาจุนเจือครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งการทำเกษตรชาวบ้านมีการแบ่งพื้นที่ในการเพาะปลูกอย่างมีแบบแผน โดยยึดแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่และการทำเกษตรแบบผสมผสานโดยมีการแบ่งพื้นที่ในการทำเกษตรมีการปลูกพืชหลากหลายชนิดหมุนเวียนและมีการวางแผนการผลิตทางการเกษตรที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนและตามศักยภาพของตนในการสร้างรายได้และผลตอบแทนได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้การทำเกษตรเป็นอาชีพที่สำคัญที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาอย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน ดังนั้นรายได้ส่วนใหญ่ของชาวบ้านมาจากภาคการเกษตรและวิถีชีวิตภาคการเกษตรยังคงเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของครอบครัว

เศรษฐกิจนอกภาคการเกษตรด้วยภาวะเศรษฐกิจในยุคค่าครองชีพที่สูงขึ้นประกอบกับค่าใช้จ่ายของครอบครัวที่เพิ่มขึ้น จากต้นทุนการผลิต เช่น ค่าวัตถุดิบ ค่าปุ๋ย ค่าแรงงานที่สูงขึ้นทำให้ต้องเพิ่มต้นทุนการผลิต อีกทั้งค่าใช้จ่ายในการศึกษาสำหรับบุตรหลาน ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมเครื่องจักรทางการเกษตร ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายจากความต้องการของครอบครัว อีกทั้งการมีที่ดินจำกัดไม่เพียงพอต่อการทำมาหากิน ประกอบกับการทำเกษตรมีรายได้ที่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายของ

ครอบครัว อีกทั้งการทำเกษตรเป็นงานที่หนักและรายได้ของผลผลิตมีความไม่แน่นอน จึงเป็นปัจจัยให้ครัวเรือนหันไปสู่นอกภาคเกษตรทั้งแบบชั่วคราว เมื่อว่างเว้นจากฤดูกาลเกษตรและแบบเต็มตัว เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว ประกอบด้วย งานหัตถกรรม ภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อ จักสาน และสมุนไพรที่ยังสืบสานด้วยความรักและศรัทธาในมรดกอันทรงคุณค่าของบรรพบุรุษ ซึ่งมีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือน 3,000-6,000 บาท และนอกจากนี้มีการค้าขาย การบริการ การรับจ้าง และเป็นลูกจ้างที่มีรายได้ที่แน่นอน ในขณะเดียวกันรายได้จากนอกภาคเกษตรได้ช่วยจุนเจือให้หมู่บ้านมีร้านค้าและบริการขนาดเล็กในชุมชน ได้แก่ ร้านบริการซ่อมรถมอเตอร์ไซด์ ร้านขายของชำ ร้านเย็บผ้า ร้านเสริมสวย อย่างไรก็ตามชาวบ้านมีการปรับตัวในการประกอบอาชีพมีการแบ่งบทบาทสมาชิกในครอบครัว สมาชิกบางคนออกไปทำงานต่างถิ่นหรือหัวหน้าครอบครัวออกไปทำงานและมีการสลับปรับเปลี่ยนกันออกไปขายแรงงาน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันในการทำมาหากินของครอบครัว โดยชาวบ้านบางรายเป็นแรงงานรับจ้างในภาคการเกษตรภายในชุมชน ซึ่งอัตราค่าจ้างวันละ 200 บาทหรือไปเป็นแรงงานในตัวเมือง เป็นลูกจ้างตามบริษัทและห้างสรรพสินค้าอัตราค่าจ้างเดือนละ 9,000 บาทและบางครัวเรือนออกไปขายแรงงานอยู่ในเมืองหลวง แหล่งอุตสาหกรรมและเมืองท่องเที่ยว เช่น กรุงเทพฯ ชลบุรี พังงา จันทบุรี เป็นต้น อัตราค่าจ้างเฉลี่ยต่อเดือน 10,000 - 15,000 บาทและอัตราค่าจ้างขึ้นอยู่กับลักษณะของงานและประสบการณ์ นอกจากนี้มีแรงงานชายบางส่วนรับจ้างเป็นทหารพราน และการรวมกลุ่มอาชีพ ประกอบด้วย กลุ่มใส่กรอกสมุนไพร กลุ่มขนม กลุ่มเย็บผ้า และกลุ่มหมอนหมอบ อย่างไรก็ตามชาวบ้านประกอบอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียรอันเป็นฐานและเป็นพลังที่สำคัญในการประกอบอาชีพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่รอดและวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ทุกคนในครอบครัวมีชีวิตที่ดี

ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน

ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยที่สำคัญในการผลักดันและเกื้อกูลต่อการทำมาหากินของชาวบ้าน และสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวและชุมชนด้วยศักยภาพทางเศรษฐกิจที่สำคัญประกอบด้วย

ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นฐานการผลิตในการสร้างเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน โดยมีทรัพยากรที่สำคัญ คือ การมีทรัพยากรที่ดินเป็นของตนเองในการสร้างสรรค์ผลผลิตทางการเกษตร มีทรัพยากรธรรมชาติป่าสงวนที่ยังความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นทั้งแหล่งอาหาร ยาสมุนไพร และแหล่งรายได้จากของป่า นอกจากนี้การมีแหล่งน้ำที่เปรียบดั่งเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชุมชน ประกอบด้วย เขื่อนห้วยเชิง ลำน้ำห้วยสิงห์ คลองน้ำและสระน้ำชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญต่อการเพาะปลูกที่สามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรได้ตลอดทั้งปี พร้อมทั้งชาวบ้านร่วมมือช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและร่วมกันรักษาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคร่วมกันอย่างยั่งยืน

การผลิตและการบริโภคโดยแบ่งพื้นที่ในการเพาะปลูกอย่างมีแบบแผน โดยยึดแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แนวเกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรผสมผสานโดยมีการแบ่งพื้นที่ในการทำารเพาะปลูกพืชหลายชนิดให้สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีรายได้ตลอดทั้งปีซึ่งการเพาะปลูกมีทั้งปลูกเพื่อการบริโภคอย่างเดียว ปลูกเพื่อการบริโภคและแบ่งเพื่อขายและปลูกเพื่อขาย การมีระบบการเกษตรที่หลากหลายเพื่อครอบครัวดำรงอยู่ได้ มีได้มั่งคั่งกำไร ใช้ความพอเพียงเป็นพื้นฐานมีความพอเพียงต่อการลงทุนในการเพาะปลูก มีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้อยู่บนพื้นฐานของความพออยู่พอกิน

การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรมีตลาดรองรับที่แน่นอนในส่วนของผู้บริโภค มั่นใจว่าหลังจากจะมีลานมันที่คอยรับซื้อผลผลิตของเกษตรกร และอ้อย มีโรงงานน้ำตาลสุรินทร์รับซื้อ พืชผักและผลิตภัณฑ์

ชุมชน ส่วนใหญ่ลูกค้าเป็นคนในชุมชน ร้านค้าในชุมชน และหมู่บ้านใกล้เคียงประกอบกับการมีทำเลที่ตั้งที่มีลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่มีเส้นทางคมนาคมในการเชื่อมโยงไปด้านชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดการค้าชายแดนช่องจอมและมีเส้นทางเชื่อมโยงไปยังชุมชนอื่นๆ ทั้งมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกในการเข้าถึงชุมชน จึงมีพ่อค้าต่างถิ่น พ่อค้าแม่ค้าในตลาดช่องจอมและพ่อค้าต่างอำเภอเข้ามาซื้อสินค้าในชุมชน จึงทำให้ชุมชนมีการผลิตสินค้าอย่างต่อเนื่องจากการมีศักยภาพทางการตลาดในการกระจายผลผลิต

การจัดการแรงงานในกระบวนการผลิตของชุมชนให้ความสำคัญมีการเรียนรู้ในการจัดการแรงงานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อสอดคล้องกับงานและทุนที่มีอยู่อย่างมีคุณค่าตามศักยภาพของต้นการจัดการแรงงานด้วยกระบวนการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยไม่มีผู้บังคับบัญชาไม่มีลูกน้องมีแต่ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกิจกรรมการผลิตให้สำเร็จอย่างมีความสุข จึงมีแรงงานช่วยในกระบวนการผลิตตลอดฤดูกาล ซึ่งในชุมชนมีครัวเรือนที่ยังยึดอาชีพรับจ้าง จำนวน 37 ครัวเรือน ร้อยละ 17.05 และเป็นแรงงานที่มีความสำคัญอันเป็นฐานการผลิตด้านความมั่นคงทางด้านอาหารที่สำคัญในชุมชนรวมถึงเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลผลิตในระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยการใช้แรงงานขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย ค่าใช้จ่าย รวมถึงเวลาและการใช้แรงงานที่เหมาะสมกับชนิดของงาน

นอกจากนี้ชุมชนมีผู้นำที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชนทั้งเป็นผู้นำที่มีบุคลิกภาพที่ดีมีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติงานอยู่บนพื้นฐานคุณธรรมจริยธรรม ให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวม โดยยึดชุมชนเป็นที่ตั้งมีความรับผิดชอบ ทั้งมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อลูกบ้านและบุคคลทั่วไป มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาชุมชนและพัฒนาลูกบ้านให้อยู่ดีกินดีและเป็นแรงผลักดันในสมาชิกในชุมชนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยกัน อีกทั้งคนในชุมชนมีความสามัคคีกัน ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อคนในชุมชนและนอกชุมชน

โดยคนในชุมชนร่วมกันจัดให้มีระบบช่วยเหลือซึ่งกันและกันก่อให้เกิดความรักความสมัครดีต่อกันในชุมชน ประกอบกับมีผู้นำให้ความสำคัญกับลูกบ้านมีการเรียนรู้ที่จะพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องจนหมู่บ้านได้รับรางวัล หมู่บ้านการแก้ไขปัญหาคาความยากจนของชุมชน ในปี พ.ศ. 2538 และต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้รับรางวัลหมู่บ้านอาสาพัฒนาตนเองป้องกันชายแดน ไทย-กัมพูชา อีกทั้งผู้นำชุมชนเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนที่สำคัญ

ทุนทางสังคมในการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนพึ่งตนเอง เพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นการร่วมกันจัดตั้งขึ้นในการพึ่งพาตนเองและเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป้าหมายหลักเพื่อให้คนในชุมชนได้มีการออมเงินและเป็นแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมสำหรับสมาชิกเพื่อการประกอบอาชีพโดยไม่ต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากภายนอก โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อเดือน นอกจากสมาชิกได้รับดอกเบี้ยจากเงินฝากร้อยละ 12. ต่อปี ทั้งได้รับเงินปันผลร้อยละ 6.8 ของกำไร ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์ทำหน้าที่เปรียบเสมือนธนาคารของชุมชน นอกจากเป็นแหล่งเงินกู้และฝากเงินของสมาชิกแล้ว ได้ให้กลุ่มอาชีพในชุมชนกู้ยืมเพื่อไปลงทุน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มไส้กรอกสมุนไพร กลุ่มทำขนม กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มเย็บกระเป๋า กลุ่มหมอนหม้อบ เพื่อสร้างงานและเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของชาวบ้าน นอกจากนี้ชุมชนมีร้านค้าสวัสดิการชุมชนในการขายสินค้าราคาถูกให้กับสมาชิกและยังเป็นสถานที่รับซื้อสินค้าและผลผลิตของชุมชน รวมทั้งมีการรวมกลุ่มปุ๋ยเพื่อดำเนินช่วยเหลือด้านการจำหน่ายปุ๋ยในราคาถูก และสมาชิกที่ขาดทุนทรัพย์สามารถนำปุ๋ยเพื่อประกอบเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรโดยคิดอัตราดอกเบี้ยกระสอบละ 50 บาท โดยชำระคืนเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกในปีถัดไป และมีการรวมกลุ่มโรงสีข้าวซึ่งมีบทบาทดำเนินการบริการสีข้าวให้กับสมาชิกในราคาถูก อีกทั้งมีการรวมกลุ่มธนาคารข้าวเพื่อดำเนินการในการช่วยเหลือพันธุ์ข้าวในการเพาะปลูก

และการบริโภค จากการมีรวมกลุ่มในการช่วยเหลือกันของชุมชนทำให้ชาวบ้านสามารถลดต้นทุนการผลิตในการซื้อปัจจัยการผลิตที่มีราคาถูกกว่าท้องตลาดและการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าและมีการแบ่งปันผลตอบแทนจากการดำเนินงานคืนกลับแก่สมาชิก ในขณะเดียวกันมีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกกับผลประโยชน์ร่วมกันและนำเงินที่ได้จากการบริหารจัดการจากองค์กรต่างๆ จำนวน 2 % ของกำไรเพื่อนำมาสร้างสวัสดิการช่วยเหลือด้านสาธารณประโยชน์ของชุมชน สวัสดิการชุมชน ในการขุดสระ วางท่อน้ำ เพื่อการใช้ประโยชน์ของสมาชิกในชุมชนทั้งการบริโภคและการผลิตนอกจากนี้เงินมาช่วยเหลือกิจกรรมงานบุญงานเทศกาลวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ซึ่งองค์กรเหล่านี้การบริหารจัดการโดยชาวบ้านในการร่วมกันดำเนินงานและรับผิดชอบร่วมกันโดยอยู่บนพื้นฐานการแบ่งปันเกื้อกูลซึ่งกันและกันและใช้หลักธรรมาภิบาลให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของสมาชิกร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาของประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนเป็นที่ตั้ง จึงส่งผลให้การบริหารงานกลุ่มมีความเข้มแข็งประสบความสำเร็จจนได้รับรางวัล กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่นของจังหวัดสุรินทร์ ในปี พ.ศ. 2553 และ ในปีพ.ศ. 2555 รางวัลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่นของจังหวัดสุรินทร์ และในปี พ.ศ. 2557 ได้รับรางวัลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตธรรมาภิบาล ดังนั้นการรวมกลุ่มต่างๆ ช่วยให้อาชีพในชุมชนมีระเบียบวินัยทางการเงิน มีการอดออม ชุมชนมีแหล่งเงินทุนที่เป็นของตนเองและเอื้อประโยชน์ให้กับสมาชิกได้กู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพด้วยต้นทุนที่ต่ำ ซึ่งจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนให้มีความเข้มแข็งโดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ชายแดนไทย-กัมพูชา

จากการสนทนากลุ่มร่วมกับภาคีรัฐภาคเอกชน ภาคประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน

การหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดน ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควรสอดคล้อง กับศักยภาพและบริบทชุมชน อีกทั้งการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนและ บริบทของชุมชน เปิดเวทีให้ประชาชนได้มีการ แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และ ปัญหาของชุมชนและการมีส่วนร่วมในการคิด ร่วม ตัดสินใจเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงและ ความต้องการของชุมชน อันจะช่วยให้การพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็น การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

2. การเกษตรแบบผสมผสาน ตามแนวทางคื พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้มากขึ้น ในการ เพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์เพื่อให้มีผลผลิตจำหน่ายตาม ฤดูกาลอันเป็นการสร้างรายได้หมุนเวียนให้กับ เกษตรกรได้ตลอดทั้งปี พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้รวมถึงการให้ความสำคัญ ต่อการรักษาสภาพดินจากการใช้ปุ๋ยเคมี โดย ปรับเปลี่ยนลดการใช้ปุ๋ยเคมีหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ อีกทั้ง เป็นการลดต้นทุนในการผลิต อีกทั้งสอดคล้องกับในยุค ปัจจุบันที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญต่อสุขภาพหันมา บริโภคผักปลอดสารพิษ พร้อมทั้งการส่งเสริมให้ปลูก พืชหมุนเวียนเพื่อรักษาสภาพดินเพื่อการทำการเกษตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้ชุมชนตระหนัก และเล็งเห็นความสำคัญของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น หากไม่มีการรักษาในทรัพยากรที่ดินรวมทั้งทรัพยากร แหล่งน้ำในอนาคต จึงควรสร้างองค์ความรู้ให้กับ ชาวบ้านในการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่อย่าง คุ่มค่าและการดำรงอยู่ในทรัพยากรธรรมชาติอย่าง ยั่งยืน

3. การรวมกลุ่มอาชีพ ส่งเสริมให้ประชาชนมี การรวมกลุ่มอาชีพให้มีความเข้มแข็ง ในการร่วมคิด ร่วมทำ สร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนตามศักยภาพของชุมชน ร่วมกันเป็นกลุ่มและเครือข่ายพึ่งตนเองและพึ่งกันเอง

โดยการนำทุนที่มีอยู่ภายในชุมชนมาดำเนินการโดยใช้ รูปแบบการจัดการที่เหมาะสม โดยอาศัยกระบวนการ เรียนรู้และภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อการสร้างงาน สร้าง รายได้ในชุมชน เน้นการจัดการในรูปแบบการผลิตที่ เน้นปัจจัยการผลิตในชุมชน แรงงาน วัตถุดิบความรู้ และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม โดยใช้ต้นทุนทางภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนมาสร้างสรรค์เพิ่มมูลค่า ทางผลิตภัณฑ์ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนพร้อมทั้ง การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น จากทุนทาง ภูมิปัญญาที่มีอยู่เป็นฐานในการดำเนินชีวิตและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน พร้อมส่งเสริมให้คน รุ่นหลังตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญของภูมิ ปัญญา เพื่อให้มีการสืบสานและการคงอยู่ในภูมิ ปัญญา อันเป็นมรดกล้ำค่าของบรรพบุรุษ

4. การส่งเสริมด้านการตลาดในการกระจาย สินค้าของชุมชนสู่ตลาดภายนอกชุมชน พร้อมทั้งการ ส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับ ผู้บริโภคและพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์สนองต่อความ ต้องการของตลาด ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ด้าน การตลาดและช่องทางการตลาด เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ ชุมชนจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น เพื่อสร้างงานสร้าง รายได้ให้กับชุมชน

5. การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา ทักษะด้านองค์ความรู้สมัยใหม่ผสมผสานกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถ ในด้าน การผลิต การบริหารจัดการ และการจัดจำหน่าย ผลผลิต เพื่อช่วยเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพใน การประกอบอาชีพ พร้อมทั้งการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม อาชีพเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้ขับเคลื่อนไปอย่าง ต่อเนื่อง ซึ่งยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนให้มี รายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ขึ้นรวมทั้งคนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคี ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างความเข้มแข็งใน ชุมชนโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นกลไกสำคัญและเป็น พลังในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน

6. การผลักดันการเชื่อมโยงเส้นทางทางท่องเที่ยวชุมชนชายแดน ด้วยลักษณะทางภาพที่มีอยู่ ซึ่งเป็นพื้นที่ติดเขตชายแดนไทย-กัมพูชา มีด้านชายแดนไทย-กัมพูชา มีตลาดการค้าชายแดนช่องจอม ซึ่งเป็น ตลาดการค้าและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ประกอบกับการมีเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อไปยังชุมชน ยังอำเภอและตัวเมืองที่มีความสะดวกสบาย อีกทั้งมีเส้นทางเชื่อมโยงไปยังประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นโอกาสอันดีในการที่จะผลักดันผลผลิตและสินค้าชุมชนไปยังประเทศเพื่อนบ้านพร้อมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปยังชุมชนชายแดนอันมีเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เส้นทางอารยธรรมโบราณที่สำคัญที่สามารถเชื่อมโยงถึงประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจะเป็นโอกาสในการขยายเส้นทางทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงสู่ชุมชนชายแดน ด้วยศักยภาพของชุมชนชายแดน อีกทั้งการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนับเป็นโอกาสอันดีที่จะพัฒนาให้เป็นเขตเศรษฐกิจชายแดน อันจะส่งผลต่อการมีรายได้ การมีงานทำของประชาชนตามแนวชายแดน และได้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีและสร้างความมั่นคงต่อเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน

7. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนต้นแบบ เพื่อเป็นแบบอย่างในการทำมาหากิน โดยใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนคน เป็นตัวขับเคลื่อน โดยมีฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาและความพอเพียงเป็นฐานที่สำคัญ เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้และเป็นแบบอย่างที่จะกระตุ้นให้ประชาชนตามแนวชายแดนเกิดการพัฒนาทักษะอาชีพของตนเองและชุมชน ถือเป็นทิศทางที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และ เพื่อส่งต่อไปยังชุมชนอื่นๆ ตามแนวชายแดนในการสร้างแรงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน ทั้งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนชายแดนให้อยู่ดีมีสุข

8. การมีส่วนร่วมของพหุภาคี หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมบูรณาการทั้งศาสตร์และศิลป์ในการส่งเสริมและ

สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนชายแดนอย่างเป็นรูปธรรม และต่อเนื่อง ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ ด้านการเกษตร การบริการ และ ด้านการส่งเสริมและการให้ความรู้ด้านพัฒนาศักยภาพทางการตลาด ด้านการผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การบริหารจัดการกลุ่มให้มีประสิทธิภาพและมีจิตสำนึก ร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในชุมชนตลอดทั้งการประชาสัมพันธ์ การจัดทำเว็บไซต์ในพื้นที่ให้ประชาชนได้รู้จักชุมชนชายแดนมากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการใช้ศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า เศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษามีลักษณะเป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพ โดย ประกอบด้วย 1) เศรษฐกิจภาคการเกษตรและ 2) เศรษฐกิจนอกภาคการเกษตร

1. เศรษฐกิจภาคการเกษตร ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการผลิตและทำการเกษตรแบบผสมผสาน มีการทำนา และปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา ถั่วลิสง ปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วัว ควาย เป็ด ไก่ ห่าน ปลา ควบคู่กับการทำการเกษตร เพื่อสร้างหลักประกันในความมั่นคงทางด้านอาหารและสร้างรายได้ให้กับครอบครัวที่สอดคล้องตามศักยภาพของตน ซึ่งทำการผลิตอย่างมีแบบแผนในการสร้างรายได้ตลอดทั้งปี ทั้งการผลิตและการบริโภคไม่ได้มุ่งหวังที่ความใหญ่โตเพียงเพื่อสร้างความพอเพียงและอยู่ในระดับความพอประมาณ เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องตามศักยภาพของแต่ละครัวเรือนอย่างรอบคอบและการมีภูมิคุ้มกันในการปรับตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง จากการเรียนรู้และพัฒนากิจกรรมการผลิต การใช้แรงงานและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อความสะดวกและรวดเร็วใน

กระบวนการผลิต และการเพิ่มผลผลิต ซึ่งเป้าหมายการผลิตเพื่อสร้างเศรษฐกิจระดับครัวเรือนให้ดำรงอยู่รอด สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สมคิด พรหมจรรย์ และคณะ (2546) ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ ลักษณะการผลิตเป็นแบบยังชีพโดยมีอาชีพหลัก คือ การทำนา โดยการเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ วิธีการผลิตและวิถีชุมชนค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของโลก และสอดคล้องกับค่าเฉลี่ยของชุดโครงการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย ใน ทิพวัลย์ สีจันทร์ (2546) ลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจชุมชนคือครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิตเป้าหมายของการผลิตคือ การดำรงอยู่การรักษาตัวให้รอดอยู่ของครอบครัวและชุมชนให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้และผลิตซ้ำครอบครัวและชุมชนได้ การผลิตจึงมีลักษณะเพื่อบริโภคในครัวเรือน ผลิตเพื่อขายก็ได้ แต่ก็ได้เงินมาซื้อสินค้าให้ครอบครัวดำรงชีวิตอยู่ได้และเลี้ยงดูบุตรได้มากกว่าที่จะคิดขยายการผลิตให้ใหญ่โต ให้มีกำไรสูงสุด ให้รวย ครัวเรือนมีลักษณะเป็นผู้ผลิตเล็กอิสระ วิธีการผลิตหลัก คือผู้ผลิตเล็กอิสระใช้แรงงานเองสมาชิกของครอบครัวเพราะเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ โดยเฉพาะใช้แรงงานครอบครัวนี้บนที่ดินเพื่อให้เกิดเป็นผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเลี้ยงครอบครัวให้รอด เดิมปลูกข้าวแต่ต่อมาเมื่อจำนวนคนต่อเนื้อที่เพิ่มขึ้น ก็หันใช้แรงงานของครอบครัวปลูกพืชที่ใช้ที่ดินน้อยแต่ใช้แรงงานเข้มข้น เช่น ผักและผลไม้ หรือเลี้ยงสัตว์ หรือกิจกรรมการค้าขายและบริการ

ทั้งนี้การทำการเกษตรชาวบ้านยังคงอาศัยแรงงานของคนในครอบครัวเป็นปัจจัยหลักและการจ้างแรงงานในการเข้ามาช่วยในกิจกรรมการเกษตรที่เครื่องจักรกลไม่สามารถเข้าถึงได้ ในการเพาะปลูกหวานปุยและเก็บพืชผลทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งหากแต่เป็นการจ้างงานในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีความเป็นพี่เป็นน้องมิได้อยู่บนพื้นฐานระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง และที่สำคัญยังคงใช้

ต้นทุนแรงงานของครอบครัวเป็นพลังในปัจจัยการผลิตเป็นหลักพร้อมทั้งมีทุนความขยัน ความอดทน รักในอาชีพและใช้ความพอเพียงเป็นหลักยึดมั่นในการขับเคลื่อนก่อเกิดผลผลิตโดยไม่ได้มุ่งหวังกำไรเพียงเพื่อให้สามารถดำรงอยู่รอดของครอบครัวเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548) อธิบายว่าชุมชนเป็นตัวของตัวเองและมีพลวัตของตัวเอง มีความสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเอง พัฒนาได้ มีเส้นทางชีวิตของตัวเอง ลักษณะสำคัญครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกของครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่โดยธรรมชาติไม่ต้องจ้าง โดยทั่วไปครอบครัวคิดถึงการทำให้อยู่รอดก่อน แล้วจึงสะสมและค้าขาย ดังนั้นภาคการเกษตรเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงอยู่รอดของครอบครัว จากการปรับตัวและเรียนรู้อย่างมีแบบแผน ในการวางแผนการผลิตภาคการเกษตรที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนและตามศักยภาพของตน ทั้งในด้านผลิตเพื่อการบริโภคและการผลิตเพื่อสร้างรายได้และผลตอบแทนตลอดทั้งปี ซึ่งวิถีชีวิตภาคการเกษตรยังคงเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนและหล่อเลี้ยงระบบเศรษฐกิจครอบครัว

1.1 เศรษฐกิจนอกภาคการเกษตร ด้วยสถานะทางเศรษฐกิจที่ค่าครองชีพที่สูงขึ้นประกอบกับค่าใช้จ่ายของครอบครัวที่เพิ่มขึ้น จากต้นทุนการผลิต เช่น ค่าวัตถุดิบ ค่าปุ๋ย ค่าแรงงานที่สูงขึ้นทำให้ต้องเพิ่มต้นทุนการผลิต อีกทั้งค่าใช้จ่ายจากความจำเป็นและความต้องการของครอบครัว อีกทั้งการมีที่ดินอย่างจำกัด ประกอบกับการทำการเกษตรมีรายได้ที่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย อีกทั้งรายได้ของผลผลิตมีความไม่แน่นอน จึงเป็นปัจจัยให้หันไปสู่นอกภาคเกษตรทั้งแบบชั่วคราว และแบบเต็มตัว ซึ่งงานอาชีพนอกภาคเกษตรประกอบด้วย งานหัตถกรรม ภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อ จักสาน และสมุนไพร การรวมกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว นอกจากนี้มีการค้าขาย การรับจ้าง และเป็นลูกจ้าง จากการ

สัมภาษณ์ นายบัวตัน คำสิงห์ (3 กุมภาพันธ์ 2557) พบว่า ชาวบ้านมีการปรับตัวในการประกอบอาชีพ มีการแบ่งบทบาทสมาชิกในครอบครัว สมาชิกบางคนออกไปทำงานต่างถิ่นหรือหัวหน้าครอบครัวออกไปทำงานและมีการสลับปรับเปลี่ยนกันออกไปขายแรงงาน การขายแรงงานมีทั้งในชุมชนและไปขายแรงงานยังต่างถิ่น ซึ่งการส่งสมาชิกบางคนออกไปขายแรงงานในฐานะการช่วยเหลือกันในการทำมาหากิน และการออกไปทำอาชีพนอกภาคเกษตรเป็นช่วงนอกฤดูกาล หรือทำเกษตรไปพร้อมกับนอกภาคเกษตรเมื่อว่างเว้นจากการทำนาทำไร่ เพื่อสร้างรายได้ของครอบครัว อย่างไรก็ตามรายได้จากนอกภาคการเกษตร ที่สมาชิกส่งมาจุนเจือครอบครัว ช่วยรักษาการผลิตในภาคการเกษตร อีกทั้งช่วยเกื้อหนุนให้มีกิจการร้านค้าและบริการขนาดเล็กในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ธิติญา เหล่าอัน (2553) ศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสังคม ชาวอีสาน พบว่า การดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ชาวนาได้มีโอกาสใช้ทุนเข้มข้น เพื่อปลูกพันธุ์ข้าวใหม่ ที่มุ่งเน้นผลิตเพื่อป้อนตลาดเป็นหลัก จากการตัดสินใจเชิงธุรกิจของชาวนาทำให้มีการนำเครื่องจักรขนาดใหญ่ คือ รถไถนาถ่วงรถเกี่ยวข้าวมาใช้แทนแรงงานคน ต่อมาชาวนาก็เริ่มทำธุรกิจด้วยการนำเครื่องจักรออกไปรับจ้างในหมู่บ้าน และขยายออกไปรับจ้างนอกเขตหมู่บ้าน ขณะเดียวกันการแตกตัวทางชนชั้นที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ ได้ทำให้ชาวนาแต่ละชนชั้นมีโอกาสในการปรับตัวได้ไม่เท่ากัน ชาวนารวยสามารถปรับตัวเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์เป็นอย่างดี ในขณะที่ชาวนากลาง และชาวนาจนปรับตัวได้น้อยกว่า ชาวนากลางได้หันเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการ ทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม ส่วนชาวนาจนเปลี่ยนตัวเองมาสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในภาคการผลิตที่ไม่เป็นทางการนอกภาคเกษตรกรรม หรือกลายเป็นผู้ประกอบการรายย่อยในหมู่บ้าน และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ

พอฟพันธ์ อูยยานนท์ (2546) ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง พบว่า รายได้จากนอกภาคเกษตร ที่ส่งมาจุนเจือครัวเรือนในหมู่บ้านนับวันจะสูงขึ้นและรายได้นอกภาคเกษตรเป็นรายได้ที่สำคัญที่ช่วยค้ำจุนให้เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านสามารถมี กิจการร้านค้าและบริการในชนบทขนาดเล็กและขยายตัวเพิ่มขึ้นในหมู่บ้าน และกลายเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ อาทิเช่น ร้านขายของชำ ร้านรับซ่อมรถยนต์ ร้านรับซ่อมเครื่องไฟฟ้า เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีผลให้เศรษฐกิจชุมชนดำเนินต่อไปได้

1.2 ศักยภาพทางเศรษฐกิจชุมชน จากการแพร่กระจายของระบบทุนนิยมเข้ามาเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในชุมชนสร้างความเจริญทางวัตถุ ความทันสมัยเข้าสู่ชุมชน ทำให้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน แต่ด้วยศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนประกอบด้วย ทุนทรัพยากรธรรมชาติ การผลิตและการบริโภค การจัดการผลผลิตและตลาด การจัดการแรงงาน และองค์การชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน ในการรวมกันเป็นองค์กรชุมชนพึ่งตนเองในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ภายใต้กฎ กติกาข้อปฏิบัติร่วมกันและการบริหารจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาและวิถีชีวิต ในรูปแบบ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มโรงสีข้าว กองทุนธนาคารปุ๋ย กองทุนธนาคารข้าว ทั้งนี้การมีผู้นำที่มีความมุ่งมั่นในการส่งเสริมและหลอมหลวมสมาชิกในการร่วมกันดำเนินกิจกรรม เพื่อมุ่งไปสู่ความสามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากศักยภาพทางเศรษฐกิจดังกล่าว โดยการใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ การมีที่ดินเป็นของตนเอง การมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ การมีแหล่งน้ำในชุมชนที่สามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี ตลอดทั้งการมีแรงงานครอบครัวอันเป็นกำลังหลักสำคัญต่อการผลิต จากการสัมภาษณ์นายพจน์ สุทธางาม (8 กรกฎาคม 2557) พบว่า ทุนจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยที่สำคัญในการ

สร้างสรรค์ผลผลิตได้อย่างภาคภูมิและเต็มกำลังบนฐานการผลิตจากทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และการมีทุนทางสังคมเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญและใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างดุลยภาพในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอยู่บนพื้นฐานการแบ่งปันและเกื้อกูลกันเป็นองค์กรที่ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการคิดการตัดสินใจร่วมแก้ปัญหา จากการสัมภาษณ์ นายสันติ ชมชื่น ผู้ใหญ่บ้านโจรก (9 พฤษภาคม 2557) พบว่า คนในชุมชนร่วมกันจัดให้มีระบบช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันในการพึ่งตนเอง การสร้างความมั่นคงทางการเงินในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การจัดตั้งกลุ่มโรงสีข้าว เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและความมั่นคงทางการเงิน อีกทั้งการนำกำไรส่วนเกินจากการดำเนินงานในการจัดสรรลงสู่สาธารณประโยชน์ และสวัสดิการชุมชน เพื่อสร้างหลักประกันและความมั่นคงในชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ชลิดา บัณเฑาะว์และอนุสรณ์ อุณโณ (2546) ได้การศึกษาพลวัตเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก พบว่า แม่ครัวเรือนและชุมชนพื้นที่ศึกษาจะอยู่ในจุดหรือตำแหน่งในเส้นทางการก้าวไปสู่ระบบเศรษฐกิจการค้า ทว่าครัวเรือนและชุมชนแต่ละพื้นที่ต่างมีศักยภาพที่จะอาศัยรูปแบบวิธีการรวมทั้งกลไกต่างๆ เพื่อธำรงรักษาระบบเศรษฐกิจของตนไว้ ประกอบด้วย การกระจายการผลิตไปสู่กิจกรรมการผลิตการเกษตรที่หลากหลาย การจัดการแรงงานในครัวเรือน การจัดการผลผลิตและตลาด การจัดการการบริโภคในครัวเรือน การอาศัยกลไกและเครือข่ายทางสังคมและสำนึกและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งด้วยการอาศัยวิธีการและกลไกต่าง ๆ ดังกล่าวประกอบกับการมีความสัมพันธ์กับระบบการแลกเปลี่ยนค้าขายมาแต่อดีตจนเกิดทักษะความเชี่ยวชาญและเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งเชิงเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้ครัวเรือนและชุมชนโดยเฉพาะที่เป็น

กรณีศึกษา มีแนวโน้มและศักยภาพที่จะยังคงสามารถรักษาระบบเศรษฐกิจของตนไว้ได้อย่างเสมอหน้าและเท่าทันท่ามกลางการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมจากภายนอกที่ยังคงถาโถมเข้ามาอยู่อย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนที่คนในชุมชนมีอุดมการณ์ร่วมกันก่อเกิดประโยชน์และคุณค่าร่วมกันในชุมชนอันเป็นพลังส่งเสริมให้การดำเนินชีวิตภายใต้เศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุวิทย์ ธีรศาศวัต (2546) ศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน 2488-2544 พบว่า ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนอีสานในปัจจุบันแม้ในภาพรวมจะลดลงจากในยุคก่อนพืชพาณิชย์เพราะต้องพึ่งพิงเงินทุน เทคโนโลยี และตลาดจากภายนอกชุมชนมากขึ้น แต่ยังมีศักยภาพอย่างน้อยคือ ทรัพยากรธรรมชาติ มีที่ดินทำกิน หาดอาหารจากธรรมชาติ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนอาชีพแรงงานบางส่วนของครัวเรือนไปทำงานอาชีพนอกเกษตรบางส่วนทำอาชีพผสม ส่วนผู้ที่ยังทำเกษตรมีการปรับตัวโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เพื่อประหยัดแรงงานและเวลา ทำให้มีความมั่นคงในการผลิตอาหารมากขึ้น รายได้มากขึ้น บางส่วนหันไปปลูกผักเพื่อขาย บางส่วนหันไปทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความมั่นคงและยั่งยืนที่สุด การรวมกลุ่มเป็นองค์กรชาวบ้านในรูปของกลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน สหกรณ์การเกษตร ฯลฯ ทำให้ชาวบ้านเข้มแข็งขึ้น บางชุมชนพัฒนาเป็นเครือข่าย ช่วยเหลือกันออกไปหลายสิบหมู่บ้าน ชาวอีสานมีความขยันอดทนและอดออมสูง โดยออมในรูปผลผลิตและเงิน และมีความรักความผูกพันในครอบครัวบ้านเกิด และอาชีพการเกษตรสูงเป็นวัฒนธรรมที่ทำให้ศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชนยังเข้มแข็ง

2. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนทางเศรษฐกิจชุมชนชายแดน ประกอบด้วยการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนที่สอดคล้องกับศักยภาพและบริบทชุมชน การพัฒนาการ

เกษตรยั่งยืน การส่งเสริมการตลาด การสร้างกระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวชายแดน การส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนต้นแบบ และการมีส่วนร่วมของพหุภาคีทุกภาคส่วน ซึ่งแนวทางการเกษตรยั่งยืนควรส่งเสริมให้ชุมชนทำการเกษตรแบบผสมผสานกันมากขึ้นเพื่อการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ตลอดทั้งปี ในขณะเดียวกันส่งเสริมและให้ความรู้แก่เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมีเป็นการลดต้นทุนการผลิต อีกทั้งช่วยรักษาสภาพดินให้คงคุณภาพของดินอีกทั้งยังเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตที่ปลอดภัยทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2555) การจัดทำยุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศด้านการเกษตร พ.ศ. 2556-2559 คือ สนับสนุนการพัฒนาเกษตรที่มีภูมิคุ้มกันสามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ เพื่อคงไว้ซึ่งความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและความมั่นคงด้านอาหารรวมทั้งการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตและความสามารถในการแข่งขัน โดยการปรับการผลิตสู่การเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เกษตรคาร์บอนต่ำ โดยความสมัครใจ รวมทั้งคำนึงถึงผลประโยชน์ของเกษตรกรและการพัฒนาเกษตรอย่างยั่งยืน ซึ่งการจะบรรลุการพัฒนาในทิศทางดังกล่าวจำเป็นต้องดำเนินการวิจัย พัฒนา สร้างองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีกลไกสนับสนุนทางการเงินและการพัฒนาศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องในภาคเกษตรทุกภาคส่วนให้เกิดการรับรู้ ความเข้าใจ เพื่อมีส่วนร่วมในการบรรเทาและแก้ไขปัญหการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

นอกจากนี้การเสริมศักยภาพเศรษฐกิจชุมชนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน วิถีชีวิตของประชาชนและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทชุมชน โดยยึดหลักให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานถือ

เป็นสิ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืน ประกอบกับการส่งเสริมการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่และให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าพร้อมกับการสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและการพัฒนาของกลุ่มอาชีพให้มีประสิทธิภาพและมีความเข้มแข็งในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ ศักยภาพของชุมชน เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ของคนในชุมชนทั้งลดปัญหาการอพยพแรงงานออกนอกพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดของ ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2556) ที่อธิบายถึงการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพในชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องมีการประกอบด้วยปัจจัยหลายด้านทั้งรูปแบบในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนสอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมผู้นำและประชาชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสอดคล้องกับ แนวคิดของ มงคล ดำรงนรินทร์ (2541) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควรมีความเข้าใจในการสร้างกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบกลุ่มที่มีผู้นำชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำงานเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชนซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่คนชนบทมีความเกื้อหนุนจนเจือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผลักดันเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงชุมชนชายแดนและการเผยแพร่ศักยภาพของชุมชนชายแดนให้ประชาชนได้รู้จักมากขึ้นและการส่งเสริมพัฒนาอาชีพคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการปรับปรุงอาชีพของตนให้ดีขึ้นทั้งด้านการลงทุน การผลิต การจัดการและการตลาดให้สอดคล้องกับอาชีพและทรัพยากรในท้องถิ่น อันเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้

ทั้งนี้แนวทางในการดำเนินงานชุมชน
พึ่งตนเองเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานล่าง โดย
การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและ ครอบครัว ด้วย
กลยุทธ์การยึดชุมชนและครอบครัวให้สามารถ
พึ่งตนเองได้เป็นเป้าหมายหลัก การปฏิบัติให้เกิดผล
สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและบังเกิดผลตามความมุ่ง
หมาย สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ อติศักดิ์ น้อย
สุวรรณ (2543) ศึกษาการจัดทำยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ
ชุมชนพึ่งตนเองจังหวัดเลย (พ.ศ. 2542 – 2544) พบว่า
มีแนวทางในการ ดำเนินการ 3 ด้าน คือ การผลิต การ
จำหน่าย และการบริโภค ด้านการผลิต จำเป็นอย่าง
ยิ่งที่ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้ปัจจัยการผลิตให้
เป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจัยการผลิตที่สำคัญ
ได้แก่ การใช้ที่ดินและน้ำนอกจากจะนำหลักเกณฑ์การ
จัดแบ่งพื้นที่ตามโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนว
พระราชดำริมาพิจารณาแล้ว ยังรวมถึงการใช้ที่ดินที่ยัง
ไม่ได้ทำประโยชน์อะไรมาใช้ในการทำการเกษตรกรรม
เพื่อไม่ให้เกิดความสูญเปล่าทางเศรษฐกิจ การใช้
แรงงานที่มีอยู่ในครัวเรือนตลอดจนแรงงานที่มาช่วย
เพิ่มเติมจากผู้ว่างงานหรือถูกเลิกจ้างที่กลับภูมิลำเนา
เพื่อลดต้นทุนการผลิต และรายจ่ายในครัวเรือน การ
สนับสนุนและส่งเสริมในด้านทุน ควรดำเนินการสอง
ทาง ทางหนึ่งคือการสร้างและสนับสนุนทุน เพื่อการ
ผลิตโดยลดการพึ่งพาทุนจากภายนอกด้วยการส่งเสริม
ให้ทุนที่มีอยู่แล้วจากกลุ่ม ออมทรัพย์มาขยายผลให้
เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจในชุมชน อีกทางหนึ่งคือ
การลดต้นทุนการผลิต และการบริโภค เช่น ส่งเสริม
การใช้ปุ๋ยธรรมชาติ เป็นต้น และการบริหารและการ
จัดการด้วยการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนใน
ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการผลิต การรู้จักนำเทคโนโลยี
พื้นฐาน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์
การเรียนรู้ในระบบการตลาด การจัดทำบัญชี การค้า
รายรับรายจ่ายที่ชาวบ้านสามารถเรียนรู้และทำได้
โดยง่าย ด้านการจำหน่าย เพื่อให้ประชาชนในชนบท
จักการทำมาหากิน เพื่อให้มีความพออยู่พอกินตาม
แนวพระราชดำริ เศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งเป็น

เป้าหมายหลักในขั้นต้น และส่วนเกิน จากการบริโภค
ไปสู่ระบบการค้าและการจำหน่าย มีความจำเป็นอย่าง
ยิ่งที่ผู้ผลิตต้องรู้ข้อมูลภาวะ และปริมาณความต้องการ
ของตลาด แนวทางที่จะส่งเสริมในด้านการจำหน่าย
การส่งเสริมการ รวมกลุ่ม การส่งเสริมกิจกรรมร้านค้า
ชุมชน และศูนย์สาธิตการตลาด เป็นกิจกรรมสำคัญที่
ควร ส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการ
สนับสนุนด้านทุน ข้อมูลและการจัดการ เพื่อให้ระบบ
การผลิตและการจำหน่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
ด้านการบริโภค เป็นการปลูกฝังแนวคิดไม่ ให้ใช้จ่าย
ฟุ่มเฟือย เพื่อการส่งเสริมการผลิตและการบริโภค
ภายในท้องถิ่น เพื่อลดการพึ่งพาจากภายนอก
สอดคล้องกับแนวคิดของ ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2556)
เสนอแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย
การสร้างเวทีการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นก่อน อาจจะเป็น
ลักษณะของประชาคมหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ ควร
มีการวิเคราะห์ศักยภาพและขีดความสามารถของ
ชุมชนท้องถิ่นนั้นเสียก่อนว่าชุมชนนั้นๆ มีความพร้อม
แค่ไหน หากชุมชนนั้นๆ ไม่มีศักยภาพหรือไม่มีความ
พร้อมที่จะพัฒนาการเข้าไปส่งเสริมก็จะเป็นไปได้ยาก
โอกาสที่จะประสบความสำเร็จแทบไม่มีเลย ในทาง
ตรงกันข้ามหากชุมชนนั้นมีศักยภาพหรือมีความพร้อม
แล้วโอกาสที่ชุมชนเหล่านั้นจะประสบความสำเร็จใน
การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองจึงมีค่อนข้างสูง
ควรมีการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตาม
แนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ดำเนินตามขั้นตอน
“ทฤษฎีใหม่” ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ 9 ควรมีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มใน
ลักษณะต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการ
ผลิต กลุ่มสะสมทุน กลุ่มอนุรักษ์ และนอกจากนี้ควรมี
การสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรในชุมชน ควร
ส่งเสริมให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตหรือพัฒนา
ความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิต การคัดคุณภาพ การเก็บ
รักษา การแปรรูป และการบรรจุหีบห่อ ของผลิตภัณฑ์
ที่ชุมชนนั้นสามารถผลิตขึ้นมาได้ด้วยทรัพยากรของ
ตนเอง ควรส่งเสริมการพัฒนาระบบตลาด เช่น ตลาด

ในชุมชนท้องถิ่นในต่างประเทศ และตลาดภายในประเทศ หรือบางครั้งหากชุมชนมีศักยภาพสูงก็สามารถพัฒนาไปถึงตลาดในต่างประเทศด้วยก็ได้ ควรส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ผลิตกับกลุ่มผู้บริโภคเพื่อเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตกับตลาดปลายทาง ควรมีการส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ การศึกษา วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ควรมีการสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนแบบเบ็ดเสร็จในระดับอำเภอหรือระดับจังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตามจากแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ให้เกิดการพัฒนาและมีการส่งเสริมขึ้นมาได้นั้น สิ่งจำเป็นบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำงานพหุภาคีอย่างแท้จริงที่จะเข้าไปส่งเสริม และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และจะต้องคำนึงถึงความสามารถดำรงอยู่ได้ของชุมชน เป็นสำคัญ เพื่อชุมชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1. แนวทางต่อชุมชนในการพัฒนาตนเองและสามารถพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง จากการใช้

ศักยภาพทางเศรษฐกิจชุมชนเป็นฐานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ อีกทั้งสามารถพัฒนาเป็นเศรษฐกิจชุมชนชายแดนต้นแบบ ให้กับชุมชนอื่นๆ ได้มาศึกษาเรียนรู้ เพื่อนำไปพัฒนาเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและชุมชนให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

2. แนวทางต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ที่สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของชุมชน ตลอดจนทั้งสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้สามารถขับเคลื่อนไปอย่างต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐกิจชุมชนระหว่างชุมชนอื่นในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อบูรณาการส่วนที่เป็นประโยชน์ ในการส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความมั่นคงและเข้มแข็ง

2. การศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ในการนำข้อมูลไปกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชามีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2527). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.
- _____. (2548). **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.
- _____. (2553). **แนวคิดชุมชนในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชลิดา บัณฑิตและอนุสรณ์ อุณโณ (2546). **พลวัตเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี จำกัด.
- ทิพวัลย์ สีจันทร์. (2546). **พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง**. กรุงเทพฯ:พิมพ์ดี จำกัด.
- ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2556). **การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิตติญา เหล่าอัน (2553) **ศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสังคมชาวอีสาน ตั้งแต่พ.ศ. 2500-2550 : ศึกษากรณีหมู่บ้านกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด**.วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประชิด อินทะกนก. (2549). **การพัฒนาเชิงบูรณาการเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแก่ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์**. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- พอพันธ์ อูยานนท์. (2546). **เศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิดิทัศน์.
- มงคล ดำธนานนท์. (2537). **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเชิงระบบ:หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: เจริญเวฟ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด
- วิจิตวงศ์ ฌัฒมเพชร. (2542). **วิพากษ์เศรษฐกิจทุนนิยมคืนสู่ชุมชน**. กรุงเทพฯ:โครงการวิดิทัศน์.
- สมคิด พรหมจ้อยและคณะ. (2546). **เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ ความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2540). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ วีระศาสตร์. (2546). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านอีสาน 2448-2544**. กรุงเทพฯ : บริษัท เอดิชั่น เพรส โปรดักส์ จำกัด.
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). **แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย.
- _____. (2548). **ชุมชนเรียนรู้อยู่เย็นเป็นสุข**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลังปัญญา.
- อดิศักดิ์ น้อยสุวรรณ. (2543). **การจัดทำยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจังหวัดเลย (พ.ศ.2542-2544)**. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช.ฉบับที่ 13. กรุงเทพฯ: สุโขทัยธรรมาธิราช

ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว

DOCUMENTARY FOR THE KWANKHAO RITUAL OF THAI-LAO ETHNIC GROUPS

ณัฐกานท์ เกื้อสมบัติ

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว และพัฒนาภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว และนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพมาพัฒนาเป็นภาพยนตร์สารคดี พื้นที่ในการศึกษาคือ บ้านไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ของชาวบ้านไผ่ จัดขึ้นในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 โดยมีการนำข้าวมากองรวมกัน ที่ลานชุมชน ในด้านความคิด ชาวบ้านไผ่ เริ่มต้นจากความคิดที่ว่า พิธีกรรมอันทรงคุณค่าอย่างพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตได้สูญหายไปตามพฤติกรรมการทำงานที่เปลี่ยนไป เป็นการทำนาเพื่อค้าขาย หากมีการนำพิธีกรรมดังกล่าวกลับมาอีกครั้ง น่าจะเป็นการดี ที่จะให้ลูกหลานเด็กรุ่นใหม่ได้เห็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่องานต่อผู้มีพระคุณ ให้เห็นคุณค่าของข้าวที่มีต่อมนุษย์ ด้านความเชื่อ พบว่า ชาวบ้านไผ่มีความเชื่อเรื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าเมื่อบูชาแล้วจะได้รับความอุดมสมบูรณ์อย่างการบูชาศาลปู่ตาในเดือน 6 ก่อนการเพาะปลูก การบูชาตาแยก แบ่งข้าวในนาให้ตาแยก เพื่อให้ตาแยกคุ้มครองนาข้าว ทำพิธีลาตาแยก หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จ ทำพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวเพื่อเรียกขวัญแม่โพสพกลับคืนสู่รวงข้าวเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ เชื่อว่าข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ มีแม่โพสพและตาแยก เชื่อว่าอุปการะทำนา มีขวัญ มีจิตวิญญาณ เช่นเดียวกับที่เชื่อว่าข้าวมีขวัญ จึงต้องเรียกขวัญข้าวเพื่อให้ขวัญข้าวกลับสู่รวงข้าวหลังจากออกไปสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับท้องนาแล้ว ด้านความต้องการ จากการศึกษาวินิจฉัยพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่บ้านไผ่ พบว่า พิธีกรรมก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน มีการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อจัดพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว เกิดความศรัทธาในการนำข้าวมารวมกันเพื่อช่วยเหลือเพื่อนร่วมชุมชน เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านเด็กรุ่นใหม่จึงได้เห็นพิธีกรรมอันทรงคุณค่าอีกครั้ง พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่องานต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งหมายถึงข้าว จากความเชื่อว่าข้าวมีเทพรักษาและคุ้มครองอยู่คือแม่โพสพ จึงจัดพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวขึ้นเพื่อบูชาแม่โพสพ ให้แม่โพสพเกิดความพึงพอใจและนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ ถือเป็นขวัญและกำลังใจอันดีสำหรับชาวนา ที่หวังพึ่งพิงธรรมชาติที่ไม่อาจควบคุมได้ และสิ่งเหนือธรรมชาติที่มองไม่เห็นให้ช่วยดูแลและคุ้มครองข้าวให้พ้นจากภัยทั้งปวง นอกจากความเชื่อที่ว่าข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์แล้ว พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ไม่อาจสำเร็จได้เพียงคนเดียว แต่เกิดขึ้นและสำเร็จได้ด้วยพลังชุมชน การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันประกอบกิจกรรม ต้องอาศัยความเสียสละส่วนของตัวเอง ทั้งสละเวลา ในการช่วยเหลือ

เตรียมงาน และเสียสละข้าวโดยการแบ่งข้าวของตนเอง เพื่อไปรวมกับข้าวของผู้คนที่เสียสละเพื่อส่วนรวมเช่นกัน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อน ให้อยู่ดีกินดีขึ้น นำมาซึ่งพลังชุมชนก่อเกิดเป็นพลังที่เข้มแข็ง

การผลิตภาพยนตร์สารคดีจากเนื้อหาในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว โดยมีสาระเกี่ยวกับ พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว การแสดงออกต่อผู้มีพระคุณ และการร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชน ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบภาพยนตร์สารคดี โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อภาพยนตร์ ด้านภาพ และ ด้านภาษา ได้พิจารณาภาพยนตร์สารคดี ผลการพิจารณาสรุปว่า ภาพยนตร์สารคดีดังกล่าวเป็นภาพยนตร์ที่ยังขาดภาพใกล้ที่แสดงถึงอารมณ์ของผู้ร่วมพิธี และเสียงสัมภาษณ์ที่น่าเสนอ บางส่วนที่ใช้ภาษาถิ่น ควรขึ้นตัวหนังสือเพื่อให้ผู้ที่ไม่ทราบภาษาท้องถิ่นได้เข้าใจถึงสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อสาร ในส่วนของ บทเข้าใจและสื่อสารได้ดี จึงถือเป็นภาพยนตร์สารคดีอีกเรื่องหนึ่งที่ควรค่าแก่การนำเสนอต่อไป

คำสำคัญ : ภาพยนตร์สารคดี, พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว, กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว

Abstract

The documentary of the Kwankhao ritual of Thai-Lao Ethnic groups research aims to study the Kwankhao ritual and develop the documentary Kwankhao ritual of Thai-Lao Ethnic groups accordingly. The quality research was conducted and the knowledge gained from the research was used for developing the documentary. The data collecting target area was at Ban Pai village, Ratanaburi District, Surin Province.

The result of the study showed that the Kwankhao ritual of Ban Pai villagers held on the 3rd day of the 3rd waxing moon. The villagers would gather the rice as grain pile at the community ground. For the concept aspect, the villagers practice the Kwankhao ritual in order to maintain this valuable ritual. The villager had been practicing the Kwankhao ritual for a long time but was not practice lately due to the change of rice plating process from the planting for consuming to planting for selling. The villagers agree that it would be a good idea to practice the ritual again to show the younger

generation how to show gratitude toward the benefactors and remind people of rice value toward humanity. It is found that the villagers at Ban Pai village do believe in the supernatural and also believe that respecting these Holy Spirit would they will get abundance agriculture products. For example, they practice the ritual to pay respects to the shrine six months before the growing season. They believe in respecting and offering rice to Tahek holy so that the Tahek spirit would take care of the rice field and after harvesting process the villagers would practice the La Tahek ritual. Furthermore, the villagers practice the Su Kwankhao ritual to invite Mae Posop goddess to come back to the barn which would lead them to get abundance of rice. The villagers believed that rice is a holy plant that has goddess and spirit called Mae Posob and Takae. It is also believed that all agriculture tools have their own spirit like rice plant so the villagers need to invite those spirits back after they were out to bless the wealthy rice field. For the needing aspect, the ritual practice leads to unity and collaboration in the community. There are young people who get involved in the ritual so

they can learn and appreciate the ritual better. The Su Kwankho is the ritual that show gratitude toward the benefactor which means by the rice. The belief that rice has the goddess to protect which called Mae Posob, therefore, the villagers practice the ritual to please the goddess so that she would blessed them with wealthy and happiness. In addition the ritual is also encouraged the farmers, who have to work and depend on the uncontrolled nature resources, that the supernatural like goddess is protecting them. The Su Kwankhao ritual cannot be success without unity and cooperation of people in the community. People in the community need to scarify their time, some property and rice so that the ritual could be success and lead to community strength.

The documentary of the Kwankhao ritual consist of the Kwanskao ritual, showing gratitude and community unity. The documentary was shown as a movie and was evaluated by the movie, visual and language expertise. The expertise commented that the movie needs more close-up motion for clearer emotion presence during the ritual practice. Another comment was that the language present in the movie should be in dialect and subtitles should be added for the audience who do not understand so they can understand the intended message deeply. The expertise agree that the narration script was comprehensible and able to convey the intended message clearly. This movie is worthy and should be presented.

Keywords: documentary, the Kwankhao ritual, Thai-Lao Ethnic groups

บทนำ

ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่ตั้งอยู่บนวัฒนธรรมข้าว เพราะนอกจากข้าวจะเป็นอาหารหลักของคนไทยแล้ว ข้าวยังเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทยมาแต่อดีต สิ่งเหล่านี้แฝงอยู่ในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ถ้อยคำภาษา การละเล่น การแสดง เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารและความเชื่อหลายๆ อย่างของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับข้าว การปลูกข้าว และฤดูในการทำนาปลูกข้าว คนไทยจึงมีวัฒนธรรมข้าวที่เป็นวิถีชีวิตสืบทอดกันมายาวนาน จากอดีตสู่ปัจจุบันและถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกหลาน จนกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมข้าวเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของคนไทย คนไทยส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับชาวนาในไทยว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ คนไทยมีความชำนาญในการปลูกข้าว และเป็นลักษณะร่วมของคนไทย ทั้งนี้เพราะประเทศไทยมีสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการทำนา ที่ตั้งอยู่บนเขตร้อนชื้น จึงมีฝนตกสม่ำเสมอ ตั้งอยู่ในสภาพภูมิอากาศเขตร้อนจึงทำการเพาะปลูกข้าวได้ดี ดังถ้อยคำสำนวนที่เรามักพูดติดปากที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทยว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ประเทศไทยมีชื่อเสียงเรื่องข้าวโด่งดังไปทั่วโลก และมีแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่ดีที่สุดของประเทศคือ บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ (กฤษฎา ตรงจิตต์ . 2557 : 80)

ชาวนามีประเพณีและพิธีกรรมเพื่อขอให้ต้นข้าวในนาอยู่รอด ปลอดภัย ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ มีพิธีกรรมตั้งแต่ก่อนการปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยวได้เมล็ดข้าวไปเก็บไว้ในยุ้งฉาง มีทั้งพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นเฉพาะในครอบครัว เรียกว่า พิธีราษฎร์ นอกจากนี้ยังมีพิธีหลวงเรียกว่าพระราชพิธีด้วย โดยทั่วไปพิธีกรรมอันเกี่ยวกับข้าวที่จัดขึ้นนั้นมีเป้าหมาย 4 ประการคือ 1) เป็นการขอรับรองอันวอนผีหรืออำนาจลึกลับช่วยดูแลต้นข้าวให้เจริญงอกงาม มีผลผลิตจำนวนมากตามความต้องการ 2) เป็นการขออนุญาตผีหรือเทพที่

ประจำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ เพื่อขออนุญาตใช้สอยใน
สิ่งนั้น ๆ เช่น ดิน น้ำ ฝน 3) เป็นการขอขมาต่อ
ธรรมชาติหรือสิ่งเหนือธรรมชาติเมื่อได้ล่วงเกิน เช่นการ
ขุดดิน ไถดิน และ 4) เป็นการเสี่ยงทายเป็นการ
ประเมินผลผลิตในอนาคต เพื่อเตรียมรับมือต่อภัย
ธรรมชาติ และเตรียมพร้อมสำหรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับ
พืชผลในอนาคต

พิธีกรรมที่เกิดขึ้นตลอดขั้นตอนการปลูกข้าว
แสดงให้เห็นแนวความคิดความเชื่อที่สืบทอดมาแต่
โบราณ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี คนไทย-ลาวมีความเชื่อ
เรื่องผีบรรพบุรุษ ผีประจำหมู่บ้าน และยังเชื่อว่าทุกสิ่ง
ที่เป็นธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น น้ำ ดิน ฟ้า ภูเขา ต้นไม้
เป็นต้น ล้วนมีผีประจำอยู่ ผีเหล่านี้ถือเป็นผีดีหรือ
เรียกว่าเทพ เพราะชาวนาตระหนักดีว่าการปลูกข้าว
จำเป็นต้องพึ่งพิงธรรมชาติ ชาวนาจึงมีความอ่อนน้อม
ถ่อมตนต่อธรรมชาติมีการเซ่นไหว้ขอขมาและมีความ
กตัญญูต่องูที่ต่อข้าว ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นอาจจะมี
รายละเอียดในการประกอบพิธีที่แตกต่างกันออกไปใน
เรื่องปลีกย่อย หากแต่มีประเด็นหลักที่เหมือนกันคือ
ขอให้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์และขอขมาต่อสิ่งที่ได้
ล่วงเกินเทพที่รักษาข้าวไป

กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว มีความเชื่อว่าข้าว
เป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ มีวิญญาณข้าวหรือเทพประจำต้นข้าว
พิทักษ์รักษาข้าว เรียกว่า แม่ข้าว ขวัญข้าว ยาขวัญข้าว
หรือแม่โพสพ โดยมีเรื่องเล่าว่า หากแม่ข้าวไม่พอใจจะ
หนีไปจากทุ่งนา มนุษย์ก็จะเกิดความอดอยาก ดังใน
ตำนานแม่ม่ายตีข้าวของชาวเหนือและชาวอีสาน และ
ตำนานเรื่องแม่โพสพน้อยใจที่คนหันไปกราบไหว้
พระพุทธเจ้าจึงหนีไปจนทำให้เกิดภาวะอดอยากขึ้นบน
โลกของชาวภาคกลางและภาคใต้ ตำนานดังกล่าว
แสดงให้เห็นพัฒนาการของความเชื่อของคนในสังคมที่
นับถือผีดวงเทวดา และเปลี่ยนมารับพระพุทธศาสนา
โดยประนีประนอมกับความเชื่อดั้งเดิม (ฉลอง สุขทอง.
2555 : 33)

พิธีกรรมสู่ขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว
ของชาวบ้านไผ่ หมู่ 13 ตำบลไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัด

สุรินทร์ ชาวบ้านที่นี้เลือกเอาวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็น
วันดีในการประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ก่อนวันงาน
ชาวบ้านร่วมกันจัดสถานที่ โดยหมอสู่ขวัญประจำ
หมู่บ้าน พร้อมด้วยชาวบ้าน ช่วยกันโยงฟ้าย
สายสิญจน์ จากกองข้าวเปลือกที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือ
แรงร่วมใจของชาวบ้านที่ได้เสียสละข้าวในส่วนของ
ตนเองมาร่วมทำบุญเพื่อช่วยเหลือเพื่อนบ้านในชุมชน
ที่มีความขัดสน สามารถนำข้าวไปกินหรือขายได้ใน
ราคาไม่แพงและรายได้จากการขายข้าวภายในชุมชน
จะถูกนำมาสร้างสาธารณะประโยชน์ภายในชุมชน
ก่อนวันงานตามยั้งนางของชาวบ้านจะเปิดรอรับขวัญ
ไว้จนครบทุกครัวเรือน ในขณะที่แม่เฒ่าพร้อมด้วย
ชาวบ้านผู้หญิงช่วยกันเตรียมสำหรับอาหาร และทำ
บายศรีสำหรับเซ่นไหว้ในวันพຸ່ງนี้ กองข้าวเปลือก มี
ขวัญข้าววางอยู่บนยอดของภูเขารอบ ๆ ตกแต่งด้วย
ตาแหลว และมีใบไม้มงคล เช่น ใบเงิน ใบทอง ใบคูณ
ใบยอ ต้นกล้วย ต้นอ้อย วางอยู่รอบกองข้าว
นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์ทำนา เช่น คราด แยกใหญ่ คัน
ไถ ม้าหาบข้าว ไม้ตีฟาง ไม้กวาดฟาง กระดังง์เผ็ดข้าว
สิ่งเหล่านี้ถูกรวบรวมและวางไว้ในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว
ของชาวบ้านไผ่เพื่อเรียกขวัญด้วยเช่นกัน

ในอดีตพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวเกิดขึ้นตามลาน
ข้าวของเจ้าของนา แต่ต่อมาเริ่มมีการรวมตัวกันของ
กลุ่มชาวนา โดยนำข้าวเปลือกมารวมกันบริเวณลาน
ของหมู่บ้าน แล้วจึงเริ่มทำพิธี ทั้งนี้ยังแสดงถึงความ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคีในกลุ่มชาวนาอีกด้วย
แต่หลังจากที่วิถีชีวิตของชาวนาเปลี่ยนไป จากเดิมที่มี
การปลูกข้าวเพื่อไว้กินในครัวเรือน เป็นกลายเป็นการ
ปลูกข้าวในรูปแบบของการค้าขาย ปลูกข้าวให้ได้
ปริมาณมาก ๆ โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปลูก
ข้าว ปลูกข้าวปีละ 2 ครั้งซึ่งไม่ตรงกับฤดูกาล ทำให้
ประเพณีสู่ขวัญข้าว ค่อย ๆ ลดความสำคัญลงและใน
ปัจจุบัน บางพื้นที่ไม่มีพิธีดังกล่าวให้เห็นอีกต่อไป

การผลิตภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่
ขวัญข้าว ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ครั้งนี้ผู้วิจัย
กำหนดหน่วยของการวิจัยในเขต บ้านไผ่ ตำบลไผ่

อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีความเชื่อเกี่ยวกับผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองต้นข้าวในท้องนาอย่างเหนียวแน่น และมีการประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวตั้งแต่บรรพบุรุษ กระทั่งถึงปัจจุบัน แม้จะมีการหยุดหรือห่างหายต่อพิธีกรรมของชาวนาบางคนเนื่องจากพฤติกรรมการทำนาเปลี่ยนไป แต่ก็ยังคงมีกลุ่มคนที่ยังคงรักษาพิธีกรรมดั้งเดิมเอาไว้ คือหลังจากที่ไม่ได้มีการร่วมประกอบพิธีกรรมตามวันเหมือนอย่างในอดีต ชาวบ้านที่เคร่งครัดในพิธีกรรมยังมีการปฏิบัติในครัวเรือนของตน คือการเก็บดอกไม้เข้าเฝ้า นำอาหารเช่นไข่แม่ไก่ โขลกที่เฝ้าข้าวของตนเองมาตลอด จนกระทั่งชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญของพิธีดังกล่าวและเกรงว่าพิธีกรรมอันดีงามจะสูญหาย ทั้งจากพฤติกรรมการผลิตที่เปลี่ยนไป จากเดิมเป็นการปลูกเพื่อเก็บกินตลอดทั้งปี เป็นการปลูกเพื่อขาย ผู้ที่เคยทำนาบางส่วนก็เปลี่ยนอาชีพไปทำงานรับจ้างที่เมืองใหญ่ ปล่อยให้พื้นที่นาว่างเปล่า เยาวชนจำนวนมากไม่เคยรับรู้ถึงคุณค่าของข้าว ไม่เคยรับรู้ว่าการปลูกข้าวมีความเชื่อเรื่องขวัญข้าวและแม่โพสพคือเทพที่ปกป้องรักษาข้าว เมื่อเยาวชนไม่รู้ถึงคุณค่า ก็ไม่รักษาและไม่เคารพ ชาวบ้านไม่เห็นถึงความสำคัญของพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว จึงได้กลับมาประกอบพิธีกรรมร่วมกันอีกครั้งบริเวณลานหมู่บ้าน จนถึงปัจจุบัน

พิธีสู่ขวัญข้าว มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวนา เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญู กตเวทิต์ต่อผู้มีพระคุณ คือ ข้าวและแม่โพสพที่คอยปกป้องรักษาและคุ้มครองข้าวให้รอดจากแมลงศัตรูพืช และเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความสามัคคีในชุมชน หากแต่พิธีกรรมอันดีงามดังกล่าวกำลังจะสูญหายไป ผู้วิจัยจึงคิดสร้างงานวิจัย และสร้างสรรค์ผลงานด้านการผลิตภาพยนตร์สารคดีจากเนื้อหาในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว โดยมีสาระเกี่ยวกับ พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว การแสดงออกต่อผู้มีพระคุณ และการร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชน ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบภาพยนตร์สารคดี เพราะเป็นสื่อที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจ

สนใจ ภาพยนตร์สารคดีเป็นการเล่าเรื่องด้วยภาพโดยที่ภาพจะทำหน้าที่หลักในการนำเสนอ เสียงรอบข้าง เสียงบรรยายรวมถึงเสียงเพลงประกอบจะเข้ามาช่วยเสริมในส่วนของภาพเพื่อให้เข้าใจเนื้อเรื่องมากยิ่งขึ้น เป็นสื่อที่นำเสนอเป็นภาพเคลื่อนไหวและสร้างความต่อเนื่องของการกระทำของวัตถุจากเรื่องราวต่างๆ สร้างความรู้สึกใกล้ชิดกับผู้ชม เป็นสื่อที่เข้าถึงง่ายและสามารถเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สามารถใช้ซ้ำได้หลายครั้ง การผลิตภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย – ลาว ในครั้งนี้ เป็นการพัฒนาจากการศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่บ้านไผ่ ตำบลไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ แล้วนำมาผลิตภาพยนตร์สารคดีเป็นการสื่อสารด้านการถ่ายทอดความรู้ผ่านภาพเคลื่อนไหว เพื่อให้ได้ภาพยนตร์สารคดีที่มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้

คำถามการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามการวิจัย ดังนี้

1. พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวเป็นอย่างไร
2. การพัฒนาภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว มีวิธีการพัฒนาอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ลาว
2. เพื่อพัฒนาภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการผลิตภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1.ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตพื้นที่หน่วยของการวิจัยเฉพาะกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ที่ บ้านไผ่ หมู่ 13 ตำบลไผ่ อำเภอรัตนบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

2.ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรหรือบุคคลที่ศึกษา ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

2.1 กลุ่มบุคคลที่ศึกษา การวิจัยเชิงคุณภาพ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ได้แก่

2.1.1 หมอ สู่ ข ว ญ

จำนวน 3 คน

2.1.2 ผู้ร่วมพิธีกรรมสู่

ขวัญข้าว จำนวน 10 คน

2.2 กลุ่มบุคคลที่มีความรู้ด้านสื่อภาพยนตร์ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง จากกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านการผลิตสื่อภาพยนตร์ ความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการใช้สื่อและภาษา ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม ได้รับชมเพื่อประเมินผลและให้ข้อเสนอแนะ จำนวน 7 คน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

3.1 จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ในด้าน

3.1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว

1) ด้านความคิด มีความคิดอย่างไรจึงประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว

2) ด้านความเชื่อ มีความเชื่ออย่างไรจึงประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว

3) ความต้องการประกอบ

พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวเพื่อเหตุใด

3.1.2 ศึกษาองค์ประกอบใน

พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ประกอบด้วย

1) ผู้ประกอบพิธีกรรม

2) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

3) อุปกรณ์ประกอบพิธีกรรม

3.1.3 ศึกษาขั้นตอนการประกอบ

พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว

1) ระยะเวลาในการประกอบ

พิธีกรรม

2) ลำดับขั้นตอนในการ

ประกอบพิธีกรรม

3) บทบาทของผู้เข้าร่วม

พิธีกรรม

3.1.4 วิเคราะห์บทบาทและคุณค่า

ของพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวในด้านสังคมวัฒนธรรม

3.2 จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาสื่อภาพยนตร์จากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 กระบวนการพัฒนาสื่อภาพยนตร์จากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ประกอบด้วย

1) กำหนดเนื้อหา (บทสารคดี)

2) กำหนดใช้ภาพประกอบ ขนาดภาพและการเคลื่อนไหวของกล้อง

3) การวิเคราะห์องค์ประกอบในภาพ

4) การลำดับภาพและการตัดต่อ

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เรื่อง ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ในเขตพื้นที่ บ้านไผ่ ตำบลไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัด

สุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ในเขตพื้นที่ บ้านไผ่ หมู่ 13 ตำบลไผ่ อำเภอรตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อพัฒนาภาพยนตร์สารคดี เรื่องพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว โดยใช้แนวทางการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) ด้วยเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เทคนิคการเก็บข้อมูลจากเอกสารอ้างอิง การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเข้าร่วมในสถานการณ์จริง แล้วนำมาถอดบทเรียน และสังเคราะห์ข้อมูล ใช้เทคนิคการวิจัยเพื่อพัฒนาการผลิตภาพยนตร์สารคดี ให้ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะ ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ จึงเป็นการวิจัยแบบหลายชั้น

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว สรุปในแต่ละข้อตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ในด้านประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว เนื่องจากบ้านไผ่ อำเภอรตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นสังคมเกษตร ทำนากันเป็นส่วนใหญ่ ในอดีตมีการปลูกข้าวแบบพึ่งพิงธรรมชาติโดยอาศัยน้ำจากน้ำฝน การดูแลข้าวในนานอกจากจะดูแลตามปกติแล้ว ยังมีการพึ่งพาอาศัยสิ่งที่จะช่วยให้ข้าวอยู่รอดปลอดภัยและให้ความอุดมสมบูรณ์ โดยการบูชาตาแฮก พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวจึงถือเป็นพิธีกรรมที่สร้างขวัญและกำลังใจ ก่อนเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูก และเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากนั้นจึงเริ่มทำการเพาะปลูก โดยแบ่งพื้นที่บริเวณหัวนา ไว้สำหรับปลูกข้าวให้กับตาแฮก เมื่อถึงเวลาจะไม่มีกรไปเก็บเกี่ยวพื้นที่ของตาแฮกมา

เป็นของตนเอง เพราะพื้นที่นี้ถือเป็นพื้นที่ที่มอบให้กับตาแฮกแล้ว หลังจากดูแลกระทั่งต้นข้าวโตพอที่จะเก็บเกี่ยว ชาวบ้านจะแบ่งข้าวส่วนหนึ่งไปรวมกันที่วัดเลี้ยงวัดประจำชุมชน เพื่อทำพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว โดยมีการนิมนต์พระเพื่อเรียกขวัญแม่โพสพ และอุทิศข้าวที่นำมาให้กับวัดเพื่อให้วัดนำไปใช้จ่ายเป็นการบำรุงพุทธศาสนาต่อไป ต่อมาพฤติกรรมการปลูกข้าวของชาวบ้านเปลี่ยนไป บางส่วนเลิกทำนา เดินทางเข้าเมืองใหญ่เพื่อไปทำงานรับจ้าง ขาดแคลนแรงงาน การทำนาในเวลาต่อมาจึงเป็นการทำนาในรูปแบบของการว่าจ้างและค้าขาย ทุกอย่างเป็นการจ้างด้วยเงิน เช่น การไถนา ต้องจ้างรถไถ การใส่ปุ๋ยต้องจ้างรถใส่ปุ๋ย เกี่ยวต้องจ้างรถเกี่ยว เมื่อเกี่ยวเสร็จก็นำไปขายที่โรงสี พิธีกรรมที่เคยทำ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าวให้ตาแฮก การประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวเพื่อเรียกขวัญแม่โพสพก็ได้สูญหายไป ครั้นเมื่อปี 2553 ชาวบ้านไผ่ได้รับการสนับสนุนข้าวจากโครงการอยู่ดีมีสุข ที่ได้มีการแจกจ่ายข้าวให้กับชุมชนกว่า 200 กิโลกรัม ความคิดที่จะนำพิธีกรรมอันดีงามอย่างพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวให้กลับคืนมาอีกครั้งจึงเกิดขึ้น

- 1.1 ด้านความคิด ในการประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ของชาวบ้านไผ่ เริ่มต้นจากความคิดที่ว่า พิธีกรรมอันทรงคุณค่าอย่างพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตได้สูญหายไปตามพฤติกรรมการทำนาที่เปลี่ยนไป เป็นการทำนาเพื่อค้าขาย หากมีการนำพิธีกรรมดังกล่าวกลับมาอีกครั้ง น่าจะเป็นการดี ที่จะให้ลูกหลานเด็กรุ่นใหม่ได้เห็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความ กตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณ ให้เห็นคุณค่าของข้าวที่มีต่อมนุษย์

- 1.2 ด้านความเชื่อ จากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของชาวบ้านไผ่ พบว่า ชาวบ้านไผ่มีความเชื่อเรื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าเมื่อบูชาแล้วจะได้รับความอุดมสมบูรณ์อย่างการบูชาศาลปู่ตาในเดือน 6 ก่อนการเพาะปลูก การบูชาตาแฮก แบ่งข้าวในนาให้ตาแฮก เพื่อให้ตาแฮกคุ้มครองนาข้าว ทำพิธีลาตาแฮก หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จ ทำพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวเพื่อเรียก

ขวัญแม่โพสพกลับคืนสู่ยังฉางเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ เชื่อว่าข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ มีแม่โพสพ และตาแฮก เชื่อว่าอุปกรณ์ทำนา เช่น แฉก แฉกเล็ก ม้า หาบข้าว กระดังงัดข้าว เหล่านี้ มีขวัญ มีจิตวิญญาณ มีส่วนในการเติมเต็มความสมบูรณ์ จึงต้องมีการเรียกขวัญด้วย เช่นเดียวกับที่เชื่อว่าข้าวมีขวัญ จึงต้องเรียกขวัญข้าวเพื่อให้ขวัญข้าวกลับสู่ยังฉางหลังจากออกไปสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับท้องนาแล้ว เชื่อว่าไปไม่อย่างใดก็อย่างใด ไบยอ ต้นกล้วย ต้นอ้อย เป็นต้นไม้มงคล นอกจากนี้ก่อนประกอบพิธีกรรมใด ๆ ต้องบอกกล่าวแม่พระธรณีด้วยพิธีปลงธรณี มีอาหารคาวหวาน น้ำหวาน เหล้า เพื่อเซ่นสรวงแม่พระธรณี มีความเชื่อว่าเพื่อให้การประกอบกิจการสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

1.3 ด้านความต้องการ จากการศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่บ้านไผ่ พบว่า พิธีกรรมก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน มีการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อจัดพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว เกิดความศรัทธาในการนำข้าวมา รวมกันเพื่อช่วยเหลือเพื่อนร่วมชุมชน เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน

2. ศึกษาองค์ประกอบในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ประกอบด้วย

2.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้ประกอบพิธีกรรมในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของบ้านไผ่ คือหมอปราหมณ์ ผู้เป็นปราชญ์ชุมชน ที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ ในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวที่บ้านไผ่ มีพราหมณ์ชื่อพ่อผึ้ง ภูลี เป็นผู้ประกอบพิธีเรียกขวัญในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว

2.2 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว มีผู้นำข้าวเข้าร่วมพิธีและบริจาคให้กับชุมชนเป็นจำนวนมาก หลังจากมีการนำข้าวเข้ามาร่วมในพิธีแล้ว ผู้นำข้าวมาก็จะเข้าร่วมพิธีด้วย ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เนื่องจากวันที่จัดงานเป็นวันทำงาน ที่หนุ่มสาวต่างออกไปทำงาน นักเรียนออกไปเรียนหนังสือ ที่ชุมชนจึงอยู่เพียงผู้สูงอายุ และเด็ก

2.3 อุปกรณ์ประกอบพิธีกรรม ในการประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบเป็นจำนวนมาก โดยแบ่งออกเป็น

2.3.1 อุปกรณ์สำหรับนำมาเพื่อเรียกขวัญ นอกจากกองข้าวที่บ้านมีจิตศรัทธานำข้าวมาร่วมทำบุญแล้ว ยังมี บายศรี ที่ทำจากใบตองเป็นบายศรีต้นเดียว สูง 3 ชั้น ชั้นล่างใส่ข้าวสาร ชั้นที่สอง ใส่เครื่องแต่งตัวของผู้หญิง เช่น หวี กระຈก แป้ง ชั้นบนทำเป็นกรวย บนยอดใส่เครื่องประดับ เช่น แหวน สร้อย และมีเทียนชัยมงคลอยู่บนยอดสูงสุด ชั้นที่ 5 ดอกไม้ธูปเทียน นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์ทำนาที่เชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีขวัญ แม้ปัจจุบันวิถีทำนาของชาวบ้านไม่ได้เปลี่ยนไป เป็นการใช้รถไถ ใช้เครื่องหว่านข้าว หว่านปุ๋ย ใช้รถเกี่ยวข้าว หากแต่ อุปกรณ์เกี่ยวกับการทำนาที่หลายบ้านยังคงเก็บเอาไว้ ครั้นเมื่อมีพิธีกรรมเรียกขวัญ ก็ได้นำออกมาร่วมพิธีด้วยเพื่อเรียกขวัญ จากความเชื่อว่า อุปกรณ์ทำนาเหล่านี้ก็มีขวัญ มีจิตวิญญาณเช่นกัน ซึ่งอุปกรณ์เหล่านั้นได้แก่ แฉก แฉกเล็ก ม้า หาบข้าว ไม้กวาดฟาง กระดังงัดข้าว ไม้ฟาดข้าว โดยนำมารวมไว้รอบ ๆ กองข้าว

2.3.2 อาหารสำหรับเซ่นอาหารที่ใช้ในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวส่วนใหญ่เป็นอาหารที่ประกอบด้วย ปลา และพืชผักต่าง ๆ จะไม่ใช่เนื้อหมู เนื้อไก่ ตามความเชื่อว่าเป็นพาหนะของแม่โพสพ นอกจากนี้ยังมี ผลไม้ ของหวาน เผือกมัน น้ำหวาน

3. ศึกษาขั้นตอนการประกอบ พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ของชาวบ้านไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกเป็น

3.1 ระยะเวลา ในการประกอบพิธีกรรมนั้น หากนับตั้งแต่เริ่มต้น ตั้งแต่พิธีปลงธรณี และประธานในพิธีจุดเทียนชัย เสี่ยงทายด้วยการผ่าไข่ต้มออกเป็นสองซีก การเริ่มต้นกล่าวคำบูชาแม่โพสพ การเรียกขวัญแม่โพสพ กระทั่งจบพิธีเรียกขวัญ กระทั่งถึงการผูกข้อมือให้กับผู้เข้าร่วมพิธี จนถึงการทานอาหารร่วมกันและเดินทางกลับบ้านเพื่อไปปิดประตูของตนเองนั้นอาจใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง แต่หาก

นับแค่เพียงช่วงเวลาในการเรียกขวัญแม่โพสพนั้นใช้ เวลาไม่เกิน 30 นาที ตามบทสวดเรียกขวัญแม่โพสพ ที่ เจ้าพิธีได้ทำการเรียกขวัญ

3.2 ลำดับขั้นตอนในการประกอบ พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวนั้น เริ่มต้นจากการบอกกล่าวแม่ โพสพ ด้วยพิธีปลงธัญ จากนั้นจึงเริ่มพิธีด้วยประธาน ในพิธีจุดเทียนชัยที่อยู่บนยอดสุดของบายศรี จากนั้น เสี่ยงทายด้วยการดูจากไข่มดแม่มด หากไข่มดไขขาว ของทั้งสองด้านเรียบเนียน และสมดุลกันก็เชื่อว่าปี ต่อไปการเพาะปลูกจะอุดมสมบูรณ์ดี จากนั้นจึงเริ่ม พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว โดยหมอสูตร จะทำการเรียกขวัญ แม่โพสพ บอกกล่าวถึงคุณความดี และขอขมาลาโทษ ต่อแม่โพสพที่ได้กระทำล่วงเกินไป เช่น การเกี่ยวข้าว การฟาดข้าว การเหยียบย่ำลงในทุ่งนา ซึ่งถือเป็นการ กระทำที่ทำให้แม่โพสพไม่พอใจ

3.3 บทบาทของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ในพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว นั้น มีการแบ่งบทบาทกันอย่าง ชัดเจน นับตั้งแต่ก่อนเริ่มพิธี การเตรียมสถานที่ เห็นได้ ชัดจากบทบาทชายหญิง ที่ชาวบ้านผู้ชายจะรับหน้าที่ โยงฝ้ายมงคล จากลานชุมชนประจำหมู่บ้าน ไปตามยุง ฉางของชาวบ้าน อีกกลุ่มหนึ่งจะคอยรับข้าวจาก ชาวบ้านที่นำมาร่วมพิธี เมื่อซึ่งน้ำหนักเสร็จก็จะทำการ บันที่กลงสมุดว่าใคร บริจาคข้าวเท่าไร เพื่อเป็น หลักฐานในการบริจาค ในขณะที่ชาวบ้านผู้หญิง รับ หน้าที่เตรียมอาหารสำหรับเซ่นไหว้ เตรียมดอกไม้ ใบตองสำหรับทำบายศรี และเมื่อเริ่มพิธีหน้าที่ในการ ประกอบพิธี เช่น หมอพรหมณ์ คือผู้ประกอบพิธี ผู้ กล่าวบูชาและเรียกขวัญแม่โพสพ ประธานในพิธี คือ ผู้ใหญ่บ้าน รับหน้าที่จุดเทียนชัยและเสี่ยงทายจากการ แบ่งครึ่งไข่มด และบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมพิธี ในการ ร่วมพิธีอย่างสงบ ครั้นเมื่อถึงช่วงที่มีการเรียกขวัญก็จะ ร่วมกันเรียกขวัญพร้อมกับโยนข้าวเปลือกพร้อมดอกไม้ มงคลเข้ามาสู่กองข้าว หลังจากเสร็จพิธี บทบาทของ ผู้สูงอายุจะเป็นผู้ผูกข้อมือ เรียกขวัญให้กับผู้ร่วมพิธีที่มี อายุต่ำกว่า

4. วิเคราะห์บทบาทและคุณค่าของพิธีกรรมสู่ ขวัญข้าวในด้านวัฒนธรรม จากการศึกษาพิธีกรรมสู่ ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่บ้านไผ่ อำเภอ รัตนบุรี พบว่า เป็นพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่ อดีต พ่อแม่เคยพาทำก็ทำตามกันมา ครั้นเมื่อ พฤติกรรมการทำงานได้เปลี่ยนไป จากทำนาเพื่อกินในครัวเรือนเป็นการทำนาเพื่อขาย พิธีกรรมที่เคยร่วมกัน ปฏิบัติ ก็สูญหายไป ครั้นเมื่อถูกนำกลับมาปฏิบัติอีก ครั้ง จากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านเด็กรุ่นใหม่จึง ได้เห็นพิธีกรรมอันทรงคุณค่าอีกครั้ง พิธีกรรมสู่ขวัญ ข้าวเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีต่อ ผู้มีพระคุณ ซึ่งหมายถึงข้าว จากความเชื่อว่าข้าวมีเทพ รักษาและคุ้มครองอยู่คือแม่โพสพ จึงจัดพิธีกรรมสู่ ขวัญข้าวขึ้นเพื่อบูชาแม่โพสพ ให้แม่โพสพเกิดความพึง พอใจ และนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ ถือเป็นขวัญ และกำลังใจอันดีสำหรับชาวนา ที่หวังพึ่งพิงธรรมชาติที่ ไม่อาจควบคุมได้และสิ่งเหนือธรรมชาติที่มองไม่เห็นให้ ช่วยดูแลและคุ้มครองข้าวให้พ้นจากภัยทั้งปวง นอกจากความเชื่อที่ว่าข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์แล้ว พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ไม่อาจสำเร็จได้เพียงคนเดียว แต่เกิดขึ้นและสำเร็จได้ด้วยพลังชุมชน การรวมกลุ่ม ของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันประกอบกิจกรรม ต้อง อาศัยความเสียสละส่วนของตัวเอง ทั้งสละเวลา ใน การช่วยเหลือเตรียมงาน และเสียสละข้าวโดยการแบ่ง ข้าวของตนเอง เพื่อไปรวมกับข้าวของผู้คนที่เสียสละ เพื่อส่วนรวมเช่นกัน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนที่ ได้รับความเดือดร้อน ให้อยู่ดีกินดีขึ้น นำมาซึ่งพลัง ชุมชนก่อเกิดเป็นพลังที่เข้มแข็ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาสื่อภาพยนตร์ จากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว

กระบวนการพัฒนาสื่อภาพยนตร์จาก พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ใน ประเด็นนี้ได้พัฒนาเป็นภาพยนตร์สารคดี ที่นำเสนอ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของชาวบ้านไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ลำดับเนื้อหาเริ่มต้นจาก ความสำคัญของข้าวในอารยธรรม เชื่อมโยงวัฒนธรรม

ข่าวด้วยฮิต 12 โดยใช้ ตัวหนังสือ จากคอมพิวเตอร์ กราฟฟิค (CG) เข้ามาในสารคดีเพื่อให้ถ่ายทอดความ เข้าใจ ต่อมากล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ลาว ใน จังหวัดสุรินทร์ นำเสนอการเดินทางไปนาของพ่อฝั่ง เพื่อบอกเล่าตาแฮกหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จ และเข้าสู่ พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวที่บ้านไผ่ คั่นด้วยบทสัมภาษณ์ ของ ผู้นำชุมชนเพื่อเน้นประเด็นที่สำคัญให้น่าเชื่อถือมากขึ้น เพื่อเป็นการบอกกล่าวผ่านบุคคลในชุมชน ภาพที่ นำมาเสนอใช้ทั้งภาพที่ถ่ายทำด้วยกล้องดิจิทัล (DSLR) และภาพนิ่ง โดยให้ภาพเคลื่อนไหว ทั้งจาก การเคลื่อนไหวด้วยกล้อง การเปลี่ยนขนาดภาพ ที่มีทั้ง ภาพใกล้เพื่อแสดงให้เห็นถึงอารมณ์และความรู้สึก และเพื่อให้เห็นได้ใกล้มากขึ้นว่าเกิดเหตุการณ์ใดขึ้น นำเสนอภาพปานกลางที่มีขนาดกว้างถึงช่วงเอวในบท ของการสัมภาษณ์ การนำเสนอภาพกว้างของทุ่งนาที่ กว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ และการเคลื่อนไหวของ ภาพประกอบด้วยการเคลื่อนไหวจากโปรแกรมตัดต่อ ระหว่างเปลี่ยนภาพจากภาพหนึ่งไปยังอีกภาพหนึ่ง เสียงที่ใช้ใช้ทั้งเสียงบรรยายจากผู้บรรยายที่เป็นผู้หญิง เสียงสัมภาษณ์จากผู้อยู่ในเหตุการณ์จริง เสียงจาก สถานที่จริงในขณะที่กำลังประกอบพิธี และเสียงเพลง เพื่อสร้างอารมณ์ให้เหมาะสมกับเนื้อหาในบท ภาพยนตร์สารคดี

หลังจากได้ชมภาพยนตร์ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 ที่ ได้ให้ความเห็น ตามกระบวนการพัฒนาสื่อภาพยนตร์จาก พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ดังนี้

1) กำหนดเนื้อหา (บทสารคดี) ผู้เชี่ยวชาญให้ ความเห็น ว่า ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว เป็นสารคดีที่ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ของบรรพบุรุษ ซึ่งกำลังจะเลือนหายไป แต่ยังมีกลุ่มคน ที่พยายามสืบทอดประเพณีนี้ไว้ให้ลูกหลานด้วยความ ศรัทธา เป็นความรู้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ การจัดทำ เป็นวิดีโอ ถ่ายทอดกระบวนการทุกขั้นตอนของ พิธีกรรม แต่อาจจะเพิ่มภาพวิถีชีวิตในปัจจุบัน และการ สัมภาษณ์บุคคลที่ต้องคำนึงถึงเสียงที่ชัดเจน และให้ พุดประเด็นที่เป็นความรู้สึกหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น

และ ความตั้งใจในการอนุรักษ์พิธีกรรมนี้ให้ชัดเจน โดยรวม อาจตัดทอนให้สั้นและกระชับได้อีก ส่วนบท ภาพยนตร์สารคดีนำเสนอได้ดี มีการเล่าเรื่องที่ดี

2) กำหนดใช้ภาพประกอบ ขนาดภาพและ การเคลื่อนไหวของกล้อง ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ยังขาดภาพ ที่เน้นอารมณ์ เช่นภาพใกล้ที่เห็นริ้วรอยเหี่ยวย่นของผู้ เฒ่า รอยยิ้มที่มีน้ำหมากเปื้อนที่ริมฝีปาก ภาพที่เน้น ถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้ประกอบพิธีและผู้ที่อยู่ ร่วมในพิธี แวดตาที่แสดงออกถึงความหวังที่จะได้รับ ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์หลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จ เป็นต้น สารคดียังขาดภาพที่แสดงออกถึงความรู้สึก ของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ ทำให้ขาดชีวิตชีวา

3) การวิเคราะห์องค์ประกอบในภาพ เนื่องจากภาพยนตร์จากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทย-ลาว เป็นภาพยนตร์สารคดี ที่มีการ กล่าวถึงชาวไทย-ลาว คือคนไทยที่ใช้ภาษาลาวหรือ ภาษาอีสาน และชาวลาว ที่ใช้ภาษาลาว มีการ สัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์ใช้ทั้งภาษาอีสาน และภาษา ลาว ซึ่งเป็นภาษาถิ่นของผู้ถูกสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ ถูกสัมภาษณ์ได้พูดในสิ่งที่ตนเองรู้สึกโดยไม่ต้องบั่น แด่งให้เป็นภาษากลางที่คนส่วนใหญ่ เข้าใจ ผู้เชี่ยวชาญจึงให้ความเห็นว่า ในช่วงที่มีภาษาอีสาน หรือภาษาลาวควรใส่ Sub ใต้ด้วย ซึ่งหมายถึงขึ้น ตัวหนังสือที่เป็นภาษากลาง เพื่อให้คนส่วนใหญ่เข้าใจ ได้ง่ายขึ้น

4) การลำดับภาพและการตัดต่อ ผู้เชี่ยวชาญ ให้คำแนะนำว่าภาพยนตร์สารคดีเรื่องนี้มีการเล่าเรื่องที่ ดี เพลงประกอบ เสียงสัมภาษณ์ของผู้คนในชุมชนซึ่ง เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวนี้ สะท้อนให้เห็นถึง พลังความศรัทธาอย่างแรงกล้าที่ชาวนามีต่ออาชีพของ ตน รวมไปถึงความกตัญญูของชาวนาที่มีต่อ สิ่งไม่มีชีวิตที่ให้ชีวิตอย่างเมล็ดข้าว นับเป็นความ งดงามทางวัฒนธรรมที่น่าภาคภูมิใจของชาวนา แต่ หากมีการปล่อยเสียงสถานการณ์จริง (Ambience) เยอะกว่านี้ จะมีความน่าสนใจมากขึ้น แต่น่าเสียดาย

ช่วงบรรยากาศในพิธีกรรม น่าจะปล่อย Timeing ของภาพให้นานกว่านี้ ใส่ Ambience คือเสียงให้ได้บรรยากาศที่ชวนบทลงไปยัง การทิ้งอารมณ์ไว้บ้าง ก็จะได้ภาพยนตร์ที่มีชีวิตชีวามากขึ้น

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่ค้นพบมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว

1. ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว พบว่าบ้านไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นสังคมเกษตรทำนาเป็นหลักเป็นส่วนใหญ่ ในอดีตมีการปลูกข้าวแบบพึ่งพิงธรรมชาติโดยอาศัยน้ำจากน้ำฝน การดูแลข้าวในนานอกจากจะดูแลตามปกติแล้ว ยังมีการพึ่งพาอาศัยสิ่งที่จะช่วยให้ข้าวอยู่รอดปลอดภัยและให้ความอุดมสมบูรณ์ โดยการบูชาตาแฮก ที่เชื่อว่าตาแฮกเป็นผีดี ช่วยในการรักษาข้าวให้ปลอดภัยจากศัตรูพืช และการบูชาศาลปู่ตา ในเดือน 6 ก่อนเริ่มต้นการเพาะปลูก มีพ่อข้าวเจ้าเป็นเจ้าพิธีในการนำกล่าวและถวายไก่ต้ม เหล้า และน้ำหวานเพื่อเลี้ยงปู่ตา ส่วนชาวบ้านจะนำข้าวพร้อมกับไข่ไก่ต้ม มาร่วมในพิธี ถือเป็นพิธีกรรมที่สร้างขวัญและกำลังใจ ก่อนเริ่มต้นฤดูการเพาะปลูก และเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากนั้นจึงเริ่มทำการเพาะปลูก โดยแบ่งพื้นที่บริเวณห้วยนา ไว้สำหรับปลูกข้าวให้กับตาแฮก เมื่อถึงเวลาจะไม่มีมีการไปเก็บเกี่ยวพื้นที่ของตาแฮกมาเป็นของตนเอง เพราะพื้นที่นั้นถือเป็นพื้นที่ที่มอบให้กับตาแฮกแล้ว หลังจากดูแลกระทั่งต้นข้าวโตพอที่จะเก็บเกี่ยว ชาวบ้านจะแบ่งข้าวส่วนหนึ่งไปรวมกันที่วัดเลียบ วัดประจำชุมชน เพื่อทำพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว โดยมีการนิมนต์พระเพื่อเรียกขวัญแม่โพสพ และอุทิศข้าวที่นำมาให้กับวัดเพื่อให้วัดนำไปใช้จ่าย

เป็นการบำรุงพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประคอง นิมนานเหมินท์ และคณะ (2544) ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมข้าว : ภาพสะท้อนจากนิทาน ตำนาน เพลง” ของชนชาติไททั้งในและนอกประเทศจำนวน 6 กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ไม่ว่าคนไทยกลุ่มนั้น ๆ จะเป็นคนนับถือพุทธศาสนาหรือไม่ก็ตามล้วนมีวิถีชีวิตที่คล้ายกันในฐานะที่เป็นคนปลูกข้าวอยู่ในวิถีชีวิต จะเห็นได้จากวิถีการจัดระเบียบสังคม การถือครองที่นา วิถีชีวิตในรอบ 12 เดือน ซึ่งเกี่ยวข้องกับขั้นตอนต่าง ๆ ในการปลูกข้าว ความเชื่อในเรื่องธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่อง ฝนน้ำ ฟ้า พายุ ฟ้าผ่า ฟ้าแลบ ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แม่ขวัญข้าว ประเพณีการเกี่ยวข้าว ประเพณีขึ้นข้าวขึ้นยุ้ง ประเพณีสู่ขวัญลาน รวมไปถึงตำนานข้าวที่บ่งบอกความเชื่อและทัศนคติของคนไทยที่มีต่อแม่ขวัญข้าว และงานวิจัยของ อนุชาติ ทองเกลี้ยง (2553) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี” จากการศึกษาพบว่า การทำขวัญข้าวพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากินซึ่งสังคมไทยมีความผูกพันกับความเป็นธรรมชาติ ลักษณะที่เอื้ออำนวยทั้งสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ความสำคัญหลักของการทำขวัญข้าว ได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการแก้ปัญหาในมิติการคิด การยึดถือตามวิถีของชาวบ้านในการทำมาหากินภายใต้สังคมเกษตร ให้พ้นจากเพลี้ย หนอน และหนูนา ที่จะมากินข้าว ปลอดภัยจากศัตรูข้าวที่จะสร้างความเสียหายต่อข้าวในนา เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ผุดงถึงความอยู่ได้อย่างปลอดภัยและอยู่ดีมีความสุขของชาวบ้านนั่นเอง

1. 1) ด้านความคิด ในการประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ของชาวบ้านไผ่ เริ่มต้นจากความคิดที่ว่า พิธีกรรมอันทรงคุณค่าอย่างพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตได้สูญหายไปตามพฤติกรรมการทำนาที่เปลี่ยนไป เป็นการทำนาเพื่อ

ค้าขาย หากมีการนำพิธีกรรมดังกล่าวกลับมาอีกครั้ง น่าจะเป็นการดี ที่จะให้ลูกหลานได้เรียนรู้ พิธีกรรมที่แสดงออกถึงความ กตัญญูต่อบุคคลผู้มี พระคุณ ให้เห็นคุณค่าของข้าว ที่มีต่อมนุษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนธรรมนิจนทรราชสีมา (2551) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการ บริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีสู่วัฒน ข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา” ได้กล่าวถึง สถานภาพของ ประเพณีสู่วัฒนข้าวว่าเป็นสื่อพื้นบ้านด้านพิธีกรรม ความเชื่อที่มีต่อพระแม่โพสพ เพื่อเป็นการฉลองให้ พระแม่โพสพ สถานภาพของสื่อประเพณีสู่วัฒนข้าวมี ความเข้มแข็ง แต่ในอนาคตสื่อประเพณีสู่วัฒนข้าว บ้านพรหมราช จะอยู่ในภาวะกำลังพิจารณา/บกร่อง เพราะเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ จะไม่เห็นคุณค่าและ ความสำคัญของการสู่วัฒนข้าว

1.2) ด้านความเชื่อ ชาวบ้านไม่มีความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมสู่วัฒนข้าว มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าเมื่อบูชาแล้วจะได้รับความอุดมสมบูรณ์อย่างการบูชาศาลปู่ตาในเดือน 6 ก่อนการเพาะปลูก การบูชาตาแยก แบ่งข้าวในนาให้ ตาแยก เพื่อให้ตาแยกคุ้มครองนาข้าว ทำพิธีลาตาแยก หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จ ทำพิธีกรรมสู่วัฒนข้าวเพื่อเรียก ข้าวแม่โพสพกลับคืนสู่ยังฉางเพื่อให้เกิดความอุดม สมบูรณ์ เชื่อว่าข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ มีแม่โพสพ และ ตาแยก เชื่อว่าอุปกรณ์ทำนา เช่น แอก แอกเล็ก ม้า หาบข้าว กระดังงัดข้าว เหล่านี้ มีขวัญ มีจิตวิญญาณ มีส่วนในการเติมเต็มความสมบูรณ์ จึงต้องมีการเรียก ขวัญด้วย เช่นเดียวกับที่เชื่อว่าข้าวมีขวัญ จึงต้องเรียก ขวัญข้าวเพื่อให้ขวัญข้าวกลับสู่ยังฉางหลังจากออกไป สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับท้องนา สอดคล้องกับ งานวิจัยของ Girin J.N.Phukon. (2011) ได้ ทำการศึกษาสังคมไทอาหมในรัฐอุสสัมเรื่อง พลวัตทาง สังคมและวัฒนธรรมของไทอาหม (Social Dynamics of Material Culture of The Ahom) พบว่า สังคมไท

อาหมมีความเชื่อในเรื่องของขวัญและด้า เป็นที่ทราบ กันดีว่าคนไทยทั้งที่นับถือศาสนาพุทธหรือไม่ได้นับถือ ศาสนาพุทธต่างมีความเชื่อในเรื่องขวัญ (Khwan) พวกเขาเชื่อว่าเมื่อขวัญออกจากร่างกายด้วยเหตุผลใดก็ตามคนคนนั้นก็ป่วยไข้ ซึ่งเป็นที่มาของประเพณีพิธี กรรมการเรียกขวัญ (Rik Khwan) ขณะเดียวกันคนไทย เชื่อว่าบรรพบุรุษมาจากด้า (Dam) และผี (Phee) ซึ่ง อยู่บนท้องฟ้าคอยเฝ้าจับตามองลูกหลาน พิธีเคารพ บูชาบรรพบุรุษที่ต่อมากลายเป็นเทศกาลแม่ด้าแม่ผี (Mae Dam Mae Phee) จำเป็นต้องจัดอย่างต่อเนื่อง แต่พิธีกรรมการบูชาอาจแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม ของคนไทยและศาสนาที่นับถือ

1.3) ความต้องการ ในการประกอบ พิธีกรรมสู่วัฒนข้าวของชาวบ้านไม่ มีขึ้นเพื่อก่อให้เกิด การรวมตัวกันของคนในชุมชน มีการร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อจัดพิธีกรรมสู่วัฒนข้าว เกิดความศรัทธาในการนำ ข้าวมารวมกันเพื่อช่วยเหลือเพื่อนร่วมชุมชน เป็นการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัย ของ นิตินันท์ พันทวี (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อ การพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่วัฒน อีสาน พบว่า พิธีกรรมบายศรีสู่วัฒนเป็นเครื่องมือที่คน ในชุมชน ใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมในการสร้าง สัมพันธภาพที่ถูกต้องสร้างสรรค์ และสอดคล้องกัน ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คน กับคน และคนสร้างทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกันกับ ความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนซึ่ง เป็น การสร้างพลังชุมชน ในการพัฒนาให้เกิดดุลยภาพโดย ใช้ปัญญาเป็นตัวเชื่อม

2. วิเคราะห์บทบาทและคุณค่าของพิธีกรรมสู่วัฒนข้าวในด้านสังคมวัฒนธรรม จากการศึกษา พิธีกรรมสู่วัฒนข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่บ้าน ไร่ อำเภอรัตนบุรี พบว่า เป็นพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติกัน มาตั้งแต่อดีต พ่อแม่เคยพาทำก็ทำตามกันมา ครั้นเมื่อ พฤติกรรมการทำนาได้เปลี่ยนไป จากทำนาเพื่อกินใน คราวเรือนเป็นการทำนาเพื่อขาย พิธีกรรมที่เคยร่วมกัน

ปฏิบัติ ก็สูญหายไป ครั้นเมื่อถูกนำกลับมาปฏิบัติอีกครั้ง จากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านเด็กรุ่นใหม่จึงได้เห็นพิธีกรรมอันทรงคุณค่าอีกครั้ง พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งหมายถึงข้าว จากความเชื่อว่าข้าวมีเทพรักษาและคุ้มครองอยู่คือแม่โพสพ จึงจัดพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวขึ้นเพื่อบูชาแม่โพสพ ให้แม่โพสพเกิดความพึงพอใจ และนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ ถือเป็นขวัญและกำลังใจอันดีสำหรับชาวนา ที่หวังพึ่งพิงธรรมชาติที่ไม่อาจควบคุมได้และสิ่งเหนือธรรมชาติที่มองไม่เห็นให้ช่วยดูแลและคุ้มครองข้าวให้พ้นจากภัยทั้งปวง นอกจากความเชื่อที่ว่าข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์แล้ว พิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ไม่อาจสำเร็จได้เพียงคนคนเดียว แต่เกิดขึ้นและสำเร็จได้ด้วยพลังชุมชน การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันประกอบกิจกรรม ต้องอาศัยความเสียสละส่วนของตัวเอง ทั้งสละเวลา ในการช่วยเหลือเตรียมงาน และเสียสละข้าวโดยการแบ่งข้าวของตนเอง เพื่อไปรวมกับข้าวของผู้คนที่เสียสละเพื่อส่วนรวมเช่นกัน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนที่ได้รับความสะดวก รื้อน ให้อยู่ดีกินดีขึ้น นำมาซึ่งพลังชุมชนก่อเกิดเป็นพลังที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีสัญลักษณ์และการตีความของเท็นเนอร์ ที่มองว่าทุกพิธีกรรม เป็นสัญลักษณ์ร่วม และทำหน้าที่เหมือนเป็นแหล่งเก็บข้อมูล ความรู้ ประเพณี ซึ่งมีหน้าที่ตอบสนองต่อ ค่านิยม ความเชื่อ และความสัมพันธ์ทางชุมชน ในระบบวัฒนธรรม ของชุมชนที่ได้ประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ เช่นเดียวกับ ชุมชนบ้านไผ่ อำเภอรัตนบุรี ที่ได้จัดให้มีพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว พิธีดังกล่าวถือเป็นสัญลักษณ์ในการที่ชาวนาบ้านไผ่กระทำต่อสิ่งที่พวกเขาเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มองไม่เห็น และเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การปลูกข้าวได้ผลดี เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวนาแห่งบ้านไผ่ และแนวคิดของ คลิฟฟอร์ด เกียร์ส ที่ถือว่าบทบาทหน้าที่ ของพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ถือเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยดูจากความเชื่อซึ่งเป็นระบบย่อยหนึ่งในสังคม มีหน้าที่เชื่อมโยงระบบอื่น ๆ อย่างไรในการทำ

ให้ชุมชนดำรงอยู่ ความหมายและสัญลักษณ์จากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ที่ปรากฏในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นบทบาท ความเชื่อ ที่ชุมชนกำหนดขึ้นมา ร่วมกัน ที่สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในพิธีกรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอในการวิจัย จากการวิจัย เรื่อง

ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การศึกษาวิจัยพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ถือเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเพียงปีละครั้ง ครั้นจะให้มีการจัดสถานที่ใหม่ ในวันที่ไม่ตรงกับวันที่จัดงานเพื่อถ่ายทำสารคดีก็จะได้ภาพที่ไม่เป็นธรรมชาติ และดูจะสิ้นเปลืองจนเกินไป ผู้วิจัยจึงควรเข้าไปสังเกตการณ์อย่างใกล้ชิดก่อนวันงานอย่างน้อย 2 วันเพื่อได้มีโอกาสรวบรวมข้อมูล และได้เห็นการเตรียมตัวของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

2. การนำเสนอภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว ควรนำกล้องบันทึกภาพวิดีโอไปอย่างน้อย 2 ตัว ตัวแรกสำหรับบันทึกภาพในขณะที่ดำเนินพิธีกรรมเพื่อบันทึกภาพจนครบตลอดในการประกอบพิธีกรรม กล้องตัวที่สอง สำหรับการเปลี่ยนขนาดภาพ ใช้บันทึกภาพเจาะบางช่วง บางตอนระหว่างที่พิธีกรรมดำเนินอยู่ เพื่อบันทึกภาพอารมณ์และความรู้สึกของผู้เข้าร่วมพิธีอย่างใกล้ชิดมากขึ้น

3. ควรส่งเสริมให้เยาวชนได้มีโอกาสในการเข้าร่วมพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว เพื่อให้พิธีกรรมดังกล่าว ยังคงอยู่ไม่สูญหาย และเพื่อให้เยาวชนได้เห็นถึงคุณค่าของพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีต่อผู้มีพระคุณ เห็นคุณค่าของข้าวที่ให้คนประโยชน์ต่อมนุษย์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป จากการวิจัย เรื่อง ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การวิจัยเพื่อพัฒนาเป็นภาพยนตร์ หรือสื่อวีดิทัศน์นั้น ควรเพิ่มบทสัมภาษณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น เพราะข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากบุคคลที่เกี่ยวข้องถือเป็นข้อมูลที่หนักแน่นและช่วยให้ภาพยนตร์สารคดีมีความน่าสนใจมากขึ้น

2. ในการถ่ายทำภาพยนตร์สารคดีในพื้นที่ที่

ใช้ภาษาต่างกัน ควรให้บุคคลในภาพยนตร์พูดในภาษาของตน เช่น สัมภาษณ์ชาวลาว ก็ให้ชาวลาวพูดเป็นภาษาลาว และขึ้นตัวหนังสือด้านล่างจอเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจในสิ่งที่บุคคลนั้นพูดถึง การที่บุคคลในภาพยนตร์พูดในภาษาของตนจะทำให้บุคคลนั้นเป็นตัวของตัวเองมากกว่าที่จะพูดในสิ่งที่ตนเองไม่ถนัด และจะทำให้พูดออกมาจากความรู้สึกด้านในจิตใจได้ ดีกว่าพยายามพูดในสิ่งที่ตนเองไม่ถนัด จนอาจกลายเป็นการจัดฉากและท่องไปตามบทที่ผู้กำกับต้องการ

บรรณานุกรม

- กฤษฎา ทรองจิต. (2554). **สุราพันบ้านเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมข้าวในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค (การเกษตรและสิ่งแวดล้อม). สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- คณินันต์ ไสยโสภณ. (2554). **คุณค่าและความเชื่อตำนานนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีประชากลุ่มชนกลุ่มแม่น้ำโขง ในเขตวัฒนธรรมศรีโคตรบูรณ์**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค(กลุ่มอนุภาคแม่น้ำโขง). สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- คำฟู พลลือชา. (2543). **ความเชื่อเรื่องนาในกระบวนการทำนาของชาวลาว: กรณีศึกษาชาวนาบ้านสีฐานใต้ อ.เมือง หาดทรายทอง จ.กำแพงนครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ฉลอง สุขทอง. (2555). **เศรษฐกิจบนฐานบุญประเพณีข้าวของชาติพันธุ์ไทอ้ายตอนที่สัมพันธ์กับวิถีไทย**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค (เศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชน). สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และชูชาติ สวัสดิ์ศรี. (2527). **ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เชาวลิต สีนสว. (2551). **การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาในการบริหารจัดการข้าว กรณีศึกษา : วัฒนธรรมการทำอาหารจากข้าวของชาวไทยเชื้อสายลาว**. การประชุมวิชาการเพื่อเสนอผลงานวิจัยครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 14-15 สิงหาคม 2551. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ประคอง นิมมานเหมินท์และคณะ. (2544). **วัฒนธรรมข้าว : ภาพสะท้อนจากนิทาน ตำนาน เพลง**. งานวิจัยทุนสนับสนุนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี.
- มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. (2547). **ข้าวขวัญของแผ่นดิน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง (มหาชน).

วิมล คำศรี. (2544). **วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา** . กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศิริพร ณ ถลาง. (2539). “ตำนานข้าวในความเชื่อของชนชาติไท” ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการ

เรื่องชนชาติไทย. หน้า 1-9 สถาบันไทศึกษา ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรม
แห่งชาติ ณ ห้องประชุมชั้น 2 อาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุชาติ ทองเกลี้ยง. (2553). **การสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ**

อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี.วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
ปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น.ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

J.N. Phukon & Girin Phukon. (2011). **Social Dynamic of Material Culture of The Ahom.**

Indian Journal of Tai Studies. 11, 45-74.

บทความวิชาการ

กันตริ้ม

รศ.ดร.ปิยพันธ์ แสนทวีสุข

ARANGPHAMS, THE EVENT MANAGERS OF THE TRADITIONAL RITUALS OF
MANIPUR (INDIA) : ASPECTS ON THE MANAGEMENT SYSTEM OF LOCAL
CULTURE

N. Lokendra Singh Tamphasana Rajkumari

กันตรึม

Kantreum: Khmer Music in the southern part of Northeast Thailand

รศ.ดร.ปิยพันธ์ แสนทวีสุข

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมดนตรีด้านศิลปะการแสดงและเพลงพื้นบ้านที่คนไทยเชื้อสายเขมรในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุดคือกันตรึม กันตรึมหรือโจ๊ะกันตรึมเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่นำเอาจังหวะดีโตน “โจ๊ะ-คะครึม-ครึม” มาเป็นชื่อวงดนตรีที่เรียกว่ากันตรึม หรือโจ๊ะกันตรึม กันตรึมจะนำบทเพลงพื้นบ้านและเพลงประกอบการละเล่นพื้นบ้านอื่นๆ ของการแสดงอีสานได้มาบรรเลง นิยมเล่นกันในทุกโอกาสทุกพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่บางส่วนของจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์

จุดมุ่งหมายของการแสดงกันตรึมจะเล่นตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น เช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เล่นเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในการมงคลต่าง ๆ เล่นเพื่อเฉลิมฉลองประจำปี เล่นเพื่อเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรม เล่นเพื่อเป็นการส่งเสริมการแสดงด้านดนตรี เพราะถือว่ากันตรึมเป็นดนตรีที่มีความสำคัญแต่โบราณ เป็นดนตรีที่ถือว่ามีความไพเราะเข้าถึงจิตใจของผู้ฟังมากกว่าดนตรีประเภทอื่น ๆ ในชุมชนที่ใช้ภาษาเขมรถิ่นไทยในเขตอีสานใต้ วงกันตรึมมีเครื่องดนตรี ประกอบด้วย ปี่อ้อ ๑ เล้า ซอกกันตรึมหรือซอกกลาง ๑ คัน กลองโตน ๒ ใบ เครื่องประกอบจังหวะประกอบด้วย ฉิ่ง ฉาบ กรับ อย่างละ ๑ คู่ ส่วนเนื้อเพลงที่ใช้ร้องจะเป็นภาษาเขมรสูง ผู้เล่นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ใช้ผู้เล่น ๔-๕ คน ผู้หญิงจะเข้ามาร่วมร้องและร้องบ้างเป็นบางครั้ง การแต่งกายผู้ชายสวมเสื้อคอกลม นุ่งโจงกระเบน ผ้าขาวม้าคาดเอว และมีผ้าขาวม้าอีกชิ้นหนึ่งพาดบ่าทั้งสองข้าง ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าขึ้นแบบเขมร สวมเสื้อรัดรูปแขนกระบอกอาจมีผ้ารัดอกอีกชิ้นหนึ่งรัดอกทับเสื้อ ก่อนจะเล่นกันตรึมนิยมมีการไหว้ครูก่อน ในพิธีไหว้ครูนั้นนักดนตรีหันหน้าไปทางทิศตะวันออกข้างหน้าจะวางเครื่องดนตรีและเครื่องสังเวยรวมกันไว้ เมื่อผู้ที่กระทำพิธีนำสวดคาถาบูชาครูเสร็จจึงจะเริ่มการแสดงต่อไป กันตรึมในปัจจุบันมีผู้นำไปบรรเลงทั้งประเภทเพลงครุ เพลงพิธีการ เพลงเข้าขบวนแห่ เพลงเบ็ดเตล็ด ซึ่งมีทั้งวงทำนอง อ่อนหวาน สนุกสนาน และโคกเค็ร

กันตรึมมีการสืบทอดแบบมุขปาฐะ (Oral Tradition) ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงทำให้ปัจจุบันหลงเหลืออยู่น้อย กันตรึมพื้นบ้านกำลังมีสภาพที่ไม่แตกต่างกับการละเล่นพื้นบ้านอื่น ๆ ที่กำลังลดความนิยมลงไป เพราะวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลต่อชีวิตและเป็นปัญหาต่อวัฒนธรรมไทย ส่งผลต่อวัฒนธรรมกันตรึมพื้นบ้านเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดดนตรีพื้นบ้านรูปแบบใหม่ มีการนำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาผสมหรือใช้เครื่องดนตรีตะวันตกในรูปแบบวงสตริงทั้งหมด เช่น วงดนตรีกันตรึมร็อค หรือเปลี่ยนรูปแบบไปบรรเลงเพลงลูกทุ่ง มีผู้หญิงนุ่งน้อยห่มน้อย ซึ่งเรียกว่าหางเครื่อง มาเดินโยกย้ายสะบัดสะป๊อก ทำให้เครื่องดนตรีกันตรึมที่เคยเป็นดนตรีและการแสดงพื้นบ้านในรูปแบบดั้งเดิมกำลังสูญหายและเปลี่ยนแปลงไป

ความหมายของกันตรึม

“โจ๊ะกันตรึม” เป็นคำเรียกที่บ่งบอกถึงความสนุกสนาน มีนักวิชา-ศิลปินท้องถิ่นได้ศึกษา และให้ความหมายของ “กันตรึม” ไว้ตามความเข้าใจที่เป็นไปในทางเดียวกันได้แก่

สมจิตร์ กัลยาณศิริ (๒๕๒๖ : ๒๐๘-๒๐๙) กันตรึมเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่สืบเนื่องมาจากชาวมอญ นิยมบรรเลงใน เขตอีสานใต้หรือในแถบจังหวัด สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ซึ่งมีเขตแดนติดต่อกับประเทศเขมร มีกลุ่มคนพื้นเมืองพูดภาษาถิ่นคล้ายภาษาเขมรในกัมพูชาปัจจุบัน แต่อาจจะแตกต่างกันเพียงบางคำ วงกันตรึม ใช้กลองตีกำกับจังหวะกลองที่ใช้ตีนี้ภาษาถิ่นไทยเขมรเรียกว่า สกวล ภาษาเขมรเรียกว่า กลอง วงกันตรึมเมื่อบรรเลงมีจังหวะและเสียงดัง “โจ๊ะตรึมตรึม ...โจ๊ะตรึมตรึม” ตลอดเวลาที่บรรเลง จึงเป็นที่มาของการตั้งชื่อดนตรีชนิดนี้ว่า “กันตรึม”

นภดล พูลสวัสดิ์ (๒๕๓๐ : ๕-๖) นอกจากนั้นยังมีเครื่องดนตรีอีก ๓ ชนิด คือ ปี่อ้อ ซอและโทนกันตรึม (ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า สกวล) โดยในการบรรเลง ปี่อ้อจะทำหน้าที่เป็นประธานของวงเป็นหลักในการเทียบเสียงและบรรเลง ซอมีหน้าที่ดำเนินทำนอง โทนกันตรึมมีหน้าที่ควบคุมจังหวะ วงกันตรึมนี้เล่นเพลงทำนองเดียวกับเพลงปฏึกายในภาคกลาง แต่มีท่วงทำนองและเนื้อร้องเป็นภาษาเขมรพื้นเมือง ทำนองเพลงของกันตรึมถือเป็นแม่บทของเพลงพื้นเมืองและการแสดงพื้นเมืองอื่นของจังหวัดสุรินทร์ด้วย

พูน สามสี (๒๕๔๔: ๙-๑๐) กันตรึม เป็นวงดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งสันนิษฐานกันว่า เชื่อกันว่ากันตรึมอาจนำมาจาก จังหวะของการตีโทน (สก็วล) เสียงดัง โจ๊ะ-ครึม-ครึม มาเป็นชื่อวงดนตรี “กันตรึม” ทำนอง เพลงกันตรึม ถือเป็นแม่บทของเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านอื่นๆ

อนรรฆ จัญญานนท์ (๒๕๕๕, มีนาคม ๙) วงกันตรึมมีมาช้านานแล้วแต่ไม่มีชื่อเรียกมาก่อน สันนิษฐานว่ามาจากเสียงกลองที่สนุกสนานเร้าใจ จึงเป็นที่ได้ที่ ผู้คนเรียกเสียงกลองที่ดัง โจ๊ะ ตรึม ตรึม และคงเพี้ยนมาเป็นเสียง โจ๊ะ และตรึม เป็นเสียงที่ชาวภาคกลางเรียกหรือฟังจากคำพูดของชาวบ้าน เพราะการท่อน้ำทับของนักดนตรีเองก็ได้กล่าวเช่นนั้นเลย

โสมจิต ดีสม (๒๕๕๕, กันยายน ๒๐) กันตรึม เป็นวงดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ ใช้ประกอบการแสดงหรือใช้บรรเลงในงานทั่ว ๆ ไป ทั้งงานมงคล งานอวมงคลและงานเทศกาลต่าง ๆ กันตรึม เป็นวงดนตรีที่มีมาช้านาน ไม่มีชื่อเรียกวงดนตรีชนิดนี้ เสียงกลองที่ใช้ตีกำกับในวง ให้จังหวะที่สนุกสนานเร้าใจ เสียงดัง “โจ๊ะ ตรึม ตรึม” จึงเอาเสียงของกลองที่ตีนั้นมาตั้งชื่อเรียกว่า “วงกันตรึม” และใช้เรียกว่ากันตรึมกันต่อ ๆ มา

เครื่องดนตรีในวงกันตรึมปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคตามสมัยและตามความเหมาะสม ธงชัย สามสี (๒๕๕๕, กันยายน ๒๑) ได้กล่าวเกี่ยวกับเครื่องดนตรีกำกับจังหวะในวงดนตรีว่า “เครื่องดนตรีในวงกันตรึม แต่เดิมไม่มีฉิ่งและฉาบเล็ก ซึ่งฉิ่งและฉาบเล็ก ได้ถูกนำมากำกับจังหวะในวงกันตรึมเมื่อไม่นานมานี้เอง ปัจจุบันวงดนตรีกันตรึมของแต่ละท้องถิ่น ในเขตอีสานใต้ด้านเครื่องดนตรีและการผสมวง อาจแตกต่างกันไปบ้างขึ้นอยู่กับความนิยมและความสะดวกของผู้เล่น

กันตรึม นอกจากจะเป็นเพลงร้องแล้วยังใช้เรียกเป็นชื่อวงดนตรีเรียกว่า กันตรึม ซึ่งหมายถึงโทนหรือ สกวล นั้นเอง แต่มีการร้องเล่นมีลักษณะเป็นเพลงปฏึกายคล้าย ๆ กับรำพาข้าวสาร เพลงโนเนของแถบปทุมธานี เพลงข่อย เพลงเรือ ลำตัดแถบภาคตะวันตกในปัจจุบัน แตกต่างที่เนื้อร้องกันตรึมเป็นภาษาไทยเขมร เป็นแม่บทของเพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองอื่นๆ ของจังหวัดสุรินทร์ด้วย

ดังนั้น กันตรึม หรือ โจ๊ะ กันตรึม จึงเป็นชื่อของวงดนตรีพื้นเมืองแบบหนึ่ง นิยมบรรเลงบริเวณ

ชุมชนที่ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่นในเขตอีสานใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และ ศรีสะเกษ นอกจากจะเป็นชื่อของวงดนตรีแล้ว กันตรึมยังเป็นชื่อเพลงพื้นเมือง และชื่อการแสดงเพลงพื้นบ้านในเขตอีสานใต้ ที่นำเอาจังหวะของการ ตีสก็วล (โทนกันตรึม) มีเสียงดัง “โจ๊ะ - คะครึม- ครึม” จึงนำมาเรียกเป็นชื่อวงดนตรีว่า กันตรึม ประกอบด้วยเครื่องดนตรีหลักอยู่ ๓ ชนิด คือ ปี่อ้อ ตั้ว(ซอ) และ สก็วล โดยในการบรรเลงปี่อ้อจะทำหน้าที่เป็นประธานของวง เป็นหลักในการเทียบเสียง และบรรเลง ส่วนซอมีหน้าที่ดำเนินทำนอง โทนมียุหน้าที่ควบคุมจังหวะ

วงกันตรึมทำหน้าที่เล่นเพลงทำนองเดียวกับ เพลงปฏึกาษในภาคกลาง แต่มีท่วงทำนองและเนื้อร้องเป็นภาษาเขมรพื้นเมือง ทำนองเพลงของกันตรึมถือเป็นแม่บทของเพลงพื้นเมืองอีสานใต้ และการแสดงพื้นเมืองที่สำคัญด้วย

การเล่นกันตรึมนิยมเล่นในงานมงคลต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน โกนจุก บวชนาคหรืองานเทศกาลต่าง ๆ ตามประเพณี ในสมัยโบราณ งานแต่งงานจะต้องมีวงกันตรึมบรรเลงกล่อมหอจนถือเป็นประเพณี นอกจากนี้ยังใช้บรรเลงตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น ประกอบการบวงสรวง หรือเข้าทรงรักษาโรค เช่น โฉมม้าวัด หรือ บองบ๊อด

ความเป็นมาของกันตรึม

จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร สามารถนำมาเชื่อมโยงความเป็นมาของกันตรึมได้ดังนี้

จากจดหมายเหตุเสด็จตรวจโบราณวัตถุสถานมณฑลนครราชสีมา ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พ.ศ. ๒๔๗๒ (หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ บันทึก) มูลนิธิดำรงราชานุภาพ พิมพ์เนื่องในวันคล้ายวันประสูติ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๑ (ขุนบริบาลบุรีภัณฑ์. ๒๕๓๑ : ๕๑-๕๒) กล่าวว่า

“ทอดพระเนตรและถ่ายรูปเสร็จแล้ว เสด็จเข้าที่ประทับร้อน เสดยเวลากลางวัน

ในระหว่างเวลาเสวย ผู้ว่าราชการจังหวัด จัดให้มี...เขมรเป่าใบไม้ น้ำเต้า(ซอสายเดียว) และซอสามสาย ถวาย เสดยเสร็จแล้ว ทอดพระเนตร ตรุษ เป็นการละเล่นชนิดหนึ่ง เขาเล่นกันในวันขึ้นปีใหม่ และกันทรอบ(คล้ายเพลงปรบไก่) และกันตรึม คือดนตรีเขมร ที่ที่ประทับร้อนนี้มีผู้ถวายของหลายอย่างคือ พระยานิพิชย์ (ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์) ถวายโหมม ๓ ใบ คันศรสัมริด ๑ ด้าม มัดสัมริด ๑ ขอสับเครื่องคานหามสัมริด ๑ ขั้ว ลูกพรวนม้าสัมริด ๓ ไม้แดงกลิ้งและสลักเปนกกระถางต้นไม้ ๑ แจกันไม้แดงกลิ้งและสลัก ๑ คู่”

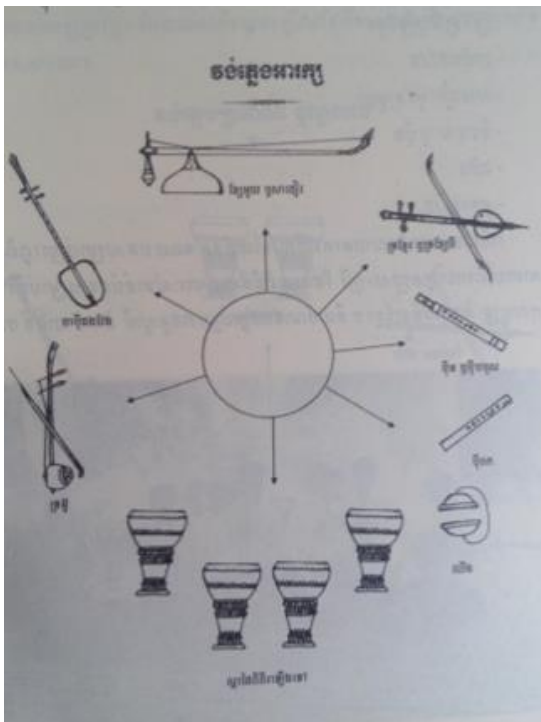
ภาพวงดนตรีที่มารับเสด็จ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ณ ปราสาทศีขรภูมิ
ที่มา : ภาพปกหนังสือสุรินทร์

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเอกสารฝ่ายกัมพูชาไม่พบวงดนตรีกันตรึม แต่มีวงดนตรีที่บรรเลงอย่างใกล้เคียงกับกันตรึม (เพชร ตุมกระวิล แปลโดย รศ. ภูมิจิต เรืองเดช. ๒๕๔๘ : ๑๙, ๑๗๔-๑๗๖) เรียกว่า เพลงอาเรียะ หรือ เพลงอาร์กซ์ (វង់ភ្នំ អារក្ស or Phleng Arak) ในพิธีเลี้ยงผีและแก้บน เป็นการเข้าทรงรุกขเทวดาประจำบ้าน ประจำหมู่บ้าน รวมถึงญาติร่วมสายโลหิต ชาวบ้านจะนำของแก้บนมาขอขมา ขออนุญาตจากบรรพบุรุษหรือจากรุกขเทวดาประจำบ้านประจำถิ่น ในการนี้วงดนตรีประกอบเรียกอย่างชาวบ้านว่า อาร์กซ์ มีท่วงทำนองคล้ายกับ

กันตรึม มาก แต่เครื่องดนตรีที่ใช้ต่างกันไปตามท้องถิ่น แต่จะมีลักษณะง่ายๆ น้อยชิ้น เช่น ปี่สไล กับกลอง เป็นหลัก ซอกกับกลอง เป็นต้น สอดคล้องกับ นางชน สุวรรณิ วัฒนธรรมจังหวัดเสียมเรียบ (สัมภาษณ์, ๒๕๕๕) ที่ได้กล่าวถึง อารักษ์ เพลงในการเข้าทรงที่สนุกสนาน เป็นดนตรีพื้นบ้านเฉพาะกลุ่ม ยังมีการเล่นอยู่ในเขตนอกเมืองเสียมเรียบ

แต่เอกสารงานวิทยานิพนธ์ของ Gicvanni Giuruati (๑๙๘๘: ๑๓๒-๑๓๓) ที่ศึกษาดนตรีเขมรในวอชิงตันดีซี และ เตโช สุโตรุญ (๒๐๑๐ : ๒๐-๒๑) ได้จัดเครื่องดนตรีในเพลงอารักษ์ไว้ดังนี้ พิณน้ำเต้า ซอสามสาย ปี่อ้อ ขลุ่ย ฉิ่ง โทน ๔ ใบ ซอกระโลกและกระจับปี (ดั่งภาพ) ซึ่งเป็นวงที่กล่าวถึงตามที่ได้สืบทอดไว้อย่างในกรุงพนมเปญ สำหรับชาวบ้านอาจเพิ่มลดเครื่องดนตรีได้

จากคำให้สัมภาษณ์ของนายเกรียงศักดิ์ ปะรุณรัมย์ และนายบุญมย ปะรุณรัมย์ นักเจรียงกันตรึมได้กล่าวถึงคุณตา คุณป้า มีอาชีพแสดงลิเกและเล่นกันตรึมชาวเขมรก่อนจะข้ามมาสร้างครอบครัวยังฝั่งไทยเมื่อรุ่นคุณพ่อยังเด็ก เช่นเดียวกับนายไพรวง สุทันรัมย์ คนสี่ซอวงมโหรีคณะแม่พลอย บุรีรัมย์ ได้เล่า

ภาพวงเพลงอาเรยะ (Phleng Arak) ของกัมพูชา

ที่มา : เตโช สุโตรุญ (๒๐๑๐: ๒๑)

ถึงนางพลอย ราชประโคนและนางคำเรียบ สุทันรัมย์ ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีมาจากบิดา คือ นายมา สมุทธราช ซึ่งท่านเคยรับราชการทหารม้าในราชสำนักเขมร หลังปลดประจำการจึงได้ย้ายข้ามมาอยู่ฝั่งไทย พร้อมครอบครัวโดยเข้าเป็นข้าหลวงแสดงละครให้แก่พระยาสุรินทร์ภักดี เจ้าเมืองสุรินทร์สมัยนั้น โดยวงปี่พาทย์ วงมโหรีบรรเลงประกอบละครเป็นหลักส่วนกันตรึมใช้ประกอบการเช่นสรวง และการเข้าทรง ปัจจุบันยังใช้บรรเลงเพื่อความบันเทิงได้ในทุกโอกาส (สรวงสุดา สิงขรอาสน์. ๒๕๕๔ : ๑๗๕-๑๗๕)

มีประเพณีอย่างหนึ่งที่ใช้วงกันตรึมบรรเลงประกอบคือ การเล่นมะมั่วด หรือโจลมะมั่วด กิ่งแก้ว ศรีสวัสดิ์ (๒๕๓๖ : ๗๒-๗๔) อธิบายไว้สรุปได้คือ ประเพณีการเข้าทรงมะมั่วด เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อรักษาคนไข้ที่เจ็บป่วย เช่น โรคปวดศีรษะ ปวดเมื่อยอื่น ๆ ไปรักษาที่โรงพยาบาลแล้วไม่หายหรือความประสงค์ของคนไข้ที่บอกว่าเป็นความต้องการของครูกำเนิด เป็นความเชื่อที่คิดว่ารูปร่างคน บางคน บางรายเชื่อว่ามีชื่อประจำครูกำเนิด สถานที่เข้าทรงมะมั่วดนั้น ต้องจัดที่บ้านคนไข้ อาจจะสร้างเป็นปะรำพิธีก็ได้ ในพิธีมีส่วนที่วางเครื่องยกครู บูชาครู ส่วนที่นั่งของนักดนตรีและผู้ร่วมงาน บุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีมะมั่วดมีอาจารย์ ๑ คนหรือมากกว่า ผู้ช่วยอาจารย์ ๒ คน ช่วยส่งสิ่งของเสื้อผ้า ช่วยถามอาจารย์และรับคำบอกของคนไข้มีสาเหตุมาจากอะไร นักดนตรีมีคนเป่าแคน คนเป่าปี่ คนสี่ซอ และคนตีกลอง เป็นต้น

ดร.ภักดีวินทร์ จันทรทอง (สัมภาษณ์. ๒๕๕๕) อาจารย์สาขานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ นักวิชาการท้องถิ่นผู้ศึกษาการแสดงอีสานใต้ ได้ อธิบายความเชื่อมโยงของกันตรึมกับเพลงอารักษ์ ของกัมพูชาจากความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ฮินดู ประกอบกับการต้องการแก้ไขปัญหาคาถาที่ไม่สามารถตอบได้ด้วยความรู้ปกติวิสัย พร้อมความต้องการทราบสาเหตุและวิธีการแก้ไข ในปัญหาต่างๆ ทั้งเรื่องสุขภาพ เรื่องชีวิต ด้วยการเข้าทรงถามครูกำเนิดของบุคคลที่

เจ็บป่วย ผ่านแม่ครู ซึ่งใช้เวลาในการเข้าทรงนานอาจข้ามวันก็ได้ ดังนั้นดนตรีที่ใช้จึงมีหลากหลายลักษณะใช้ได้ทั้ง แคน (ถ้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวก็เรียกผีฟ้า ถ้าเป็นกลุ่มกุ่มก็เรียก บองบ๊อต หรือ มะมวด หรือแม่มด แต่ใช้กันตรึมและแคนสลับ บางคณะหรือบางแม่ครูก็ใช้วงมโหรี ดังนั้นในความเห็นสังคมเขมรกับการเข้าทรงถ้าแม่ครูพ่อครูชอบหรือรู้จักนักดนตรีกลุ่มไหนก็จะใช้ดนตรีนั้นๆ การเล่นกันตรึมเล่นทั้งชายและหญิง เช่นเดียวกับพิธีกรรมมะมวด ที่ผู้ทำพิธีเป็นได้ทั้งชายและหญิง ภาษาที่ใช้ร้องเป็นภาษาเขมร แต่ที่พบนิยมใช้กันตรึมมากที่สุด ด้วยเพราะสามารถบรรเลงเพลงที่หลากหลายและมีวงขนาดเล็ก

จะเห็นได้ว่ากันตรึม แต่เป็นวงดนตรีวงที่บรรเลงกันเฉพาะถิ่น มีปี่อ้อเข้าประสมวง บรรเลงบทเพลงที่ครึกครื้น โดยยึดการเข้าทรงเป็นหลัก ต่อมาได้ขยายใช้ดนตรีกันตรึมในการแสดงและกิจกรรมอื่น จากข้อสันนิษฐานของ ภูมิจิต เรื่องเดช (๒๕๒๗:๑๖๖) สรุปว่า กันตรึมหรือใจกันตรึมเป็นการละเล่นที่รับทอดมาจากขอม เดิมขอมใช้สำหรับขับประกอบการเช่น บวงสรวงเมื่อมีการทรงเจ้าเข้าผี แต่ในปัจจุบันกันตรึมนิยมเล่นกัน ทั้งในงานมงคลและงานอวมงคล ได้ให้ข้อคิดในการพิจารณาการพัฒนาของวงกันตรึมในด้านรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ด้านท่วงทำนอง วิธีการแสดงตลอดจนการขับร้องและเนื้อร้อง พิจารณา คือ

๑. ได้รับอิทธิพลจากเพลงปฏิพากย์ของชาวเขมรในประเทศกัมพูชา ได้แก่การเล่นเพลงปรบไก่ (ปรมเกอย) เพลงอาโย เพลงอมตูกและจรวงต่าง ๆ

๒. พัฒนาการจากการใช้กลองบรรเลงประกอบความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น การบวงสรวงเข้าทรงใจมะมวด (การทรงเจ้าเข้าผี) หรือการเล่นบ๊องบ๊อต (การเข้าทรงแม่มด)

๓. พัฒนาการมาจากการเล่นเพลงเบริน เจริงเปย เจริงตรัว เจริงบั้งนา เจริงนอแกว ไปยเยือน ไปยอ้งโกง และเจริญขันตุง

๔. พัฒนาการมาจากการเล่นมโหรีเสรีย

จากการศึกษาข้อสันนิษฐานของ ภูมิจิต เรื่องเดช ก็เป็นจริงอยู่หากแต่เน้นที่การแสดง การเข้าทรง และการขับร้องหรือเจริญ ผู้เขียนมีความเห็นส่วนตัวเพิ่มเติมว่า กันตรึม ควรมีพัฒนาการร่วมกันทั้ง ๔ ข้อตามที่ท่านได้กล่าวมาและมีการต่อยอดเป็นกันตรึมเพื่อความบันเทิงอย่างสมบูรณ์ในที่สุด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากันตรึม เป็นดนตรีที่มีรากมาจาก เพลงอาเรียะของชาวเขมรรวมถึงชาวไทยเชื้อสายเขมรแถบอีสานใต้ ใช้กิจกรรมการเข้าทรง และกิจกรรมบันเทิงอื่น ลักษณะทางดนตรีเป็นการขับร้องหรือเจริญและบรรเลงประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทสี คือ ตรัว และเครื่องเป่าอย่างปี่อ้อเป็นหลัก มีสก็วลเป็นเครื่องกำกับจังหวะอย่างน้อย ๑ ใบ

เครื่องดนตรีวงกันตรึม

เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงกันตรึม มีจำนวนน้อยชิ้นสะดวกในการผสมวงและเคลื่อนที่ มีผู้กล่าวถึงเครื่องดนตรีในวงกันตรึมไว้ดังนี้

ปี่อ้อเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ธนิตอยู่โพธิ์ (๒๕๑๐ : ๗๒-๗๓) อธิบายว่า ปี่อ้อเป็นเครื่องดนตรีโบราณของไทย นับว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ร่วมอยู่ในวงเครื่องสายมาก่อน ต่อเมื่อใช้ขลุ่ยเพียงออและขลุ่ยหลีบเข้าประสมแทนแล้ว ปี่อ้อจึงหายไป ปี่อ้อนี้ไม่ปรากฏในการประสมวงดนตรีไทยในปัจจุบัน คงใช้เฉพาะในการประสมวงกันตรึมและ มโหรีเขมรเท่านั้น (ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. ๒๕๓๕) หากขาดคนรุ่นใหม่ที่จะศึกษาฝึกหัดเพื่อสืบทอดอย่างจริงจัง ประกอบกับผู้บรรเลงปี่อ้อที่มีอยู่ในปัจจุบันที่มีความสามารถ ล้วนเป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้น ทั้งการฝึกหัดเพื่อถ่ายทอดหรือสืบทอด ก็ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นแต่เพียงบอกด้วยวาจาจากความทรงจำเท่านั้น

ปี่อ้อ เป็นเครื่องเป่าประเภทลิ้นคู่ ทำจากไม้ อ้อ ใช้ไม้หนึบให้แบน สวมเข้ากับลำตัวปี่ซึ่งนิยมทำจากไม้ไผ่แก้ว การประดิษฐ์ขึ้นและบรรเลงทำได้ยาก อีกทั้งยังชำรุดง่าย บรรเลง ทำหน้าที่เป็นประธานของวงให้เสียงโหยหวน ใช้เป็นหลักในการเทียบเสียง

ตรัว เป็นภาษาถิ่น ซอ ชาวบ้านในเขตอีสานใต้ทั่วไปเรียกว่า ซอกันตรึม เป็นเครื่องดนตรีประเภทสีชนิดหนึ่งของชาวอีสานใต้ เสียงไม่สูงและไม่ต่ำเกินไป มีหลายขนาด ขนาดเล็กใหญ่เรียงกันลำดับ เรียกเป็นภาษาถิ่นว่าเซ่น ตรัวจี๋ ตรัวऊँและตรัวทม ในการบรรเลงเป็นวง อาจเป็นได้ที่ใช้บรรเลงเป็นทำนองหลักและทำนองเสริมในบทเพลง ควบคู่กับเสียงปี่อ้อและเสียงซำร้อง

สกล หมายถึง กลอง(โทน)เป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งของชาวอีสานใต้ นิยมเรียกว่า กลองกันตรึม หรือ โทนกันตรึม โทหรือ โทนสกลก็เรียก ทำจากไม้เนื้อแข็ง ชิงหน้าด้วยหนังตะกวด หนังงู หรือหนังลูกวัว แต่ปัจจุบันหนังสัตว์หายาก และผิดกฎหมาย จึงหันมาใช้หน้ากลองด้วย ผ้าใบ แล้วทาสีใช้ตีเป็นเครื่องกำกับจังหวะในวงกันตรึม โดยมีหน้าทับ(จังหวะกลองเฉพาะ) เฉพาะแต่ละบทเพลง

เครื่องดนตรีในวงกันตรึม แต่เดิมไม่มี ฉิ่ง และ ฉาบเล็ก ซึ่งฉิ่ง และฉาบเล็ก ได้ถูกนำมาเป็นเครื่องกำกับจังหวะในวงกันตรึมเมื่อไม่นานมานี้ ปัจจุบันวงดนตรีกันตรึมของแต่ละท้องถิ่น ในเขตอีสานใต้ในด้านเครื่องดนตรีและการผสมวง อาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ขึ้นอยู่กับความนิยมและความสะดวกของผู้เล่นในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ

เครื่องดนตรีในวงกันตรึมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคตามสมัยและตามความเหมาะสม สุริยา ดีสม และโฆษิต ดีสม (๒๕๕๕, กันยายน ๒๐) ได้กล่าวเกี่ยวกับเครื่องดนตรีกำกับจังหวะในวงดนตรีว่า “เครื่องดนตรีในวงกันตรึม แต่เดิมไม่มีฉิ่งและฉาบเล็ก ซึ่งฉิ่งและฉาบเล็ก ได้ถูกนำมากำกับจังหวะในวงกันตรึมเมื่อไม่นานมานี้เอง (ราวปี ๒๕๓๐) ในปัจจุบันวงดนตรีกันตรึมของแต่ละท้องถิ่น ในเขตอีสานใต้ด้านเครื่องดนตรีและการผสมวง อาจจะแตกต่างกันไปบ้างขึ้นอยู่กับความนิยมและความสะดวกของผู้เล่น

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในวงกันตรึม จะมีรูปแบบการจัดวางที่ไม่แน่นอนเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ

ในวงที่พบมีทั้งหมด ๓ ประเภทดังนี้ คือ เครื่องเป่า เครื่องสีและเครื่องตี

๑. เครื่องเป่ามี ปี่อ้อ ปี่ซล้วย(ปี่โน)และขลุ่ย การผสมวงจะใช้ เครื่องเป่า ๒ ชนิด โดยใช้ปี่อ้อ เป็นหลัก หรือใช้ปี่อ้อกับปี่ซล้วย หรือ ปี่อ้อกับขลุ่ย ก็ได้

๒. เครื่องสี เป็นเครื่องสีชนิดเดียวคือ ตรัว (ซอกันตรึม)แต่ มีหลายขนาด

๓. เครื่องตี เป็นเครื่องตีใช้ประกอบจังหวะ ทั้งหมด มี สก๊ว (กลองกันตรึม) ส่วน ฉิ่ง ฉาบเล็ก กรับ โหม่ง ซึ่งได้เพิ่ม-ลด ในภายหลัง หรือตามความเหมาะสม (พูน สามสี, ๒๕๔๔)

การประสมวงดนตรีกันตรึม

นภดล พูนสวัสดิ์ (๒๕๓๐) เครื่องดนตรีที่ใช้ประสมวงกันตรึมพื้นบ้านแบบเดิมประกอบด้วย

๑. ปี่อ้อ ๑ เล้าหรือ ปี่ซโล (ปี่โน) ๑ เล้า
๒. ตรัวเอก ๑ คัน
๓. โทน ๑ คู่
๔. อาจเพิ่ม ขลุ่ย ๑ เล้า ฉิ่ง ๑ คู่และกรับ ๑ คู่

นักดนตรีในวงโดยปกติจะมีจำนวน ๖ - ๘ คน เป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่ส่วนใหญ่มักเป็นชาย โดยทั่วไปนิยมให้มีนักร้องชาย ๒ คน หญิง ๒ คน หากเกินกว่านั้น มักเป็นผู้บรรเลงเครื่องประกอบจังหวะที่เพิ่มเข้ามา เช่น ฉิ่งหรือกรับ เป็นต้น ในกรณีที่เครื่องดนตรีไม่ครบตามที่กล่าวไว้ กันตรึมบางคณะ อาจมีเครื่องดนตรีเพียง กลองกันตรึม ๑ ลูก ซอ ๑ คัน ฉิ่ง ๑ คู่ ซึ่งเป็นนักดนตรีเพียง ๔ คน และมีนักร้องชาย ๑ คน หญิง ๑ คน หากผู้บรรเลงซอมีความสามารถ บรรเลงได้ไพเราะ ก็จะได้รับคามนิยมเช่นเดียวกันและถือว่าครบ นับเป็นวงดนตรีกันตรึมได้

ภูมิจิต เรืองเดช (๒๕๒๗ : ๑๖๗) ให้ข้อมูลว่าวงกันตรึมแบบเดิมครบชุดประกอบด้วย

๑. กลองกันตรึม	๒	ลูก
๒. ซอตรัวเอก	๑	คัน
๓. ปี่อ้อ	๑	เล้า

๔. ขลุ่ย	๑	เลา
๕. ฉิ่ง	๑	คู่
๖. กรับ	๑	คู่
๗. ฉาบเล็ก	๑	คู่

ผู้เล่นดนตรีประมาณ ๖-๘ คน มีนักร้องชาย-หญิง โดยทั่วไปนิยมให้มีชาย ๒ คน หญิง ๒ คน อย่างไรก็ตามถ้าเครื่องดนตรีตามที่กล่าวข้างต้นมีไม่ครบ อนุโลมให้มีได้คือ

๑. กลองกันตรึม	๑	ลูก
๒. ซอ	๑	คัน
๓. ฉิ่ง	๑	คู่
๔. ฉาบเล็ก	๑	คู่

การประสมวงกันตรึมมีผู้ศึกษาและให้ข้อมูลไว้ดังนี้ สุริยา สอดส่องกฤษ (๒๕๓๗ : ๑๑-๑๒) อธิบายไว้ว่า วงกันตรึมมี ๒ แบบ คือ วงแบบดั้งเดิม และวงที่ใช้กับการละเล่นกันตรึมในปัจจุบัน

วงกันตรึมแบบดั้งเดิม มีเครื่องดนตรี คือ

๑. ตรวเอก (ซอกันตรึม)	๑	คัน
๒. เปียออ (ปี่อ้อ)	๑	เลา
๓. ขลุ่ยหรือปี่ญื่น	๑	เลา
๔. สะโกล (กลองกันตรึม)	๒	ลูก
๕. ฉิ่ง	๑	คู่
๖. ฉาบเล็ก	๑	คู่
๗. กรับ	๑	คู่

วงกันตรึมแบบปัจจุบัน มีเครื่องดนตรีคือ

๑. ตรวเอก (ซอกันตรึม)	๑	คัน
๒. สะโกล (กลองกันตรึม)	๒	ลูก
๓. ฉิ่ง	๑	คู่
๔. ฉาบเล็ก	๑	คู่
๕. กรับ	๑	คู่

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกและความพอใจของเจ้าภาพด้วย เพราะปัจจุบันพบการนำเครื่องดนตรีชนิดอื่นเข้ามาประสมในวงกันตรึมหลายชนิดเพื่อความสนุกสนานครื้น เช่น เบส ไวโอลิน จัปเปย เป็นต้น

พุน สามสี่ (๒๕๔๘ : ๙-๑๐) กันตรึม เป็นวงดนตรีพื้นบ้าน เครื่องดนตรีในวงกันตรึมโดยทั่วไปประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

๑. โทน (สก็วล)	๑	คู่
๒. ปี่อ้อ	๑	เลา
๓. ซอ (ตรว)	๑	คัน
๔. ฉิ่ง	๑	คู่
๕. ฉาบ	๑	คู่
๖. กรับ	๑	คู่

คนเล่นกันตรึมในสมัยก่อนนั้น ประกอบไปด้วยนักร้องและนักดนตรีไม่เกิน ๕ คน แยกเป็น นักดนตรี จำนวน ๔ คน และนักร้องตีกลองกันตรึมด้วย

๑. กลองกันตรึม	๒	ใบ
๒. ซอกกลาง	๑	คัน
๓. ปี่อ้อ	๑	เลา
๔. นักร้องหญิง	๑	คน

(ถ้ามี)

ส่วน ฉิ่ง ฉาบเล็ก และกรับ อย่างละ ๑ คู่ บางครั้งผู้ชมหรือชาวบ้านก็ช่วยตี และที่สำคัญ กลองกันตรึมนั้นสามารถตีได้ด้วยคน คนเดียว และใช้สองคนสองใบก็ได้ ส่วนใหญ่คนตีกลองจะทำหน้าที่เจี๊ยงหรือขับร้องด้วย เพราะคนสี่ซอจะขับร้องไม่สะดวกเท่าเครื่องมืออื่น

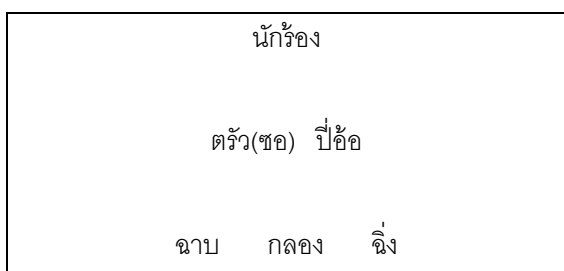
ในการศึกษางานภาคสนาม นายโบราณ จันทกรลิน (สัมภาษณ์, ๒๕๕๕) สานิตวงกันตรึมประกอบด้วย

๑. ปี่อ้อ	๑	เลา
๒. กลองกันตรึม	๑	คู่
๓. ตรวกลาง	๑	คัน
๔. ฉิ่ง	๑	คู่
๕. ฉาบเล็ก	๑	คู่

รูปแบบการบรรเลงวงกันตรึม เป็นการบรรเลงแบบวงดนตรีพื้นบ้าน ที่มีรูปแบบไม่ตายตัว มีเครื่องดนตรีน้อยชิ้น การจัดตำแหน่งและการวางวงดนตรี จึงขึ้นกับจำนวนผู้บรรเลง จำนวนเครื่องดนตรีและ

ลักษณะของสถานที่บรรเลงเป็นหลัก นักดนตรีนั่งล้อมวงหันหน้าเข้าหากัน กลองกับซอจะต้องมองเห็นกันเห็นชัดเจน แต่เมื่อบรรเลงแบบเป็นทางการหรือตั้งวงหน้าเวทีรูปแบบการจัดวงมีการจัดเปลี่ยนตามความเหมาะสม เช่น ตั้วกลาง และปี่อ้อ อยู่ตรงกลางวง ส่วนกลองกันตรึม อยู่ด้านหลัง ด้านหน้าสุดเป็นส่วนของนักร้องชาย-หญิง

ตัวอย่างผังการจัดวง

การประสมวงแต่เดิมใช้เครื่องเป่า ๒ ชนิดก็ได้ โดยใช้ปี่อ้อเป็นหลัก อาจใช้ปี่อ้อกับปี่สลับ หรือ ปี่อ้อกับขลุ่ย ก็ได้ ทั้งนี้แยกกันคนละฟากวง ส่วนกลองมักจะมี ๒ ใบ เพราะให้เสียงที่ไวใจและผลัดกันบรรเลง ผู้บรรเลงมักนั่งคู่กันจะได้บอกหน้าทับและเล่นจังหวะได้กระชับขึ้น ทั้งนี้ไม่กำหนดตายตัว เพียงแต่เป็นเรื่องของความสะดวกและลักษณะของสถานที่ การเห็นหน้าตาของผู้บรรเลงเป็นส่วนประกอบเพิ่มในการจัดวงดนตรี

บทเพลงกันตรึม

ท่วงทำนองและจังหวะเพลงกันตรึม มีลักษณะที่โดดเด่นกระชับจำใจผู้ฟังเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเสียงซอและเสียงกลอง ส่วนเสียงปี่อ้อ ช่างชวนให้คิดชวนให้ติดตามอย่างลึกซึ้ง เมื่อประกอบกับเสียงอื่นอย่างพื้นบ้านสำเนียงเขมรด้วยแล้ว ยิ่งพาให้กลับไปฟังอย่างตั้งใจ ทำนองและจังหวะ ทำนองหมายถึงชื่อทำนองเพลง ไม่เกี่ยวกับคำร้องซึ่งสามารถเปลี่ยนไปได้ ส่วนจังหวะหมายถึง กระบวนการตีกลองหรือหน้าทับตามทำนองเพลงที่ใช้เล่นในวงกันตรึม

บทร้องแต่ละบทมีจังหวะและลีลาแตกต่างกันไปมีจำนวนมาก ภูมิจิตร เรื่องเดช (๒๕๒๗ : ๑๗๐) กล่าวไว้ว่านายปิ่น ดีสม ศิลปินแห่งชาติ ได้รวบรวมบทเพลงกันตรึมไว้ประมาณ ๒๒๘ ทำนอง บทเพลงและทำนองจำแนกได้ ๓ ประเภท ดังนี้

๑. บทเพลงชั้นครูหรือเพลงครู ใช้บรรเลงนำก่อนเพลงอื่น ๆ ท่วงทำนองช้าโหยหวน ได้แก่ เพลงชวาย จุมเวือด แซ่ริยประเชอร แซ่ริยสะเดิง ละลีย เป็นต้น

๒. บทเพลงสำหรับขบวนแห่ ทำนองเน้นความสนุกสนาน ใช้บรรเลงประกอบการขับร้อง นิยมร้องไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่ เพลงชมโปงเซาะทม รำพาย ตริอมตุ้ม อันซอแซงนบ เกาะเบอมเบง อีเกิด เกาะกรอก ออกยม และพนมสรวจ เป็นต้น

๓. บทเพลงเบ็ดเตล็ด เป็นบทเพลงที่มีทำนองและลีลาที่รวดเร็ว เร่งร่า สนุกสนาน นิยมใช้บรรเลงบนเวทีการแสดงหรือในงานพิธี ได้แก่ เพลงงูตึก เคาแม่ อาโย (อาโยลำแบ อาโยพิมพวง อาโยสาระยัง อาโยกลาย อาโยจ๊ะ) อมตูกตูก อมตูกทม จองนารี รำเปี้ยย กัญจัญเจก กะโนบติงตอง นอรแกล แกวนอ กันเตรย กักปกา ปกากริก-ปกาโรย ต่ำเรี้ยยุลโด สักรวา เป็นต้น

ภูมิจิตร เรื่องเดช (๒๕๒๗) แบ่งการบรรเลงเพลงกันตรึมเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. บทเพลงชั้นสูงหรือเพลงครู แสดงถึงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์และกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้มีความมั่นใจเป็นขวัญกำลังใจในการแสดง จัดว่าเป็นเพลงที่มีความไพเราะ ใช้บรรเลงนำก่อนเพลงอื่น ๆ ท่วงทำนองจะเป็นทำนองที่ช้าโหยหวน ได้แก่ เพลงชวายจุมเล็ก ซเรี้ยเชิร ซเรี้ยสะเดิง

๒. บทเพลงสำหรับขบวนแห่ ใช้บรรเลงในขบวนแห่ต่าง ๆ เป็นเพลงที่มีท่วงทำนองจังหวะสนุกสนาน เช่น เพลงชมโปงเซาะทม รำพาย

เตรียมตม อันซอชแนวนม เกาะเบอมแบ่ง อีเกิด
เกาะกรอก

๓. บทเพลงเบ็ดเตล็ด เป็นเพลงที่มีจังหวะเร้าร้อนสนุกสนาน มักใช้บรรเลงบนเวทีการแสดง เช่น เพลงงูตึก จอห์นารี กัญญะเจก ลำเรียว ยูลโด กัดเตรย กัดปกา

๔. บทเพลงประกอบการแสดง ใช้บรรเลงประกอบการแสดงทั่ว ๆ ไป เช่น เพลงกะโนบ ดิงตอง เรือมอันเร เรือมอ้ายย เรือมมะมวด และการรำฟ้อนต่าง ๆ

คณะนายพูน สามสี (๒๕๔๘: ๙-๑๐) ได้จัดและนำมาเล่นในงานมงคลต่าง ๆ เช่น งานโกนจุก บวชนาค งานแต่งงานหรืองานเทศกาลต่าง ๆ งานฉลองสมโภชต่าง ๆ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ทำนองและจังหวะ เพื่อเล่นบทไหว้ครู ซึ่งถือว่าเป็นบทเพลงครู หรือเพลงชั้นสูง เป็นบทเพลงที่มีความไพเราะแสดงความศักดิ์สิทธิ์ เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงนำก่อนเพลงอื่นๆ ท่วงทำนองจังหวะจะช้าโหยหวน เช่น เพลงสวญจุมเวือต เพลงชเรียวช เดรี ชเรียวชเดิง กัมปรอฮ เป็นต้น

๒. ทำนองและจังหวะ สนุกสนาน ใช้บรรเลงประกอบการขับร้อง บรรเลงเข้าขบวนแห่ในงานพิธีต่าง ๆ เช่น รำพาย ตริอมตม อันซอชแนวนบ อีเกิดเกาะกรอก ออกยม เกาะเป็อนแบ่ง พนมชวีจ ฯลฯ

๓. ทำนองและจังหวะบรรเลงบนเวที หรือบรรเลงในโรงปะรำพิธี เรียกว่าทำนองเบ็ดเตล็ด จะมีทำนองและจังหวะเร้าสนุกสนาน เช่น กันเตรย โมเวยงูตึก คเมาแม บทอ้ายยต่าง ๆ เช่น อ้ายยลำแบ อ้ายยพิมพวง อ้ายยกลาย อ้ายยซารยง อ้ายยจัย อ้ายยเมัย ชักรวา อมตูกตูก อมตูกทม รัมเปย กันจัญเจก ปการันเจก จอห์นารี กระโนบดิงตอง นอรแกวกลาย ประกอบการแสดงเช่น กระโนบดิงตอง เรือมอ้ายย เรือมมมวด เรือมอันเร มงกัวลจองโด เป็นต้น

ทำนองกลุ่มที่ ๒ และ ๓ นี้ เป็นที่สนุกสนานคุ้นเคยกันมาก เนื่องจากเพลงกันตรึมเป็นบทเพลงที่เก่าแก่ เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชาวอีสานใต้ ที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับชาวเขมร ทำนองเพลงกันตรึมเป็นทำนองเพลงสั้น ๆ เพลงต่าง ๆ ใช้สำหรับงานพิธีกรรมต่าง ๆ ใช้ประกอบการละเล่นและบรรเลงเพื่อความบันเทิง ดังนั้นจึงแบ่งกลุ่มเพลงตามหน้าที่ที่ใช้ประกอบเป็น ๔ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. เพลงครู ใช้บรรเลงและขับร้องสำหรับไหว้ครู

๒. เพลงแห่ ใช้บรรเลงสำหรับขบวนแห่ในงานพิธีต่าง ๆ

๓. เพลงเบ็ดเตล็ด ใช้บรรเลงและขับร้องเบ็ดเตล็ด และอ้ายย ต่าง ๆ

๔. เพลงประกอบการแสดง การละเล่น ใช้บรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงทั่ว ๆ ไป

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในชื่อและความหมายจึงขออธิบายความหมายจากชื่อเพลงและหน้าที่ของเพลงประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. บทเพลงชั้นสูงหรือเพลงครู จัดเป็นเพลงที่มีความไพเราะ แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์รำลึกถึงครูบาอาจารย์ เป็นเพลงสูงชั้นครูใช้บรรเลงนำก่อนบทเพลงอื่น ๆ อันมีท่วงทำนองส่วนใหญ่ เป็นทำนองที่ช้าโหยหวนใช้เป็นเพลงเริ่มฝึกหัดได้แก่ สวญจุมเวือต แทรียประเชอร แทรียสะเดือร ละลีย

๒. บทเพลงสำหรับขบวนแห่ ใช้บรรเลงในขบวนแห่ต่างๆ เป็นเพลงที่มีท่วงทำนองจังหวะที่สนุกสนาน ใช้ในงานมงคล มีความเร็วปานกลาง ได้แก่ ชมโปงเซาะทม รำพาย ตริอมตม อันซอชแนวนบ กะเป็อนแบ่ง ปรีอีเกิด เกาะกรอก ออกยม พนมชวีจ (ชวีจ)

๓. บทเพลงเบ็ดเตล็ด เป็นเพลงที่มีจังหวะลีลาเร้าสนุกสนาน มักใช้บรรเลงบนเวทีการแสดง เช่น โมเวยงูตึก จอห์นารี กัญญะเจก ต่ำเรียวยูลโด นอรแกล กัดเตรีย กัดปกา ปการิก-

ปลาโรย คเมาแม (เขมาแม) สักกรุวา อมตูกตูก
อมตูกทม รัมเปีย ปการันเจก ฯลฯ กลุ่มอายัย เช่น
อาไยลำแบ อาไยพิมพวง อาไยสาระยัง อาไยกลาย
อาไยจี

๔. บทเพลงประกอบการละเล่น
(ปัจจุบันเป็นการแสดง)ใช้ประกอบการละเล่นทั่ว ๆ ไป
เช่น เรือม (รำ) กระโน้งตึงตอง ใช้เพลงกระโน้งตึงตอง
(สะท้อนถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติ ลีลา
ท่าทางเลียนแบบท่าของตั๊กแตน)

เรือมอายัย ใช้เพลงแซรียสะเตือร
เพลียง บันแซร กาบเป มลบโดง อันซอชชเนญนบ
ตำเรัยยูไล แล้วจบด้วยเพลง กัตปกาและซาปดาน
เรือม มมัวต ใช้เพลงไหว้ครู มลบ
โดง และเพลงอาลา ซึ่งใช้เพลงกัตปกาและซาปดาน
เรือมอันเร เพลงเข็บ-เข็บ กัญจัญเจก
เจก อมตูก กัตปกา

พิธีบายศรี ใช้เพลง มงกัวลจองโด
ใช้ประกอบการละเล่น เรือมกันตรึมฯ ชุดเรือม
กันตรึม ใช้เพลง อายัยซารยัง เข็บ-เข็บ กัญจัญเจก
อมตูก กัตปกา

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ทำนองและจังหวะที่ใช้
บรรเลงในวงกันตรึมมีหลายเพลง แบ่งเป็น ๔ กลุ่มใหญ่
คำร้องไม่นิยมร้องเป็นเรื่องเป็นราวมากนัก นิยมร้อง
เป็นบทเบ็ดเตล็ด โดยคิดเนื้อร้องให้เหมาะสมกับงานที่
ไปแสดง การร้องเพลงกันตรึมเริ่มต้นที่บทไหว้ครูก่อน
ทุกครั้ง ตามด้วยบทเบ็ดเตล็ด ลักษณะเช่นเดียวกับบท
เพลงปฏิพากย์ของภาคกลาง บทเบ็ดเตล็ดของกันตรึม
มีหลายลักษณะเช่น (ภูมิจิต เรื่องเดช. ๒๕๒๗ :
๑๗๐)

๑. บทชมความงาม ความดีของ
ชาย-หญิง
๒. บทเกี่ยวพาราสี ผากรัก
๓. บทไถ่โลม ปฏิโลม
๔. บทสั่งสอนแต่โบราณ
๕. บทพรรณนาความงามของ
ธรรมชาติ,ชีวิต

๖. บทรำพึงรำพัน

๗. บทประวัติของนักร้องชาย-

หญิง

๘. บทเปรียบเปรยอุปมา-อุปไมย

๙. บทอาลัยอาวรณ์ โศกเศร้า

๑๐. บทแข่งขัน ปฏิภาณไหวพริบ

๑๑. บทผู้ขวัญ

๑๒. บทเล่าเรื่อง

๑๓. บทรำลา

พิธีกรรม

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับกันตรึม พบพิธีไหว้ครู
กันตรึมก่อนบรรเลงและไหว้ครูประจำปีจะเริ่มจัดขึ้นเป็น
งานใหญ่ พิธีไหว้ครูกันตรึมปกติเป็นพิธีไหว้ครูก่อนการ
แสดงไม่ว่างานใด ๆ ก็ตาม ก่อนแสดงต้องมีพิธีไหว้ครู
เพื่อเป็นมงคลทั้งผู้เล่นและผู้ดู เครื่องไหว้ครูการแสดง
กันตรึม

ในการไปเล่นดนตรีทุกครั้ง ก่อนเริ่มการ
แสดงจะทำพิธีไหว้ครูเพื่อรำลึกถึงบุญคุณของครูที่เคย
สั่งสอนมา เครื่องบูชาในพิธีไหว้ครู แบบเต็มรูปแบบ
ของคณะนายพูน สามสี และนายโบราณ จันทร์กลั่น
(สัมภาษณ์, ๒๕๕๕) ประกอบด้วย

๑. เงิน ๒๐ บาท
๒. ผ้าขาว ๑ ผืน
๓. ฐูป ๑ คู่ เทียน ๑ คู่
๔. กรวยดอกไม้ ๕ กรวย (ชั้น ๕)
๕. ข้าวสาร ๑ ถ้วย ใบพลู ๒ ใบ

วางบนข้าวสารกับเงินเหรียญบาท ๑ เหรียญ

๖. อาหารคาว(นิยมไก่สุก ๑ ตัว)
๗. ข้าวสุก ๑ ถ้วย
๘. เหล้าขาว ๑ ขวด
๙. บุหรี่ ๕ มวน
๑๐. หมากพลู ๕ คำ
๑๑. น้ำ ๑ ขวด อาจมี น้ำอวดลม

๑-๒ ขวด

๑๒. ผลไม้ตามฤดูกาล

นอกจากนี้ในการแสดงยังมีเครื่อง
ให้ครูการแสดงกันตรึม ที่แตกต่างกันเล็กน้อย ได้แก่

๑. เงิน ๒๑ บาท ๕๐ สตางค์
๒. ผ้าขาว ๑ ผืน
๓. ฐูป ๑ คู่ เทียน ๑ คู่
๔. กรวยดอกไม้ ๕ กรวย
๕. ข้าวสาร ๑ ถ้วย ใบพลู ๒ ใบ

กับเหรียญสลึง ๑ เหรียญ วางบนถ้วยข้าวสาร
๖. อาหารคาวมีหัวหมู หรือไก่ต้ม
๑ ตัว หรือจะใช้เนื้อไก่ เนื้อหมู
๗. เนื้อปลา เนื้อวัว อย่างใดอย่าง
หนึ่งก็ได้ ๑ ถ้วย

๘. ข้าวสุก ๒ ถ้วย
๙. บุหรี่ ๕ มวน
๑๐. หมากพลู ๕ คำ
๑๑. เหล้า ๑ ขวดหรือ ๒ ขวด
๑๒. แป้งหอม ขมิ้น น้ำอบ
น้ำหอม (พอประมาณ)
๑๓. ผลไม้ต่าง ๆ กล้วย ส้ม
เงาะ ละมุด หรือของหวานต่าง ๆ

ครูหัวหน้าวงนำเครื่องดนตรีวางรวมกัน และ
เป็นผู้กระทำพิธีนำให้ครู ผู้ร่วมวงปฏิบัติตาม เช่น
ประพรมเครื่องหอมแก่เครื่องดนตรี ต่อจากนั้นจึงเริ่ม
บรรเลงได้ ในปัจจุบันอาจตัดเครื่องบูชาออกไปบ้าง
เพื่อความสะดวกรวดเร็วก็มี ทั้งนี้ก็แล้วแต่แล้วแต่
เจ้าภาพจัดหามาให้ เมื่อให้ครูเสร็จแล้วก็เริ่มบรรเลง
เพลงต่าง ๆ การบรรเลงจะเริ่มเพลงให้ครูก่อน
จากนั้นจึงบรรเลงเพลงอื่นๆ ดังนั้นก่อนเริ่มฝึกหัดเรียน
และก่อนบรรเลงจึงต้องมีการให้ครูเสมอเครื่องบูชา
ให้ครู ทุกวงมักคล้ายกันแต่อาจต่างกันในส่วนของ
รายละเอียดปลีกย่อยแต่ยังมีเครื่องบูชาชุดใหญ่
เช่นเดียวกันประกอบไปด้วย

๑. เงินบูชาครู (๒๐, ๒๑ บาท ๕๐
สตางค์ หรือ ๑๒ หรือ ๖ บาท สุดแล้วแต่ครู)

๒. บายศรี (ข้าวสารใส่ถ้วย ๑ ถ้วย
ใบพลู ๒ ใบ กับเหรียญสลึง ๑ เหรียญ วางบนข้าวสาร)

๓. ฐูป ๑ แพ เทียน ๑ คู่
๔. กรวยดอกไม้ ๕ กรวย
๕. อาหารคาว มีหัวหมู หรือไก่ต้ม
ทั้งตัว ๑ ตัว หรือเนื้อไก่ เนื้อหมู เนื้อปลา
เนื้อวัว อย่างใดอย่างหนึ่งเพียง ๑ ถ้วย
๖. สุรา (เหล้าโรง ๑-๒ ขวด)
๗. ข้าวสุก ๒ ถ้วย
๘. ผ้าขาว ๑ ผืน
๙. บุหรี่ ๕ มวน
๑๐. หมากพลู ๕ คำ
๑๑. แป้งหอม ขมิ้น น้ำอบ น้ำหอม

(พอสมควร)

๑๒. ผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล เช่น
กล้วย ส้ม เงาะ หรือขนมหวานต่าง ๆ

นอกจากนี้การให้ครู ที่เป็นการเริ่มเรียน ที่ให้
ความสำคัญเฉพาะครูกันตรึมที่ล่วงลับไปแล้ว ก่อน
การบรรเลงวงกันตรึมทุกครั้ง ผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าวง
มักเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม เครื่องพิธีในการบูชาครูของ
ดนตรีกันตรึม ประกอบด้วย

๑. ไก่ต้มสุก	๑	ตัว
๒. เหล้าขาว	๑	ขวด
๓. พานหมากพลู	๑	ชุด
๔. ข้าวสาร	๑	ชาม
๕. ข้าวสุก	๑	ชาม
๖. ไข่ต้มสุก	๑	ฟอง
๗. กรวยดอกไม้	๕	กรวย
๘. เทียน	๔	เล่ม
๙. แก้วน้ำ	๑	ใบ
๑๐. ชันน้ำมนต์	๑	ใบ
๑๑. เงิน	๒๐	บาท

พิธีกรรมเริ่มที่นักดนตรีนำเครื่องดนตรีคือ
กลองกันตรึม ๒ ใบ วางนอนกับพื้น วางทับด้วยตรัว

กลาง ปี่อ้อ จิงและฉาบ นักดนตรีจุดเทียนปักที่เครื่องดนตรี ส่วนหัวหน้าวง ตระเตรียมเครื่องเช่นสังเวย มี ขามข้าว ขามไก่ ไซ้ต้มสุก เป็นต้น ปักเทียนบนพาน จากนั้นจึงบริกรรมทำนํ้ามนต์อัญเชิญครูรับเครื่องเช่น ประพรมนํ้ามนต์ที่เครื่องดนตรี ประพรมที่ตัวเอง นักดนตรี จากนั้นส่งขันนํ้ามนต์ให้นักดนตรีตีมนคนละ เล็กน้อยทุกคน

เมื่อประกอบพิธีกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้วจึง หยิบเครื่องดนตรี บรรเลงเพลงสวายุจุมเวียด เป็น เพลงไหว้ครู ต่อจากนั้นบรรเลงเพลงอื่น ๆ ตาม ต้องการ บางเพลงมีการขับร้อง ในวงกันตรึมเครื่องดนตรีประเภทดำเนินทำนองมี ตรวกลาง ปี่อ้อ ในบาง วงมีขลุ่ย เครื่องดนตรีเหล่านี้ปรับระบบเสียงเท่ากันและ เมื่อบรรเลงมีความกลมกลืนกันมาก โดยเฉพาะเมื่อ บรรเลงคลอเคล้ากับการเจริญ หรือขับร้องกันตรึมที่ เป็นการแสดงหรือชบวนแห่ บทเพลงจึงมีการปรับตาม แนวของสถานการณ์ที่วงกันตรึมไปร่วมบรรเลง ประกอบกิจกรรมนั้น ๆ

การแต่งกาย

การแต่งกายของนักดนตรีและนักร้อง ของวงดนตรีพื้นบ้านกันตรึม มักนิยม แต่งกายตามสบาย หรือ แต่งตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นก็ได้ หรือการแต่งกายตามสมัยนิยม

ผู้ชาย นุ่งโจงกระเบนมีผ้าไหมคาดเอว สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น สีอะไรก็ได้ ใช้ผ้าไหมคล้องพาดไหล่ทั้งสองข้าง โดยให้ชายผ้าห้อยอยู่ทางด้านหลังทั้ง ๒ ชาย

ผู้หญิง นุ่งผ้าขึ้นใหม่พื้นเมือง เสื้อแขนกระบอกจะมีผ้าสไบเฉียงห่มทับก็ได้ไม่มีก็ได้

ส่วนการแต่งกายตามสมัยนิยม ทั้งชายและหญิงจะแต่งชุดสากล หรือชุดสุภาพทั่วไป ได้แก่ ชุดสากลทั่ว ๆ ไป

ผู้ชาย สวมกางเกงขายาว เสื้อแขนยาว ผูกเนคไท สวมรองเท้าผูกทำ ครบชุด

ผู้หญิง สวมชุดติดกัน หรือชุดคนละท่อน เสื้อตัวหนึ่งกระโปรงตัวหนึ่ง คาดเข็มขัด กระโปรงยาวครึ่งน่อง สวมรองเท้าส้นสูง

ทั้งนี้ลักษณะการแต่งกาย นักดนตรีและนักร้องชายหญิงไม่มีแบบแผนเป็นกฎเกณฑ์ นิยมแต่งตามสะดวกสบาย ทันสมัยและถูกใจผู้ชม

เวทีการแสดง

การเล่นเพลงพื้นบ้านกันตรึม แต่เดิมไม่มีเวที เฉพาะเจ้าภาพในงานจัดที่นั่งให้วงกันตรึม บรรเลงบนบ้านหรือหาที่บนศาลา โดยมีแขกห้อมล้อมฟังอยู่รอบ ๆ ข้าง แต่ต่อมามีการปลูกโรงหรือยกเวทีสูง ไม่มีฝาปิดปล่อยให้โล่งทั้ง ๔ ด้าน ดูได้รอบเวทียกพื้น นักดนตรีนั่งเป็นวงที่พื้นเวที ค่อนไปทางด้านหลัง นักร้องยืนด้านหน้าหรือด้านข้างวงร้องและรำประกอบทำนองสลับกันชาย-หญิง เป็น คู่ ๆ หรือชายหนึ่งคน ร้องโต้ตอบกับนักร้องหญิงสองคน แล้วแต่เนื้อและทำนองที่นักดนตรีสืบทอด ขึ้นทำนองเพลง

หากเป็นการบรรเลงประกอบการแสดงบทเวที มีที่นั่งรวมกันบนตั่งหน้าเวที นั่งพื้น นั่งเก้าอี้ตามแต่เจ้าภาพจัดหาได้ ตำแหน่งสามารถอยู่กลางเวที ข้างเวที ตามความเหมาะสมสวยงาม

บทบาทและหน้าที่ของวงกันตรึม

วงกันตรึมเป็นวงที่แพร่หลายในหมู่ชาวไทยเชื้อสายเขมรแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ แม้ในปัจจุบันมีการประยุกต์ให้เข้ากับค่านิยมของผู้คนร่วมสมัยบ้าง แต่วงกันตรึมก็ยังคงอยู่ในความสนใจของผู้คนในสังคมระดับหนึ่ง การนำวงกันตรึมไปบรรเลงจึงมีทั้งงานที่เกี่ยวกับอวมงคลและงานมงคล งานเทศกาลต่าง ๆ และการเลือกใช้เพลงจึงอยู่ที่สถานการณ์ หรือโอกาสของงาน เรียกได้ว่ากันตรึมนิยมเล่นทุกโอกาส

งานที่ใช้เล่นวงกันตรึม ที่เกี่ยวกับการทวงเจ้าเข้าผี ได้แก่การบรรเลงในพิธีโล้มะม่วง บองบ๊อด เป็นต้น การนำมะม่วงไปเล่นในพิธีรักษา มีการตั้ง

ประรำพิธีกลางบ้าน วงดนตรีที่นำไปเล่นมีเครื่องดนตรี คือ ปี่อ้อ ตีรว แคน กลองกันตรึม ฉิ่งและฉาบ นอกจากการเล่นในพิธีมีมั่วตแล้ว งานที่นำวงกันตรึม ไปเล่นมีงานแต่งงาน งานโกนจุก งานบวช งานเข้าพรรษา ออกพรรษา ทำบุญฉลองอัฐิ งานฉลองกฐิน งานเฉลิมฉลองปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง และเทศกาลงานบุญต่าง ๆ งานขึ้นบ้านใหม่ ฉลองอาคาร สะพาน ศาลา อาคาร สระน้ำ และเล่นตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น การที่วงกันตรึมได้เข้าไปมีบทบาทในวิถีชีวิตที่เป็นประเพณีท้องถิ่นอย่างกว้างขวางเช่นนี้ ทำให้มีการสืบทอดและฝึกฝนศิลปพื้นบ้าน เพื่อรับช่วงศิลปวัฒนธรรมด้านนี้ต่อไป

คุณค่าและความสำคัญ

กันตรึมเป็นการศิลปะพื้นบ้าน ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพชนที่งดงาม ล้ำค่า เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นและให้คุณค่าทางด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ (พรรณราย คำโสภา . ๒๕๔๒ : ๒)

คุณค่าทางสังคม การละเล่นพื้นบ้านเป็นกิจกรรมร่วมกันของชุมชน เป็นการร่วมมือร่วมใจกัน แสดงความสามัคคี โดยร่วมกันเล่นร่วมกันร้อง ร่วมกันแห่ขบวนให้ครึกครื้นสนุกสนาน และได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ของประเพณีของสังคมนั้น ๆ การได้ร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมก่อให้เกิดความเป็นเพื่อน มีความรักผูกพันสามัคคี เกิดความรับผิดชอบในฐานะที่ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

คุณค่าทางด้านจิตใจ การละเล่นพื้นบ้านเป็นการแสดงออกถึงความสุนทรีย์ที่ทำให้เกิดความสุข จิตใจชุ่มชื่นด้วยศรัทธาที่ได้ร่วมกันประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นความรู้สึกที่ออกมาจากภายใน ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากัน การแต่งกายสวยงาม เสียงดนตรีที่ไพเราะ ช่วยทำให้บรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความมีน้ำใจ ความสุขที่แท้จริงคือความสุขที่สะท้อนออกจากใจและ

ปรากฏแสดงทางสีหน้าภายนอกได้อย่างชัด เหมือนที่เรียกกันว่า “อัมบุญ”

คุณค่าทางวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้านเป็นมรดกที่ล้ำค่าของทุกชาติทุกภาษา ที่สะท้อนภาพหลายด้านให้ปรากฏถึงความยิ่งใหญ่ของกลุ่ม เผ่า ชุมชนและประเทศ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในความ เป็นชาติของตนเอง วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตามสภาพสิ่งแวดล้อมของสถานที่ตั้ง ดิน ฟ้า อากาศ น้ำ ป่าไม้ นิสัยใจคอ ความเชื่อ ภาษา ดนตรี อาหารการกิน ฯลฯ ทุกกลุ่มชนมีความรักในความเป็นตัวเรา ดังเช่นมีการขยายตลาดอาหารไทย หัตถกรรมไทย เป็นต้น

สภาพปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกันตรึม

จากการจัดประชุมสัมมนานักวิชาการ ศิลปินพื้นบ้านกันตรึม เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกันตรึม พบว่า

1. ด้านดนตรี พบว่า เครื่องดนตรีที่ใช้เป็นหลักในวงกันตรึมยังคงยึดเอาปี่อ้อและซอกันตรึม ในการดำเนินทำนอง โดยมีกลองกันตรึมเป็นเครื่องดำเนินจังหวะ และยังคงมี ฉิ่ง ฉาบประกอบจังหวะเช่นเดิม ปัจจุบันยังพบว่า ได้นำเครื่องดนตรีนอกวัฒนธรรมกันตรึมมาใช้บรรเลงด้วย
2. ด้านบทเพลง พบว่า ยังคงใช้บทเพลงดั้งเดิม บางเพลงได้ตัดทอนเพลงให้สั้นลง เพื่อให้เหมาะสมกับเวลาที่แสดงและความนิยม นอกจากนี้ยังได้นำบทเพลงสมัยนิยมเข้าร่วมบรรเลงประกอบ
3. ด้านรูปแบบของวง พบว่า ได้มีการปรับรูปแบบวงให้เหมาะสมกับการแสดง วงดนตรีมีขนาดเล็กลง มีการปรับรูปแบบของวงให้เหมาะสมกับงานที่แสดง
4. ด้านรูปแบบการแสดง พบว่า มีการปรับรูปแบบการแสดงให้เป็นตามสถานการณ์และความต้องการของผู้จ้างมากขึ้น เน้นความสนุกสนาน

มากขึ้น และยังมีการนำบทร้องมาประยุกต์เป็นทำนองที่ทันสมัย นำการเต้นแบบสมัยใหม่มาประกอบดนตรี และการร้อง

5. ด้านเทคโนโลยี พบว่า มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการแสดง เช่น ดิดีเมคที่เครื่องดนตรี นำเครื่องเสียงมาใช้ขยายเสียง เพื่อให้เกิดความดังครอบคลุมพื้นที่ทำการแสดง นำระบบแสงเข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความตื่นตาตื่นใจของผู้ชมมากขึ้น นอกจากนี้เทคโนโลยีการสื่อสารยังทำให้กันตรึมแพร่หลายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมากขึ้น

6. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า การจ้างงานยังคงมีอยู่ในระดับมาก เนื่องจากยังมีความนิยมกันตรึมอยู่มาก ทำให้มีการจัดระบบการจ้างให้เป็นระบบมากขึ้น และยังมีการจัดทำสื่อบันทึกการแสดงเพื่อจำหน่ายมากขึ้น

7. ด้านผลกระทบต่อสังคมและชุมชน พบว่า ในหลายชุมชนได้ให้ความสนใจในการอนุรักษ์กันตรึม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนมากขึ้น นักวิชาการและศิลปินได้นำเข้าสู่ระบบการเรียนรู้ในโรงเรียนในรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่น และสอนเป็นกิจกรรมทางดนตรีในโรงเรียน แต่ในบางพื้นที่ที่ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ขาดความพร้อมหรือไม่เห็นความสำคัญในวัฒนธรรมกันตรึม ก็จะเริ่มถดถอยและเสื่อมสลายไปจากชุมชนนั้น อาจเป็นเพราะวัฒนธรรมอื่นในประเทศหรือวัฒนธรรมต่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น

8. ด้านความต้องการของศิลปิน พบว่า ศิลปินกันตรึมต้องการให้รัฐและหน่วยงานของรัฐให้ความสำคัญในการสนับสนุน อนุรักษ์ และเผยแพร่กันตรึมให้จริงจังมากกว่านี้ สร้างกลไกของรัฐและเอกชนในการที่จะมีส่วนในการดำรงรักษากันตรึม

และปกป้องภูมิปัญญากันตรึมเพื่อให้ชุมชนหรือศิลปินในท้องถิ่นได้รับประโยชน์อย่างยุติธรรม

สรุป

กันตรึมเป็นวงดนตรี เป็นการแสดง เป็นเพลงร้องพื้นบ้านประจำถิ่นอีสานใต้ มีรากฐานจากดนตรีการเข้าทรงของชาวเขมร ถูกนำมาปรับใช้บรรเลง ขับร้องและแสดงในงานมงคลและอวมงคลในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรแถบอีสานใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่สำคัญคือ ปี่อ้อ (เปยอ) ซอ(ตรัว) โทน (สกีว) ฉิ่ง ฉาบเล็ก และผู้ขับร้อง ก่อนทำการบรรเลงต้องทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดง เครื่องประกอบพิธีประกอบด้วย ไม้ตม กรวยดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่ เหล้า ข้าว น้ำหวาน ผ้าขาวและเงินไหว้ครู มีในจำนวนแตกต่างกันเล็กน้อย การแต่งกายนิยมแต่งตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นและสมัยนิยมให้ดูเหมาะสมกับโอกาสและสถานที่ กันตรึมยังเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่มีคุณค่าความสำคัญด้านจิตใจ สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนของชาติพันธุ์เขมรถิ่นอีสานใต้ สภาพปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกันตรึม มีสภาพและการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านเครื่องดนตรี บทเพลง รูปแบบของการแสดง นำวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้าใช้ในการแสดง เพื่อให้เกิดความสนใจของผู้ชม รวมทั้งการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในงานกันตรึม การอนุรักษ์กันตรึมในปัจจุบันยังคงได้รับการสนับสนุนจากรัฐและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนในระดับหนึ่ง บางพื้นที่ก็หดหายไปจากชุมชน หน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่หลายแห่งได้นำเข้าไปสู่ระบบการเรียนการสอน ทำให้เกิดการอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่ให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ในรูปแบบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

บรรณานุกรม

ขุนบริบาลบุรีภัณฑ์. (๒๕๓๑). **จดหมายเหตุการเสด็จตรวจโบราณวัตถุสถาน มณฑลนครราชสีมา**

ของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ พ.ศ. ๒๔๗๒. กรุงเทพฯ : มุลนิธิสมเด็จฯ

กรมพระยาตำราจราชานุภาพและหม่อมเจ้าจางจิตรถนอม ดิษกุล.

จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (๒๕๑๙). **ของดีอีสาน.** กรุงเทพฯ : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (๒๕๒๖). **ดนตรีพื้นบ้านอีสาน.** เอกสารประกอบการสอน

ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (๒๕๔๐). **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลง.** พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนิธ อยู่วิธี. (๒๕๑๐). **เครื่องดนตรีไทย.** ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

นภดล พูลสวัสดิ์. (๒๕๓๐). รายงานวิจัยเรื่อง มาตรฐานเสียงของปี่อ้อในจังหวัดสุรินทร์. คณะวิชาครุศาสตร์

วิทยาลัยครูสุรินทร์.

_____. (๒๕๓๖). รายงานวิจัยเรื่อง การทดลองสร้างปี่อ้อต้นแบบ. คณะวิชาครุศาสตร์

วิทยาลัยครูสุรินทร์.

นิวัฒน์ ศรีบุญนาท. (๒๕๔๘) **ครูพูน สามสี ภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านกันตรึม.**

เอกสารประกอบการยกย่องเชิดชูเกียรติ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนและสังคมไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ปิ่น ดีสม. (๒๕๓๗). **บันทึกเพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมือง.** (บันทึกส่วนตัว).

พรรณราย คำโสภา. (๒๕๔๒). **การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์.**

ปริญญาานิพนธ์ (ศศ.ม. (มานุษยวิทยา)) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,

ภูมิจิต เรืองเดช. (๒๕๒๙). **กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้. บุรีรัมย์ :** เรวัตการพิมพ์.

(แปล). ๒๕๔๘. เพชร ตุมกระวิล. **ระบำขแมร์. บุรีรัมย์ :** วินัย.

วิทยาลัยครูสุรินทร์. (๒๕๒๙). "การละเล่นพื้นเมืองจังหวัดสุรินทร์." ใน **การละเล่นพื้นบ้าน ศูนย์สังคีตศิลป์ (พ.ศ.**

๒๕๒๒ - ๒๕๒๔). หน้า ๑๙๖ - ๑๙๙ กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

วิโรจน์ เข้มสุข. (ม.ป.ป.). **มะมืวด : พิธีกรรมความเชื่อเรื่องดนตรีบำบัด : ศึกษากรณี**

หมู่บ้านดงมันตำบลคอคอด อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์ : ม.ป.ท.

วิเศษ ชาญประโคน. (๒๕๓๙). **การวิเคราะห์กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้. ปริญญาานิพนธ์**

(กศ.ม. (ภาษาไทย)) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๙.

ศิวพร จิตะฐาน. (๒๕๓๕). "เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน", ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา:อารยธรรม**

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. (๒๕๓๕). **โครงสร้างทางกายภาพของเครื่องลมไทยและการจัดหมวดหมู่.**

ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สงบ บุญคล้าย. (๒๕๒๔). **การละเล่นพื้นบ้านกันตรึม สมบัติอีสานใต้. วิทยาลัยครูบุรีรัมย์,**

สมจิตร กัลยาศิริ. (๒๕๒๔). การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____ . (๒๕๒๖). “เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นเมืองของชาวจังหวัดสุรินทร์” ใน **เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์**. ๑ (๑) ๒๐๘ - ๓๑๓ ; ๑๘ - ๒๑ มกราคม.

สมจิตร พ่วงบุตร. (๒๕๒๗). **เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ :
กรุงสยามการพิมพ์.

สุกัญญา สุขฉายา.(๒๕๒๕). **เพลงปฏิกาย : บทเพลงแห่งปัญญาของชาวบ้านไทย**.
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สุณิดา พรเอี่ยมมงคล.(๒๕๔๗). **ดนตรีในการละเล่นเรือมอันเรจังหวัดสุรินทร์**.
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

อมรา พงศาพิชญ์. (๒๕๓๗). **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**.
พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิศราพร จันทรทอง. (๒๕๔๒). **รายงานการวิจัยเรื่องมายาปาเล : ภาพสะท้อนความสัมพันธ์
ของพฤติกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมในหมู่ชาวกูย**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

แก่นจันทร์ นามวัฒน์. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๔). **ข้าราชการบ้านบุญ**. สัมภาษณ์.

โฆสิต ดีสม. (๒๕๕๖, มีนาคม ๑๔). ๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๓)

บุญคง นนทสอน. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๔). **ชาวบ้าน-ศิลปิน**. สัมภาษณ์.

ผ่องศรี ทองหล่อ. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๔). **ข้าราชการบ้านบุญ**. สัมภาษณ์.

พรรณราย คำโสภา. (๒๕๕๖, มกราคม ๑๓) นักวิชาการ. สัมภาษณ์.

ปราโมทย์ ด่านประดิษฐ์. (๒๕๕๖, มกราคม ๑๓) นักวิชาการ. สัมภาษณ์.

นภดล พูลสวัสดิ์. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๓) นักวิชาการ. สัมภาษณ์.

ธงชัย สามสี. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๓) **ชาวบ้าน-ศิลปิน**. สัมภาษณ์.

โบราณ จันทรกลิ่น. (๒๕๕๕, ตุลาคม ๑๑) **ชาวบ้าน-ศิลปิน**. สัมภาษณ์.

ศุภวัฒน์ ทองนำ. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๓) นักวิชาการ. สัมภาษณ์.

ARANGPHAMS, THE EVENT MANAGERS OF THE TRADITIONAL RITUALS OF MANIPUR (INDIA) : ASPECTS ON THE MANAGEMENT SYSTEM OF LOCAL CULTURE

N. Lokendra Singh³ Tamphasana Rajkumari⁴

That the 'Nata Sankirtana' of Manipur had been recognized by UNESCO as an intangible performing art on 4 December, 1913 speaks volume of Manipuri culture. However, some of the indispensable functionaries who are crucial manager of the said ritual events right from the time of planning of the events (in consultation with the host family) to the end of the ritual i.e 'Arangphams' has been ignored by the scholars of cultural studies . The *Arangphams* indeed are the functionaries who planned, designed, organized and managed most of the traditional ritual events of the Meiteis of Manipur. This paper is based on structured and semi structured interviews of experts and survey of existing literature on the theme.

Since the later half of the 18th century , when Hinduism was established as a state religion by King Garib Niwas, under the overall patronage of *Brahma Sabha* and *Pundit Loishang* of the royal palace, the Hindu Meiteis began to perform religious rites and rituals particularly 'the rites – de- Passages' with *Kirtana* based on *Vaishnav Padavalis* in either *Sanskrit* or *Bengali* language in the 'Mandaps' of the temple or temporary *Mandaps* constructed impromptu by the community labor for the purpose. Every ritual is associated with a complex set of offerings based on an established norm to be made in an inviolable sequence. This in brief is the fundamental essence of the function of the traditional *Arangphams* or the event Managers. The norms of arrangements and management of the rites and rituals differ from ritual to ritual and from place to place depending on the local specificities. Even for non Hindu rituals there are established norm based on time tested and socially approved systems. Every *Arangpham* is supposed to be convergent with the established norms and they are trained under the *Guru - Shishya* tradition .

Ancient manuscripts - 'Mashillon' referred to *Arangphams* and the leader of the group was known as 'Arangpham Pural' (Leader of the *Arangphams*). It was during the time of King Bhagyachandra (1754-1798) when *Vaishnavism* became a very refined form of religious life that *Arangpham* became all the more important for the common populace, whereas a category of employee ie 'Duhon' assisted by the

³ Prof. Manipur University. Manipur, India

⁴ Dr.G.P. Women's College Manipur, India

Arangphams , managed the rituals functions of the royal palace particularly of the *Govindaji* temple. To become a *Duhan*, during the 19th and 20th century , the pedigrees and personal character of the concerned persons were strictly scrutinized. Only persons belonging to the families of *Wangkhei Mayum*, *Yumlembam*, *Lourembam*, *Chongtham*, *Koijam*, *Yumnam*, *Haobam*, *Ngangbam*, *Wahengbam*, *Kshetrimayum*, *Loitongbam*, *Wangkheirakpam* and *Loitam* lineages were permitted to perform the function of *Duhons*. Of late however except for the *Govindaji* temple such restrictions are relatively liberalized.

For every 2/3 locality when any occasion arises, the *Karmadhari* (host) approaches any available *Arangphams* who in turn arranges his own team of 2/3 other experienced professionals. A few days before the scheduled ritual/ceremony, the *Arangphams* shall prepare the plan either on the north, north-eastern or north western side of the Mandap. They eventually prepare the *Mandap* by offering 'mandali' (the centre point of the *Mandap*), 'Ghot Chaphu' (*Pujah* vessel) 'dhup' (incense), 'heiruk pana' (betel sets and fruits), 'dwip' (lamp) etc on a well designed plantain leaf. For the bigger Maha Sankirtana the four corners of the *Mandap* are also offered incense, 'barti' (lamp), *heiruk pana* etc. *Nata sankirtana* usually starts with the knowledge and consent of the *Arangphams*.

Although the *Arangphams* used 'dhoti' (white dress from waist to the ankle –fig vii) and 'ganji' (white sleeveless shirt) they invariably used embroiderless white Dhoti and 'Innaphee' (white clothe hung around the neck) at the site of the ritual events particularly in and around the *mandap*. If they have to go nearer to the image of the God in the temple or in handling *Pujah* materials they normally wear embroiderless and starchless Dhoti. The *Arangphams* cannot wear any feet gear at and around *mandaps*.

Broadly, the Manipuri culture (Meiteis) could be understood under two categories i.e 'Hinduism' and 'Sanamahi' (Pre hindu religio cultural system). While the scriptural foundation, nomenclature etc of different rituals , ceremonies etc differ between the two groups in terms of the *Pujah* materials and styles and nature of preparation of the events by the *Arangphams*, are essentially similar.

The *Vaishnavite* religio cultural system broadly covers Rites - de- passages from childhood to marriage and post-death rites and practices (*Swasthi Pujah* – six days ceremony, *Chawumba* - rice feeding ceremony, *Nama Karan* – naming ceremony, *Karna Bedha*- ear piercing ceremony, *Upanyan*-sacred thread ceremony, *Waroipt* – pre marriage engagement ceremony, *Heijingpot* – pre marriage ceremony, *Bibaha* – marriage ceremony, *Chak kouba*- Post marriage ceremony, *Asthi Sanchaya* – six day death ritual, *Sambhatsarit* – *Saradha*- 7/13/14 day death ritual, and post *Saradha* rituals viz *Phiroi*- first death anniversary, *Utsav* – monthly death ceremony etc.). In addition to these a good number of *vaishnavite* festivals and ceremonies i.e *Saraswati Pujah* (worshipping of goddess of knowledge), *Holi* (spring festival), *Baruni* (worshipping of lord Shiva), *Cheiraoba* (traditional new year's day), *Ratha Jatra* (worshipping of lord Jagaanatha), *Janmaasthami* (birthday celebration of lord Krishna), *Radha-asthami* (birthday celebration of Smt Radhika), *Ningol Cha- kouba* (celebration for the daughters of the family) etc

are all organized and designed in the pattern prepared by the *Arangphams* as in the various rituals although the later are not formally engaged for the purpose.

Similarly, the *Sanamahi* religio cultural system also has a parallel list of rites and rituals ie. *Ipan Thaba* – six day birth ritual, *Chawumba* – rice feeding ceremony, *Nahut Nareng tamba* – ear piercing ceremony, *Laiming loubu*- getting name of Almighty God, *Waroipot* – pre marriage engagement ceremony, *Heijingpot* – pre marriage ceremony, *Luhongba* –marriage ceremony, *Chak kouba*- first post marriage grand feeding ceremony, *Leihun* – fifth day death ritual , *Lanna Thouram* – 7/12th day death ritual , *Thawon* – monthly death rituals, *Phiroi*- first death anniversary etc. In addition to these, there are many other ceremonies and festivals of *Sanamahi* religio cultural system i.e *Kongba Leithong Phatpa* – ritual performed by the Pundits of the royal palace for prosperity of the land, *Chingoi Iruppa* - taking bathe in the *Chingoi* stream and visiting *Baruni* hill for worshipping ,*Pakhangba Cheng Heiba* – Worshipping of Lord *Pakhangba* performed by the royal Pundits at the palace, *Sanamahi Cheng Heiba* - Worshipping of Lord *Sanamai* performed by the royal Pundits at the palace, *Mera Hou Chongba* – traditional get together festivals of hills and plane people at the royal palace , *Imoinu Iratpa*- worshipping of Goddess *Imoinu* for prosperity, *Lai Haraoba*- worshipping of forest deities , *Apokpa Khurumba* – worshipping of ancestors, *Sagei Apokpa khurumba* – worshipping of clan ancestors, *Lamta Thangja Iratpa* – ritual performances for driving out evil spirits etc.

Apart from the rites – de -passages most of the above mentioned ceremonies and festivals were arranged by customary family/clan/locality members either male or female. Some of the state rituals and ceremonies like *Lai Haraoba*, *Pakhangba Cheng Heiba* etc are conducted under the supervision of the *Pundit Loishang* of the royal palace. As argued earlier there are a lot of similarities in the designs and patterns of arranging and organizing the events with those that are performed by the *Arangphams*, particularly in the ways of how the items/ingredients of the rituals and ceremonies are prepared and arranged.

The planning, arrangement of materials for the rituals/ceremonies and the process of preparation to be made by *Arangphams* are very complex and differ from ritual to ritual. The most complex is believed to be that of rituals performing *Sankirtana* as it is some kind ‘*Yagna*’ (rituals based on strict adherence of scriptures) to that of ceremonies like ‘*Swasthi pujah*’ or ‘*Dura Pujah*’ etc not involving *Sankirtana*. For *Sankirtana*, on the day of the event, the artistes before the start would offer ‘*Pana Tanga*’ (betel sets) to the *Arangphams* thereby implying that with this surely the *Sankirtana* may go smoothly. As indicated earlier some of them are less intricate. But broadly the following are some of the required materials which are commonly used in all forms of rituals/ceremonies either among the Hindus or sanamahi followers.

1. Plantain leaves (*Laa*) figure - 1
2. Betel nuts and Betel leaves (*Kwa and Mana*) figure-2
3. Pujah vessel (*Ghot Chaphu* made either of metal or clay) figure-3
4. Pujah Plate (*Purna Patra* made either of metal or clay) figure-4

5. Puspa Patra (a small flower basket)
6. Basil (*Tulashi*)
7. A lamp of Ghee (*dwip*)
8. Chandan (Sandal wood *Chandan*)
9. Pancha Amrita (Fresh milk, curd, Ghee/Butter, Honey and sugar)
10. *Lukmai* (Big bamboos trays), *Polang* (a kind of basket made of bamboo strips), *Senga* (metal tray), *Phingai-rook* (covered cane hammock) *figure-5*
11. *Dhup* (incense) etc.

Some of the indispensable items to be prepared by the *Arangphams* either for ritual/ceremony/*Pujah* are -

- i. *Heiruk -Pana-* Betel set and fruits consisting of betel nuts and leaves along with fruits to be offered on banana leaves cut in a circular pattern. These items are indispensable for offering to the deities/sankirtana performers as well as to the guests and invitees.
- ii. The *Pujah* vessel - made either of metal or clay is first of all prepared by tying five mango leaves . A whole betel nut and a whole betel leave along with a coin should be put inside the vessel.
- iii. The *Purna Patra* – made either of metal of clay filled with some rice, a full betel nut with a full betel leaf and a bunch of Banana (*Laphang*) having odd number in counting of twos/pair and a full coconut. It is used for invocation of God and Goddess
- iv. Sufficient quantity of “*Donas*’ (cups made of banana leaves), *tanga* (plates), Kurshi (spoon), *sarei* and *bedi* (funnel like banana leave made material), *tunga* etc which can be used either for *Pujah* purposes i.e for putting flowers, *dhup*, *chandan*, *dwipa* for distribution of refreshment to the invitees – fig. vi.

The conventional norms for conducting ritual functions, ceremonies etc have of late been codified under the banner of the **All Manipur Arangpham Association** which has its main office at *Khagempalli Pankha, Ningom Leirak* with *I. Ibobi Singh* as the General Secretary. The association which was originally formed on 8th February 2002 consisted of about 200 professional *Arangphams* representing different parts of the state. Some of the main objectives of the association was to preserve and disseminate the knowledge of management of ritual events which they have inherited from the ancestors. The Association organized a 5 days workshop on the *Arangphams* and the proceedings was published in August 2011 as “*Arangpham Amasung Chatnarol*”

Figure- 1 : Plantain leaf (*Laa*)

Figure- 2 : Betel nuts and Betel leaves (*Kwa and Mana*)

Figure- 3 : Pujah vessel (*Ghot Chaphu* made either of metal or clay)

Figure- 4 : Pujah Plate (*Purna Patra* made either of metal or clay)

Figure-5 *Lukmai* (Big bamboos trays), *Polang* (a kind of basket made of bamboo strips), *Senga* (metal tray), *Phingai -rook* (covered cane hammock)

Figure- 6 Sufficient quantity of “Donas’ (cups made of banana leaves), tanga (plates), Kurshi (spoon), sarei and bedi (funnel like banana leave made material), tunga etc which can be used either for Pujah purposes i.e for putting flowers, dhup, chandan, dwipa for distribution of refreshment to the invitees

Figure-7

‘dhoti ‘ (white dress of Arangphams from waist to the ankle)

Figure- 8 : Ritual meal

References

1. Aribam Chitreshwar Sharma, “ Nata Sankirtana amasung Masigi Mari Leinabasing”, Imphal, Maipur,2012.
2. Akoijam Achou Singh, Hand manuscript. Thoubal, Imphal.
3. Achom Tampha Singh, Hand manuscript. Imphal, Manipur
4. Irengbam Ibobi Singh, Hand manuscript. Imphal, Manipur
5. Loitongbam Shamu Singh, Hand manuscript. Angtha, Manipur

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน

นายวีรธรรม ตระกูลเงินไทย
อนุชา ถือสมบัติ

นายวีรธรรม ตระกูลเงินไทย ผ้ายกทองโบราณ

อนุชา ถือสมบัติ

นายวีรธรรม ตระกูลเงินไทย หรือที่คนส่วนใหญ่เรียกกันว่า อาจารย์วีรธรรม เกิดเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พุทธศักราช 2509 มีภูมิลำเนาบ้านเลขที่ ๑๕๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เกิดและเติบโตท่ามกลางญาติพี่น้องที่เป็นช่างทอผ้ากันทั้งหมู่บ้าน เป็นบุคคลที่สนใจในงานทอผ้าอีสานมาตั้งแต่เยาว์วัย อยู่บ้านเลขที่ ๒๕๕ หมู่ที่ ๑ บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ ๓๒๐๐๐ โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑ - ๗๒๖๐๓๙๗

ประวัติการศึกษา

๑. ชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดสามัคคี
๒. ชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสุรวิทยาคาร
๓. เข้าศึกษาต่อเรียนต่อระดับ ปวช. ที่โรงเรียนไทยวิจิตรศิลป์ และสำเร็จการศึกษาด้านศิลปะประจำชาติจากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง กรุงเทพฯ
๔. อุดมศึกษาจากวิทยาเขตเพาะช่างแผนกศิลปะประจำชาติ วิชาเอกจิตรกรรมไทย หรือการออกแบบลายไทย

ตั้งแต่เด็กจนโตอาจารย์วีรธรรม ตระกูลเงินไทย ได้เห็นกระบวนการทอผ้าไทยทุกขั้นตอนจนจินตนาการจนกระทั่งเกิดความซึบซับเข้าใจกระบวนการอย่างทะลุปรุโปร่งและกลายเป็นความชื่นชอบในความงดงามวิจิตรพิสดารของผ้าไทย จึงได้นำความรู้ด้านจิตรกรรมที่ร่ำเรียนมา ทั้งลวดลายและการออกแบบลายชั้นสูงแบบราชสำนักไทยไปผสมผสานกับเทคนิคการทอผ้าแบบพื้นเมืองที่บ้านเกิด รวมทั้งได้พัฒนาปรับปรุงเทคนิคต่างๆ บนพื้นฐานความรู้ความสามารถและภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ประยุกต์ให้เข้ากับศิลปะพื้นบ้านที่คุ้นเคยมาตั้งแต่เด็กแล้วนำไปฝึกสอนแก่ญาติพี่น้องในชุมชนบ้านเกิด ซึ่งมีทักษะในการทอผ้าอยู่แล้ว

ในขณะเดียวกันก็ได้รวบรวมผู้เฒ่าผู้แก่ที่คุ้นเคยกับการทอผ้ามาหรือพื้นภูมิปัญญา การทอผ้าแบบทอมือ ซึ่งใช้แรงน้อยแต่มีทักษะสูง มีความละเอียดละไมในการทอสูงประกอบด้วยลวดลายต่าง ๆ ที่แบ่งเป็นชั้น ๆ และวัสดุที่ใช้คือไหมทอง ซึ่งนำเงินแท้มารีดเป็นเส้นเล็ก ๆ บั่นควบกับเส้นด้าย ซึ่งเป็นรูปที่ซับซ้อน ใช้เทคนิคการทอแบบผ้ายกโบราณที่มี

ความยากในเรื่องของลาย ต้องใช้ตะกอลเส้นพุ่งพิเศษที่ทำให้เกิดลายและตะกอลที่ว่ำนั้นก็มีตั้งแต่ไม่กี่ร้อยตะกอลไปจนถึงสองพันตะกอล หากวางตั้งก็ไว้บนพื้นดินธรรมดาก็ต้องขุดดินบริเวณนั้นให้เป็นหลุมลึกไป ๒ – ๓ เมตร เพื่อรองรับความยาวของตะกอลที่ห้อยลงมาจากก็ให้เป็นระเบียบให้คนสามารถอยู่ในหลุมเพื่อสอดตะกอลไม่ได้ด้วย เนื่องจากไม้ตะกอลมีจำนวนมาก จึงทำให้การทอมีความยุ่งยากต้องใช้คนทอมากขึ้น คือ จะมีคนช่วยยกตะกอล ๓ คน และคนทออีก ๑ คน

อาจารย์วิจิตรธรรม ตระกูลเงินไทย ได้นำความรู้ด้านจิตรกรรมที่ร่ำเรียนมา ทั้งลวดลายและการออกแบบลายชั้นสูงแบบราชสำนักไทยไปผสมผสานกับเทคนิคการทอผ้าแบบพื้นเมืองที่บ้านเกิด รวมทั้งได้พัฒนาปรับปรุงเทคนิคต่าง ๆ บนพื้นฐานความรู้ความสามารถและภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ประยุกต์ให้เข้ากับศิลปะพื้นบ้านที่ตนคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็กแล้วนำไปฝึกสอนแก่ญาติพี่น้องในชุมชนบ้านเกิด ซึ่งมีทักษะในการทอผ้าอยู่แล้ว ขณะเดียวกันก็ได้รวบรวมผู้เฒ่าผู้แก่ที่คุ้นเคยกับการทอผ้ามาหารือพื้นภูมิปัญญาการทอผ้าแบบทอมือและการย้อมไหมด้วยสีจากวัสดุธรรมชาติ จนเกิดเป็นเทคนิคการทอผ้าไหมยกทองในแนวที่อาจารย์วิจิตรธรรม ตระกูลเงินไทย คิดค้นขึ้นอย่างเป็นเอกลักษณ์

นับตั้งแต่ที่ทอผ้าที่ยังคงใช้การทอผ้าแบบโบราณ แต่จากการออกแบบลายผ้าที่ละเอียดประณีต จึงมีการพัฒนารูปแบบที่ทอผ้าให้สามารถรองรับตะกอลลายให้ได้ถึงสองพันตะกอล ทำให้ขั้นตอนการทอต้องใช้แรงงานช่างทอถึง ๔ คนต่อ ๑ กี่

การย้อมสีธรรมชาตินำภูมิปัญญาการทอของบ้านท่าสว่างมาปรับปรุงให้ได้สีธรรมชาติที่สดใส มีเฉดสีหลากหลายขึ้นโดยเฉพาะการย้อมคราม ที่ถึงแม้จะมีสูตรดั้งเดิมอยู่แล้ว แต่ด้วยความช่างคิดและชอบทดลอง อาจารย์วิจิตรธรรม ตระกูลเงินไทยใช้เวลาเกือบ ๕ ปี ในการคิดค้นเทคนิคการย้อมครามขึ้นใหม่ และได้รับการยอมรับว่าเป็นสีครามที่สวยงามที่สุดเฉดสีหนึ่งในการย้อมสีธรรมชาติ

ปัจจุบันอาจารย์วิจิตรธรรม ตระกูลเงินไทย ได้อนุรักษ์ และสืบทอดงานช่างโบราณแขนงอื่น ๆ อีกมาก เช่น งานช่างเขียน งานปักพัสดรามรณ งานช่างแกะสลัก งานช่างเครื่องทองลงยาราชาวดี งานช่างประดับกระจก เป็นต้น โดยได้รื้อฟื้นเทคนิคอันละเอียดประณีตของครูช่างโบราณที่เคยได้ศึกษาเรียนรู้ ถ่ายทอดสู่เด็กรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ โดยปัจจุบันมีลูกศิษย์สืบทอดสาขาละประมาณ ๒ – ๓ คน

ประวัติการทำงานและประสบการณ์

๑. ออกแบบและจัดสร้างเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับในการแสดงละครรับพระราชอาคันตุกะสมเด็จพระนางเจ้าอลิษาเบธ พระบรมราชินีนาถแห่งประเทศอังกฤษ ณ วัดชัยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ออกแบบและควบคุมการทอผ้ายกทองสำหรับตัดเสื้อผู้นำ และผ้าคลุมไหล่สำหรับคู่สมรสในคราวประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเซีย-แปซิฟิก (APEC)

๓. ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ออกแบบและจัดสร้างทวงสะพักกรรทองที่รัฐบาลทูตเกล้าถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

๔. ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ออกแบบและจัดสร้างผ้าคลุมพระอังสาให้กับรัฐบาลเพื่อทูลเกล้าถวายเป็นของขวัญที่ระลึกแด่พระราชอาคันตุกะฝ่ายหญิง เนื่องในพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบรอบ ๖๐ ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๕. ได้รับเชิญเป็นคณะกรรมการและเป็นผู้ออกแบบจัดสร้างภูษาพัสดรามรณและเครื่องถนิมพิมพาภรณ์สำหรับแสดงในงานเฉลิมพระเกียรติ ตอนพรหมาศ

๖. ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ - ๒๕๓๘ เป็นอาจารย์สอน สาขาจิตรกรรม ณ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

๗. ปัจจุบันเป็นประธานกลุ่มทอผ้าไหมยกทองจันทร์โสมมา บ้านท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ และเป็น อาจารย์พิเศษมูลนิธิศิลปาชีพพิเศษ สวนจิตรลดา๖

รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ

จากเกียรติประวัติและการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และยังได้ศึกษาค้นคว้า ประยุกต์พัฒนา ถ่ายทอดความรู้สามารถ สร้างชื่อเสียงสู่ระดับสากล จนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง มหาวิทยาลัยมหาสารคามจึงมีมติเป็นเอกฉันท์มอบรางวัลพระราชทานพระธาตุนาคูณทองคำประเภทบุคคลดีเด่น สาขาทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแก่ นายวีรธรรม ตระกูลเงินไทย เพื่อเป็นเกียรติแก่ตนเองและวงศ์ตระกูล

๑. ปี พ.ศ. 2547 ได้รับรางวัลเกียรติบัตรทองคำ ผู้สืบสานหัตถกรรมผ้าไทย ซึ่งเป็นผู้ที่ได้ดำเนินการออกแบบ และได้ดำเนินการทอผ้าไหมยกทองชั้นสูง

๒. ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับรางวัลยอดเยี่ยม จากกลุ่มอนุรักษ์หัตถกรรมงาน OTOP – SML – MODEL in Thailand.

๓. ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้รับรางวัล โครงการดีเด่นของชาติ ที่มีผลงานดีเด่นเป็นประโยชน์ต่อสังคม รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๔. ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้มอบรางวัลยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินมรดกอีสาน สาขาหัตถกรรมผ้าทอมือ สาขาวรรณศิลป์

การเผยแพร่ผลงาน

อาจารย์วีรธรรม ตระกูลเงินไทย และกลุ่มทอผ้าไหมยกทอง จันทรโสมได้ทุ่มเทความรู้ความสามารถในทอผ้ายกทองแบบโบราณ สร้างสรรค์ผลงานผ้าไหมยกทองให้ประจักษ์แก่ชาวไทยและชาวโลก โดยในครั้งแรกสุดเป็นการทอเพื่อถวายแด่พระบรมวงศานุวงศ์และราชสำนัก ต่อมาในคราวประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) เมื่อปี ๒๕๔๖ ที่ผ่านมา ฝ่ายยกทองแบบโบราณได้เป็นของกำนัลจากรัฐบาลไทยแด่ผู้นำและภรรยาทุกคนที่เข้าร่วมประชุมและในปี ๒๕๔๙ ถือเป็นการเผยแพร่เกียรติภูมิครั้งสำคัญ ด้วยกลุ่มจันทรโสมได้เป็นผู้ออกแบบและจัดสร้างผ้าคลุมพระองค์สาให้กับรัฐบาลเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายเป็นของที่ระลึกแด่พระราชอาคันตุกะฝ่ายหญิง เนื่องในพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

จากผลงานที่ปรากฏได้สร้างชื่อเสียงให้แก่ชาวบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ และประเทศไทย ทำให้มีผู้สนใจมาศึกษาและดูงานการทอผ้ายกทองแบบโบราณอยู่มิได้ขาดจนโรงทอผ้าไหมยกทองของกลุ่มจันทรโสม บ้านท่าสว่าง กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ขั้นตอนการทอผ้าไหมยกทองให้นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป ทำให้ชื่อเสียงของผ้าไหมของชาวท่าสว่างเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้บริเวณโดยรอบของโรงทอ มีร้านค้าชุมชนเป็นแหล่งรวบรวมผลงานของชาวบ้านในหมู่บ้านและอำเภอใกล้เคียง เช่น ทอผ้า สีน้าพื้นเมืองและของที่ระลึก เพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ชาวบ้านสามารถสร้างรายได้จากการทอผ้าไหมเพื่อจำหน่าย ทำให้อาชีพการทอผ้าไหมได้รับความสนใจขึ้นมามากยิ่งขึ้น

อาจารย์วีรธรรม ตระกูลเงินไทย ได้เปิดบ้านพักส่วนตัว ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกับโรงทอผ้ากลุ่มจันทรโสม เป็นเรือนไทยที่มีการประดับตกแต่งด้วยเครื่องเรือนและของใช้แบบโบราณที่สวยงาม ให้เป็นสถานที่เรียนรู้วิถีชีวิตของคนไทยสมัยก่อน และชื่นชมงานช่างชั้นเยี่ยมที่นำมาประดับตกแต่งเพื่อให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจแก่ผู้ที่สนใจศึกษาไปโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

นอกจากนี้ อาจารย์วีรธรรม ตระกูลเงินไทย ยังได้เป็วิทยากรบรรยายตามสถานที่ต่าง ๆ และเปิดอบรมการย้อมสีแบบโบราณที่ได้รับความนิยมและคิดค้นเทคนิคขึ้นใหม่ เช่น การย้อมครั้ง เข ประทัด คราม ซึ่งถือว่าเป็นสีธรรมชาติที่สวยงามมากแก่ผู้ที่สนใจ เช่น กลุ่มแม่บ้าน องค์การชุมชน และหน่วยงานราชการต่าง ๆ

ความสนใจด้านงานช่างโบราณ

อาจารย์วีรธรรม ตระกูลเงินไทย ได้ซึมซับงานช่างทอผ้าพื้นบ้านมาแต่วัยเด็ก และถือเป็นงานช่างไทยแขนงแรกที่ได้สัมผัส จนเกิดเป็นความประทับใจ และสนใจศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการอย่างทะลุปรุโปร่ง และกลายเป็นความชื่นชอบ นอกจากนั้น ในวัยเด็กอาจารย์วีรธรรม ได้แสดงออกถึงงานช่างไทยอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อไปวัดกับมารดา อาจารย์วีรธรรมฯ จะสนใจลวดลายไทยที่ประดับตามวัด จนนำมาปั่นเลียนแบบด้วยดินเหนียว เช่น ลายกนก และลายไทยต่าง ๆ

เมื่อมีโอกาสได้เรียนศิลปะอย่างที่ได้ตั้งปณิธานไว้ตั้งแต่ยังเด็ก การเรียนด้านศิลปะประจำชาติ สาขาจิตรกรรมไทย ถือเป็นการเริ่มเตรียมพื้นฐานการเป็น ช่าง อย่างจริงจังนับแต่นั้นมา งานศิลปะไทยในทุกแขนง ก็ถูกสั่งสมและเรียนรู้จากอาจารย์ในสถาบันการศึกษาและผ่านประสบการณ์จากการคลุกคลีกับช่างโบราณหลายแขนง อาทิ ช่างโบราณตามต่างจังหวัด ครูช่างลายรดน้ำ ครูช่างทำเครื่องเขิน นอกจากนั้นอาจารย์วีรธรรม ยังได้สนใจศึกษาลวดลายและเทคนิค งานช่างโบราณของครูช่างผ่านจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ วิหาร และศิลปะไทยแขนงต่างๆ ทั่วประเทศในแถบเอเชียที่ส่งผลงานช่างในราชสำนักไทย ได้แก่ กัมพูชา และอินเดีย

แม้จะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในงานช่างไทยหลากหลายแขนง แต่อาจารย์วีรธรรม มักจะบอกว่า ตนเองเป็นช่างเขียน เพราะช่างเขียน ถือเป็นงานช่างไทยที่เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์งานช่างไทยในทุกแขนง

ปกิณกะ

กวีลุ่มน้ำมูล

ทุ่งนาทอง

ฉลอง สุขทอง

บทวิจารณ์หนังสือ

ประเสริฐ ใจกล้า

ประวัติท้องถิ่น/ชื่อบ้านนามเมือง

เมืองรัตนบุรี

ณัฐกานท์ ถือสมบัติ

นิทานพื้นบ้าน (ลาว)

เชียงเมียงกับพญา

สมจิตร พ่วงบุตร

เสน่ห์ มนตรา คุณค่า แห่งไหมมัดหมี่

ผ้าโฮล

ธนพร เวทย์ศิริยานันท์

อาหารพื้นเมือง

เบ้าะต๊อบจังกอม (ตำมะเขือพวง)

สมนึก รัตนกำเหนิด

กวีลุ่มน้ำมูล

ทุ่งนาทอง

แสงแรก เห็นรำไร	หมอกไธวโอบรวงข้าว
ลมหนาว ไชยแผ่วเบา	สะนุว่าหวีแว่ดัง
รวงทอง เต็มท้องทุ่ง	หอมจรวงหอมความหวัง
นกน้อย บินจากรัง	โผเกาะยังเรียวรวงจน
หรีดหรีง ช้างคันนา	ระงมมาเสียงปลาช่อน
น้ำค้าง บนใบบอน	พรารสลอนในบึงบัว
แมลงปอ บินลัดลม	ช่างสุขสมเหมือนยวนยั่ว
หุ่นไล่กา ทำนากลัว	เงาสลัวอยู่ไกลตา
ต้นตาลเป็นทิวแถว	บินเป็นแนวหมู่ปักขาศา
หาน้อย อยู่เถียงนา	พ่อแม่พาเก็บเกี่ยวรวง
แมงมุมชุ่มเอาแรง	รอมดแมงมาติดบ่วง
เมฆขาว ราวเงินยวง	หมุนต่อช่วงไม่เว้นวาย
พยับแดดแผดแสงจ้า	สาดส่องมาคราดล้อยบาย
นกเอี้ยง บนหลังควาย	บินลับหายสู่แนวไพร
ตะวันรอนอ่อนแสง	แต้มสีแดงขอบฟ้าไกล
ชาวนา ค่อยคลาไคล	พากลับไปสู่ชายคา
นวนจันทร์สุกใสส่อง	ชี้ชวนน้องนับดารา
ตอกย้ำ คำสัญญา	ให้จันทร์เป็นพยาน
ก่อไฟผิงไอร้อน	เอนกายหมนตักนงคราญ
อดอ้อน ป้อนคำหวาน	เป็นวิมานแห่งบ้านนา
ชนบท งดงามแท้	กลับมาแลคะนึ่งหา
ฝากใจ ให้กานดา	ฝากกายไว้ที่ทุ่งนาทอง

ผู้ประพันธ์

ผศ.ดร.ฉลอง สุขทอง

บทวิจารณ์หนังสือ

ประเสริฐ ใจกล้า

วิถีไทอ้ายตอน : ย้อนอดีตศึกษาไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉลอง สุขทอง เขียน

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จัดพิมพ์ครั้งแรก 2557

หนังสือขนาด 16 หน้ายก จำนวน 160 หน้า

มีภาพประกอบ

“วิถีไทอ้ายตอน : ย้อนอดีตศึกษาไทย” เป็นหนังสือที่ผู้เขียนถ่ายทอดออกมาในเชิงสารคดีวิชาการ (อัจฉรา ภาณุรัตน์ : คำนิยาม) โดยนำเอาเนื้อหาบางส่วนมาจากการวิจัยวิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยานิพนธ์ เรื่อง “เศรษฐกิจบนฐานบุญประเพณีข้าวของชาติพันธุ์ไทอ้ายตอนที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตไทย”

การที่สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์นำเรื่อง วิถีไทอ้ายตอน : ย้อนอดีตศึกษาไทยมาตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งนี้ ดูจะมีวัตถุประสงค์

หลัก ๆ อยู่ 2 ประการคือ ประการแรกมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ต้องการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของบุคลากรต่อสาธารณะ เพื่อป้องกันถึงศักยภาพของมหาวิทยาลัย และประการที่สอง นับเป็นความปรารถนาของผู้เขียนเองที่ประสงค์จะนำเรื่องราวของชนเผ่าไทอ้ายตอนมาเสนอสังคมเพื่อให้รับทราบในวงกว้าง ตามปณิธานที่ผู้เขียนตั้งไว้และตามคำร้องขอของผู้ใหญ่บ้านชาวไทอ้ายตอนแห่งชุมชนหมู่บ้านทราย ดังข้อความที่ปรากฏในถ้อยคำแถลงจากผู้เขียน ...หลังสำเร็จการศึกษาจะนำเอาเรื่องของชาวไทอ้ายตอนมาเล่าสู่พี่น้องเพื่อนร่วมชาติ ร่วมสายเลือดในประเทศไทยให้ได้รับรู้... ผมได้พยายามทำตามปณิธานที่ตั้งไว้ ทำตามที่นายหมู่บ้าน (ชุมชนบ้านทราย) ร้องขอแล้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉลอง สุขทอง นำเสนอเรื่องราววิถีชีวิตของชนเผ่าไทอ้ายตอนที่ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์มาเป็นเวลาอันยาวนาน นับแต่อพยพจากถิ่นฐานดั้งเดิมคืออาณาจักรมอญหลวง ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ผ่านรัฐคะฉิ่นทางตอนเหนือของเมียนมาร์ แล้วข้ามภูเขาป่าดงไผ่มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ราบลุ่มแถบแม่น้ำพรหมบุตร รัฐอัสสัมประเทศอินเดียได้อย่างน่าสนใจ โดยผู้เขียนแบ่งเนื้อหาหนังสือ วิถีไทอ้ายตอน : ย้อนอดีตศึกษาไทย ออกเป็น 7 ตอนแล้วจบลงด้วยบทสรุปสังเขป

ตอนที่ 1-2 ผู้เขียนได้ฉายภาพให้เห็นถึงชนเผ่าชาติพันธุ์ไทหรือไตว่า มีความเจริญรุ่งเรืองมายาวนานในอาณาจักรมอญหลวง ภายหลังถูกจีนรุกรานอาณาจักรล่มสลาย จึงได้อพยพมุ่งไปทางตะวันตกเฉียงเหนือเข้าสู่เขตคะฉิ่นและแคว้นอัสสัมของอินเดีย แล้วตั้งถิ่นฐานอยู่แถบที่ราบลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่แม่น้ำ 5 สายไหลมารวมกัน เหมาะแก่การทำนาข้าว ซึ่งเป็นอาชีพที่คนไทยถนัด ชาติพันธุ์ไทที่อพยพมาตั้งถิ่นฐาน ณ แถบพื้นที่แม่น้ำพรหมบุตร ได้แก่ชนเผ่าไทอาหม ไทคำตี้ ไทค้ายัง ไทอ้ายตอน ไทตุง และไทยพม่า นอกจากนี้

ผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นอัตลักษณ์ของคนไทว่า เป็นชนเผ่าที่นิยมอาศัยอยู่ในที่ราบลุ่ม ไม่นิยมอยู่บนภูเขาสูง ดังข้อความที่ว่า... ภูเขาสูงมักเป็นที่อยู่ของชนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ แต่บริเวณหุบเขาริมลำธารมักเป็นที่อยู่ของคนไท... เพราะคนไทมีวิถีชีวิตทำนาในที่ลุ่มทั้งน้ำฝนหรือน้ำจากเหมืองฝาย เรียกได้ว่าคนไทยกับการทำนาปลูกข้าวเป็นของคู่กัน... (หน้า 24)

ตอนที่ 3 วิถีไทอ้ายตอน เป็นตอนที่ผู้เขียนบรรยายถึงสภาพโดยรวมของชาวไทอ้ายตอน แห่งหมู่บ้านทรายหรือบ้านบาลีพะลา อำเภอกาเปียงหลวง จังหวัดฮัสมัว่า ชุมชนไทอ้ายตอนเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม มีการคมนาคมสัญจรไปได้สะดวก มีการประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก เป็นชนเผ่าที่ยึดมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด มีความเป็นอยู่แบบสันโดษพอเพียง เป็นชนเผ่าที่มีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า ... ชาวไทยอ้ายตอนยึดถือปฏิบัติในศีลห้าของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด... (หน้า 43) และ... ชาวไทยอ้ายตอนนิยมเข้าไปไหว้พระในตอนเช้าและก่อนนอนของแต่ละวัน การเข้าไปสวดมนต์ไหว้พระในจงลิก (วัดขนาดเล็กตั้งอยู่ในบ้านหรือในบริเวณบ้าน) ของชาวไทอ้ายตอนถือเป็นกิจวัตรประจำวันที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทุกคนยึดถือปฏิบัติ...(หน้า 45)

ตอนที่ 4 ว่าด้วยวัฒนธรรมข้าวของชาวไทอ้ายตอน ตอนนี้จะเห็นจะเป็นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นตอนที่ผู้เขียนลงสู่รายละเอียดถึงวิถีและขั้นตอนการทำนาของชาวไทอ้ายตอน ผู้เขียนได้บรรยายและอธิบายกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดชัดเจน สอดคล้องกับบุคลิกส่วนตัวของผู้เขียนที่เป็นนักคิด นักสร้างสรรค์และนักช่างสังเกต กิจกรรมที่ผู้เขียนนำเสนอในตอน 4 นี้มี 12 กิจกรรม ได้แก่กิจกรรม การไถนา การหว่านข้าว การเก็บเกี่ยวข้าว และการแปรรูปผลผลิตที่ได้จากข้าว เป็นต้น รวมถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาที่ชาวไทอ้ายตอนปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งก่อนการลงมือทำนาและหลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างเพื่อชี้ให้เห็นว่า ผู้เขียนมีความสามารถในการใช้ภาษาบรรยาย และอธิบายกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดี มีความชัดเจนมองเห็นภาพ ... 12.3 ข้าวพองทำจากข้าวเจ้าหลายพันธุ์ โดยนำข้าวที่หุงสุกแล้วไปตากแดดแล้วนำไปทอดเก็บไว้กินเล่นเป็นถั่ว ๆ ชาวไทอ้ายตอนไม่นิยมทำข้าวพองเป็นแผ่น ๆ ภายหลังมีการประยุกต์มากขึ้นโดยการนำเอน้ำอ้อยที่เคี้ยวเพื่อเพิ่มความหวานมาโรยคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วปั้นเป็นก้อน เพื่อสะดวกในการหยิบรับประทานเสิร์ฟกับน้ำนึ่ง (น้ำชา) ต้อนรับแขก (หน้า 79)

ตอนที่ 5 ว่าด้วยงานประเพณีวิถีไทอ้ายตอน เนื่องจากผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวไทอ้ายตอนหลายครั้งหลายครา และได้เข้าร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณีกับชาวไทอ้ายตอน อีกทั้งการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทำให้ผู้เขียนทราบว่า ชาวไทอ้ายตอนมีกิจกรรมทำบุญตามประเพณีเช่นเดียวกับชาวไทเผ่าอื่น ๆ แต่ชาวไทอ้ายตอนทำเฉพาะประเพณีที่สำคัญ ๆ จำนวน 8 ประเพณี ได้แก่ประเพณีปอยสังแก่น (สงกรานต์) ประเพณีปอยขันโตสลา (ประเพณีขอโหสิกรรมต่อพระสงฆ์หรือครู) ประเพณีปอยนุดาขยันตี (วันวิสาขบูชา) เป็นต้น มีชื่อที่น่าสังเกตก็คือว่า ชาวไทอ้ายตอนจะไม่จัดงานปอย (งานบุญ) ในเดือนธันวาคมและเดือนมกราคมด้วยเหตุที่ว่า “ในเดือนธันวาคมและเดือนมกราคมคนไทจะไม่จัดงานปอยใด ๆ เพราะเป็นช่วงการเก็บเกี่ยวข้าวชาวบ้านกำลังยุ่งยาก...” (หน้า 94) นอกจากงานบุญพิธีสำคัญ ๆ ดังกล่าวแล้วผู้เขียนได้กล่าวถึงประเพณีและพิธีกรรมบางอย่างเพิ่มเติมอีก คือ พิธีตั้งขอมพิธีการไหว้พระที่จงลิก พิธีการจัดเก็บลิกธรรมและประเพณีเกี่ยวกับคนตาย ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวไทอ้ายตอน

ตอนที่ 6 ว่าด้วยภาษาวิถีไทอ้ายตอน ผู้เขียนได้รวบรวมเอาตัวอย่างคำหรือวงศัพท์ภาษาไทยที่ชาวไทอ้ายตอนใช้สื่อสารในวิถีชีวิตประจำวันมาจัดกลุ่มตามชนิด หรือประเภทของคำพอเป็นตัวอย่างโดยสังเขป ทำให้ผู้อ่านทราบว่า มีคำไทจำนวนไม่น้อยที่ชาวไทอ้ายตอนใช้ตรงกับภาษาไทยในประเทศไทย เช่นคำว่า ซิ่น= ผ้าถุงผู้หญิง, จ้อง = ร่ม, ฮูดัง = รุงมูก ข้ามาน = ข้าวตั้งท้อง และคำว่าซาง = ซ้าง เป็นต้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าควรที่ผู้เขียนจะนำวงศัพท์ที่ปรากฏในส่วน

เนื้อหาผ้าม่านเข้าไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งตัวอย่างวลีและประโยคที่ชาวไทอ้ายตอนใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน ผู้อ่านก็ได้รับประโยชน์ในเชิงภาษามากขึ้น

ตอนที่ 7 ว่าด้วยวิถีหญิงชาวไทอ้ายตอน นับเป็นตอนสุดท้ายที่ผู้เขียนได้นำเสนอภาพของชาวไทอ้ายตอนให้ผู้อ่านรับรู้ว่า หญิง - ชายชาวไทอ้ายตอนมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันอย่างไรบ้าง และภาพที่ปรากฏออกมาคือ ภาพภารกิจที่ต้องใช้พลังกำลังมาก ภารกิจก็จะตกเป็นหน้าที่ของผู้ชาย เช่น งานไถนา งานขนลำเลียงข้าวที่เก็บเกี่ยวแล้วขึ้นลาน ส่วนงานอื่น ๆ เช่น งานถนอมกล้วย งานปักดำ งานบ้านงานเรือน มอบให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิง ในขณะเดียวกัน กิจกรรมอีกหลาย ๆ อย่างทั้งหญิงและชายต่างก็ช่วยกันทำ เช่น งานเกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของหญิงชายชาวไทอ้ายตอนมีลักษณะไม่แตกต่างจากชนเผ่าชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ มากนัก และผู้เขียนได้สรุปยั่วว่า... ชาวไทอ้ายตอนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนน้อย แต่มีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นของตนเอง... ใช้ภาษาไทสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างเหนียวแน่น... ดังนั้นหากต้องการค้นหารากเหง้าความเป็นมาในด้านต่างๆ ของสังคมไทยในยุคบุพกาล ชุมชนชาวไทอ้ายตอนรวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ไทในประเทศอินเดียน่าจะเป็นคำตอบของหลาย ๆ คำถาม (หน้า 156)

หนังสือวิถีไทอ้ายตอน : ย้อนอดีตทิศทางไทย ที่ผู้เขียนนำเอาเนื้อหาบางส่วนจากงานวิจัยวิทยานิพนธ์ระดับดุริยางค์บัณฑิตมาพัฒนาเรียบเรียงขึ้นใหม่ แล้วนำเสนอต่อผู้อ่านในรูปแบบสารคดีวิชาการนี้ นับว่าให้คุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งต่อนักวิชาการและผู้สนใจศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อ่านได้ทราบประวัติความเป็นมาเป็นไปและความดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ชนชาติไท ซึ่งนับแต่อาณาจักรมอญหลวงมลายู ต่างคนต่างก็อพยพแยกย้ายกันไปเพื่อหาที่ตั้งหลักแหล่งกันใหม่ และเส้นทางที่ชนชาติไทอพยพไปได้แก่ ตามเส้นทางบริเวณลุ่มแม่น้ำหลักๆ หลายสาย อาทิเช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำอิรวดี แม่น้ำพรหมบุตร เป็นต้น ทำให้กลุ่มชนชาติพันธุ์ไท มีชื่อเรียกหลากหลายตามลักษณะภูมิประเทศที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย ดังเช่น ไทโค่ง ไทเหนือคง อยู่ในแม่น้ำคง ไทคำที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในลุ่มแม่น้ำคำ และไทเงินตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยแถบลุ่มแม่น้ำเงิน เป็นต้น ไทโค่งก็ดี ไทเหนือคงก็ดี ไทคำก็ดี และไทเงินก็ดี ล้วนมีชื่อเรียกตามชื่อแม่น้ำทั้งสิ้น

จะอย่างไรก็ตาม แม้ว่า “วิถีไทอ้ายตอน : ย้อนอดีตทิศทางไทย” ผู้เขียนจะนำเรื่องราวชาวไทอ้ายตอนมาร้อยเรียงนำเสนอได้อย่างดี ให้คุณค่าและความน่าเชื่อถือแก่ผู้อ่านก็ตาม แต่ผู้วิจารณ์เห็นว่า มีบางส่วนที่จะต้องได้รับการวิพากษ์ตามหลักการด้วยเหตุด้วยผล

ประเด็นแรกที่จะต้องพูดถึง คือรูปเล่มหนังสือ วิถีไทอ้ายตอน... เป็นหนังสือขนาด 16 หน้ายก มีความเหมาะสมกับสมัยนิยม การออกแบบปกใช้รูปภาพประกอบสอดคล้องกับชื่อหนังสือ แต่การให้สีปกหลัง หน้าปกในค่อนข้างมืดทึบไป และการเข้ารูปเล่มติดกาวยึดแน่นเหนียว เมื่อเปิดอ่านหนังสือหลุดลุ่ยออกง่าย นับว่าเป็นจุดที่ไม่คุ้มกับการลงทุนนัก ควรที่บรรณาธิการจะคัดสรรโรงพิมพ์ที่มีคุณภาพจัดพิมพ์ในโอกาสต่อไป

ประเด็นที่ 2 การจัดลำดับเนื้อหา ผู้วิจารณ์พบว่าผู้เขียนนำเสนอเนื้อหาไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอนของวิธีการทำนา ทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสนว่า ขั้นตอนการทำนาเริ่มต้นอย่างไรและไปสิ้นสุดอย่างไร ดังเนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอในตอนที่ 4 วัฒนธรรมข้าวของชาวไทอ้ายตอน ผู้เขียนได้นำเสนอลำดับขั้นตอนการทำนาของชาวไทอ้ายตอนไว้ 12 ขั้นตอน เริ่มด้วยวิธีการทำนา การไถนา การดูแลรักษาข้าว... เครื่องมือและอุปกรณ์การทำนาเป็นลำดับที่ 8 (หน้า 67 ข้อ 8) พันธุ์ข้าวและการคัดเลือกพันธุ์ข้าวจัดไว้เป็นลำดับที่ 9 (หน้า 72 ข้อ 9) ผู้วิจารณ์เห็นว่า เครื่องมือการทำนาที่ดี การเตรียมพันธุ์ข้าวที่ดี ควรจัดไว้ในลำดับต้นๆ และขั้นตอนการทำนาจะดำเนินไปตามลำดับ คือ ฤดูกาลการทำนาของชาวไทอ้ายตอน การเตรียมและการคัดเลือกพันธุ์ข้าว การเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ การลงมือไถนา การหว่านกล้า

และปักดำ การดูแลรักษาข้าวกล้า การเก็บเกี่ยวข้าว การนวดข้าว และการเก็บรักษาผลผลิตข้าว วัฏจักรของการทำนา น่าจะมีวงจรอย่างนี้ เพราะทำให้มองเห็นภาพของจุดเริ่มต้นของการทำนาและจุดสิ้นสุดของการทำนา

ประเด็นที่ 3 ประเด็นเกี่ยวกับเครื่องมือและอุปกรณ์การทำนา ผู้เขียนนำเสนอชุดเครื่องมือและอุปกรณ์การทำนาไว้ 11 รายการ ในบรรดาเครื่องมือและอุปกรณ์การทำนาที่ผู้เขียนนำเสนอ นั้น พบว่ามีหลายรายการน่าจะไม่ใช่ อุปกรณ์หรือเครื่องมือการทำนา ดังจะยกเอาเครื่องมือและอุปกรณ์บางรายการมาชี้ให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เครื่องมือการทำนา เช่น ยี่ข้าว (เล้าข้าวสำหรับเก็บรักษาข้าวเปลือก) ฟังข้าว (ภาชนะใส่ข้าวเปลือก) คี้งข้าว (กระด้ง) ครกตำ (ครกตำข้าวเปลือกเพื่อกระเทาะให้เป็นข้าวสาร) ชูมนา (เถียงนา) จากตัวอย่างที่ยกมานี้ จะเห็นว่า ยี่ข้าว เป็นโรงเรือนเก็บรักษาข้าวเปลือก จึงไม่ใช่เครื่องมือหรืออุปกรณ์การทำนา ครกตำเป็นเครื่องมือการแปรรูปข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร หาใช่เครื่องมือหรืออุปกรณ์การทำนาแต่อย่างใด สิ่งอื่น ๆ ที่เหลือก็มีลักษณะทำนองเดียวกัน

ประเด็นที่ 4 รูปแบบการนำเสนอ ผู้เขียนนำเสนอโดยใช้รูปแบบงานวิชาการ ลักษณะแรกใช้วิธีการอ้างอิงข้อมูลแบบแทรกปนในเนื้อหาและมีตารางประกอบ ผู้วิจารณ์เห็นว่ารูปแบบนี้ทำให้การเสกเนื้อหาขาดอรรถรส เพราะไปสะดุดอยู่กับวงเล็บข้อความ ซึ่งผู้อ่านโดยมากไม่คุ้นเคยกับกลืนอายุแบบวิชาการ แท้ที่จริงเมื่อเนื้อหาที่นำมาพัฒนาขึ้นนี้เป็นผลมาจากการวิจัย ก็ควรจะนำมาซึ่งความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดี ไม่จำเป็นต้องระบุแหล่งที่มาของข้อมูลอีก แม้นผู้อ่านเกิดความสงสัยสงสัยถึงข้อข้อมูลส่วนใด ก็คงจะสืบค้นหาข้อเท็จจริงได้จากต้นเรื่องคืองานวิจัย ลักษณะที่สอง การแทรกรูปภาพประกอบในเนื้อหา สิ่งนี้นับว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะเป็นส่วนที่ทำให้หนังสือวิถีย่อยตอน มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ผู้วิจารณ์พบว่า การวางรูปภาพประกอบไม่ได้จัดวางอย่างเป็นระบบ เหมือนว่าปรารถนาจะวางรูปไว้ตรงไหน ส่วนใด ก็จัดวางตามใจชอบ นอกจากนี้แล้วในแต่ละภาพมีการอธิบายขยายความประกอบด้วย ทำให้มีลักษณะเป็นรูปแบบของวิชาการ การขาดซึ่งศิลปะในการจัดวางรูปภาพนี้เองทำให้กลายเป็นจุดด้อยของหนังสือไป เพราะว่ารูปภาพและคำบรรยายประกอบรูปภาพมีผลกระทบต่อระบบการจัดเนื้อหาขึ้นอย่างมาก ตามทัศนะผู้วิจารณ์เห็นว่า การมีรูปภาพประกอบนั้น มีความเหมาะสมทุกประการ เพียงแต่จัดวางรูปภาพให้มีระบบและเขียนชื่อบอกว่าแต่ละภาพเป็นภาพอะไร ได้รูปภาพให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เพียงพอแล้ว

ประเด็นที่ 5 รูปแบบการพิมพ์เนื้อหา การจัดพิมพ์หนังสือวิถีย่อยตอน : ย้อนอดีตทางไทย บรรณาธิการจัดพิมพ์เนื้อหา แบ่งเป็น 2 คอลัมน์ เนื่องจากเล่มหนังสือเป็นหนังสือขนาด 16 หน้ายก การจัดพิมพ์โดยแบ่งเนื้อหา เป็น 2 คอลัมน์ และมีภาพ มีตารางประกอบ ทำให้เกิดจุดอ่อนอย่างน้อย 2 ประการคือ ประการที่หนึ่ง ทำให้น้ำกระดาษมีเนื้อที่ว่าง เป็นผลให้การนำเสนอเนื้อหาขาดความต่อเนื่อง ผู้อ่านเข้าใจว่าจบตอนหรือเนื้อหาขาดหายไป และประการที่สอง ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญในเชิงการใช้ภาษาที่ดีและถูกต้อง กล่าวคือเมื่อเนื้อหาแบ่งพิมพ์เป็น 2 คอลัมน์ ทำให้การแยกคำหรือฉีกคำไม่ถูกต้อง การฉีกคำผิดก็นับว่าใช้ภาษาผิดตามหลักเกณฑ์ของการเขียนคำไทย การแยกคำผิดมีปรากฏให้เห็นจำนวนมาก เช่น อาณาจัก-รมาวหลวง (หน้า 21) แบบเมีย-นมาร์ ชุมชนของชา-วอัสสัม (หน้า 44) บุรณ-การ และ ก่อ-นกิน (หน้า 89) เป็นต้น

ประเด็นที่ 6 การแทรกสมุดภาพไทยย้อนตอนไว้ในเนื้อหา การจัดพิมพ์หนังสือวิถีย่อยตอน บรรณาธิการจัดพิมพ์ได้นำภาพมาประกอบหนังสือแยกเป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 เป็นรูปภาพกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบเนื้อหาในส่วนนี้ผู้พิมพ์จัดได้เหมาะสม เพียงแต่ขาดศิลปะการวางรูปแบบที่ดี และภาพขาดความชัดเจน บางภาพดูไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเป็นรูปอะไร ลักษณะที่ 2 รูปตารางแสดงสถิติตัวเลขและรูปภาพแผนที่แสดงที่ตั้งของชุมชนชาวไทยย้อนตอนมีจำนวน 9 ชุด ผู้เขียนนำมาแทรกไว้ระหว่างตอนที่ 5 กับตอนที่ 6 การนำสมุดภาพเข้ามาแทรกคั่นไว้เช่นนี้นับว่าเป็นส่วนที่เสริมแต่งให้หนังสือมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น เพียงแต่ว่าผู้เขียนนำสมุดภาพมาวางไว้ผิดที่ ที่ควรจะวางไว้เข้า

ทำนองที่ ที่ว่าทำผิดที่ ดังนั้นสมมุติภาพชุดนี้ควรที่ผู้เขียนจะนำไปวางไว้ตอนท้ายเนื้อหาเป็นทำนองภาคผนวก น่าจะดูดี และมีความเหมาะสมมากกว่าที่นำมาแทรกไว้ในระหว่างเนื้อหา

ประเด็นที่ 7 เป็นประเด็นสุดท้ายที่จะขอนำมาพิจารณา นั่นคือด้านสำนวนภาษาที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของผู้เขียนว่า มีท่วงทีลีลาอย่างไร รวมทั้งท่าทีของผู้เขียนที่มีต่อชาวไทอ้ายตอนว่าเป็นอย่างไร ในประเด็นที่เกี่ยวกับสำนวนภาษาที่ใช้ ผู้วิจารณ์ยอมรับว่าผู้เขียนเป็นนักเขียนเป็นนักวิชาการที่มีลีลาการใช้ภาษาได้อย่างสละสลวย ไพเราะ ชวนอ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ โวหารเชิงพรรณนาในงานสารคดีเฉพาะในวิถีไทอ้ายตอน : ย้อนอดีตทิศทางไทย ผู้เขียนใช้โวหารบรรยายและอธิบาย นำเสนอต่อผู้อ่านทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพต่าง ๆ ของชาวไทอ้ายตอนได้อย่างแจ่มชัดและไม่เบื่อที่จะติดตามเรื่องราวที่ผู้เขียนนำมากล่าวถึง จะอย่างไรก็ตาม แม้ผู้เขียนจะนำเสนอเรื่องราวด้วยลีลาภาษาได้ดีแต่ความผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็มีโอกาสเกิดขึ้นได้เช่นกัน ดังจะพบได้จากการที่ผู้เขียนให้คำผิดความหมายบ้าง ข้อความบางตอนขาดหายซึ่งอาจเกิดจากการพิสูจน์อักษรทำให้ข้อความไม่สมบูรณ์บ้าง หรือบางแห่งอธิบายความไม่จบกระแสความ แต่ผู้เขียนก็ไปพูดถึงอีกสิ่งหนึ่ง เป็นต้น

กรณีการให้คำผิดความหมาย “การสืข้าวในอดีต ชาวไทอ้ายตอนใช้ครกตำข้าวและครกกระเดื่องในการสืข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร (หน้า 65) ผู้เขียนใช้กิริยารว่า “สื” กับครกตำข้าว และครกกระเดื่องซึ่งไม่ถูกต้อง แต่ควรใช้คำสำหรับครกทั้งสองประเภทนี้ว่า “ตำ” เพียงแต่ว่าครกตำข้าวเราใช้มือจับสากแล้วตำข้าวเปลือกกะเทาะเป็นข้าวสาร ส่วนครกกระเดื่องใช้เท้าเหยียบที่หาง(ครก) มองตำข้าวเปลือกกะเทาะเป็นข้าวสาร ดังนั้นคำกิริยา “สื” จึงใช้กับครกอีกประเภทหนึ่งคือ ครกสืข้าว โดยใช้มือจับคันโยกหมุน และใช้กับโรงสืข้าวซึ่งเป็นเทคโนโลยียุคใหม่ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

กรณีข้อความไม่ชัดเจน ในกรณีนี้เกิดจากข้อความบางส่วนของขาดหายไป เป็นผลทำให้การนำเสนอขาดสัมพันธภาพที่ดี ดังตัวอย่าง...เป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบไท ๆ ต่างพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกัน 1.วิธีการทำนา 2. การไถนา ฯลฯ หลังข้อความหน้าหัวข้อเลข 1 น่าจะมีข้อความตกหล่นไป

กรณีการอธิบายไม่จบกระแสความ ดังตัวอย่าง...ชาวไทอ้ายตอนการจัดงานศพให้กับพระสงฆ์(เจ้าขุน) ที่มรณภาพเรียกว่า ปอยแล้ง...ปอยช่างลอง หมายถึง ประเพณีงานบวช..(หน้า110) ผู้เขียนอธิบายถึงพิธีกรรม 2 เรื่อง แต่ไม่บอกรายละเอียดวิธีการของพิธีกรรมแต่ละอย่างมีลักษณะไม่จบกระแสความ แล้วผู้เขียนไปนำเรื่องความขาดแคลนพระสงฆ์มาขยายความต่อ แทนที่จะพูดถึงมูลเหตุที่ทำให้มีพระจำนวนน้อย หรือมูลเหตุที่ชายชาวไทอ้ายตอนไม่นิยมบวช แม้จะนับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เหล่านี้เป็นจุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข นอกจากนี้ยังมีการเขียนคำผิดปรากฏให้เห็นอยู่อีกจำนวนมาก ส่วนประเด็นสุดท้ายคือท่าที หรือทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อชาวไทอ้ายตอน สำหรับท่าทีของผู้เขียนเท่าที่ผู้วิจารณ์วิเคราะห์หัดแล้ว เห็นว่าผู้เขียนมีความศรัทธาต่อชนเผ่าไทอ้ายตอนเป็นอย่างมาก เกี่ยวกับความแกร่งที่เขาสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าด้านภาษาไทย หรือวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนหลักการดำเนินชีวิตที่ยึดมั่นอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จนทำให้ผู้เขียนตัดสินใจเลือกชนเผ่าไทอ้ายตอนเป็นกรณีศึกษาทำงานวิจัย วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต และผู้เขียนได้ตอกย้ำไว้อย่างหนักแน่นในตอนท้ายของบทสรุปว่า ... ชาวไทอ้ายตอนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่มีจำนวนน้อย แต่มีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นของตนเอง...ดังนั้นหากต้องการค้นหารากเหง้า ความเป็นมาในด้านต่าง ๆ ของสังคมไทยในยุคบุพกาล ชุมชนชาวไทอ้ายตอนรวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ไทในประเทศอินเดียน่าจะเป็นคำตอบของหลาย ๆ คำถาม

“หนังสือวิถีไทอ้ายตอน : ย้อนอดีตทิศทางไทย” เป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าเล่มหนึ่งที่นักอ่านควรมีไว้เป็นเจ้าของ ในขณะเดียวกันหนังสือเล่มนี้ก็ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขในการจัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งต่อไป ความผิดพลาดคลาดเคลื่อนในประเด็นต่าง ๆ ตามที่ผู้วิจารณ์กล่าวมา น่าจะเป็นผลที่เกิดจากความเร่งรีบจนขาดความรอบคอบและความประณีตในการรังสรรค์งาน

ประวัติท้องถิ่น/ชื่อบ้านนามเมือง

ณัฐกานท์ ถือสมบัติ

เมืองรัตนบุรี

เมืองนครเตา หรือเมืองรัตนบุรี เดิมเป็นหมู่บ้าน ชื่อว่า “บ้านบุงหวาย หรือ บ้านหวาย” เนื่องจากบริเวณนี้มีหวายมากจนชาวบ้านในแถบนั้น ได้นำหวายไปทำประโยชน์ในครัวเรือน คำว่า บุง เป็นภาษาพื้นบ้านในครั้งนั้น หมายถึงที่ๆ มีน้ำซึมออกมาตลอดเวลา อยู่ทางทิศเหนือของเมืองในปัจจุบัน ชาวบ้านได้ใช้ทำนา เมื่อมองเห็นเป็นทุ่งอันกว้างใหญ่ เรียกว่า บุง มีสัตว์หลายชนิดอาศัยอยู่ในสมัยนั้น ได้แก่ เต่า เดินไปไหนมาไหน มักพบเต่าคลานอยู่ทั่วไป ก่อนตั้งหลักปักเมืองขึ้นมา พื้นที่ของเมืองเต่าเป็นที่อยู่ของพวกขอมสมัยเรืองอำนาจ เพราะปรากฏหลักฐานต่างๆ เช่น ปราสาทหินพบได้ทั่วไปในอำเภอรัตนบุรี ได้แก่ ปราสาทบ้านธาตุ ปราสาทบ้านสนม ปราสาทบ้านชุมดิน

อนุสาวรีย์เจ้าพ่อศรีนครเตา

พ.ศ. ๒๒๖๐ พวกส่วยซึ่งอยู่ในอัตปือแสนแป่ ไกลๆ กับนครจำปาศักดิ์ คงจะเป็นพวกทหารในบังคับบัญชาของหัวหน้าเผ่าลาวอีกเผ่าหนึ่ง ชื่อ ขุนเจือง (มิใช่ท้าวมู่สูง ท้าวเจือง) คนเผ่านี้เป็นเผ่านักรบ ชอบอิสระ ไม่ชอบให้เผ่าอื่นใดมาครอบครอง การรบส่วนมากใช้ช้าง มีความชำนาญในเรื่องช้างมาก ถึงกลับใช้หลังช้างเป็นที่อยู่และเป็นพาหนะด้วย ต่อมาเมื่อขุนเจืองสิ้นชีพิตักษัย อำนาจของส่วยก็เสื่อมลงไปด้วย พวกส่วยจึงหาทางหนีจากที่เดิมไปหาที่อยู่อื่น พวกส่วยได้มุ่งหน้าสู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง ณ บริเวณอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในปัจจุบัน ที่ตรงนี้เป็นที่แม่น้ำมูลไหลลงสู่แม่น้ำโขง พวกส่วยข้ามโขงมาจากฝั่งใต้ของแม่น้ำมูล เพื่อนำกองคาราวานข้าม เลือกลงได้บริเวณกว้างที่สุดแต่น้ำตื้น คือที่อำเภอพิบูลมังสาหาร แม่น้ำตอนนี้อยู่เรียกว่า “กะชัญปัด” (งูใหญ่) แต่เพี้ยนมาเป็น “แก่งสะพือ” เมื่อข้ามแม่น้ำมูลได้แล้ว ชาวส่วยได้ข้ามมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ กองคาราวานได้มุ่งหน้ามาถึงเขตอำเภอมหาชนะชัย ในปัจจุบันเป็นชื่อตำบลหนึ่งว่า “โกนจ้อ” (ลูกหมา) และจนมาถึงตำบลหนึ่งเรียกว่า “จะละมะะ” (อีเห็น) กองคาราวานได้เปลี่ยนเส้นทางสู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้สู่จังหวัดอุบลราชธานี คือศรีสะเกษ ในปัจจุบัน มาถึงตำบลเจียงอี (ช้างปวย) ในเขตอำเภอเมืองศรีสะเกษ ต่อจากนั้นได้มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ โดยได้แยกกันออกเป็นหลายพวก แต่ละพวกมีหน้าที่ควบคุมมา และตั้งถิ่นฐาน ดังนี้

พวกที่ ๑ มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านเมืองที่ (บ้านเมืองที่ ตำบลเมืองที่ อำเภอเมืองสุรินทร์) หัวหน้ากลุ่มชื่อ “เซียงปุม”

พวกที่ ๒ มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านกุดหวาย (ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี) หัวหน้ากลุ่มชื่อ “เซียงสี”

พวกที่ ๓ มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านเมืองลิง (เขตอำเภอจอมพระ) หัวหน้ากลุ่มชื่อ “เซียงสง”

พวกที่ ๔ มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านโคกลำดวน (เขตอำเภอขุนขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ) หัวหน้ากลุ่มชื่อ “เชียงขัน หรือ ตากะจะ”

พวกที่ ๕ มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านอัจจะปะนึ่ง หรือ “โคกอัจจะ” (เขตอำเภอสังขะ) หัวหน้ากลุ่มชื่อ “เชียงมะ”

พวกที่ ๖ มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านกุดปะไท (บ้านจระพัตร์ อำเภอศีขรภูมิ) หัวหน้ากลุ่มชื่อ “เชียงชัย”

พ.ศ. ๒๓๐๒ สมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑๓ พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยามรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) เกิดช้างเผือกแตกโรงออกจากเมืองหลวง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้เจ้าสองพี่น้องกับไพร่พล ๓๐ นาย ออกติดตามมาถึงเมืองพิมายและได้ทราบจากเจ้าเมืองพิมายว่า ในดงริมเขามีส่วยซึ่งชำนาญในการจับช้างและเลี้ยงช้างอยู่ หากสืบหาจากพวกส่วยนี้น่าจะทราบเรื่อง เจ้าสองพี่น้องกับไพร่พลจึงติดตามไป เมื่อสองพี่น้องตามช้างมาถึงดงแสนตอ ได้ทราบว่าเชียงสีเป็นหัวหน้ากลุ่มคนมาทำไร่อยู่ที่นี่จึงเข้าไปพบ สืบถามเรื่องช้างเผือกก็ได้ทราบว่าเห็นผ่านไปหลายวันแล้ว จึงขออนุญาตและขอร้องให้ช่วยตามช้างด้วย ซึ่งเชียงสีให้ความร่วมมือด้วยดี และได้พาขุนนางผู้ใหญ่ เจ้าสองพี่น้องไปพบกับพวกพี่น้องทั้ง ๔ คนคือ เชียงปุม (อายุมากกว่าเพื่อนและรู้ภาษาไทยดี) เชียงชัย เชียงมะ และเชียงขัน คณะทั้งหมดได้วางแผนติดตามหาช้างเผือก การเดินทางไปพบหัวหน้าส่วยนั้นเชียงสีและเจ้าสองพี่น้องพร้อมคณะได้ไปสอบถามชาวบ้านไปเรื่อย ๆ จนทราบว่าช้างพลายที่งา มีเครื่องประดับนำช้างมาเล่นน้ำที่หนองโศกในตอนบ่ายๆ ทุกวัน เมื่อไปถึง โขงช้างประมาณ ๕๐ – ๖๐ เชือก ก็พากันมาลงเล่นน้ำ เชียงสีกับพวกจึงใช้พิธีกรรมทางไสยศาสตร์จับช้างเผือก แล้วก็ส่งท่อน้อยให้ช้างพลายทั้งสองเชือกกิน และประกอบพิธีประกาศคล้องช้างเพิ่มเติม เมื่อช้างทั้งสองเชือกได้กินท่อน้อยเกิดน้ำตาไหลซึม แลเห็นามองหลังด้วยความเป็นห่วงโขงช้างบริวาร แต่ด้วยอำนาจพระคาถาและผีประจำ จึงหันหน้ามาหมอบต่อหน้าเชียงสีและคณะ และสามารถจับช้างเผือกได้เป็นอันเสร็จภารกิจ

เมื่อเจ้าสองพี่น้องและคณะจับช้างได้แล้ว ได้พากันมาที่บ้านเชียงไชย ได้เวลาสมควรก็อำลากลับ ก่อนกลับได้ส่งพวกทั้งหกว่า ขอให้ไปเยี่ยมบ้างในฐานะเพื่อนฝูงกัน เราจะกราบทูลพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบ เพื่อจะได้โปรดฯ พระราชทานความชอบให้ ทั้งหกรับคำและลาจากกัน โดยมีเชียงสีตามส่งจนพ้นเขตแดนเมืองพิมายตามลำดับ ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๓ - ๒๓๐๔ เพื่อนทั้งหกจึงปรึกษารื้อกัน และตกลงจะไปเยี่ยม เจ้าสองพี่น้อง โดยแต่ละคนหาของฝากตามที่หาได้ในท้องถิ่นของตนดังนี้

๑. เชียงปุม บ้านเมืองที่ ได้หว่าย ๓ ไค้ง
๒. เชียงสี บ้านกุดหว่าย ได้เต่า ๒ ตัว (ตะกูปตะกั๊บ) และมีดีด ๑ เล่ม
๓. เชียงพัน บ้านลำดวน ได้ตะกวด (แล่น) ๔ ตัว (ละอองละออง)
๔. เชียงไชย บ้านจระพัตร์ ได้ไก่อฟ้า ๒ ตัว (ตรวยฟ้า)
๕. เชียงมะ บ้านอัจจะปะนึ่ง ได้น้ำผึ้ง ๒ กระบอก พร้อมด้วยยางสน
๖. เชียงสง บ้านเมืองสิง ได้ไต้ ๓ มัด

เมื่อไปถึงกรุงศรีอยุธยา เจ้าสองพี่น้องได้นำเพื่อนทั้ง ๖ คน เข้าเฝ้าพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าบุคคลเหล่านี้มีความชอบต่อบ้านเมืองจึงพระราชทานยศถาบรรดาศักดิ์ทุกคน เชียงสี ได้รับพระราชทานยศถาบรรดาศักดิ์เป็น หลวงศรีนครเตาทั่วเธอ และยกบ้านกุดหว่ายเป็นเมืองเตา (ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองรัตนบุรี เพราะทรงเห็นว่า เมืองนครเตา ตั้งอยู่ในป่าไม้แก้วมีลำห้วยไหลผ่านน้ำใสเหมือนแก้ว) ให้ขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย มีอาณาเขตปกครองดังนี้

- ทิศเหนือจรดเมืองทุ่ง (สุวรรณภูมิ) มีแม่น้ำมูลเป็นเขตแดน
- ทิศใต้จรดหลักหินภูดิน

- ทิศตะวันตกออกจรดลำห้วยทับทัน
- ทิศตะวันตกจรดดงแสนตอ (ดงขมิ้น) เขตแดนอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

หลวงศรีนครเตาข้าวเธอ ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณด้วยความจงรักภักดี มีวีริยะอุตสาหะมาโดยตลอดช่วยราชการสงครามต่อต้านศัตรู ได้รับชัยชนะตามวิสัยของชาชาตินักรบ ได้ออกเยี่ยมเยียนประชาชนในเขตการปกครอง เช่น ที่บ้านโคกหนองสนม ประชาชนให้ความเคารพนับถือมากถึงกับสร้างอนุสรณ์สถานเป็นเกียรติ ไว้ในวัดธาตุบ้านสนม ในนามศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน และที่บ้านดงไม้หลี่ ก็เช่นเดียวกัน

ด้วยความจงรักภักดีต่อบ้านเมือง มีความชอบและได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์เป็น “ พระศรีนครเตาข้าวเธอ ” เจ้าเมืองรัตนบุรี ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีเมืองรัตนบุรีเป็นเมืองจัตวา เพราะขึ้นต่อเมืองพิมายที่เป็นเมืองตรี ซึ่งเจ้าเมืองก็ได้ปกครองบ้านเมืองด้วยความสงบสุขตลอดมา โดยได้ช่วยราชการสงครามในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ สร้างกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ซึ่งเกิดจากการก่อกบฏเวียงจันทน์ เพราะกรุงเวียงจันทน์นั้น เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียให้แก่พม่าก็ตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับพม่าตามกรุงศรีอยุธยา และให้ความจงรักภักดีต่อไทยและราชวงศ์พลหลวงเท่านั้น เพราะเคยได้นำทัพพัฒนาสัตยาและส่งต้นไม้เงินไม้ทองมาหลายปี แต่เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินได้สถาปนากรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง และประกาศอิสรภาพในแผ่นดิน

พอถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองรัตนบุรีไม่ค่อยปรากฏในการทำสงคราม คงเป็นเพราะครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงมีราชสาส์นถึงเมืองอุบลให้เกณฑ์ทัพไปช่วยเมืองเชียงใหม่ ปรากฏว่าพระราชสาส์นนั้นล่าช้าระหว่างทาง เป็นเหตุให้เมืองอุบลไปไม่ทันทัพหลวง จึงทรงกริ้วเป็นอย่างยิ่ง ให้ไต่สวนตามรายทาง ทรงทราบแน่ชัดว่าสูญหายตกหล่นที่เมืองรัตนบุรี จึงโปรดเกล้าฯ ให้ลงอาญาแก่พระศรีนครเตาข้าวเธอด้วยการนำออกมิให้เป็นเยี่ยงอย่างสืบไป

หลังจากสิ้นพระศรีนครเตาข้าวเธอแล้วเมืองรัตนบุรีก็มีเจ้าเมืองปกครองตามลำดับดังนี้

๑. พระศรีนครชัย (บุญจันทร์)
๒. พระศรีนครชัย (พวน) มี
๓. เจ้าเมืองโคตร บุตรของพระศรีนครชัย (พวน)

พ.ศ. ๒๔๒๔ เมืองรัตนบุรี ได้แยกออกจากเมืองพิมายและขึ้นตรงกับมณฑลนครราชสีมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอำมาตย์ยาชัยดี (หรุ่น ศรีเพ็ญ) ออกไปเป็นข้าหลวงหัวเมืองลาวดูแลราชการหัวเมืองตะวันออก พร้อมด้วยข้าราชการหลายนาย ตั้งสถานที่ว่าราชการที่นครจำปาศักดิ์ เหตุการณ์ทางเมืองรัตนบุรีเกิดขึ้น คือ หลวงจินดานุรักษ์ บุตรพระศรีนครชัยคนเก่า กรมการเมืองรัตนบุรีได้เอาบัญญัติทางว่ากรมการขุนหมื่นตัวเลขพระศรีนครชัยคนเก่าซึ่งตั้งอยู่ ณ บริเวณบ้านโคกหนองสนม แขวงเมืองรัตนบุรี รวม ๕๐๐ คน เศษมาร้องทุกข์ว่าพระศรีนครชัยเจ้าเมืองรัตนบุรีคนใหม่กดขี่เข้มงวดรับความเดือดร้อน จะขอสมัครขึ้นอยู่กับเมืองสุรินทร์ จึงมีตราโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรินทร์ภักดี (ม่วง) รับหลวงจินดานุรักษ์และขุนหมื่นตัวเลขให้ทำราชการขึ้นกับเมืองสุรินทร์ พระยาสุรินทร์ภักดี จึงตั้งให้หลวงจินดานุรักษ์เป็นที่พระภักดีพัฒนาการควบคุมสามะโนครัวตัวเล็ก เสียส่วยขึ้นต่อเมืองสุรินทร์ตั้งอยู่ ณ บ้านโคกหนองสนม ต่อมาเมืองสุรินทร์ได้มีใบออกตั้งบ้านโคกหนองสนมเป็นเมืองสนม

พ.ศ. ๒๔๓๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า การปกครองดินแดนหัวเมืองอีสานเท่าที่เป็นอยู่ห่างพระเนตรพระภรณ์อยู่มาก ทั้งยังห่างไกลความเจริญ และการปกครองในสมัยนั้นดินแดนอินโดจีนกำลังถูกคุกคามจากมหาอำนาจซึ่งว่าเมืองขึ้นโดยรอบ จึงต้องมีการจัดรูปแบบการปกครองใหม่ คือ แบ่งหัวเมืองภาคอีสานออกเป็นกองๆ แล้วรวมหัวเมืองเอก โท ตรี จัตวา เข้าด้วยกัน

ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๕ เมืองรัตนบุรีได้กล่าวโทษเมืองสุรินทร์ว่าแย่งชิงเขตแดน มีร้องตราโปรดเกล้าฯ ไปว่า ปีมะเมียจุลศักราช ๑๒๔๔ หลวงจินดาบุรีกับบุตรพระศรีนครชัยเจ้าเมืองรัตนบุรีคนเก่าได้นำเอาบัญชีทางว่ากรมการขุนเมืองตัวไพร่ ซึ่งตั้งหัวเมืองอยู่ที่บ้านโคกหนองสนมแขวงเมืองรัตนบุรี รวม ๕๐๐ คนเศษร้องสมัครไปขึ้นเมืองสุรินทร์ได้ขอหักโอนคนเหล่านั้นและต่อมาเมืองสุรินทร์ไปขอตั้งบ้านโคกหนองสนมเป็นเมืองสมัครขึ้นเมืองสุรินทร์ ได้มีตราถึงพระยามหาอำมาตย์ จึงได้ไต่สวนหรือประการใดบอกมายัง กรุงเทพฯ ไม่มีการติดต่อเรื่องเหตุการณ์ก็หยุดอยู่ต่อเพียงแค่นี้และบ้านโคกหนองสนมก็ยังมิได้โปรดเกล้าฯ ให้ยกเป็นเขตแดนเมืองสุรินทร์ เพราะฉะนั้นเขตบ้านโคกหนองสนมก็คงเดิมอยู่แล้วจึงให้ข้าหลวงปักฝั่งเขตแคว้นเมืองสุรินทร์กับเมืองรัตนบุรีเสียใหม่ ให้ตกลงกันต่อไปและคนที่อยู่ในเขตบ้านโคกหนองสนมเท่าใดก็ให้เป็นคนสังกัดอยู่กับเมืองรัตนบุรีตามเดิม เหตุการณ์พิพาทระหว่างเมืองรัตนบุรีกับเมืองสุรินทร์ เรื่องเขตแดนจะลงเอยอย่างไร ไม่ปรากฏหลักฐานหลังจากการปฏิรูปการปกครองอีกครั้งในปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นระบอบข้าหลวงเทศาภิบาลตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ ต่อมาเรียกว่า สมุหเทศาภิบาล ปี พ.ศ. ๒๔๓๙ เมื่อยุบมณฑลนครราชสีมาเป็นจังหวัด เมืองรัตนบุรี ถูกยุบเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัดบุรีรัมย์ และเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๔ อำเภอรัตนบุรีเข้าเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

นิทานพื้นบ้าน (ลาว)

สมจิตร พ่วงบุตร

เซียงเมียงกับพญา

วันหนึ่งเจ้าเมืองเดินทางไปตามบ้านน้อยเมืองใหญ่ ก็ได้ไปพบเซียงเมียง ไม่รู้จักว่าเป็นเซียงเมียง เซียงเมียง ก็ทักเจ้าเมืองว่า " สาธุ ท่านเจ้าเมืองจะไปไหน " เจ้าเมืองตอบว่า " จะไปเที่ยว " เซียงเมียง ก็ว่า " เจ้าเมืองนี้ข้าหลอกได้แน่นอน " " เด็กน้อยอย่างเจ้านะหรือ จะมาหลอกเราได้ " เจ้าเมืองตอบ " จะหลอกข้าอย่างไรละ " " ไม่ยากหรอก ถ้าจะหลอกละก็ " " ก็ไหนลองหลอกกูทีซี " " โอ จันหรือ จันก็ลงมาขึ้นก่อนสิ เจ้าเมืองลงมาเสียก่อนแล้วข้าจะหลอก " ทันใดนั้น เจ้าเมืองก็ลงไป เซียงเมียง ก็ว่า " นี่ไงละ เจ้าเมืองก็ลงมาตามที่ข้าหลอก " ตอนนี้งั้นนับได้ว่าเซียงเมียง หลอกเจ้าเมืองได้

ต่อมาอีกหลายวัน เจ้าเมืองก็พบเซียงเมียงอีก มั่นกับบอกว่า " ขอเชิญเจ้าเมืองเข้ามาอีกทีเถอะ ข้ามีอะไรจะหลอกอีก " เจ้าเมืองหลอกข้าได้อย่างไรละ " " มาเถอะนะ ขอให้เจ้าเมืองกระโดดลงไปในหนองน้ำนั่นก่อน แล้วข้าจะหลอก " เจ้าเมืองก็รีบกระโดดลงไปในหนองน้ำ " นั่นไง ดูสิเจ้าเมืองก็ตกลงไปในหนองน้ำที่ข้าหลอกจนได้ " ก็เป็นอันว่าเจ้าเมืองแพ้เซียงเมียง อีกครั้งหนึ่ง เจ้าเมืองก็โกรธมากคิดจะฆ่าไอ้เซียงเมียง เสีย ถ้าขึ้นพลอยให้อยู่ต่อไปมันก็จะหลอกเราอยู่เรื่อยไป

ต่อมาเซียงเมียง ก็ไปพบเจ้าเมืองเข้าอีก มั่นพูดว่า " คนอย่างเจ้าเมืองนี้ถ้าไปเที่ยวบ้านข้าไม่พอร่าละก็ต้องเช็ดแน่ ๆ " " โอ้ ไอ้เซียงเมียง คนอย่างกูนี้จะหรือจะไปพอร่าทำไมที่บ้านมึง " " ไม่เชื่อกก็ขอเชิญไปที่เถอะนะ " บ้านเซียงเมียง อยู่คนละฝั่งคลอง มีไม้พาดข้ามสะพานท่าลำแซนเท่านั้น เมื่อเจ้าเมืองเดินข้ามสะพานไม้นี้ก็เดินเอี้ยวไปเอี้ยวมา มือไม้ก็กางออกไป เซียงเมียง ก็ว่า " นี่ไงละเจ้าเมืองท่านพอร่าหรือไม่ละ " ก็เป็นอันว่าเจ้าเมืองถูกเซียงเมียงหลอกเอาอีกครั้งหนึ่ง เซียงเมียง ก็บอกว่า " ถ้าหากเข้าไปอีกหนอยนะจะถึงประตูบ้านข้า ถ้าหากเจ้าเมืองไม่ไหวเข้าไปละก็ข้าว่าเช็ดแน่ ๆ เลย " เจ้าเมืองก็ว่า " คนอย่างกูนี้จะหรือจะไปไหวมึง " เอาเถอะนะ ลองดูก็แล้วกัน บ้านเซียงเมียงนั้นอยู่ในป่าหุบเขา หาทางเข้าไปลำบากแทบมองไม่เห็นทาง เพราะต้นหญ้าคาขึ้นทึบไปหมด ก็ต้องใช้มือแหวกหญ้าเข้าไปเรื่อย ๆ เซียงเมียง เห็นดังนั้นก็ร้องว่า " นี่ไงละเจ้าเมืองไหวหรือไม่ไหวละ " เจ้าเมืองก็ต้องแพ้เซียงเมียง อีกครั้งหนึ่ง เซียงเมียง ก็พูดต่อไปอีกว่า " หากเจ้าเมืองเข้าไปในบ้านข้าแล้วไม่ทำความเคารพเสียก่อนก็เห็นจะต้องเช็ดแน่ ๆ " ไอ้เซียงเมียงเอ๊ย คนอย่างกูนี้จะหรือจะทำความเคารพบ้านมึง " " เอาเถอะนะ " พอไปถึงบ้านของเซียงเมียง แล้วประตูบ้านเต็มไปด้วยหนามเพราะเป็นกระท่อมเล็ก ๆ เจ้าเมืองไปถึงก็ต้องก้มหัวลอดเข้าไป เซียงเมียง ได้ทีเลยพูดว่า " นั่นไงละท่านเจ้าเมืองกำลังทำความเคารพบ้านข้าแล้ว " ในที่สุดเจ้าเมืองก็พูดขึ้นว่า " ตั้งแต่นี้เป็นต้นไปถ้าแผ่นดินนี้ไม่กลับข้างล่างมาเป็นข้างบนละก็ ไอ้เซียงเมียง มึงอย่าได้แย่งเหยียบเข้ามาบ้านเมืองกูอีกนะ มึงจงออกจากบ้านเมืองกูไปเสีย "

เซียงเมียง ก็หนีออกจากบ้านเมืองไป พอย่างเข้าเดือนเก้า เดือนสิบ ชาวบ้านเขาก็ทำไร่ไถนา ดินที่ไถนามันกลับข้างล่างเป็นข้างบน เซียงเมียง ก็กลับเข้าบ้านเข้าเมืองอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเจ้าเมืองเห็นก็พูดว่า " ไอ้เซียงเมียง กลับมาอีกแล้วหรือ ไหนกูบอกมึงว่าอย่างไรมึงจำไม่ได้หรือ มึงต้องตายแน่วันนี กูบอกมึงว่าถ้าแผ่นดินไม่กลับข้างล่างเป็นข้างบน ห้ามไม่ให้มึงกลับเข้ามาในบ้านเมืองของกูไมใช่หรือ " เซียงเมียง ก็ตอบว่า " ขอเชิญเจ้าเมืองออกไปดูตามทุ่งนา

บ้างซิ แล้วจะเห็นว่าแผ่นดินมันกลับข้างล่างเป็นข้างบน เจ้าเมืองเลยสั่งว่า " พรุ่งนี้ให้มึงไปสานตะกร้าใบเล็กที่สุดมาให้ 1 ใบ เชียงเมี่ยง ก็กลับไปสานตะกร้าใบเล็กที่สุดคลุมหัวเต่าเข้าไปหาเจ้าเมือง " ไหนละตะกร้าใบเล็กที่กูสั่งให้มึงสาน " เชียงเมี่ยง ก็แก้ห่อให้ดู เจ้าเมืองก็เห็นตะกร้าใบเล็กที่สุดครอบอยู่บนหัวเต่า เจ้าเมืองเห็นดังนั้นก็หาวิธีใหม่ โดยสั่งให้ เชียงเมี่ยง สานตะกร้าใบใหญ่ที่สุด เชียงเมี่ยง ก็สานตะกร้าใบใหญ่จนเข้าประตูเมืองไม่ได้ จึงเข้าไปบอกเจ้าเมืองว่า สานตะกร้าเสร็จแล้วและเอาเข้าประตูเมืองไม่ได้ ตลอดทางเจ้าเมืองก็คิดหาทางแก้แค้นเชียงเมี่ยงให้ได้เลยทำพนัน เชียงเมี่ยงว่า ถ้าใครถ่ายอุจจาระได้โดยไม่ถ่ายบัสสาวะ คนนั้นรอดตาย ตอนนั้นเชียงเมี่ยง ได้ถ่ายบัสสาวะมาก่อนแล้ว จึงชนะเจ้าเมืองอีก เชียงเมี่ยง จึงเอาค้อนทุบศีรษะเจ้าเมืองเสีย ในที่สุดเจ้าเมืองก็ต้องมาตายเพราะเชียงเมี่ยง จนได้

ข้อคิดที่ได้จากนิทานเรื่องนี้ : จากเนื้อเรื่อง เป็นเรื่องราวที่เล่าสู่กันฟังให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและแฝงด้วยแนวคิด เป็นบทสอนใจให้กับผู้ที่ได้รับฟัง

คติ : " คนที่มีสติปัญญาย่อมเอาตัวรอดได้เสมอ "

เสน่ห์ มนตรา คุณค่า แห่งไหมมัดหมี่

ธนพร เวทย์ศิริยานันท์

ผ้าโฮล

ผ้าโฮลเป็นผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ผ้ามัดหมี่โฮลถือเป็นลายเอกลักษณ์ของลายผ้าไหมมัดหมี่จังหวัดสุรินทร์ “โฮล” เป็นคำในภาษาเขมรเป็นชื่อเรียก กรรมวิธีการผลิตผ้าไหมประเภทหนึ่ง ที่สร้างลวดลายขึ้นมาจากกระบวนการมัดย้อมเส้นไหมให้เกิดสีสันและลวดลายต่างๆ ก่อน แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้า ซึ่งตรงกับคำว่า “ผ้าปูม” ในภาษาไทย “มัดหมี่” ในภาษาลาว และคำว่า IKAT (อิ-กัต) ซึ่งเป็นลำดับที่ภาษาอินโดนีเซีย-มาลายู แต่ชาวตะวันตกมักรู้จักผ้ามัดหมี่ของมาเลย์-อินโดนีเซีย และเรียก IKAT ตามไปด้วย

คำว่า “โฮล” ในภาษาเขมรสุรินทร์สมัยหลังคำจำกัดความของคำว่า “โฮล” ได้มีความหมายแคบลงมาอีก ใช้เรียกเฉพาะเจาะจงถึง ผ้านุ่งที่สร้างจากกระบวนการมัดย้อมเส้นพุ่ง แล้วนำมาทอให้เกิดลวดลายต่างๆ แบบผ้าปูมของขุนนางในราชสำนักสยาม มีกรอบมีเชิงสำหรับบุรุษให้นุ่ง เรียกว่า “โฮลเปราะห์” และสตรีใช้นุ่งทอเป็นลายริ้ว เรียกว่า “โฮลแสรีย”

ปัจจุบันนี้ โฮลเปราะห์ (โฮลสำหรับผู้ชายนุ่ง) แทบหาตัวคนผลิตไม่ได้และไม่เป็นที่รู้จักกันในวงกว้างอีกต่อไป คำว่า “โฮล” ในปัจจุบันแทบจะมีความหมายตกไปอยู่ที่โฮลแสรีย (โฮลสตรี) เกือบทั้งหมดเพราะฉะนั้นคำว่า “โฮล” โดยๆ ในภาษาเขมรสุรินทร์ปัจจุบันจึงมีความหมายเจาะจงอยู่ในแค่ผ้าโฮลลายริ้วที่สตรีใช้นุ่งเท่านั้น คำเรียกผ้าโฮลสตรี ชนิดเดียวกันนี้ในภาษาเขมรสุรินทร์ได้เรียกปลีกย่อยออกไปอีกหลายอย่าง เช่น โฮลบันเต็อด (บรรทัด) โฮลปะนะ, โฮลอันลวย

ผ้าโฮลเป็นผ้าที่มีคุณภาพดีมาก เพราะการทอผ้าชนิดนี้ใช้เส้นไหมน้อย (ส่วนในสุดของเส้นไหม) ในการทอทำให้เป็นผ้าไหมมัดหมี่เนื้อแน่นเส้นไหมเล็กละเอียด เนื้อผ้าจะบางเบา เน้นแน่นเนียน อ่อนนุ่ม ลวดลายสีสันเป็นแบบฉบับของชาวสุรินทร์ ซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากศิลปะของเขมร

ผ้าโฮลเป็นผ้าไหมมัดหมี่ที่มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น นิยมใช้เส้นไหมน้อยในการทอ มีการมัดย้อมเส้นพุ่งด้วยวิธีการเฉพาะเรียกว่า จนองโฮล โดยการมัดหมี่ผ้าโฮล นิยมมัดหมี่ 21 ลำ ซึ่งการมัดหมี่เพียงหนึ่งลาย สามารถทอได้ถึง 4 แบบด้วยกัน ได้แก่ (ลายโฮลผู้ชาย) ผ้าโฮลสระไธย (ลายโฮลธรรมดา หรือโฮลผู้หญิง) ผ้าโฮลเกียรติ และผ้าโฮลปะนะ

ในการค้นล้ามัดหมี่ มัดหมี่โฮลแต่ละล่ำจะเป็นอิสระต่อกัน การทอจะใช้เทคนิคการทอพิเศษโดยการทอผ้าให้ลายเฉียงขึ้นเรียกว่า “ปะนะ” การมัดย้อม จะนิยมใช้สีธรรมชาติ และมัดย้อมหลายครั้ง ละเอียดทุกขั้นตอน การย้อมสีผ้าโฮล คือ จะต้องให้ครูทอผ้ามาสอนวิธีการย้อมเสียก่อน เพราะถือกันว่าเป็นผ้าครู ที่จะต้องผ่านกระบวนการครอบครุเสียก่อน ผ้าโฮลมี 5 สี ได้แก่ สีดำ, แดง, เหลือง, น้ำเงิน และเขียว สีเหล่านี้ได้จากการย้อมด้วยสีธรรมชาติ เนื้อผ้ามักมี 2 สี ด้านหน้าเป็นสีอ่อน อีกด้านหนึ่งเป็นสีเข้มกว่า

ผ้าโฮลเปราะห์

ผ้าโฮลเปราะห์ (ลายโฮลผู้ชาย) เป็นผ้ามัดหมี่ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร บริเวณอีสานใต้ มีลวดลายและสีสันท่าง ๆ กัน ใช้เป็นผ้านุ่งโจงกระเบนของผู้ชาย ในสมัยโบราณเรียก “ผ้าปุมเขมร” ราชสำนักใช้เป็นผ้าพระราชทานให้ข้าราชการบริพารตามตำแหน่ง เป็นผ้าขนาดใหญ่ กว้างยาวมาก มักมีเชิง คล้ายผ้าปาโตลาของอินเดีย บางทีเรียก ผ้าสมปัก หรือ ผ้ายองปัก ภาษาเขมรหมายถึงผ้านุ่ง ซึ่งจะพระราชทานให้ตามยศ เช่น สมปักปุม สมปักกรวยเชิง สำหรับข้าราชการชั้นสูง ผ้ายองปักรวี ผ้ายองปักลาย สำหรับข้าราชการระดับเจ้ากรมและปลัดกรม ผ้ายองปักลองจวนที่มีพื้นสีขาวสำหรับพราหมณ์นุ่ง ได้ยกเลิกไปในสมัยราชการที่ 5

ผ้าโฮลสะไธย

ลายโฮลผู้หญิง (โฮลสะไธย) เป็นผ้ามัดหมี่ที่เกิดจากการมัดหมี่ลวดลายเดียวกันกับ ผ้าโฮลเปราะห์ แต่เมื่อนำมาทอจะใช้วิธีการดึงลายให้เกิดลวดลาย อีกแบบหนึ่งและเพิ่มองค์ประกอบของลวดลายเพิ่มเข้าไป คือมีลายสายฝน หางกระรอกและคันด้วยเส้นพื้นสีแดงครึ่งเป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากลายโฮลเปราะห์ เกล็ดลักษณะอย่างหนึ่งของผ้า คือบริเวณริมผ้าจะมีเส้นสีนูนขนานกันไปทั้งสองด้าน ในทิศของแนวเส้นพุ่งอันเนื่องจากการจัดลวดลายแล้ว ม้วนเส้นไหม ที่เหลือสอดเข้าในช่องว่างของเส้นยืน จากนั้นทอทับ ทำให้ริมผ้าของผ้ามัดหมี่สุรินทร์มีความหนาและแข็งแรง

อาหารพื้นเมือง

สมนึก รัตนกำเหนิด

เป๊าะต๊อบจังกอม (ตำมะเขือพวง)

คนสุรินทร์ในสมัยโบราณซึ่งอยู่ตามชนบทเวลาบ้านใครจัดงานบุญ งานกุศล งานบวชนาค ขึ้นบ้านใหม่ โกองจุก แต่งงาน หรืองานวัด เจ้าของงาน ก็จะเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ปลุกผัก หาของเตรียมไว้เพื่อใช้สำหรับการจัดทำอาหาร เลี้ยงแขกหรือที่มาช่วยงาน สำหรับวิถีชีวิตของคนสุรินทร์เกี่ยวกับเรื่องอาหารการกิน คนสุรินทร์ส่วนใหญ่บริโภคข้าวเจ้าเป็นหลัก และรู้จักดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง โดยอาศัยภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่สั่งสมสืบทอดกันมาจนเป็นวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนใครนั่นก็คือ เป๊าะต๊อบจังกอม (ตำมะเขือพวง) เพื่อเลี้ยงแขกในงาน

เหตุที่มีตำมะเขือพวงในงานพิธีต่าง ๆ เพราะสมัยก่อนตามหมู่บ้านในชนบท จะมีต้นมะเขือพวงขึ้นแทบทุกบ้าน เนื่องจากเป็นพืชที่เจริญเติบโตง่ายในทุกสภาพอากาศ ชาวไทยเขมรสุรินทร์นิยมนำมาตำเป็นน้ำพริก ใช้รับประทานกับผักสดได้ทุกชนิด เป๊าะต๊อบจังกอม ใช้ได้กับงานพิธีแต่งงาน โกองจุก บวชนาค ขึ้นบ้านใหม่ แชนโฉนตา งานศพ

เครื่องปรุง

๑. มะเขือพวง	๑	ถั่วฝักยาว
๒. กระเทียมกลีบอย่างไฟ	๕	กลีบ
๓. กะปิอย่างไฟ	๑	ขึ้นฉား
๔. พริกหนุ่ม	๓ - ๔	เม็ด
๕. เกลือ	๒	ขึ้นฉား
๖. ต้นหอม และ ผักชี	๑	กำ

วิธีทำ

๑. ไชลกหอม กระเทียม พริก เกลือ พอแหลก
๒. ใส่มะเขือพวงลงไปโขลกรวมกัน ไชลกจนเข้ากันดี
๓. ใส่มะขามอ่อน ปลาร้าเขมร ไชลกให้เข้ากัน
๔. ปรับรสตามชอบใจ
๕. ตักใส่ถ้วยน้ำพริก เสิร์ฟพร้อมผักจิ้ม ใช้รับประทานกับข้าวสวยร้อน ได้ทุกมื้อ

กิจกรรมสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้รับเกียรติเป็นคณะกรรมการตัดสินในงาน การประกวดการแต่งกายผ้าไหมพื้นเมืองแบบประยุกต์ ประจำปี ๒๕๕๘ ประเภทชุดราตรี และประเภทชุดทำงาน โดยมีนางแบบนายแบบ ในงานเฉลิมพระเกียรติ ๑๒ สิงหาคม ๘๓ พระราชมหาราชินี ณ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพอีสานใต้ จังหวัดสุรินทร์ ในวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๘

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและถอดบทเรียนพิพิธภัณฑ์ผ้า ซึ่งมีคณาจารย์ บุคลากรเจ้าหน้าที่ และนักศึกษา ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม และรับฟังการอบรม โดยได้วิทยากรผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญและยังเป็นปราชญ์พื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ มาถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องผ้า ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจัดโครงการในครั้งนี้ที่มีหัวหน้างาน นายศรัณย์ ศิลาเนร หัวหน้างานพิพิธภัณฑ์และแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับความรู้ใหม่ๆ นอกห้องเรียนและเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ผ้า งานจัดขึ้นเมื่อระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๒ กันยายน ๒๕๕๘ ณ หอวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ผ้า

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม ร่วมกับ สาขาวิชานาฏศิลป์ และสาขาคันตริ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จัดโครงการสร้างความเป็นเลิศทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน โดยนำการแสดงพื้นบ้านอีสานได้ ไปกลาง กันตรึมในชุดการแสดงวิถีชีวิตสุรินทร์ ถิ่นอีสาน เข้าร่วมประกวดศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน ในครั้งนี้ โดยมีอาจารย์พรณราย คำโสภา รองผู้อำนวยการ และนางนิมิตรา บุตรกันหา เป็นผู้ควบคุมทีม ซึ่งผลการตัดสิน ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๓ รอบตัวแทนเขต จากผู้เข้าประกวดหลายจังหวัด เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘ ณ ห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี จังหวัดอุบลราชธานี

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม และนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้จัดขบวนช้างเผือกและช้างศึก เข้าร่วมในขบวนแห่ต้อนรับช้างและเลี้ยงอาหารช้างจังหวัดสุรินทร์ ในเทศกาล มหัศจรรย์งานช้างสุรินทร์ ประจำปี ๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ โดยมีทหารจากกองพันทหารราบที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๒๓ ของค่ายวีรวัฒน์โยธิน แต่งกายชุดทหารโบราณเข้าร่วมประกอบขบวนทำให้เกิดความสวยงามมากขึ้น ซึ่งขบวนเริ่มต้นที่สถานีรถไฟ และสิ้นสุด ณ บริเวณวงเวียนอนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง โดยมีหัวหน้าหน่วยราชการต่างๆ ให้การต้อนรับ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางรวมถึงนักท่องเที่ยวได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของช้างที่มีต่อสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สาขานาฏศิลป์ และสาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้จัดการแสดงรำอัปสร โดยมี ดร.อัคราพร สุขทอง ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม เป็นหัวหน้าจัดการแสดงในรายการแสดงที่ ๒ สุรินทร์อินทราภาพ เข้าร่วมในงานมหัศจรรย์งานช้างสุรินทร์ ประจำปี ๒๕๕๘ ระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ณ สนามกีฬาศรีณรงค์ สนามแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์ เป็นฉากที่อลังการ ตระการตาแก่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ การแสดงช้างประจำปี ๒๕๕๘ ได้สอดแทรกเนื้อหาวัฒนธรรมชาวสุรินทร์ โบราณระหว่างคนกับช้าง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์ สนับสนุนขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัดสุรินทร์ และอนุรักษ์การแสดงช้างสุรินทร์ให้ยั่งยืนตลอดไป

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม เข้ารับการตรวจประเมินงานประกันคุณภาพการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย วันที่ ๒๖-๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ซึ่งสำนักศิลปะฯ รับผิดชอบองค์ประกอบที่ ๔ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตัวบ่งชี้ที่ ๔.๑ ระบบและกลไกการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ผลการตรวจประเมินประจำปีการศึกษา ๒๕๕๗ ได้รับการประเมิน ๕ คะแนน อยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก

ขั้นตอนการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารศิลปวัฒนธรรม กลุ่มแม่ข่าย

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้ดำเนินโครงการจัดทำวารสารศิลปวัฒนธรรม กลุ่มแม่ข่าย ซึ่งกำหนดที่จะจัดทำปีละ ๒ ฉบับต่อปี ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มิถุนายน และ ฉบับที่ ๒ เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม โดยมีแนวเพื่อรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จากการศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม นำมาจัดพิมพ์ลงในวารสารทางวิชาการ อันจะเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ สร้างนักวิชาการ และสร้างแนวทางอนุรักษ์ ศิลปะและวัฒนธรรมและเพื่อเปิดโอกาสให้ คณาจารย์และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาได้นำเสนอผลงานด้วยการตีพิมพ์ เผยแพร่งานวิจัย วิทยานิพนธ์และบทความทางวิชาการที่มีคุณภาพ ในวารสารศิลปวัฒนธรรม กลุ่มแม่ข่าย โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เป็นผู้จัดทำขึ้น โดยมี ศาสตราจารย์/ผู้ทรงคุณวุฒิ ในสาขาที่เกี่ยวข้อง ร่วมกัน พิจารณาผลงานที่มีคุณภาพและมาตรฐานเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อให้การนำเสนอบทความมีกรอบและทิศทางเดียวกัน บรรณาธิการจึงได้กำหนดขั้นตอนและรูปแบบของการส่งบทความให้กับ นักวิจัยและผู้สนใจ ดังนี้

๑. ประเภทของผลงานที่จะตีพิมพ์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

- ๑.๑ บทความวิจัย
- ๑.๒ บทความวิชาการ

๒. การพิมพ์ต้นฉบับผลงานที่จะตีพิมพ์

- ๒.๑ ความยาวของบทความ/งานวิจัย ๑๐-๑๕ หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง)
- ๒.๒ ชนิดของตัวอักษรที่พิมพ์เป็น Cordia New ขนาด ๑๖ พอยท์

๓. รูปแบบการนำเสนอบทความวิชาการ

- ๓.๑ ชื่อเรื่อง (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- ๓.๒ บทคัดย่อ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- ๓.๓ บทนำ
- ๓.๔ เนื้อหา
- ๓.๕ บทสรุป
- ๓.๖ เอกสารอ้างอิง
- ๓.๗ การอ้างอิงในเนื้อหาใช้รูปแบบบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

๔. รูปแบบการนำเสนอบทความวิจัย

- ๔.๑ ชื่อเรื่องงานวิจัย (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- ๔.๒ บทคัดย่อ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- ๔.๓ คำสำคัญ ๒-๓ คำ
- ๔.๔ บทนำ
- ๔.๕ วิธีการวิจัย
- ๔.๖ ผลการวิจัย

๔.๗ อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย เพื่อการประยุกต์ใช้

๔.๘ บรรณานุกรม

๔.๑๐ การอ้างอิงในเนื้อหาใช้รูปแบบบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

๕. วิธีการส่งบทความ

๕.๑ กรอกแบบนำส่งเอกสาร

๕.๒ แนบบทความ จำนวน ๓ ชุด

๕.๓ แนบไฟล์บทความ ๑ แผ่น (แผ่นซีดีรอม)

๕.๔ ส่งเอกสารที่ กองบรรณาธิการวารสารศิลปวัฒนธรรม กลุ่มแม่ข่าย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ อาคาร ๓๘(อาคารม่วง-เขียว) ชั้น ๑

๖. การตอบรับ

๖.๑ เมื่อส่งบทความวิชาการ/บทความวิจัยแล้วจะได้รับหนังสือตอบรับบทความ ภายใน ๓ วันทำการ

๗. ระยะเวลาในการรอคอย

๗.๑ กองบรรณาธิการส่งบทความให้กรรมการกลั่นกรองพิจารณา รอผลการพิจารณาจากกรรมการกลั่นกรอง ภายใน ๓ สัปดาห์

๗.๒ เมื่อได้รับบทความคืนจากกรรมการกลั่นกรองพิจารณาเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของกรรมการกลั่นกรอง ภายใน ๑ สัปดาห์

๗.๓ เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้วส่งบทความสมบูรณ์จำนวน ๑ ฉบับ พร้อมไฟล์บทความ ๑ แผ่น ที่กองบรรณาธิการ

๗.๔ บรรณาธิการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสาร

๘. การตีพิมพ์วารสาร

๘.๑ กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความวิชาการ/บทความวิจัย ส่งตีพิมพ์เมื่อมีจำนวนผู้ขอลงครบแล้ว

๘.๒ การตีพิมพ์วารสารจะใช้เวลาประมาณ ๓๐ วัน เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งผู้เขียนให้ทราบและจัดส่งวารสารให้ต่อไป

การอ้างอิง

การอ้างอิง ใช้วิธีการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา โดยวงเล็บเฉพาะ ชื่อ - สกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าที่อ้างอิง (ผู้แต่ง : ปีพิมพ์ : เลขหน้า) เช่น (Margaret Stutley, 1985 : 36) สำหรับรายละเอียดอื่นๆ ให้ดูได้ที่ บรรณานุกรมท้ายบทความดังตัวอย่างต่อไปนี้

รูปแบบบรรณานุกรม

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อหนังสือ/เอกสาร. สถานที่พิมพ์ : โรงพิมพ์.

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). "ชื่อบทความในหนังสือ" ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์ : โรงพิมพ์.

ผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์, เดือน). "ชื่อบทความในวารสาร" ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่) : หน้าที่พิมพ์.

ตัวอย่างบรรณานุกรม

หนังสือ

สมิทธิ ศิริภัทร และมยุรี วีระประเสริฐ. (๒๕๓๓). **ทับหลัง**. กรุงเทพฯ : โมเดิร์นเพลส.

คงเดช ประพัฒน์ทอง. (๒๕๒๙). "ต้นตอส่วนที่อยู่ในศิลปกรรม" **ขุนคลังวิทยา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ข้าวทอนอากาศ.

วารสาร

กฤษฎา พิณศรี. (๒๕๕๑, เมษายน – มิถุนายน). "พระกริ่ง" **วารสารเมืองโบราณ**. ๓๔ (๒) : ๑๘ - ๒๐.

หมายเหตุ วารสารศิลปวัฒนธรรม กลุ่มแม่น้ำมูล สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ สงวนสิทธิ์ที่จะไม่ลงตีพิมพ์บทความที่เคยลงใน วารสารวิชาการฉบับอื่นแล้ว

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม

กองบรรณาธิการวารสารศิลปวัฒนธรรม กลุ่มแม่น้ำมูล สำนักศิลปะและวัฒนธรรม อาคาร ๓๘ (อาคารม่วง-เขียว) ชั้น ๑ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ๑๘๖ หมู่ ๑ ถนนสุรินทร์ – ชื่องจอม ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐ โทรศัพท์ / โทรสาร ๐๔๔-๕๑๕๒๒๗

E-mail : artculturesrru@hotmail.com : Web-site : <http://culturesrru.srru.ac.th>